

ARHITECTURA SISTEMELOR DE CALCUL - CURS 0x00

INFORMAȚII ADMINISTRATIVE

Cristian Rusu

CUPRINS

- **cadre didactice**
- **organizare**
- **evaluare**
- **structura cursului**
- **obiectivele cursului**
- **referințe bibliografice generale**

CADRE DIDACTICE

- **Cristian Rusu**
 - curs și seminar
 - contact: cristian.rusu@unibuc.ro
 - pagină web curs: <https://cs.unibuc.ro/~crusu/asc/index.html>
- **Bogdan Macovei și Ruxandra Bălucea**
 - laborator
 - contact
 - bogdan.macovei.fmi@gmail.com
 - ruxandra.balucea@unibuc.ro

ORGANIZARE ȘI EVALUARE

- **organizare:**
 - 2h curs / săptămână
 - 2h seminar / 2 săptămâni
 - 2h laborator / 2 săptămâni
- **evaluare:**
 - 60% examen (fizic, cu materiale pe masă – fără laptop, ultimul curs)
 - doar examenul final se repetă la restanță
 - 40% laborator
 - 10% teste la laboratoarele 2, 3, 4, 5 și 6 (3 prezente sunt obligatorii)
 - 10% temă (predare în decembrie/ianuarie)
 - 20% evaluare finală la laborator (ultimul laborator)
 - 10% extra
 - proiecte (în grup) discutate la curs, vor fi 2 sau 3
- **condiții de promovare:**
 - peste 50% la laborator, pentru fiecare din cele trei criterii separat
 - **atenție**, dacă acest punctaj nu este îndeplinit laboratorul trebuie refăcut în următorul an universitar
 - peste 50% la examenul final

ORGANIZARE ȘI EVALUARE

- **pentru curs/seminar/laborator**
 - fiți pregătiți cu hartie/pix pentru a nota idei fundamentale și pentru exerciții (materialele le aveți și electronic, dar unele probleme vor fi lucrate împreună atât la curs cât și la seminar)
 - aveți nevoie de un laptop/computer pentru laborator
- **pentru examen: intră orice e prezentat la curs/seminar/laborator (cu excepția unor slide-uri/concepte care sunt explicit menționate)**

ORGANIZARE ȘI EVALUARE

- **pentru seminar**
 - vor fi exerciții cu noțiunile pe care le întâlnim la curs
 - mereu încerc să vă ofer mai multe probleme decât putem face în cele două ore o dată la două săptămâni
 - ce rămâne, este temă
 - ce nu puteți să faceți puteți întreba la cursul/seminarul următor
 - seminarul ține pasul cu ce facem la curs
- **pentru laborator**
 - multă programare
 - Assembly x86
 - veți vedea și Linux/Git/limbajul C
 - sunt două părți: câte 3 laboratoare fiecare
 - *la curs acoperim teoria de la laborator de abia din săptămâna 6*
- **după aproximativ o lună veți putea evalua dificultatea materiei**

ORGANIZARE ȘI EVALUARE

- nu mai sunteți la liceu
- acum nu mai repetăm același tip de probleme/exerciții
- cursul
 - accentul este pus pe concepte
 - accentul este pus pe a înțelege ce se întâmplă
 - ideea este cel mai imporant lucru
- seminar și laborator
 - exerciții cu conceptele de la curs
 - cimentăm ce am văzut la curs
 - aici e multă muncă individuală
 - vă încurajăm să lucrați împreună și să colaborați pentru a înțelege, dar **nu să copiați**

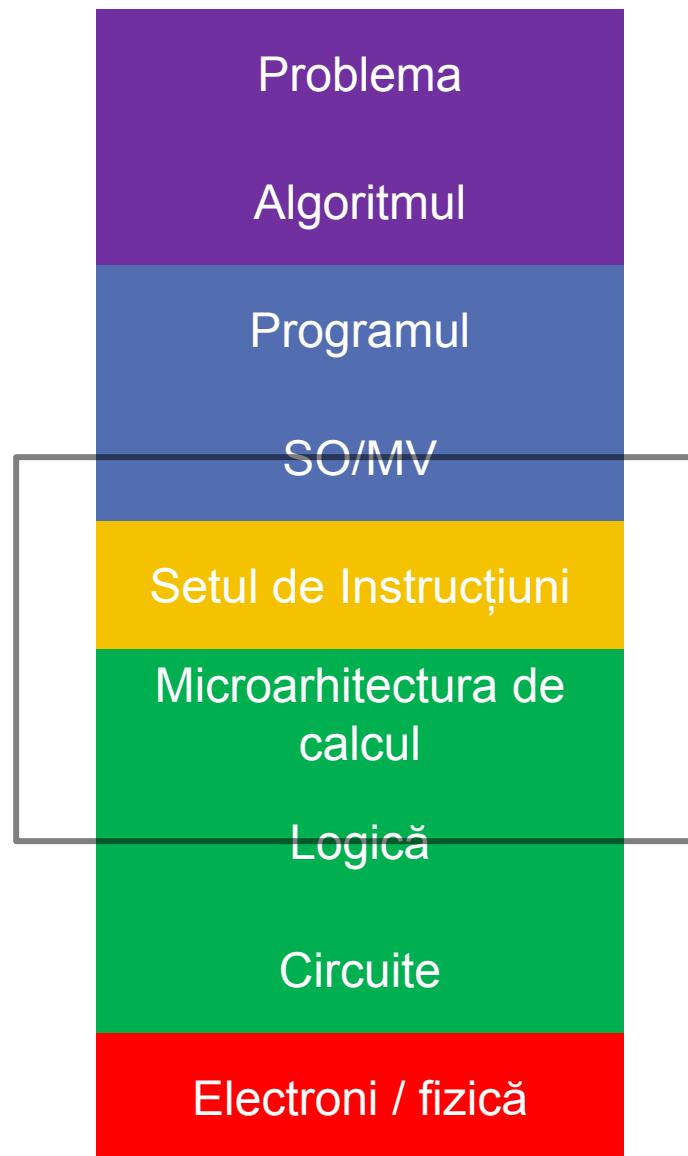
NU COPIAȚI/PLAGIAȚI

- **pedeapsa pentru copiat nu este doar că veți pica materia**
- **veți fi raportați la comisia de etică și riscați exmatricularea**
- **fără copy/paste la seminar/laborator/teme/test/examen**
- **fără copiat de la colegi (riscați toți)**

STRUCTURA CURSULUI

- **circuite digitale**
 - teoria informației și abstractizarea digitală
 - funcții și circuite logice
- **arhitecturi de calcul** ← materia acoperită la laborator începe de aici
 - seturi de instrucțiuni
 - limbajul assembly
 - compilatoare
 - pipelining
 - ierarhia memoriei
- **organizarea calculatoarelor**
 - unitatea de procesare centrală
 - performanța calculatoarelor
 - dispozitive periferice și întreruperi
 - calcul paralel
- **potențiale subiecte moderne la curs: RISC-V, WebAssembly, TockOS, hardware pentru machine learning (GPU, TPU, etc.), etc.**
- **laborator: programare în limbajul Assembly x86**

POZIȚIONAREA CURSULUI

OBIECTIVELE CURSULUI

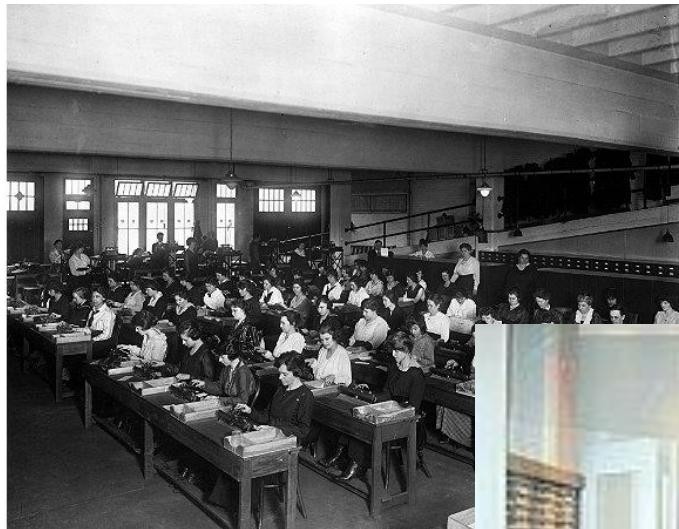
- **să înțelegeți principile arhitecturii sistemelor de calcul**
 - ce urmărim
 - ce limitări există
 - punerea în balanță a unor criterii de performanță contradictorii
- **să înțelegeți ce există ca tehnologie acum**
 - ce limitări există astăzi
 - ce execuță un computer pe care îl programezi voi
 - cum puteți optimiza execuția programelor
- **să înțelegeți cum să folosiți ce ați învățat în viitor**
 - design de hardware nou
- **pentru a ne asigura că lucrurile merg bine, veți avea posibilitatea să oferiți feedback (anonim binențeles) la jumătatea cursului**
- **pe parcurs, dacă sunt probleme sau neclarități vă rog să mi le comunicați (e-mail, la clasă, fie direct sau anonim sau printr-un reprezentant, etc.)**

OBIECTIVELE CURSULUI

- **să înțelegeți principile arhitecturii sistemelor de calcul**
 - ce urmărim
 - ce limitări există
 - punerea în balanță a unor criterii de performanță contradictorii
- **să înțelegeți ce există ca tehnologie acum**
 - ce limitări există astăzi
 - ce execuță un computer pe care îl programezi voi
 - cum puteți optimiza execuția programelor
- **să înțelegeți cum să folosiți ce ați învățat în viitor**
 - design de hardware nou
- pentru a ne asigura că lucrurile merg bine, veți avea posibilitatea să oferiți feedback (anonim binențeles) la jumătatea cursului
- pe parcurs, dacă sunt probleme sau neclarități vă rog să mi le comunicați (e-mail, la clasă, fie direct sau anonim sau printr-un reprezentant, etc.)

“The purpose of computing is insight, not numbers.” (Richard Hamming)

PROGRESUL TEHNOLOGIC FĂCUT

- Înainte de al doilea război mondial, 1939, USA
- putere de calcul: 50 operații / secundă

- ENIAC
- 1947 – 1955, USA
- 1000 operații / secundă

- HPE CRAY, 2021, SUA
- core-uri: 8.730.112
- 1685 peta operații / secundă

<https://www.theatlantic.com/technology/archive/2013/10/computing-power-used-to-be-measured-in-kilo-girls/280633/>

<https://en.wikipedia.org/wiki/ENIAC>

<https://www.top500.org>

CERINȚELE DE AZI (EXEMPLU)

- hardware pentru machine learning (învățare automată)
- DeepMind și OpenAI vorbesc despre două lucruri:
 - algoritmi noi pentru modelare și antrenare
 - “compute” (infrastructura hardware pe care rulează algoritmii)

- **AlphaZero: software bazat de ML**
 - Stockfish (software clasic bazat pe metode de căutare – în principal alpha/beta pruning)
 - 3500 ELO
 - AlphaZero vs Stockfish:
 - $+155 -6 = 839$
 - Magnus Carlsen (campionul mondial actual)
 - < 2900 ELO
 - AlphaZero (alb) vs Stockfish (negru)

CERINȚELE DE AZI (EXEMPLU)

- hardware pentru machine learning (învățare automată)
- DeepMind și OpenAI vorbesc despre două lucruri:
 - algoritmi noi pentru modelare și antrenare
 - “compute” (infrastructura hardware pe care rulează algoritmii)

- **AlphaZero: software bazat de ML**
 - Stockfish (software clasic bazat pe metode de căutare – în principal alpha/beta pruning)
 - 3500 ELO
 - DeepMind spune că a antrenat acest algoritm 4 ore (învățat din self-play)
 - da, **4 ore** pe platforma lor de calcul
 - un calcul rapid, aproximativ, arată că pe laptop-ul meu aceeași procedură de antrenare ar dura **30 de ani**
 - **costul? aproximativ 20\$ milioane**
 - cum scădem costul?
 - **algoritmi mai eficienți**
 - **hardware special, dedicat**

CERINȚELE DE AZI (EXEMPLU)

- ASC e importantă și pentru software-ul folosit de zi cu zi
- ce face următorul algoritm?

```
# varianta A
for (int i = 0; i < n; ++i)
    for (int j = 0; j < n; ++j)
        for (int k = 0; k < n; ++k)
            C[i][j] += A[i][k] * B[k][j];
```

CERINȚELE DE AZI (EXEMPLU)

- ASC e importantă și pentru software-ul folosit de zi cu zi
- ce face următorul algoritm?

```
# varianta A
for (int i = 0; i < n; ++i)
    for (int j = 0; j < n; ++j)
        for (int k = 0; k < n; ++k)
            C[i][j] += A[i][k] * B[k][j];
```

- înmulțește două matrice
- care este complexitatea numerică?

CERINȚELE DE AZI (EXEMPLU)

- ASC e importantă și pentru software-ul folosit de zi cu zi
- ce face următorul algoritm?

```
# varianta A
for (int i = 0; i < n; ++i)
    for (int j = 0; j < n; ++j)
        for (int k = 0; k < n; ++k)
            C[i][j] += A[i][k] * B[k][j];
```

```
# varianta B
for (int j = 0; j < n; ++j)
    for (int i = 0; i < n; ++i)
        for (int k = 0; k < n; ++k)
            C[i][j] += A[i][k] * B[k][j];
```

- înmulțește două matrice
- care este complexitatea numerică?
 - $O(n^3)$
 - $2n^3$ operații
- ce face varianta B?

CERINȚELE DE AZI (EXEMPLU)

- ASC e importantă și pentru software-ul folosit de zi cu zi
- ce face următorul algoritm?

```
# varianta A
for (int i = 0; i < n; ++i)
    for (int j = 0; j < n; ++j)
        for (int k = 0; k < n; ++k)
            C[i][j] += A[i][k] * B[k][j];
```

```
# varianta B
for (int j = 0; j < n; ++j)
    for (int i = 0; i < n; ++i)
        for (int k = 0; k < n; ++k)
            C[i][j] += A[i][k] * B[k][j];
```

- înmulțește două matrice
- care este complexitatea numerică?
 - $O(n^3)$
 - $2n^3$ operații
- ce face varianta B?
- cei doi algoritmi sunt echivalenți, matematic

CERINȚELE DE AZI (EXEMPLU)

- ASC e importantă și pentru software-ul folosit de zi cu zi
- ce face următorul algoritm?

```
# varianta A
for (int i = 0; i < n; ++i)
    for (int j = 0; j < n; ++j)
        for (int k = 0; k < n; ++k)
            C[i][j] += A[i][k] * B[k][j];
```

```
# varianta B
for (int j = 0; j < n; ++j)
    for (int i = 0; i < n; ++i)
        for (int k = 0; k < n; ++k)
            C[i][j] += A[i][k] * B[k][j];
```

- înmulțește două matrice
- care este complexitatea numerică?
 - $O(n^3)$
 - $2n^3$ operații
- ce face varianta B?
- cei doi algoritmi sunt echivalenți, matematic

care algoritm se execută mai rapid?

CERINȚELE DE AZI (EXEMPLU)

- ASC e importantă și pentru software-ul folosit de zi cu zi
- ce face următorul algoritm?

```
# varianta A
for (int i = 0; i < n; ++i)
    for (int j = 0; j < n; ++j)
        for (int k = 0; k < n; ++k)
            C[i][j] += A[i][k] * B[k][j];
```

```
# varianta B
for (int j = 0; j < n; ++j)
    for (int i = 0; i < n; ++i)
        for (int k = 0; k < n; ++k)
            C[i][j] += A[i][k] * B[k][j];
```

- înmulțește două matrice
- care este complexitatea numerică?
 - $O(n^3)$
 - $2n^3$ operații
- ce face varianta B?
- cei doi algoritmi sunt echivalenți, matematic

pe sistemul meu de calcul varianta B este de 4 ori mai lentă decât varianta A
cum este posibil aşa ceva?
care este diferența dintre cele două variante?

CERINȚELE DE AZI (EXEMPLU)

- ASC e importantă și pentru software-ul folosit de zi cu zi
- ce face următorul algoritm?

```
# varianta A
for (int i = 0; i < n; ++i)
    for (int j = 0; j < n; ++j)
        for (int k = 0; k < n; ++k)
            C[i][j] += A[i][k] * B[k][j];
```

```
# varianta B
for (int j = 0; j < n; ++j)
    for (int i = 0; i < n; ++i)
        for (int k = 0; k < n; ++k)
            C[i][j] += A[i][k] * B[k][j];
```

- înmulțește două matrice
- care este complexitatea numerică?
 - $O(n^3)$
 - $2n^3$ operații
- ce face varianta B?
- cei doi algoritmi sunt echivalenți, matematic

pe sistemul meu de calcul varianta B este de 4 ori mai lentă decât varianta A
cum este posibil aşa ceva?
care este diferența dintre cele două variante?
ordinea în care se execută instrucțiunile este foarte importantă

CERINȚELE DE AZI (EXEMPLU)

- ASC e importantă și pentru software-ul folosit de zi cu zi
- ce face următorul algoritm?

```
# varianta A
for (int i = 0; i < n; ++i)
    for (int j = 0; j < n; ++j)
        for (int k = 0; k < n; ++k)
            C[i][j] += A[i][k] * B[k][j];
```

```
# varianta B
for (int j = 0; j < n; ++j)
    for (int i = 0; i < n; ++i)
        for (int k = 0; k < n; ++k)
            C[i][j] += A[i][k] * B[k][j];
```

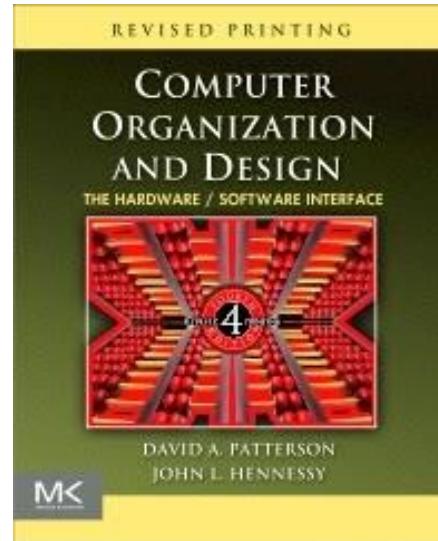
- înmulțește două matrice
- care este complexitatea numerică?
 - $O(n^3)$
 - $2n^3$ operații
- există un algoritm care calculează rezultatul C în $O(n^{2.8074})$
 - din păcate, pe arhitecturile de calcul moderne, acest algoritm este mai lent decât metoda clasică (o formă de varianta A)

concluzii:

- complexitatea numerică este foarte importantă, dar nu este totul
- ce calculăm matematic și ce putem executa sunt două lucruri diferite
- câteodată progresul în lumea reală este surprinzător și complet neevident

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE GENERALE

- D. Patterson and J. Hennessy, Computer Organisation and Design (**PH book**)
- R. Blum, Professional Assembly Language (**ASM book**)

- Chris Terman, 6.004 Computation Structures, MIT, 2017
- MIT Computer Architecture Group: <http://groups.csail.mit.edu/cag/>
- aceste slide-uri se bazează și pe alte cursuri de ASC la UB (R. Olimid și D. Dragulici)

La sfârșitul fiecarui curs veți avea o listă de referințe specială pentru conținutul acelui curs

UN DEMO PENTRU FINAL

- ce putem face dacă înțelegem arhitectura sistemelor de calcul / assembly / sisteme de operare / tehnologii web?
- Doom 3 rulat in browser (demo WebAssembly):
<http://wasm.continuation-labs.com/d3demo/>

ARHITECTURA SISTEMELOR DE CALCUL - CURS 0x01

**EVOLUȚIA SISTEMELOR DE CALCUL ȘI
SISTEMUL BINAR DE CALCUL**

Cristian Rusu

CUPRINS

- **scurt istoric al sistemelor de calcul**
- **sistemul binar**
 - reprezentarea binară
 - reprezentarea în complement față de doi
 - funcții logice
- **referințe bibliografice**

SCURT ISTORIC AL SISTEMELOR DE CALCUL

- **contribuții majore ale:**
 - Blaise Pascal
 - Gottfried Wilhelm von Leibniz
 - George Boole
 - Charles Babbage
 - Ada Lovelace
 - Konrad Zuse
 - Alan Turing
 - John von Neumann
 - Claude Shannon
 - după 1945 interestul în sisteme de calcul a crescut semnificativ iar progresul este dificil de atribuit doar unor indivizi

BLAISE PASCAL (1623 - 1662)

- **în 1642, când încă nu avea 19 ani, crează Pascaline**
 - un calculator mecanic
 - capabil de adunări/scăderi (utilizat pentru calcul de taxe)
 - nu a fost o mașină practică
 - mai puțin de 50 au fost create
 - era utilizată pe post de “jucarie” pentru aristocrație
- **limbajul Pascal e numit în onoarea lui**

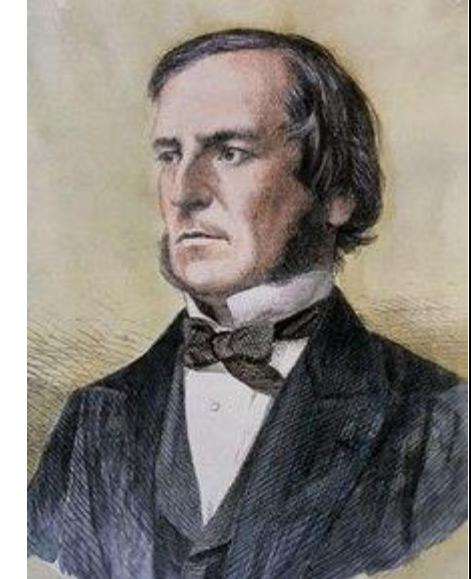
GOTTFRIED WILHELM VON LEIBNIZ (1646 – 1716)

- **toate contribuțiile lui sunt imposibil de enumerat**
- **două contribuții majore:**
 - studiază sistemul binar
 - extinde mașina lui Pascal, adăugând operațiile de înmulțire și împărțire – tot o mașină mecanică creată în 1673

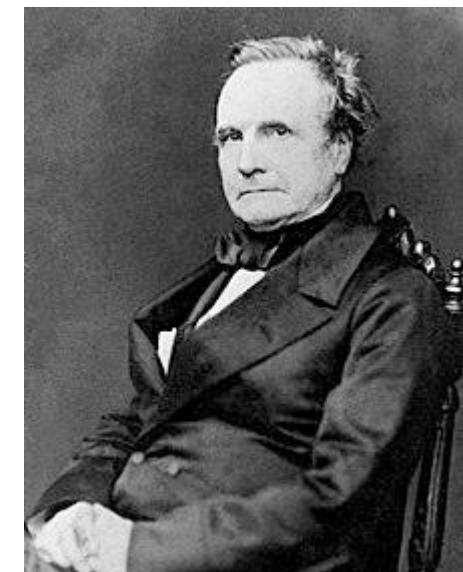
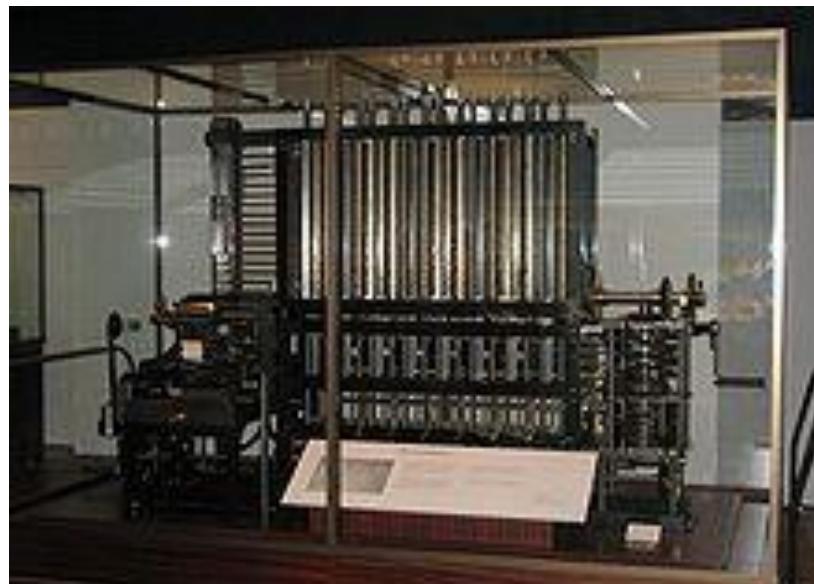
GEORGE BOOLE (1815 – 1864)

- scrie “The Laws of Thought” (1854)
- introduce logica booleană și analizează operațiile de bază
 - negația
 - conjuncția
 - disjuncția
 - disjuncția exclusivă
- toate acestea stau la baza teoriei informației

CHARLES BABBAGE (1791 – 1871)

- proiectează Mașina Diferențială Nr. 2 (Difference Engine No. 2)
- doar teoretic, design-ul este realizat de abia în 1991
- totuși, este prima mașină de calcul (mecanică) programabilă
- prototipurile sale aveau deja peste 13 tone
- este considerat “tatăl calculatoarelor moderne”

ADA LOVELACE (1815 – 1852)

- colaboratoare a lui Babbage
- scrie primul program, calculează numere Bernoulli
- nu existau limbaje de programare, dar ea a descris o serie de pași care să fie executăți de o mașină
- este considerată primul “programator”

Diagram for the computation by the Engine of the Numbers of Bernoulli. See Note G. (page 722 et seq.)

Number of Operation.	Nature of Operation.	Variables acted upon.	Variables receiving results.	Indication of change in the value on any Variable.	Statement of Results.										Working Variables.						Result Variables.																		
					Data				Working Variables.						Result Variables.										B ₁	B ₂	B ₃	B ₄	B ₅	B ₆									
					IV ₁	IV ₂	IV ₃	IV ₄	s _{V₁}	s _{V₂}	s _{V₃}	s _{V₄}	s _{V₅}	s _{V₆}	s _{V₇}	s _{V₈}	s _{V₉}	s _{V₁₀}	s _{V₁₁}	s _{V₁₂}	s _{V₁₃}	s _{V₁₄}	s _{V₁₅}	s _{V₁₆}	s _{V₁₇}	s _{V₁₈}	s _{V₁₉}	s _{V₂₀}	B ₁	B ₂	B ₃	B ₄	B ₅	B ₆					
1	\times	IV ₂ × IV ₃	IV ₄ - IV ₅ , IV ₆	{IV ₂ = IV ₅ IV ₃ = IV ₆ }	2 n																																		
2	-	IV ₅ - IV ₆	IV ₂	{IV ₅ = IV ₆ }																																			
3	+	IV ₄ + IV ₅	IV ₃	{IV ₄ = IV ₅ }																																			
4	-	IV ₄ - IV ₅	IV ₁₁	{IV ₄ = IV ₅ }																																			
5	+ IV ₁₂ + IV ₇	IV ₁₁		{IV ₁₂ = IV ₇ }																																			
6	-	IV ₁₃ - IV ₁₂	IV ₁₂	{IV ₁₃ = IV ₁₂ }																																			
7	-	IV ₉ - IV ₁₀	IV ₁₀	{IV ₉ = IV ₁₀ }																																			
8	+	IV ₇ + IV ₈	IV ₇	{IV ₇ = IV ₈ }	2 + 0 = 2																																		
9	+	IV ₈ + IV ₇	IV ₁₁	{IV ₈ = IV ₇ }	2 = A ₁																																		
10	×	IV ₁₂ × IV ₁₃	IV ₁₂	{IV ₁₂ = IV ₁₃ }	B ₁ = $\frac{2}{2} = B_1 A_1$																																		
11	+	IV ₁₂ + IV ₁₃	IV ₁₂	{IV ₁₂ = IV ₁₃ }	1 = $\frac{2}{2} \cdot \frac{2}{2} = B_1 \cdot \frac{2}{2}$																																		
12	-	IV ₁₀ - IV ₁₀	IV ₁₀	{IV ₁₀ = IV ₁₀ }	= n - 2 (n = 2)																																		
13	-	IV ₆ - IV ₆	IV ₆	{IV ₆ = IV ₆ }	= 2 n - 1																																		
14	+	IV ₁ + IV ₂	IV ₇	{IV ₁ = IV ₂ }	= 2 + 1 = 3																																		
15	-	IV ₁ + IV ₂	IV ₈	{IV ₁ = IV ₂ }	= 2 = 2																																		
16	×	IV ₁ × IV ₂	IV ₁₁	{IV ₁ = IV ₂ }	= $\frac{2}{2} \cdot \frac{2}{2} = \frac{2}{3}$																																		
17	-	IV ₆ - IV ₆	IV ₆	{IV ₆ = IV ₆ }	= 2 n - 2																																		
18	+	IV ₁ + IV ₂	IV ₇	{IV ₁ = IV ₂ }	= 3 + 1 = 4																																		
19	-	IV ₆ - IV ₆	IV ₉	{IV ₆ = IV ₆ }	= 2 = 2																																		
20	×	IV ₉ × IV ₁₀	IV ₁₁	{IV ₉ = IV ₁₀ }	= $\frac{2}{2} \cdot \frac{2}{2} = \frac{2}{3}$																																		
21	×	IV ₁₁ × IV ₁₂	IV ₁₂	{IV ₁₁ = IV ₁₂ }	= $\frac{2}{2} \cdot \frac{2}{2} = \frac{2}{3}$																																		
22	+	IV ₁₂ + IV ₁₃	IV ₁₂	{IV ₁₂ = IV ₁₃ }	= A ₀ + B ₁ A ₁ + B ₂ A ₂																																		
23	-	IV ₁₀ - IV ₁₀	IV ₁₀	{IV ₁₀ = IV ₁₀ }	= n - 3 (= 1)																																		
24	+	IV ₁₃ + IV ₁₂	Y ₂₄	{IV ₁₃ = IV ₁₂ }	= B ₂																																		
25	+	IV ₁ + IV ₂	Y ₂	{IV ₁ = IV ₂ }	= n - 1 = 4 + 1 = 5																																		

Here follows a repetition of Operations thirteen to twenty-three.

24 + IV₁₃ + IV₁₂ Y₂₄
 25 + IV₁ + IV₂ Y₂

IV₁ = IV₂
 IV₂ = IV₁
 by a Variable-card.
 IV₁ = IV₂
 by a Variable-card.

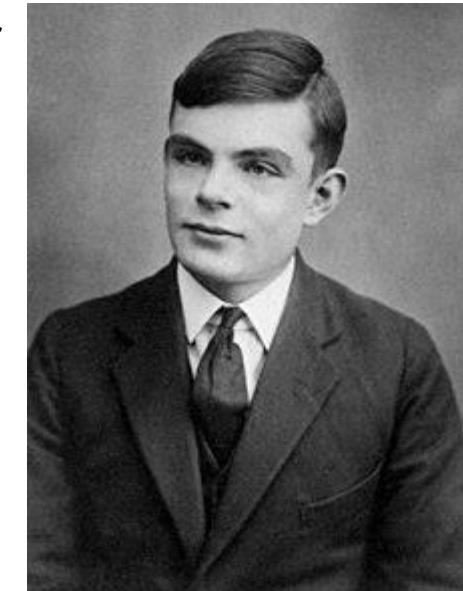
KONRAD ZUSE (1910 – 1995)

- introduce o serie de calculatoare: Z1, Z2, Z3 și Z4
- primele prototipuri în 1940-1941
- folosește sistemul binar
- instrucțiunile sunt stocate pe o bandă
- introduce reprezentarea și calculul în virgulă mobilă
- face aproape totul în izolare (1936-1945)

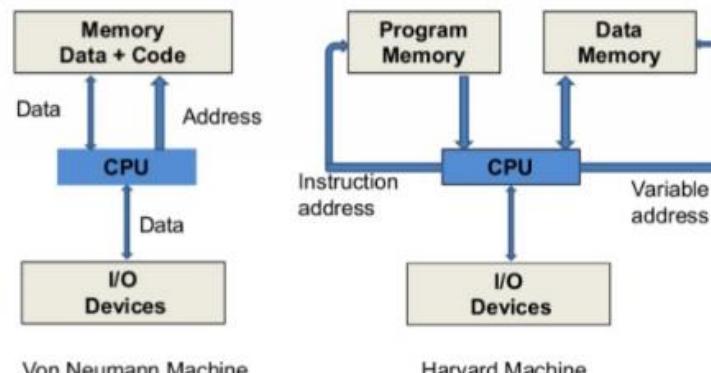
ALAN TURING (1912 – 1954)

- **celebru pentru publicul larg pentru contribuția lui în spargerea rapidă a mesajelor Enigma utilizând mașina “The Bombe”**
 - practic, mașina făcea un brute-force search pentru a reduce numărul de posibilități în decriptarea mesajelor
- **introduce Mașina Turing**
 - un model teoretic pentru a implementa orice algoritm
 - conceptul de Turing-complete
 - intuiția: un sistem care poate recunoaște și analiza seturi de reguli pentru manipularea datelor (o cantitate infinită, teoretic)
- **introduce Testul Turing**
 - The imitation game: “The original question, ‘Can machines think?’ I believe to be too meaningless to deserve discussion” A. Turing

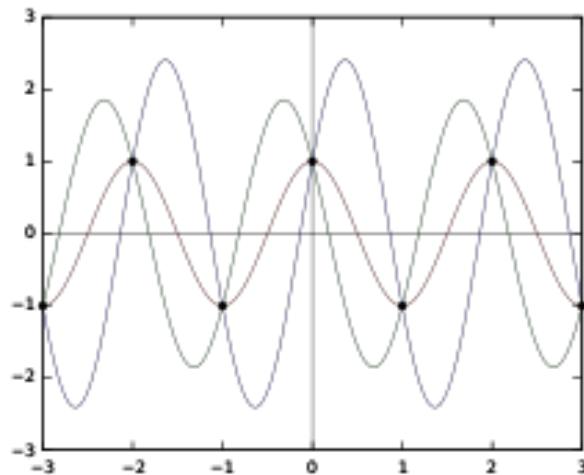
JOHN VON NEUMANN (1903 – 1957)

- considerat unul dintre cei mai buni matematicieni ai ultimului secol, aduce contribuții în numeroase domenii
- ajută la crearea primului calculator electronic ENIAC (Electronic Numerical Integrator And Computer), 1939-1944
- îmbunătățește ENIAC ajutând la crearea EDVAC (Electronic Discrete Variable Automatic Computer), sistemul este binar și are programe stocate
- introduce arhitectura von Neumann

CLAUDE SHANNON (1916 – 2001)

- considerat “părintele teoriei informației”
- trei contribuții excepționale:
 - demonstrează faptul că probleme de logică Booleană pot fi rezolvate cu circuite electronice
 - teorema de eșantionare Shannon-Nyquist (de la analog la digital și înapoi, fără a pierde ceva)

- inventează teoria informației
 - cursul următor discutăm detaliat

IDEILE MARI

- de la mecanic la electric
- de la o mașină care face un singur lucru automat, la o mașină care este programabilă
- design modular
- teorie despre ce este posibil pe aceste mașini
- dorință de a face lucrurile optim, la limită și fără risipă

POST SHANNON ...

- după al doilea razboi mondial, cercetarea în domeniul calculatoarelor începe un ritm exponențial
- sunt multe, mici inventii și discoperiri tehnologice pe parcurs
- nu avem cum să le acoperim pe toate
- actorii importanți în domeniu au devenit grupuri profesionale (ex: IEEE, ACM, Bell Labs, etc.) și state (ex: Statele Unite, programe de cercetare DARPA, etc.)
- la baza acestui progres stau niște concepte de matematică fundamentale, **începem cu sistemul binar**

GUESS WHO ...

SISTEMUL BINAR

- este baza sistemelor moderne de calcul
- orice număr (întreg sau, general, real) poate fi reprezentat printr-un număr (potențial infinit) de biți
- bit = *binary digit*
- ne aflăm în sistemul de numărare cu **baza $B = 2$**
- avem disponibile doar două cifre: **0 și 1**

SISTEMUL BINAR

- un număr natural reprezentat în baza $B = 2$

bit b_i :	...	0	1	1	1	1	0	0	0	1
2^i :	...	2^8	2^7	2^6	2^5	2^4	2^3	2^2	2^1	2^0

- $x = \sum_{i=0}^{N-1} b_i 2^i$
- **N** este numărul de biți pe care îl folosim în reprezentare
- În exemplul de mai sus:
 - care este numărul reprezentat?
 - pe câți biți este reprezentat acest număr?

SISTEMUL BINAR

- un număr natural reprezentat în baza $B = 2$

bit b_i :	...	0	1	1	1	1	0	0	0	1
2^i :	...	2^8	2^7	2^6	2^5	2^4	2^3	2^2	2^1	2^0

- $x = \sum_{i=0}^{N-1} b_i 2^i$
- N este numărul de biți pe care îl folosim în reprezentare
- În exemplul de mai sus:
 - $0 \times 2^8 + 1 \times 2^7 + 1 \times 2^6 + 1 \times 2^5 + 1 \times 2^4 + 0 \times 2^3 + 0 \times 2^2 + 0 \times 2^1 + 1 \times 2^0 = 241$
 - Mai sus avem $N = 9$, dar defapt avem nevoie de $N = 8$

SISTEMUL BINAR

- intuiția noastră este în baza $B = 10$
- este folositor să abstractizăm și să considerăm baza generală B
- în baza B avem:
 - cifre de la 0 la $B-1$ (restul se numesc numere)
 - reprezentarea este $x = \sum_{i=0}^{N-1} b_i B^i$
 - bitul b_0 se numește **Least Significant Bit (LSB)** iar bitul b_{N-1} se numește **Most Significant Bit (MSB)**
 - cum reprezentăm un număr din baza 10 în baza B ?
 - împărțiri repetitive cu B și păstrăm restul

SISTEMUL BINAR

- un exemplu explicit: $(4215)_{10} = (1000001110111)_2$

2	<u>4215</u>		
2	<u>2107</u>	— 1	← LSB
2	<u>1053</u>	— 1	
2	<u>526</u>	— 1	
2	<u>263</u>	— 0	
2	<u>131</u>	— 1	
2	<u>65</u>	— 1	
2	<u>32</u>	— 1	
2	<u>16</u>	— 0	
2	<u>8</u>	— 0	
2	<u>4</u>	— 0	
2	<u>2</u>	— 0	
2	<u>1</u>	— 0	
	0	— 1	← MSB

SISTEMUL BINAR

- conversia între sisteme de numărare este foarte folositoare
- ce se întâmplă în baza $B = 10$?
 - ce se întâmplă dacă vrem să trecem din baza $B_{old} = 10$ în noua bază $B_{new} = 100$?
 - câte cifre sunt în baza $B_{new} = 100$?

SISTEMUL BINAR

- conversia între sisteme de numărare este foarte folositoare
- ce se întâmplă în baza $B = 10$?
 - ce se întâmplă dacă vrem să trecem din baza $B_{old} = 10$ în noua bază $B_{new} = 100$?
 - câte cifre sunt în baza $B_{new} = 100$? **100**
 - care sunt cifrele în baza $B_{new} = 100$?

SISTEMUL BINAR

- conversia între sisteme de numărare este foarte folositoare
- ce se întâmplă în baza $B = 10$?
 - ce se întâmplă dacă vrem să trecem din baza $B_{old} = 10$ în noua bază $B_{new} = 100$?
 - câte cifre sunt în baza $B_{new} = 100$? **100**
 - care sunt cifrele în baza $B_{new} = 100$? **de la cifra “0” la cifra “99”**
 - primesc un număr în baza 10, cum îl transform în baza 100?
 - ex: $(4837103)_{10} = (?????)_{100}$

SISTEMUL BINAR

- conversia între sisteme de numărare este foarte folositoare
- ce se întâmplă în baza $B = 10$?
 - ce se întâmplă dacă vrem să trecem din baza $B_{old} = 10$ în noua bază $B_{new} = 100$?
 - câte cifre sunt în baza $B_{new} = 100$? **100**
 - care sunt cifrele în baza $B_{new} = 100$? **de la cifra “0” la cifra “99”**
 - primesc un număr în baza 10, cum îl transform în baza 100?
 - ex: $(4837103)_{10} = (“4” “83” “71” “3”)_{100}$
 - cum am obținut rezultatul? doar am grupat cifre consecutive, câte două – de ce două?

SISTEMUL BINAR

- conversia între sisteme de numărare este foarte folositoare
- ce se întâmplă în baza $B = 10$?
 - ce se întâmplă dacă vrem să trecem din baza $B_{old} = 10$ în noua bază $B_{new} = 100$?
 - câte cifre sunt în baza $B_{new} = 100$? **100**
 - care sunt cifrele în baza $B_{new} = 100$? **de la cifra “0” la cifra “99”**
 - primesc un număr în baza 10, cum îl transform în baza 100?
 - ex: $(4837103)_{10} = (“4” “83” “71” “3”)_{100}$
 - cum am obținut rezultatul? doar am grupat cifre consecutive, câte două – de ce două?

Regula generală: când trecem din baza B în baza B^p trebuie doar să grupăm noul număr în câte p cifre

SISTEMUL BINAR

- cineva spune: “Am cheltuit 1.000.000 de euro. O cifră enormă!”
este corect?

21:57 56%

m.hotnews.ro/stire/2433680 [38] ::

€ 4,1438 miercuri 07 oct 2020

HotNews.ro STIRI NON-STOP [Versiune Mobile](#)

[Home](#) [Ultimele](#) [Economie](#) [Sport](#) [Actual](#)

Coronavirus Franța: Aproape 19.000 noi cazuri în ultimele 24 de ore, o cifră record

de R.M. Miercuri, 7 octombrie 2020, 21:08

- a A+ Intra în cont

[f](#) [Twitter](#) [WhatsApp](#) [Email](#) [+](#)

Autoritățile sanitare franceze au anunțat miercuri 18.746 noi cazuri de COVID-19 confirmate în ultimele 24 de ore, un nou record și aproape dublu față de bilanțul de marți, de 10.489 cazuri, potrivit agenției Reuters.

SISTEMUL BINAR

- cineva spune: “Am cheltuit 1.000.000 de euro. O cifră enormă!”
- 1.000.000 e număr, nu cifră
- când poate să fie 1.000.000 cifră?
 - doar dacă cel care vorbește se referă la numere într-o bază numerică $B \geq 1.000.001$
 - și atunci, ar trebui să spună “1.000.000”
- pentru ultima dată
 - în baza $B = 10$, cifrele sunt de la “0” la “9”
 - restul sunt numere
 - conceptul se generalizează pentru orice B

SISTEMUL BINAR

- un exemplu explicit: $(1110111000001)_2$

- în baza 4:
- în baza 8:
- în baza 16 (hexazecimal):

0_{hex}	=	0_{dec}	=	0_{oct}	0	0	0	0
1_{hex}	=	1_{dec}	=	1_{oct}	0	0	0	1
2_{hex}	=	2_{dec}	=	2_{oct}	0	0	1	0
3_{hex}	=	3_{dec}	=	3_{oct}	0	0	1	1
4_{hex}	=	4_{dec}	=	4_{oct}	0	1	0	0
5_{hex}	=	5_{dec}	=	5_{oct}	0	1	0	1
6_{hex}	=	6_{dec}	=	6_{oct}	0	1	1	0
7_{hex}	=	7_{dec}	=	7_{oct}	0	1	1	1
8_{hex}	=	8_{dec}	=	10_{oct}	1	0	0	0
9_{hex}	=	9_{dec}	=	11_{oct}	1	0	0	1
A_{hex}	=	10_{dec}	=	12_{oct}	1	0	1	0
B_{hex}	=	11_{dec}	=	13_{oct}	1	0	1	1
C_{hex}	=	12_{dec}	=	14_{oct}	1	1	0	0
D_{hex}	=	13_{dec}	=	15_{oct}	1	1	0	1
E_{hex}	=	14_{dec}	=	16_{oct}	1	1	1	0
F_{hex}	=	15_{dec}	=	17_{oct}	1	1	1	1

SISTEMUL BINAR

- un exemplu explicit: $(1110111000001)_2$
 - în baza 4: ("1" "11" "01" "11" "00" "00" "01")₄ = (1313001)₄
 - în baza 8:
 - în baza 16 (hexazecimal):

0_{hex}	=	0_{dec}	=	0_{oct}	0	0	0	0
1_{hex}	=	1_{dec}	=	1_{oct}	0	0	0	1
2_{hex}	=	2_{dec}	=	2_{oct}	0	0	1	0
3_{hex}	=	3_{dec}	=	3_{oct}	0	0	1	1
4_{hex}	=	4_{dec}	=	4_{oct}	0	1	0	0
5_{hex}	=	5_{dec}	=	5_{oct}	0	1	0	1
6_{hex}	=	6_{dec}	=	6_{oct}	0	1	1	0
7_{hex}	=	7_{dec}	=	7_{oct}	0	1	1	1
8_{hex}	=	8_{dec}	=	10_{oct}	1	0	0	0
9_{hex}	=	9_{dec}	=	11_{oct}	1	0	0	1
A_{hex}	=	10_{dec}	=	12_{oct}	1	0	1	0
B_{hex}	=	11_{dec}	=	13_{oct}	1	0	1	1
C_{hex}	=	12_{dec}	=	14_{oct}	1	1	0	0
D_{hex}	=	13_{dec}	=	15_{oct}	1	1	0	1
E_{hex}	=	14_{dec}	=	16_{oct}	1	1	1	0
F_{hex}	=	15_{dec}	=	17_{oct}	1	1	1	1

SISTEMUL BINAR

- un exemplu explicit: $(1110111000001)_2$
 - în baza 4: ("1" "11" "01" "11" "00" "00" "01")₄ = (1313001)₄
 - în baza 8: ("1" "110" "111" "000" "001")₈ = (16701)₈
 - în baza 16 (hexazecimal):

0_{hex}	=	0_{dec}	=	0_{oct}	0	0	0	0
1_{hex}	=	1_{dec}	=	1_{oct}	0	0	0	1
2_{hex}	=	2_{dec}	=	2_{oct}	0	0	1	0
3_{hex}	=	3_{dec}	=	3_{oct}	0	0	1	1
4_{hex}	=	4_{dec}	=	4_{oct}	0	1	0	0
5_{hex}	=	5_{dec}	=	5_{oct}	0	1	0	1
6_{hex}	=	6_{dec}	=	6_{oct}	0	1	1	0
7_{hex}	=	7_{dec}	=	7_{oct}	0	1	1	1
8_{hex}	=	8_{dec}	=	10_{oct}	1	0	0	0
9_{hex}	=	9_{dec}	=	11_{oct}	1	0	0	1
A_{hex}	=	10_{dec}	=	12_{oct}	1	0	1	0
B_{hex}	=	11_{dec}	=	13_{oct}	1	0	1	1
C_{hex}	=	12_{dec}	=	14_{oct}	1	1	0	0
D_{hex}	=	13_{dec}	=	15_{oct}	1	1	0	1
E_{hex}	=	14_{dec}	=	16_{oct}	1	1	1	0
F_{hex}	=	15_{dec}	=	17_{oct}	1	1	1	1

SISTEMUL BINAR

- un exemplu explicit: $(1110111000001)_2$
 - în baza 4: ("1" "11" "01" "11" "00" "00" "01")₄ = (1313001)₄
 - în baza 8: ("1" "110" "111" "000" "001")₈ = (16701)₈
 - în baza 16 (hexazecimal): ("1" "1101" "1100" "0001")₁₆ = (1DC1)₁₆

0_{hex}	=	0_{dec}	=	0_{oct}	0	0	0	0
1_{hex}	=	1_{dec}	=	1_{oct}	0	0	0	1
2_{hex}	=	2_{dec}	=	2_{oct}	0	0	1	0
3_{hex}	=	3_{dec}	=	3_{oct}	0	0	1	1
4_{hex}	=	4_{dec}	=	4_{oct}	0	1	0	0
5_{hex}	=	5_{dec}	=	5_{oct}	0	1	0	1
6_{hex}	=	6_{dec}	=	6_{oct}	0	1	1	0
7_{hex}	=	7_{dec}	=	7_{oct}	0	1	1	1
8_{hex}	=	8_{dec}	=	10_{oct}	1	0	0	0
9_{hex}	=	9_{dec}	=	11_{oct}	1	0	0	1
A_{hex}	=	10_{dec}	=	12_{oct}	1	0	1	0
B_{hex}	=	11_{dec}	=	13_{oct}	1	0	1	1
C_{hex}	=	12_{dec}	=	14_{oct}	1	1	0	0
D_{hex}	=	13_{dec}	=	15_{oct}	1	1	0	1
E_{hex}	=	14_{dec}	=	16_{oct}	1	1	1	0
F_{hex}	=	15_{dec}	=	17_{oct}	1	1	1	1

într-un slide anterior am spus despre "99" că este cifră în baza 100, pentru că nu am litere până la 99

pentru "99" putem continua pe lista ASCII extinsă (pornind de la F care este "15") până ajungem la "99": š

SISTEMUL BINAR

- **numere întregi negative**
 - până acum am văzut doar numere naturale
 - ce ați face voi că să reprezentați numere negative?
 - care este prima (cea mai simplă) idee?

SISTEMUL BINAR

- **numere întregi negative**

- până acum am văzut doar numere naturale
- ce ați face voi că să reprezentați numere negative?
- care este prima (cea mai simplă) idee?
 - trebuie să salvăm semnul numărului
 - cât spațiu ocupă asta? 1 bit
 - deci 1 bit pentru semn, restul pentru valoarea absolută
 - 1 101 ar fi -5
 - 0 101 ar fi 5
 - cum arată “zero” reprezentat aşa?
 - 1 000 ar fi -0
 - 0 000 ar fi 0
 - este redundant
 - și mai este o problemă: avem nevoie de circuite speciale pentru a face operații cu aceste numere (trebuie verificat primul bit și în funcție de asta trebuie decise operațiile)

SISTEMUL BINAR

- numere întregi negative

bit b_i :	1	1	1	1	0	0	0	1
2^i :	-2^7	2^6	2^5	2^4	2^3	2^2	2^1	2^0

- ce se întâmplă? MSB este negativ

- $$x = -b_{N-1}2^{N-1} + \sum_{i=0}^{N-2} b_i 2^i$$

- în exemplul de mai sus:
 - care este numărul reprezentat?
 - pe cati biți este reprezentat acest număr?

SISTEMUL BINAR

- numere întregi negative

bit b_i :	1	1	1	1	0	0	0	1
2^i :	-2^7	2^6	2^5	2^4	2^3	2^2	2^1	2^0

- ce se întâmplă? MSB este negativ

- $$x = -b_{N-1}2^{N-1} + \sum_{i=0}^{N-2} b_i 2^i$$

- în exemplul de mai sus:

- $-1 \times 2^7 + 1 \times 2^6 + 1 \times 2^5 + 1 \times 2^4 + 0 \times 2^3 + 0 \times 2^2 + 0 \times 2^1 + 1 \times 2^0 = -15$
 - 8 biți

- acesta este sistemul de reprezentare în complement față de doi

SISTEMUL BINAR

- numere întregi negative

bit b_i :	1	1	1	1	0	0	0	1
2^i :	-2^7	2^6	2^5	2^4	2^3	2^2	2^1	2^0

$$\bullet \quad x = -b_{N-1}2^{N-1} + \sum_{i=0}^{N-2} b_i 2^i$$

- reprezentarea se numește *în complement față de doi*

- numerele în intervalul -2^{N-1} până la $2^{N-1} - 1$
- se “pierde” un bit pentru semn, e optim
- MSB este semnul, restul bițiilor sunt valoarea
- ca să putem folosi numere înscrise în operații aritmetice avem nevoie să facem niște transformări

vedeți tabelul din dreapta, numerele pozitive sunt la fel ca înainte (dar pe 3 biți doar), cele negative arată la fel doar că primul bit este “1” (jumătatea de sus a tabelului are MSB “0”, jumătatea de jos este identică, dar cu MSB “1”)

ce se întâmplă dacă adunăm 1 la 7?

complement față de doi	zecimal
0111	7
0110	6
0101	5
0100	4
0011	3
0010	2
0001	1
0000	0
1111	-1
1110	-2
1101	-3
1100	-4
1011	-5
1010	-6
1001	-7
1000	-8

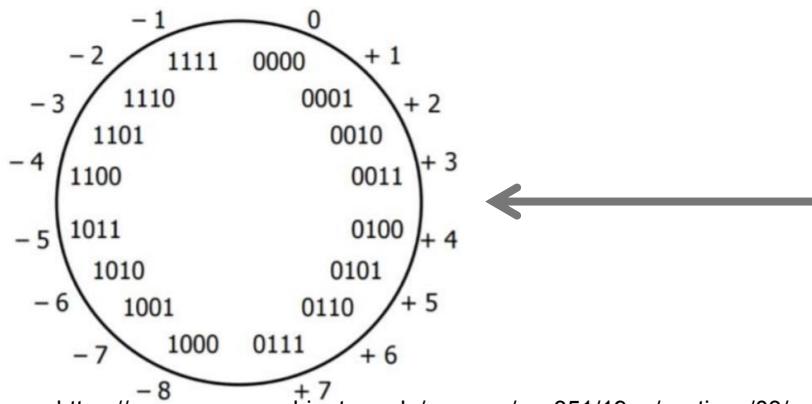
SISTEMUL BINAR

- numere întregi negative

bit b_i :	1	1	1	1	0	0	0	1
2^i :	-2^7	2^6	2^5	2^4	2^3	2^2	2^1	2^0

$$\bullet \quad x = -b_{N-1}2^{N-1} + \sum_{i=0}^{N-2} b_i 2^i$$

- reprezentarea se numește *în complement față de doi*
 - numerele în intervalul -2^{N-1} până la $2^{N-1} - 1$
 - se “pierde” un bit pentru semn, e optim
 - MSB este semnul, restul bițiilor sunt valoarea
 - ca să putem folosi numere înscrise în operații aritmetice avem nevoie să facem niște transformări

complement față de doi	zecimal
0111	7
0110	6
0101	5
0100	4
0011	3
0010	2
0001	1
0000	0
1111	-1
1110	-2
1101	-3
1100	-4
1011	-5
1010	-6
1001	-7
1000	-8

SISTEMUL BINAR

- numere întregi negative

bit b_i :	1	1	1	1	0	0	0	1
2^i :	-2^7	2^6	2^5	2^4	2^3	2^2	2^1	2^0

- $x = -b_{N-1}2^{N-1} + \sum_{i=0}^{N-2} b_i 2^i$

- cum reprezentăm un număr negativ zecimal x? (ex: x = -30)

- scriem $|x|$ în binar
- setăm MSB și inversăm restul biților
- adunăm unu

	0	0	1	1	1	1	0
1	1	1	0	0	0	0	1
1	1	1	0	0	0	1	0

- deci $(-30)_{10} = (11100010)_2$

SISTEMUL BINAR

- numere întregi negative

bit b_i :	1	1	1	1	0	0	0	1
2^i :	-2^7	2^6	2^5	2^4	2^3	2^2	2^1	2^0

- $x = -b_{N-1}2^{N-1} + \sum_{i=0}^{N-2} b_i 2^i$

- cum reprezentăm un număr binar x? (ex: x = 1011 1010)

- scriem x în binar

1	0	1	1	1	0	1	0
---	---	---	---	---	---	---	---

- MSB = 1, deci x este negativ (dacă MSB = 0 atunci x e pozitiv)

- inversăm bitii

0	1	0	0	0	1	0	1
0	1	0	0	0	1	1	0

- adăugăm unu

- deci $(10111010)_2 = (-70)_{10}$ (negativ, $64 + 4 + 2 = 70$)

SISTEMUL BINAR

- operații aritmetice, numere naturale exemplu

1	0	1	1	0	0	1	0	178
0	0	1	1	0	1	1	0	54
+	1	1	1	0	1	0	0	232

SISTEMUL BINAR

- de ce folosim acest sistem în complement față de 2?
- pentru că algoritmul de adunare este la fel ca pentru numere naturale, nu trebuie să schimbăm nimic
- circuitele anterioare care realizează adunarea naturală pot fi folosite și acum

SISTEMUL BINAR

- operații aritmetice, numere întregi exemple
 - numărul negativ este mai mic (magnitudine) decât cel pozitiv

1	1	0	1	1	0	0	1	-39	
0	1	0	1	1	1	0	0	92	
+	0	0	1	1	0	1	0	1	53

- cum am obținut reprezentarea pentru -39?

	0	1	0	0	1	1	1	39
1	1	0	1	1	0	0	0	inversarea de biți
1	1	0	1	1	0	0	1	plus unu

SISTEMUL BINAR

- operații aritmetice, numere întregi exemple
 - numărul negativ este mai mare (magnitudine) decât cel pozitiv

1	1	0	1	1	0	0	1	-39
0	0	0	1	0	1	0	1	21
+	1	1	1	0	1	1	1	-18

- de unde am obținut -18?

1	1	1	0	1	1	1	0	rezultatul, primul bit e 1
0	0	0	1	0	0	0	1	inversarea de biți
0	0	0	1	0	0	1	0	plus unu

SISTEMUL BINAR

- operații aritmetice, numere întregi exemple
 - ambele numere sunt negative

1	1	0	1	1	0	0	1	-39
1	1	1	0	1	1	1	0	-18
+	1	1	0	0	0	1	1	-57

- de unde am obținut -57?

1	1	0	0	0	1	1	1	rezultatul, primul bit e 1
0	0	1	1	1	0	0	0	inversarea de biti
0	0	1	1	1	0	0	1	plus unu

SISTEMUL BINAR

- operații aritmetice, numere întregi exemple
 - overflow la limită

0	1	1	1	1	1	1	1	127
0	0	0	0	0	0	0	1	1
+	1	0	0	0	0	0	0	-128

- de unde am obținut -128?

1	0	0	0	0	0	0	0	rezultatul, primul bit e 1
0	1	1	1	1	1	1	1	inversarea de biți
1	0	0	0	0	0	0	0	plus unu: 128

-128 are aceeași reprezentare

SISTEMUL BINAR

- operații aritmetice, numere întregi exemple
 - ambele numere pozitive, mari

0	1	1	1	0	1	1	1	119	
0	1	0	0	1	0	1	1	75	
+	1	1	0	0	0	0	1	0	-62

- de unde am obținut -62?

1	1	0	0	0	0	1	0	rezultatul, primul bit e 1
0	0	1	1	1	1	0	1	inversarea de biți
0	0	1	1	1	1	1	0	plus unu

- $119 + 75 = 194$ (nu încap pe 7 biți)

SISTEMUL BINAR

- operații aritmetice, numere întregi exemple
 - ambele numere pozitive, mari

0	1	1	1	0	1	1	1	119	
0	1	0	0	1	0	1	1	75	
+	1	1	0	0	0	0	1	0	-62

- intuiția, de unde am obținut -62?
 - $119 + 75 = 194$ (nu începe pe 7 biți)
 - maximum e 127, deci avem $194 - 127 = 67$ "extra"
 - overflow începe după 127, după 127 este -128 (folosim un extra)
 - deci 66 extra rămași pornesc de la -128
 - deci avem $-128 + 66 = -62$

SISTEMUL BINAR

- operații aritmetice, numere întregi exemple
 - overflow la limită

0	1	1	1	1	1	1	1	127
0	0	0	0	0	0	0	1	1
+	1	0	0	0	0	0	0	-128

- intuiția, de unde am obținut -128?
 - $127 + 1 = 128$ (nu începe pe 7 biți)
 - maximum e 127, deci avem $128 - 127 = 1$ "extra"
 - overflow începe după 127, după 127 este -128 (folosim un extra)
 - deci 0 extra ramași pornesc de la -128
 - deci avem $-128 + 0 = -128$

SISTEMUL BINAR

- operații aritmetice, numere întregi exemple
 - ambele numere negative, mari

1	0	0	0	1	0	0	1	-119
1	0	1	1	0	1	0	1	-75
+	0	0	1	1	1	1	1	62

- intuiția, de unde am obținut 62?
 - $-119 - 75 = -194$ (nu încap pe 7 biți)
 - minimul e -128, deci avem $+194 - 128 = 66$ “extra”
 - underflow începe înainte de -128, înainte de -128 este 127 (folosim un extra)
 - deci 65 extra rămași pornesc de la 127
 - deci avem $127 - 65 = 62$

SISTEMUL BINAR

- extinderea numărului de biți pentru reprezentare
 - să presupunem că avem numărul 01 11 11 reprezentat pe 6 biți
 - ni se spune că numărul este natural
 - ni se spune că putem folosi încă 2 biți pentru reprezentare
 - noua reprezentare este:

SISTEMUL BINAR

- extinderea numărului de biți pentru reprezentare
 - să presupunem că avem numărul 01 11 11 reprezentat pe 6 biți
 - ni se spune că numărul este natural
 - ni se spune că putem folosi încă 2 biți pentru reprezentare
 - noua reprezentare este: 0001 1111
- ce se întâmplă acum dacă avem numărul 10 00 11 reprezentat pe 6 biți (dar știm că suntem în complement față de doi)
- ni se spune din nou că putem folosi încă 2 biți pentru reprezentare
 - noua reprezentare este: 0010 0011 ?

SISTEMUL BINAR

- extinderea numărului de biți pentru reprezentare
 - să presupunem că avem numărul 01 11 11 reprezentat pe 6 biți
 - ni se spune că numărul este natural
 - ni se spune că putem folosi încă 2 biți pentru reprezentare
 - noua reprezentare este: 0001 1111
 - ce se întâmplă acum dacă avem numărul 10 00 11 reprezentat pe 6 biți (dar știm că suntem în complement față de doi)
 - ni se spune din nou că putem folosi încă 2 biți pentru reprezentare
 - noua reprezentare este: 0010 0011 ?
 - numărul acesta nici măcar nu este negativ (MSB este 0)
 - deci nu putem extinde cu “zero”
 - cu ce extindem?

SISTEMUL BINAR

- extinderea numărului de biți pentru reprezentare
 - să presupunem că avem numărul 01 11 11 reprezentat pe 6 biți
 - ni se spune că numărul este natural
 - ni se spune că putem folosi încă 2 biți pentru reprezentare
 - noua reprezentare este: 0001 1111
 - ce se întâmplă acum dacă avem numărul 10 00 11 reprezentat pe 6 biți (dar știm că suntem în complement față de doi)
 - ni se spune din nou că putem folosi încă 2 biți pentru reprezentare
 - noua reprezentare este: 0010 0011 ?
 - numărul acesta nici măcar nu este negativ (MSB este 0)
 - deci nu putem extinde cu “zero”
 - cu ce extindem? cu “unu”
 - noua reprezentare este: 1110 0011

SISTEMUL BINAR

- **încă un exemplu:**
- **extinderea numărului de biți pentru reprezentare**
 - să presupunem că avem numărul 10111 reprezentat pe 5 biți
 - trecem în baza $B = 8$
 - numărul în baza $B = 8$ este $10\ 111 = 27$
 - dar, dacă vedem $(27)_8$ atunci am putea crede ca în binar avem 010111
 - dar 010111 este pe 6 biți și este pozitiv
 - **ideea:** când trecem din binar în baza $B = 8$ (și știm că aici implicit avem 6 biți de reprezentare) atunci extindem reprezentarea
 - deci, pornim cu 110 111
 - iar în baza $B = 8$ atunci avem $110\ 111 = 67$
 - problema este generată de faptul ca 3 nu îl împarte exact pe 5
 - ambele variante sunt corecte: $(27)_8$ dar știi că sunt 5 biți sau $(67)_8$ și crezi că sunt 6 biți (implicit când vezi două cifre în baza $B = 8$ crezi că sunt 6 biți)

SISTEMUL BINAR

- logica binară ($0 = \text{False}$, $1 = \text{True}$)
- operații logice:
 - NOT (negația)
 - AND (conjuncția)
 - OR (disjuncția)
 - XOR (disjuncția exclusivă)

X	NOT X
0	1
1	0

X	Y	X AND Y
0	0	0
0	1	0
1	0	0
1	1	1

X	Y	X OR Y
0	0	0
0	1	1
1	0	1
1	1	1

X	Y	X XOR Y
0	0	0
0	1	1
1	0	1
1	1	0

- pentru numere reprezentate binar operația logică se face pentru fiecare bit în parte (pentru numere pe N biți, sunt N operații)

SISTEMUL BINAR

- logica binară, exemplu

1	0	1	1	0	0	1	0	178
0	0	1	1	0	1	1	0	54

AND:

0	0	1	1	0	0	1	0	50
---	---	---	---	---	---	---	---	----

OR:

1	0	1	1	0	1	1	0	182
---	---	---	---	---	---	---	---	-----

XOR:

1	0	0	0	0	1	0	0	132
---	---	---	---	---	---	---	---	-----

- aparent, valorile zecimale nu au interpretare clară
- totuși, putem spune ceva: OR încurajează apariția de biți “1”, AND o descurajează, iar la XOR ... depinde
- totuși, vom vedea că logica binară (în combinații interesante) ne poate spune multe și despre numere zecimale

CE AM FĂCUT ASTĂZI

- am discutat despre istoria sistemelor de calcul
- am acoperit elementele de bază ale sistemului binar
 - reprezentarea binară (numere naturale)
 - calcule cu baze B diferite
 - reprezentarea complement față de doi (numere întregi)
 - operații binare elementare
- la seminar, vom vedea cum facem operații în sistemul binar și cum folosim complementul față de doi

DATA VIITOARE ...

- introducere în teoria informației
- cum măsurăm cantitatea de informație
- entropia lui Shannon
- continuăm să studiem sistemul binar
- ... mai târziu: înmulțirea și împărțirea
- ... și mai târziu: floating point

LECTURĂ SUPLIMENTARĂ

- PH book
 - 2.4 Signed and Unsigned Numbers
 - 2.17 Real Stuff: x86 Instructions
 - 3.2 Addition and Subtraction
- Thomas Finley course notes,
<https://www.cs.cornell.edu/~tomf/notes/cps104/twoscomp.html>
- mașina Turing și conceptul de Turing-complete:
 - Turing Machines Explained – Computerphile,
<https://youtube.com/watch?v=dNRDvLACg5Q>
 - Turing Complete – Computerphile,
<https://www.youtube.com/watch?v=RPQD7-AOjMI>

LECTURĂ SUPLIMENTARĂ (NU INTRĂ ÎN EXAMEN)

- dacă sunteți interesați de istoria sistemelor de calcul vă sugerez următoarele prezentări:
 - Computer Pioneers: Pioneer Computers Part 1 (1935 – 1945),
<https://www.youtube.com/watch?v=qundvme1Tik>
 - Computer Pioneers: Pioneer Computers Part 2 (1946 – 1950),
<https://www.youtube.com/watch?v=wsirYCAocZk>
 - BBC History of Computers,
<https://www.youtube.com/playlist?list=PL1331A4548513EA81>
 - <https://www.gresham.ac.uk/lectures-and-events/a-very-brief-history-of-computing-1948-2015>
 - The Grand Narrative of the History of Computing,
<https://www.youtube.com/watch?v=njwQgz63rls>

ARHITECTURA SISTEMELOR DE CALCUL - CURS 0x02

INTRODUCERE ÎN TEORIA INFORMAȚIEI

Cristian Rusu

DATA TRECUTĂ

- am văzut cum transformăm dintr-o bază numerică în alta
- reprezentarea în complement față de doi
- am văzut operații de adunare și logice în binar
- dar de unde vin acești biți pe care facem operații?
- azi, vom studia conceptul de informație propriu-zis ...

CUPRINS

- **teoria informației**
 - ce este informația
 - cum putem măsura cantitatea de informație
 - codarea datelor
 - detectarea și corectarea erorilor
- **referințe bibliografice**

TEORIA INFORMAȚIEI

- ce este “informația”?
 - niște date care afectează (în general, reduc) incertitudinea pe care o avem despre un eveniment/fenomen/etc.
- **un exemplu: se dă un pachet de cărți de joc cu 52 de cărți, care eveniment aduce cea mai mare cantitate de informație?**
 - extragem din pachet o carte care este inimă roșie
 - extragem din pachet o carte care este un rege
 - în care situație avem informație mai exactă despre carte?

TEORIA INFORMAȚIEI

- ce este “informația”?
 - niște date care afectează (în general, reduc) incertitudinea pe care o avem despre un eveniment/fenomen/etc.
- **un exemplu: se dă un pachet de cărți de joc cu 52 de cărți, care eveniment aduce cea mai mare cantitate de informație?**
 - extragem din pachet o carte care este inimă roșie (13/52)
 - **extragem din pachet o carte care este un rege (4/52)**
- **de ce? probabilitatea de a extrage un rege din pachet este mult mai mică, deci dacă extragem această carte primim mai multă informație (evenimentele rare produc multă informație)**
- **alt mod de a vedea problema: cărți de inimă roșie sunt 13, regi sunt doar 4 deci e mai ușor să ghicim ce carte a fost extrasă**

TEORIA INFORMAȚIEI

- cum măsurăm cantitatea de informație?
- introducem o variabilă aleatoare X:
 - această variabilă poate lua N valori distincte (x_1, x_2, \dots, x_N)
 - fiecare valoare distinctă apare cu probabilitate (p_1, p_2, \dots, p_N)
- câtă informație primim dacă observăm că variabila X a luat valoarea x_i ?

$$I(x_i) = \log_2 \left(\frac{1}{p_i} \right)$$

- cu cât p_i este mai mic cu atât cantitatea de informație este mai mare
- în exemplul anterior: $I(\text{rege}) = \log_2 \left(\frac{1}{\frac{4}{52}} \right) = \log_2 \left(\frac{52}{4} \right) = 3.7$ biti

TEORIA INFORMAȚIEI

- **cazurile anterioare:**

$$I(\text{rege}) = \log_2 \left(\frac{1}{\frac{4}{52}} \right) = \log_2 \left(\frac{52}{4} \right) = 3.7 \text{ biti}$$

$$I(\text{inima rosie}) = \log_2 \left(\frac{1}{\frac{13}{52}} \right) = \log_2 \left(\frac{52}{13} \right) = 2 \text{ biti}$$

- **câtă informație avem dacă știm exact cartea selectată din pachet?**

$$I(\text{o carte particulara}) = \log_2 \left(\frac{1}{\frac{1}{52}} \right) = \log_2 \left(\frac{52}{1} \right) = 5.7 \text{ biti}$$

- **aruncați o privire pe valorile de mai sus: $5.7 = 3.7 + 2$**
 - **e o concidență?**

TEORIA INFORMAȚIEI

- unele experimente nu ne oferă informația completă
- informația se poate acumula: se pot realiza mai multe experimente (putem pune mai multe întrebări)
- informația nu este creată sau distrusă, este constantă
- am folosit câteva concepte din teoria probabilităților
 - care este probabilitatea ca un eveniment să se întâmple?
 - $P(\text{eveniment A}) = \frac{\text{număr situații în care se întâmplă A}}{\text{număr total situații}}$
 - $P(\text{eveniment A și eveniment B}) = P(\text{eveniment A}) \times P(\text{eveniment B})$
 - doar dacă cele două evenimente sunt independente
 - independența evenimentelor se presupune în multe situații pentru a simplifica rezultatele

TEORIA INFORMAȚIEI

- să presupem că avem N evenimente, la fel de probabile
- rulăm un experiment (imperfect din punct de vedere informational) care ne spune că doar M evenimente au fost posibile din totalul de N
- ex: $N = 52$ (pentru că avem 52 de cărți posibile), $M = 13$ (pentru că aflăm că am extras o carte de inimă roșie, dar nu știm care exact e cartea)
- câtă informație primim?

$$I = \log_2 \left(\frac{1}{M \frac{1}{N}} \right) = \log_2 \left(\frac{N}{M} \right)$$

- ce se întâmplă dacă:
 - $M = 1$
 - $N = M$
 - $M > N$

TEORIA INFORMAȚIEI

- să presupem că avem N evenimente, la fel de probabile
- rulăm un experiment (imperfect din punct de vedere informational) care ne spune că doar M evenimente au fost posibile din totalul de N
- ex: $N = 52$ (pentru că avem 52 de cărți posibile), $M = 13$ (pentru că aflăm că am extras o carte de inimă roșie, dar nu știm care exact e cartea)
- câtă informație primim?

$$I = \log_2 \left(\frac{1}{M \frac{1}{N}} \right) = \log_2 \left(\frac{N}{M} \right)$$

- ce se întâmplă dacă:
 - $M = 1$ am redus incertitudinea la o singură variantă, perfect
 - $N = M$ nu am rezolvat nimic, incertitudinea este aceeași
 - $M > N$ mai rău, incertitudinea este mai mare

TEORIA INFORMAȚIEI

- **alte exemple**
 - aruncăm un ban (cap/pajură)
 - $N = ?, M = ?, I = ?$

$$I = \log_2 \left(\frac{1}{M^{\frac{1}{N}}} \right) = \log_2 \left(\frac{N}{M} \right)$$

TEORIA INFORMAȚIEI

- **alte exemple**

- aruncăm un ban (cap/pajură)
 - $N = 2, M = 1, I = \log_2 (2/1) = 1$ bit
- extragem o carte și vedem că e înimă roșie
 - $N = ?, M = ?, I = ?$

$$I = \log_2 \left(\frac{1}{M \frac{1}{N}} \right) = \log_2 \left(\frac{N}{M} \right)$$

TEORIA INFORMAȚIEI

- **alte exemple**

- aruncăm un ban (cap/pajură)
 - $N = 2, M = 1, I = \log_2 (2/1) = 1$ bit
- extragem o carte și vedem că e înimă roșie
 - $N = 52, M = 13, I = \log_2 (52/13) = 2$ biți
- aruncăm două zaruri
 - $N = ?, M = ?, I = ?$

$$I = \log_2 \left(\frac{1}{M^{\frac{1}{N}}} \right) = \log_2 \left(\frac{N}{M} \right)$$

TEORIA INFORMAȚIEI

- **alte exemple**

- aruncăm un ban (cap/pajură)
 - $N = 2, M = 1, I = \log_2 (2/1) = 1$ bit
- extragem o carte și vedem că e înimă roșie
 - $N = 52, M = 13, I = \log_2 (52/13) = 2$ biți
- aruncăm două zaruri
 - $N = 36, M = 1, I = \log_2 (36/1) = 5.17$ biți
- în filmele “Batman”, există un rău-făcător care are o monedă cu “cap” pe ambele părți
 - $N = ?, M = ?, I = ?$

$$I = \log_2 \left(\frac{1}{M^{\frac{1}{N}}} \right) = \log_2 \left(\frac{N}{M} \right)$$

TEORIA INFORMAȚIEI

- **alte exemple**

- aruncăm un ban (cap/pajură)
 - $N = 2, M = 1, I = \log_2 (2/1) = 1$ bit
- extragem o carte și vedem că e înimă roșie
 - $N = 52, M = 13, I = \log_2 (52/13) = 2$ biți
- aruncăm două zaruri
 - $N = 36, M = 1, I = \log_2 (36/1) = 5.17$ biți
- în filmele “Batman”, există un rău-făcător care are o monedă cu “cap” pe ambele părți
 - $N = 1, M = 1, I = \log_2 (1/1) = 0$ biți

$$I = \log_2 \left(\frac{1}{M^{\frac{1}{N}}} \right) = \log_2 \left(\frac{N}{M} \right)$$

ENTROPIA

- **entropia**
 - valoarea medie de informației primită despre o variabilă X

$$H(X) = E(I(X)) = \sum_{i=1}^N p_i \log_2 \frac{1}{p_i} = \sum_{i=1}^N -p_i \log_2 p_i$$

- $H(X)$ se numește entropia lui X
- $I(X)$ este informația despre X
- E este “expected value”, operația care calculează valoarea medie
- exemplu: $X = \{A, B, C, D\}$ cu probabilități $\{1/3, 1/2, 1/12, ?\}$

ENTROPIA

- **entropia**
 - valoarea medie de informației primită despre o variabilă X

$$H(X) = E(I(X)) = \sum_{i=1}^N p_i \log_2 \frac{1}{p_i} = \sum_{i=1}^N -p_i \log_2 p_i$$

- $H(X)$ se numește entropia lui X
- $I(X)$ este informația despre X
- E este “expected value”, operația care calculează valoarea medie
- exemplu: $X = \{A, B, C, D\}$ cu probabilități $\{1/3, 1/2, 1/12, 1/12\}$
 - care este entropia?
 -

ENTROPIA

- **entropia**

- valoarea medie de informației primită despre o variabilă X

$$H(X) = E(I(X)) = \sum_{i=1}^N p_i \log_2 \frac{1}{p_i} = \sum_{i=1}^N -p_i \log_2 p_i$$

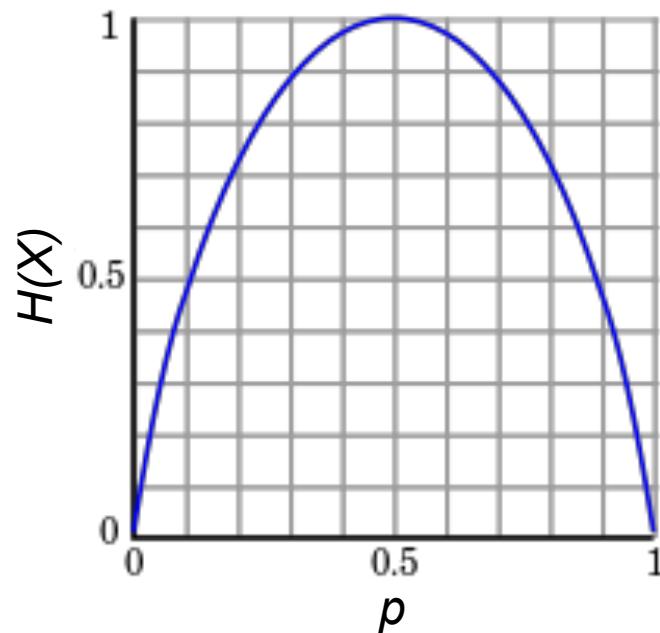
- $H(X)$ se numește entropia lui X
- $I(X)$ este informația despre X
- E este “expected value”, operația care calculează valoarea medie
- exemplu: $X = \{A, B, C, D\}$ cu probabilități $\{1/3, 1/2, 1/12, 1/12\}$

- $H(X) = -\frac{1}{3} \log_2 \frac{1}{3} - \frac{1}{2} \log_2 \frac{1}{2} - \frac{1}{12} \log_2 \frac{1}{12} - \frac{1}{12} \log_2 \frac{1}{12} = 1.626$ biti
- variabila X are 4 opțiuni, deci în mod normal am avea nevoie de 2 biți să memorăm toate posibilitățile, dar (pentru că probabilitățile nu sunt egale) putem să codăm mai bine de 2 biți,

ENTROPIA

$$H(X) = E(I(X)) = \sum_{i=1}^N p_i \log_2 \frac{1}{p_i} = \sum_{i=1}^N -p_i \log_2 p_i$$

- considerăm o monedă pe care o putem arunca
- probabilitatea de a vedea cap este p (iar pentru pajură este $1-p$)

ENTROPIA

- exemplu: $X = \{A, B, C, D\}$ cu probabilități $\{1/3, 1/2, 1/12, 1/12\}$
- entropia lui X este 1.626
- ce se întâmplă?
 - pot memora variabila X folosind câte 2 biți (codarea este: 00, 01, 10, 11) pentru fiecare eveniment posibil
 - este în regulă, dar ineficient
 - de ce este ineficient? pentru că entropia este 1.626 deci ne spune că putem fi mai eficienți, adică codarea de mai sus nu este cel mai eficient mod în care putem coda informația
 - în loc de 2 biți per eveniment putem să avem doar 1.626 biți
 - entropia ne spune că nu putem coda variabila de mai sus sub 1.626 biți per eveniment fără să pierdem informație
 - de exemplu, am putea coda X cu un singur bit (0 sau 1) dar atunci putem distinge doar între două evenimente, nu patru
 - deci nu putem “decoda” ce s-a întâmplat
- entropia este limita de compresie posibilă

CODAREA DATELOR

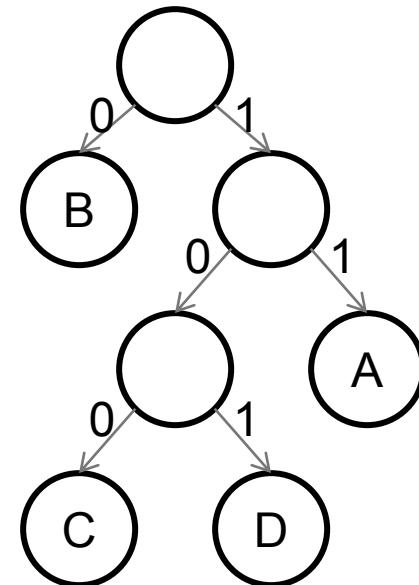
- cum atingem acel 1.626 biți pentru cele patru evenimente?
- folosim o codare diferită de cea standard
 - codarea standard A = 00, B = 01, C = 10, D = 11
 - cu această codare avem ABBC = 00 01 01 10
 - decodarea este directă: luăm câte 2 biți și fiecare e un eveniment
- o altă codare (mai eficientă):
 - dimensiune variabilă a codului: A = 01, B = 1, C = 000, D = 001
 - acum avem ABBC = 01 1 1 000
 - acum sunt 7 biți, față de 8 înainte (deci e mai bine)
 - decodarea trebuie să fie unică! trebuie să ne putem întoarce
- o altă codare (și mai eficientă, dar incorectă):
 - dimensiune variabilă a codului: A = 1, B = 0, C = 10, D = 11
 - acum avem ABBC = 1 0 0 10
 - 5 biți, și mai bine
 - problema? decodarea: dacă primim 10010 cum îl decodăm?

CODAREA DATELOR

- cum atingem acel 1.626 biți pentru cele patru evenimente?
- folosim o codare diferită de cea standard
 - codarea standard A = 00, B = 01, C = 10, D = 11
 - cu această codare avem ABBC = 00 01 01 10
 - decodarea este directă: luăm câte 2 biți și fiecare e un eveniment
- o altă codare (mai eficientă):
 - dimensiune variabilă a codului: A = 01, B = 1, C = 000, D = 001
 - acum avem ABBC = 01 1 1 000
 - acum sunt 7 biți, față de 8 înainte (deci e mai bine)
 - decodarea trebuie să fie unică! trebuie să ne putem întoarce
- o altă codare (și mai eficientă, dar incorectă):
 - dimensiune variabilă a codului: A = 1, B = 0, C = 10, D = 11
 - acum avem ABBC = 1 0 0 10
 - 5 biți, și mai bine
 - problema? decodarea: dacă primim 10010 cum îl decodăm?
 - ABBC sau CBC sau ...

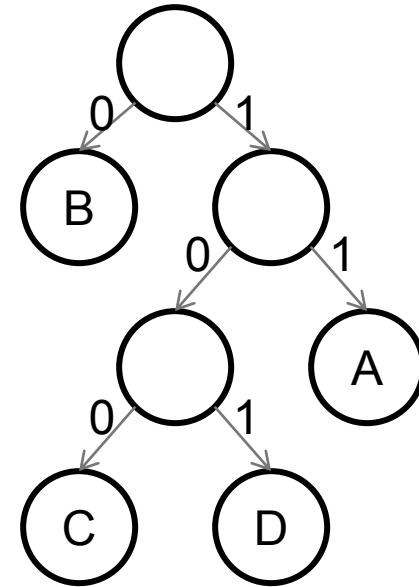
CODAREA DATELOR

- cum putem crea o codare eficientă și unică?
 - un arbore binar
 - frunzele sunt codurile
 - stânga/dreapta e decis de 0/1
 - codarea este:
 - $B = 0$
 - $A = 11$
 - $C = 100$
 - $D = 101$
 - asta garantează codare eficientă și decodare unică
 - cum generăm codarea eficientă?
 - algoritmul Huffman
 - input: probabilitatea fiecărui eveniment $\{1/3, \frac{1}{2}, 1/12, 1/12\}$
 - output: codurile care se citesc de pe un arbore binar (mai sus)
 - cheia: unele evenimente/simboluri apar mai des decât altele, deci acestea primesc o codare mai scurtă
 - dacă toate evenimentele sunt equiprobabile, atunci nu putem face nimic

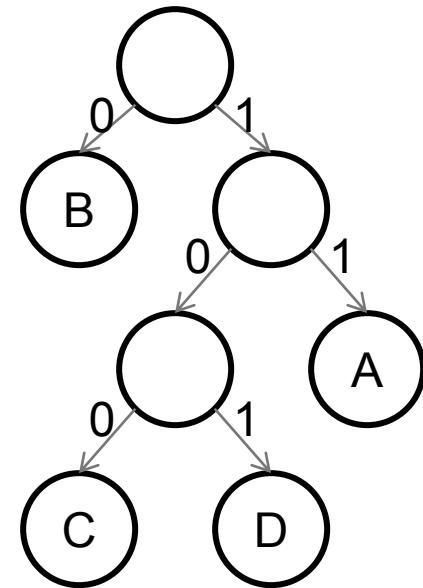
CODAREA DATELOR

- cum putem crea o codare eficientă și unică?
 - un arbore binar
 - frunzele sunt codurile
 - stânga/dreapta e decis de 0/1
 - codarea este:
 - $B = 0$
 - $A = 11$
 - $C = 100$
 - $D = 101$
 - asta garantează codare eficientă și decodare unică
 - exercițiu: **decodați 00100111010011**

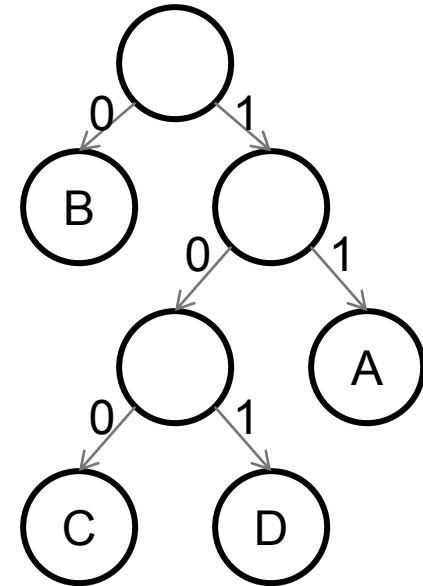
CODAREA DATELOR

- cum putem crea o codare eficientă și unică?
 - un arbore binar
 - frunzele sunt codurile
 - stânga/dreapta e decis de 0/1
 - codarea este:
 - $B = 0$
 - $A = 11$
 - $C = 100$
 - $D = 101$
 - asta garantează codare eficientă și decodare unică
 - exercițiu: decodați 0 0 100 11 101 0 0 11
 - soluția: BBCADBBA

CODAREA DATELOR

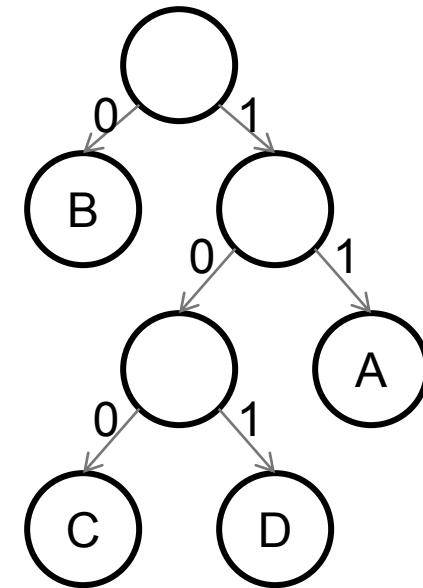
- cum putem crea o codare eficientă și unică?
 - un arbore binar
 - frunzele sunt codurile
 - stânga/dreapta e decis de 0/1
 - codarea este:
 - $B = 0$
 - $A = 11$
 - $C = 100$
 - $D = 101$
 - asta garantează codare eficientă și decodare unică
 - exercițiu: cum calculăm eficiența acestei codări? dimensiunea în medie a unui mesaj este? probabilitățile sunt $\{1/3, 1/2, 1/12, 1/12\}$

CODAREA DATELOR

- cum putem crea o codare eficientă și unică?

- un arbore binar
 - frunzele sunt codurile
 - stânga/dreapta e decis de 0/1
 - codarea este:
 - $B = 0$
 - $A = 11$
 - $C = 100$
 - $D = 101$
 - asta garantează codare eficientă și decodare unică

- exercițiu: cum calculăm eficiența acestei codări? dimensiunea în medie a unui mesaj este? probabilitățile sunt $\{1/3, 1/2, 1/12, 1/12\}$
 - $2 \times 1/3 + 1 \times 1/2 + 3 \times 1/12 + 3 \times 1/12 = 1.667$ biți
 - comparat cu 1.626 biți care e optim

CODAREA DATELOR

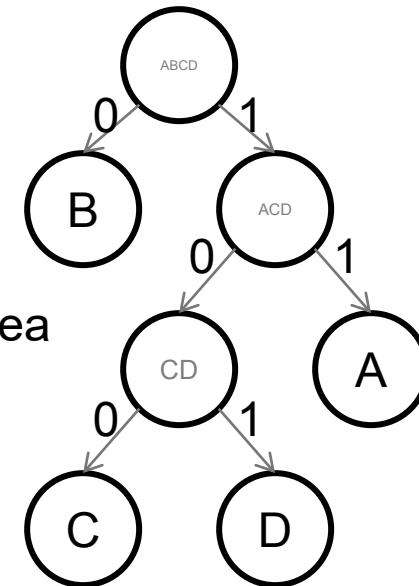
- **deja am văzut noi numere codate în sistemul binar**
 - codarea/memorarea numerelor naturale și întregi
 - ce fel de codare a fost aceasta? dimensiune fixă
 - indiferent de ce număr memorăm, folosim N biți
 - care sunt avantajele codării cu dimensiune fixă?
 - care sunt avantajele codării cu dimensiune variabilă?

CODAREA DATELOR

- **deja am văzut noi numere codate în sistemul binar**
 - codarea/memorarea numerelor naturale și întregi
 - ce fel de codare a fost aceasta? dimensiune fixă
 - indiferent de ce număr memorăm, folosim N biți
 - care sunt avantajele codării cu dimensiune fixă?
 - e simplu, știm că fiecare simbol are același număr de biți (deci știm de cât spațiu avem nevoie, etc.)
 - putem accesa direct al i -lea simbol din sir (ABBA etc.)
 - implementarea în circuite electronice se face la fel pentru că toate elementele au același număr de biți (32 sau 64 de biți)
 - este optimă dacă simbolurile au probabilități egale
 - care sunt avantajele codării cu dimensiune variabilă?
 - codare eficientă (spațiu de stocare)

CODAREA DATELOR

- algoritmul Huffman
 - input: probabilitatea fiecărui eveniment $\{1/3, \frac{1}{2}, 1/12, 1/12\}$
- algoritmul:
 - luați evenimentele cele mai improbabile
 - C și D, și le punem în arbore
 - creăm un nou eveniment CD, probabilitatea de apariție a acestuia este $1/6$ (suma C și D)
 - noile evenimente sunt $\{A, B, CD\}$ cu probabilități $\{1/3, \frac{1}{2}, 1/6\}$
 - din nou evenimentele cele mai improbabile
 - A și CD, A merge pe cealaltă frunză
 - noile evenimente sunt $\{B, ACD\}$ cu probabilități $\{\frac{1}{2}, \frac{1}{2}\}$
 - din nou evenimentele cele mai improbabile
 - acum sunt doar două, $\{B, ACD\}$, B merge pe cealaltă frunză

CODAREA DATELOR

- algoritmul Huffman este optim dacă considerăm un singur simbol pe rând
- dar putem uni simboluri, adică putem face același arbore binar pentru toate combinațiile de câte două simboluri
 - AA, AB, AC, AD, BA, ..., CA, CB, CC, ..., DA, DB, DC, DD
- câteva întrebări:
 - câte simboluri avem acum? **16**
 - care este probabilitatea următoarelor evenimente?
 - AA **1/9**
 - DD **1/144**
 - DB **1/24**
 - AD **1/36**
 - cum calculăm entropia acum? o sumă de 16 termeni
 - noua lungime medie Huffman, cu câte două simboluri? 1.646 biți
 - mai bine decât înainte (Huffman cu un singur simbol, 1.667 biți)
 - mai aproape de entropia de 1.626 biți (optim)
 - deci, dacă asociem mai multe simboluri convergem către 1.626 biți

CODAREA DATELOR

- **comprimăm un text (avem un zip, de exemplu)**
 - putem comprima: text, imagini, chiar și executabile
- **ce ne oprește să mai comprimăm o dată? (să comprimăm zip-ul)**

CODAREA DATELOR

- **comprimăm un text (avem un zip, de exemplu)**
 - putem comprima: text, imagini, chiar și executabile
- **ce ne oprește să mai comprimăm o dată? (să comprimăm zip-ul)**
- **conținutul zip-ului arată complet aleator**
 - ceva comprimat perfect arată ca zgomot
 - doar zgomotul nu poate fi comprimat
 - dacă pierdem ceva din zgomot nu mai putem recupera
- **criptăm un text**
- **hash pentru un text**

DETECTAREA / CORECTAREA ERORILOR

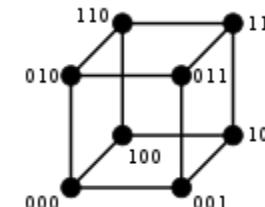
- detectarea erorilor
 - ce se întâmplă dacă memorăm un sir binar dar se întamplă ceva eroare: un 0 devine 1 sau un 1 devine 0?
 - de exemplu:
 - inițial avem: 0110 0101
 - datele sunt corupte și avem: 1100 0001
 - primul pas:
 - trebuie să definim o distanță între sirul corect și cel corrupt
 - distanța Hamming între două siruri binare: câți biți sunt diferenți (biți de pe aceleași poziții în prezentarea binară)
 - sirurile trebuie să aibă aceeași lungime
 - distanța Hamming mai sus: 3

DETECTAREA / CORECTAREA ERORILOR

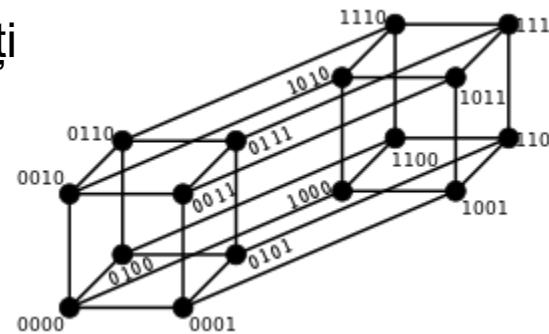
- detectarea erorilor

- primul pas:

- trebuie să definim o distanță între sirul corect și cel corrupt
 - distanța Hamming între două siruri binare: câți biți sunt diferiți (biți de pe aceleași poziții în prezentarea binară)
 - sirurile trebuie să aibă aceeași lungime
 - distanța Hamming în exemplul anterior: 3
 - Hamming pentru siruri de 3 biți,

- Hamming pentru siruri de 4 biți,

DETECTAREA / CORECTAREA ERORILOR

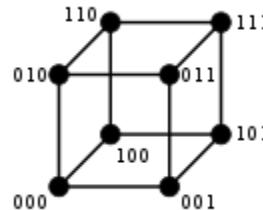
- detectarea erorilor
 - exemplul anterior:
 - inițial avem: 0110 0101
 - datele sunt corupte și avem: 1100 0001
 - problema: 0110 0101 și 1100 0001 sunt siruri valide
 - adică, nu ne putem da seamă că o eroare s-a produs
 - ideea: nu toate sirurile binare vor fi posibile: în felul acesta, dacă apare un sir binar care nu este permis (care nu există în dicționarul nostru) atunci știm că o eroare s-a produs undeva
 - ideea cea mai simplă: adăugăm un bit de paritate simbolurilor
 - 0 devine 00
 - 1 devine 11
 - doar aceste două noi simboluri sunt valide

DETECTAREA / CORECTAREA ERORILOR

- detectarea erorilor
 - ideea cea mai simplă: adăugăm un bit de paritate simbolurilor
 - 0 devine 00
 - 1 devine 11
 - doar aceste două noi simboluri sunt valide
 - dacă primim 01 sau 10, ştim că o eroare s-a produs
 - dacă primim 00 sau 11, ştim că totul e OK
 - ce am făcut? am adăugat redundanță: adică putem pierde ceva și tot ne putem da seama ce simbol avem
 - **ce pierdem?** suntem de două ori mai ineficienți (în loc de un bit trebuie acum să stocăm doi biți)
 - putem detecta erori multiple? nu. dacă sunt două erori atunci 00 se poate transforma în 11 din cauza erorilor

DETECTAREA / CORECTAREA ERORILOR

- corecția erorilor
 - distanță Hamming destul de mare poate să ducă și la corectarea erorilor (nu doar detectarea lor)
 - să considerăm siruri de 3 biți

- singurele coduri valide sunt “000” care e “0” și “111” care e “1”
 - dacă primim “001” sau “010” sau “100” putem suspecta că e “0”
 - dacă primim “110” sau “101” sau “011” putem suspecta că e “1”
- o distanță Hamming de $2E+1$ poate corecta E erori
 - care e intuiția?

DETECTAREA / CORECTAREA ERORILOR

- corecția erorilor
 - distanță Hamming destul de mare poate să ducă și la corectarea erorilor (nu doar detectarea lor)
 - să considerăm siruri de 3 biți
- singurele coduri valide sunt “000” care e “0” și “111” care e “1”
 - dacă primim “001” sau “010” sau “100” putem suspecta că e “0”
 - dacă primim “110” sau “101” sau “011” putem suspecta că e “1”
- o distanță Hamming de $2E+1$ poate corecta E erori
 - care e intuiția? majority vote
- în general, dacă vrem să detectăm E erori avem nevoie de o distanță Hamming între coduri de $E + 1$: adică “0” poate să fie “000” iar “1” poate să fie “111” – suntem de 3 ori mai ineficienți acum ca stocare, dar acum putem detecta 2 erori și putem corecta o eroare

TEORIA INFORMAȚIEI

- un exercițiu ...

TEORIA INFORMAȚIEI

Eur*pa a în*eg*st**t cel mai m**e n*m*r să**ăm*nal de c**uri de **ro**virus de până ac**, iar Or*****ia M***ială a Sa**tății a averti*** că bil**tu*ile zi**ic* ale de*es**or ar putea aju**e în ap**lie 2021 să fie de 4-5 ori mai m**i decât în pri***ra acestui an. S*ptes***zece țări, între care și R****ia, din to**lul celor 27 de s***e me***e UE p*** M**** B*****e ***t ****ate cu r**u pe n**a h**** eană de **** ep*****.

TEORIA INFORMAȚIEI

Europa a înregistrat cel mai mare număr săptămânal de cazuri de coronavirus de până acum, iar Organizația Mondială a Sănătății a avertizat că bilanțurile zilnice ale deceselor ar putea ajunge în aprilie 2021 să fie de 4-5 ori mai mari decât în primăvara acestui an. Șaptesprezece țări, între care și România, din totalul celor 27 de state membre UE plus Marea Britanie sunt marcate cu roșu pe noua hartă europeană de risc epidemic.

TEORIA INFORMAȚIEI

- un alt exercițiu ...

TEORIA INFORMAȚIEI

I cnduo't bvleiee taht I culod aulacly uesdtannrd waht I was rdnaieg. Unisg the icndeblire pweor of the hmuān mnid, aocdcrnig to rseecrah at Cmabrigde Uinervtisy, it dseno't mttaer in waht oderr the Iterets in a wrod are, the olny irpoamtnt tihng is taht the frsit and lsat ltteer be in the rghit pclae. The rset can be a taotl mses and you can sitll raed it whoutit a pboerlm. Tihs is bucseae the huamn mnid deos not raed ervey ltteer by istlef, but the wrod as a wlohe. Aaznmig, huh? Yaeh and I awlyas tghhuot slelinpg was ipmorant! See if yuor fdreins can raed tihs too.

TEORIA INFORMAȚIEI

- de ce am făcut aceste exerciții?
- care este “morala”?

TEORIA INFORMAȚIEI

- de ce am făcut aceste exerciții?
- care este “morala”?
- **limba română și engleză sunt redundante**
 - În plus, mașina de decodare pe care o avem (creierul) este destul de performantă în astfel de situații
- **putem extrapola și putem spune că toate limbile lumii sunt redundante**
- **altfel, nu am putea comunica din cauza zgomotului (în cazul acesta, zgomot este la propriu)**
- **orice comunicație/stocare este redundantă**

CE AM FĂCUT ASTĂZI

- am discutat despre informație
- am discutat despre entropia lui Shannon
- am văzut cum codăm/decodăm informația
- detectarea și corecția erorilor

DATA VIITOARE ...

- abstractizarea digitală
- începem să discutăm despre circuite electronice
- tranzistorul
- cum sunt implementate operații de pe un sistem de calcul cu circuite electronice
- circuite de bază

LECTURĂ SUPLIMENTARĂ

- **David MacKay, Information Theory, Inference, and Learning Algorithms, 2003**
 - I Data Compression
 - cele 3 capitole introductive
- **Huffman Codes: An Information Theory Perspective,**
<https://www.youtube.com/watch?v=B3y0RsVCyrw>
- **The Universe is Hostile to Computers,**
https://www.youtube.com/watch?v=AaZ_RSt0KP8
- **video-urile lui MacKay (primele sunt cele relevante pentru noi)**
 - <https://www.youtube.com/playlist?list=PLruBu5BI5n4aFpG32iMbdWoRVAA-Vcs06>
- **Ultimate Packer for Executables,** <https://en.wikipedia.org/wiki/UPX>

LECTURĂ SUPLIMENTARĂ (NU INTRĂ ÎN EXAMEN)

- Sean Carroll, The Biggest Ideas in the Universe | 20. Entropy and Information, <https://www.youtube.com/watch?v=rBPPOI5Ule0>
- Computerphile, playlist despre entropie și informație, https://www.youtube.com/playlist?list=PLzH6n4zXuckpKAj1_88VS-8Z6yn9zX_P6
- 3Blue1Brown, Hamming codes, how to overcome noise, <https://www.youtube.com/watch?v=X8jsijhllIA>
- 3Blue1Brown, Hamming codes part 2, the elegance of it all, https://www.youtube.com/watch?v=b3NxrxZOu_CE
- Reed-Solomon Encoding
<https://www.youtube.com/watch?v=fBRMaEAFLE0>
<https://www.youtube.com/watch?v=xE4jEKx9fTM>

ARHITECTURA SISTEMELOR DE CALCUL - CURS 0x03

**ABSTRACTIZAREA DIGITALĂ ȘI
CIRCUITE COMBINAȚIONALE**

Cristian Rusu

DATA TRECUTĂ

- am discutat despre conceptul de informație
- am văzut cum măsurăm informația
- am calculat entropia lui Shannon
- am văzut algoritmul Huffman pentru codarea variabilă a datelor
- am folosit distanța Hamming între două siruri de biți
- azi, vom vedea cum implementăm acești biți în circuite

CUPRINS

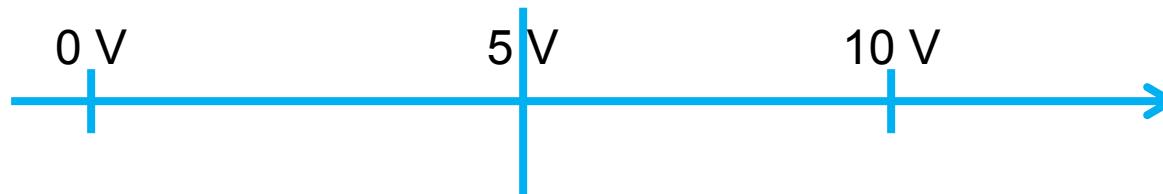
- abstractizarea digitală
- circuite digitale
- tranzistorul
- circuite combinaționale
- referințe bibliografice

ABSTRACTIZAREA DIGITALĂ

- **avem nevoie de o reprezentare fizică a bițiilor**
- **avem nevoie de o metodă de stocare**
- **ce caracteristici am dori?**
 - să se poată stoca mulți biți
 - să fie ieftin să stocăm per bit, pentru că avem mulți
 - să fie o reprezentare stabilă (să nu dispară sau să se degradeze în timp)
 - să îi putem manipula ușor
- **soluția: folosim proprietăți electrice**
 - de obicei voltaj
 - dar voltajul are valori continue (majoritatea efectelor în natură sunt continue) iar noi vrem binar
 - avem nevoie de o metodă de cuantizare

ABSTRACTIZAREA DIGITALĂ

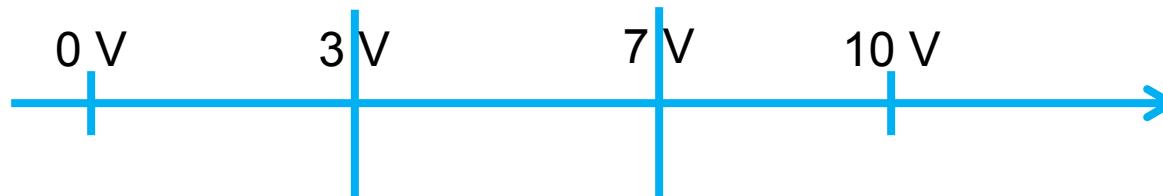
- de la continuu la digital

- cea mai simplă ideea: avem un voltaj maxim care poate să fie atins: deci de la 0V la 5V codăm "0" iar de la 5V la 10V avem "1"
- ce dificultăți avem în această situație?
 - e dificil să înțelegem ce se întamplă în jurul lui 5V

ABSTRACTIZAREA DIGITALĂ

- de la continuu la digital

- o soluție puțin mai sofisticată: avem două limite
- de data asta: “0” este între 0V și 3V iar “1” este între 7V și 10V
- intervalul între 3V și 7V este un “no man’s land”
 - nu putem decide voltajul
 - așteptăm stabilizarea la o valoare $< 3V$ sau $> 7V$

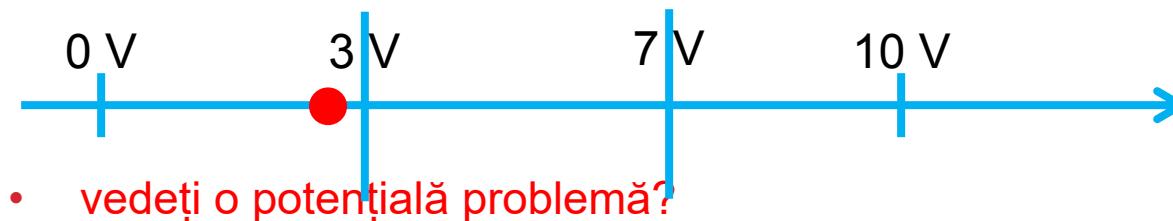
Atenție: sistemul nu este perfect, la 3V suntem “0” dar un zgomot de doar 4V din acest punct ne poate duce la 7V, deci “1”

ABSTRACTIZAREA DIGITALĂ

- de la continuu la digital
 - în cele mai multe cazuri, vom conecta dispozitive digitale între ele

- de exemplu:
 - primul circuit scoate un “0”, dar la limita superioară

Atenție: sistemul nu este perfect, la 3V suntem “0” dar un zgomot de doar 4V din acest punct ne poate duce la 7V, deci “1”

ABSTRACTIZAREA DIGITALĂ

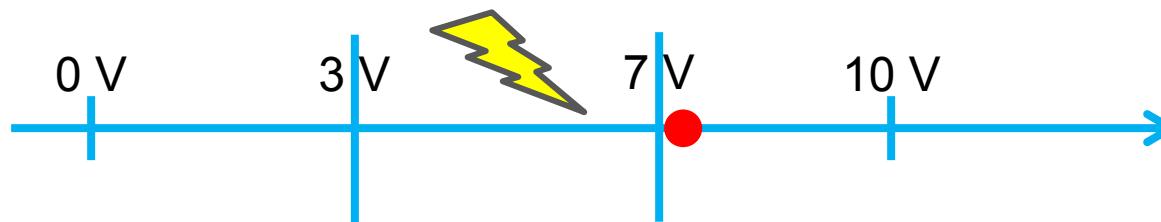
- de la continuu la digital
 - în cele mai multe cazuri, vom conecta dispozitive digitale între ele

- de exemplu:
 - primul circuit scoate un “0”, dar la limita superioară

- semnalul este trimis către al doilea circuit, dar apare zgomot pe fir

Atenție: sistemul nu este perfect, la 3V suntem “0” dar un zgomot de doar 4V din acest punct ne poate duce la 7V, deci “1”

Soluția?

ABSTRACTIZAREA DIGITALĂ

- de la continuu la digital

- în cele mai multe cazuri, vom conecta dispozitive digitale între ele

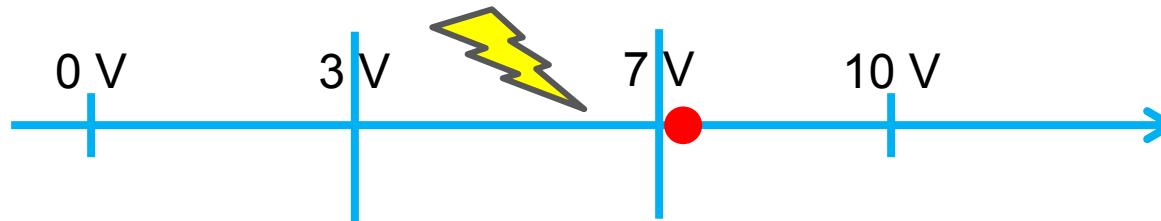

- de exemplu:

- primul circuit scoate un “0”, dar la limita superioară

- semnalul este trimis către al doilea circuit, dar apare zgomot pe fir

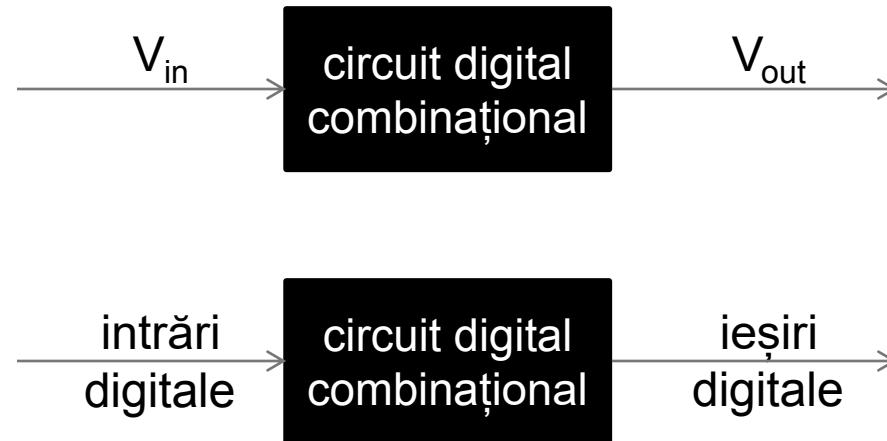
Atenție: sistemul nu este perfect, la 3V suntem “0” dar un zgomot de doar 4V din acest punct ne poate duce la 7V, deci “1”

Soluția? pentru ieșiri vom impune limite mai stricte (sub 2V, peste 8V)

ideal, am vrea ca limitele să fie cât mai înguste: 0V este “0” iar 10V este “1”

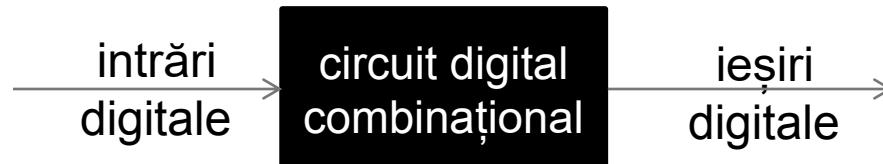
CIRCUITE DIGITALE

- circuit digital combinational

CIRCUITE DIGITALE

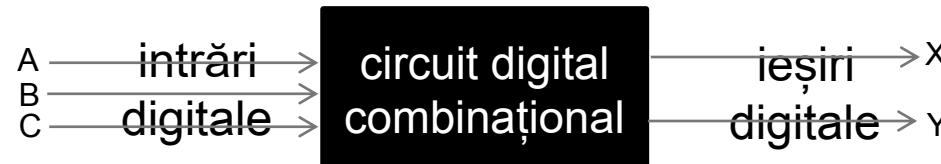
- circuit digital combinațional

- intrări digitale, pot fi multe
- ieșiri digitale, pot fi multe
- nu are stări interne
 - pui un semnal digital constant la intrare și ai un alt semnal digital constant la ieșire
 - dar nu poate “memora” nimic
 - nu are o “stare internă” (memorie)
- avem un **temp de propagare (t_p)**: timpul maxim necesar pentru a produce la ieșire semnale digitale corecte și valide din momentul în care la intrare s-au specificat semnale digitale corecte și valide
- de ce se numesc circuite combinaționale?
 - pentru că ieșire este o combinație (o funcție logică care combină) toate (sau o parte) a intrărilor

CIRCUITE DIGITALE

- circuit digital combinațional

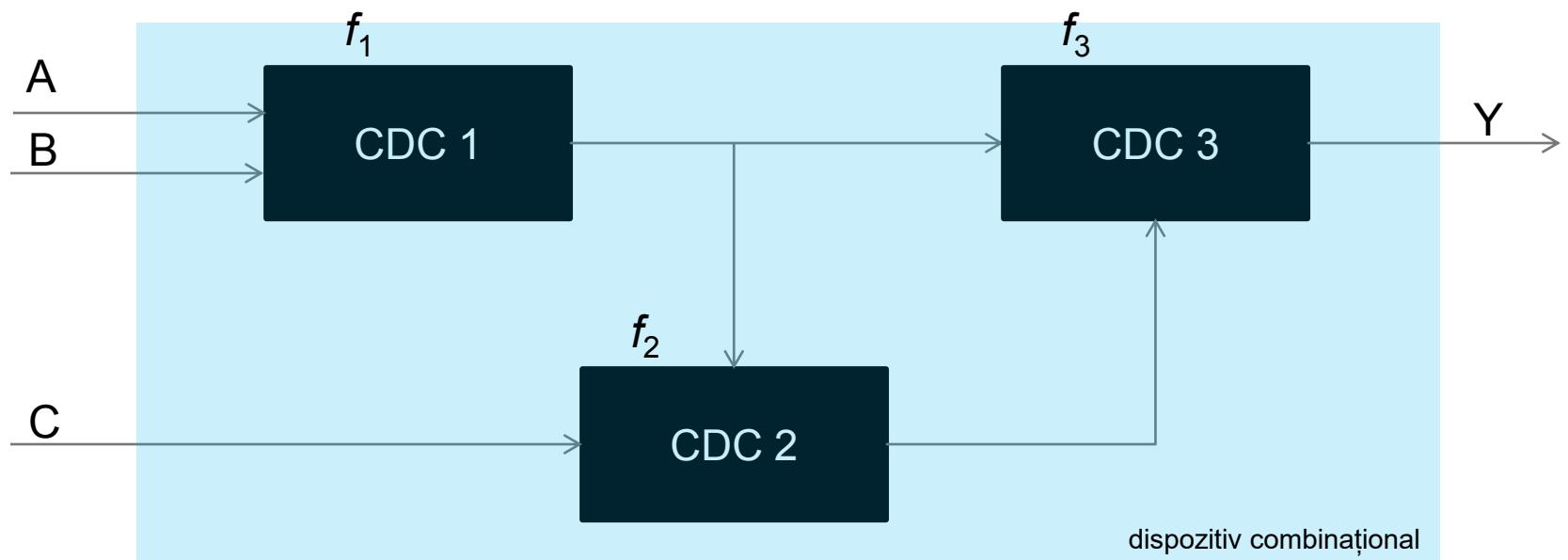
- de ce se numesc circuite combinaționale?
 - pentru că ieșire este o combinație (o funcție logică care combină) toate (sau o parte) a intrărilor
 - deci, pentru fiecare intrare, trebuie să știm care e ieșirea

A	B	C	X	Y
0	0	0	0	1
0	0	1	1	0
0	1	0	1	0
0	1	1	0	1
1	0	0	1	0
1	0	1	0	1
1	1	0	0	1
1	1	1	1	0

tabel de adevăr

CIRCUITE DIGITALE

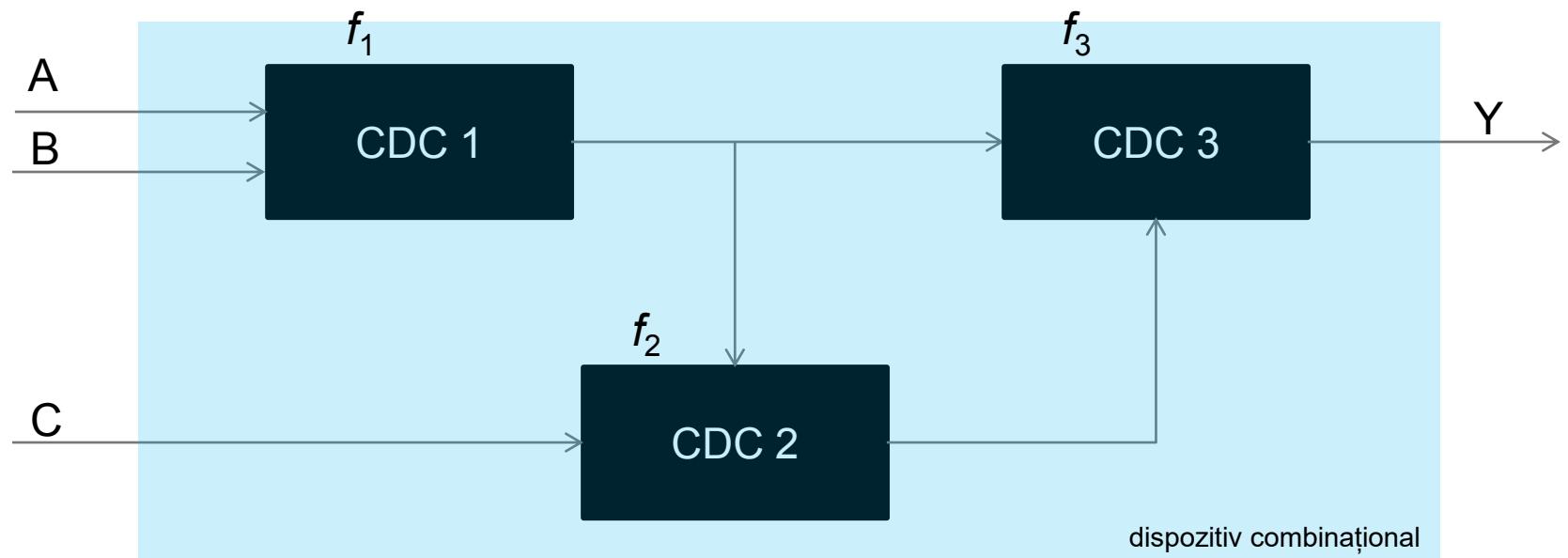
- **dispozitiv combinațional**
 - fiecare element este un circuit combinațional
 - fiecare intrare este conectată la exact o ieșire sau la o constantă
 - nu există niciun ciclu în graful direcțional al dispozitivului

- care este funcția dispozitivului?

CIRCUITE DIGITALE

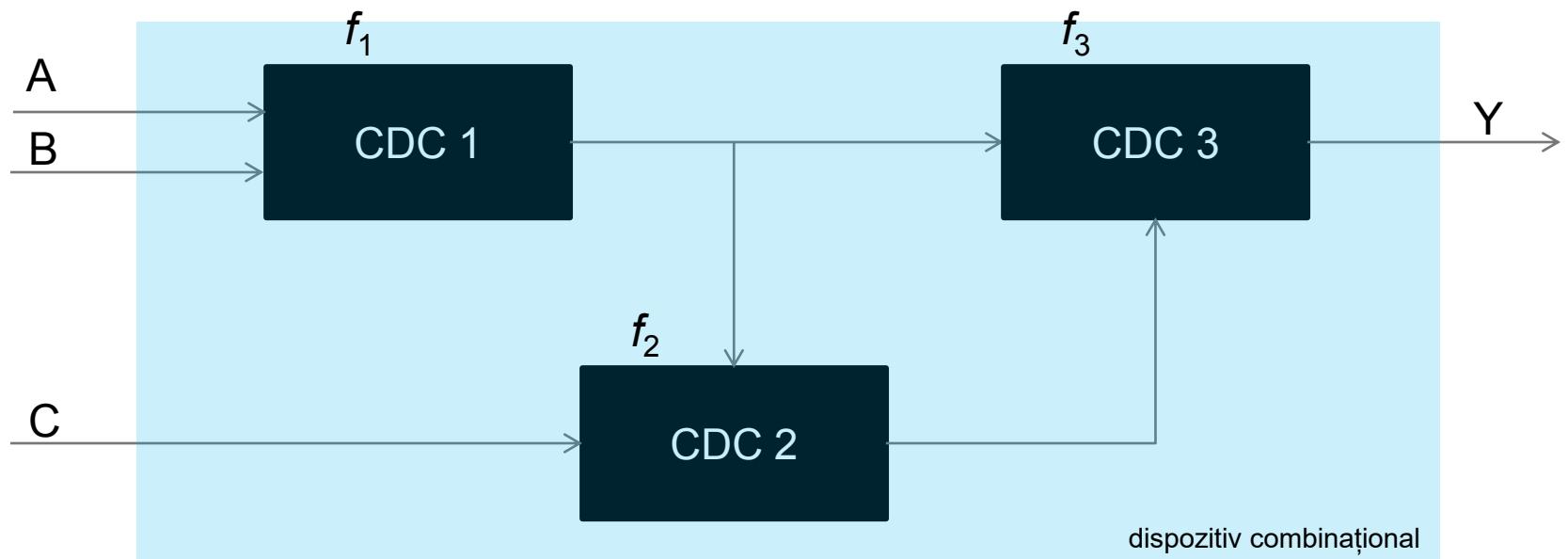
- **dispozitiv combinațional**
 - fiecare element este un circuit combinațional
 - fiecare intrare este conectată la exact o ieșire sau la o constantă
 - nu există niciun ciclu în graful direcțional al dispozitivului

- care este funcția dispozitivului? $Y = f_3(f_1(A, B), f_2(f_1(A, B), C))$

CIRCUITE DIGITALE

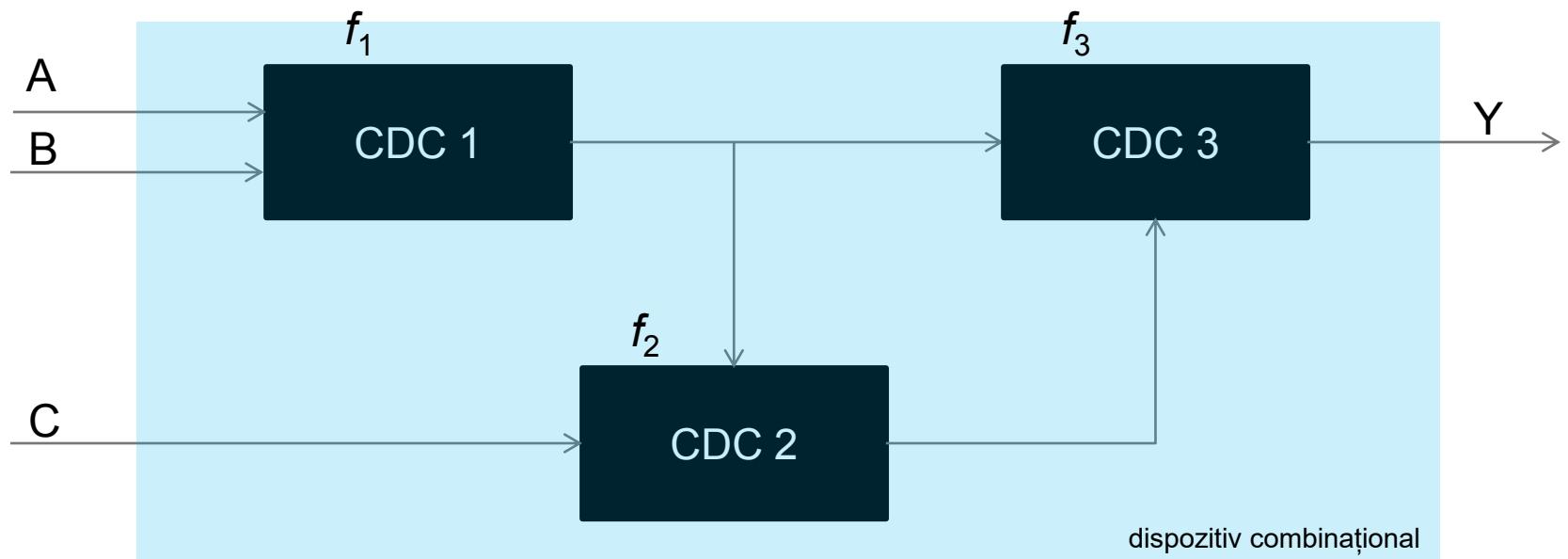
- **dispozitiv combinațional**
 - fiecare element este un circuit combinațional
 - fiecare intrare este conectată la exact o ieșire sau la o constantă
 - nu există niciun ciclu în graful direcțional al dispozitivului

- timpul total de propagare?

CIRCUITE DIGITALE

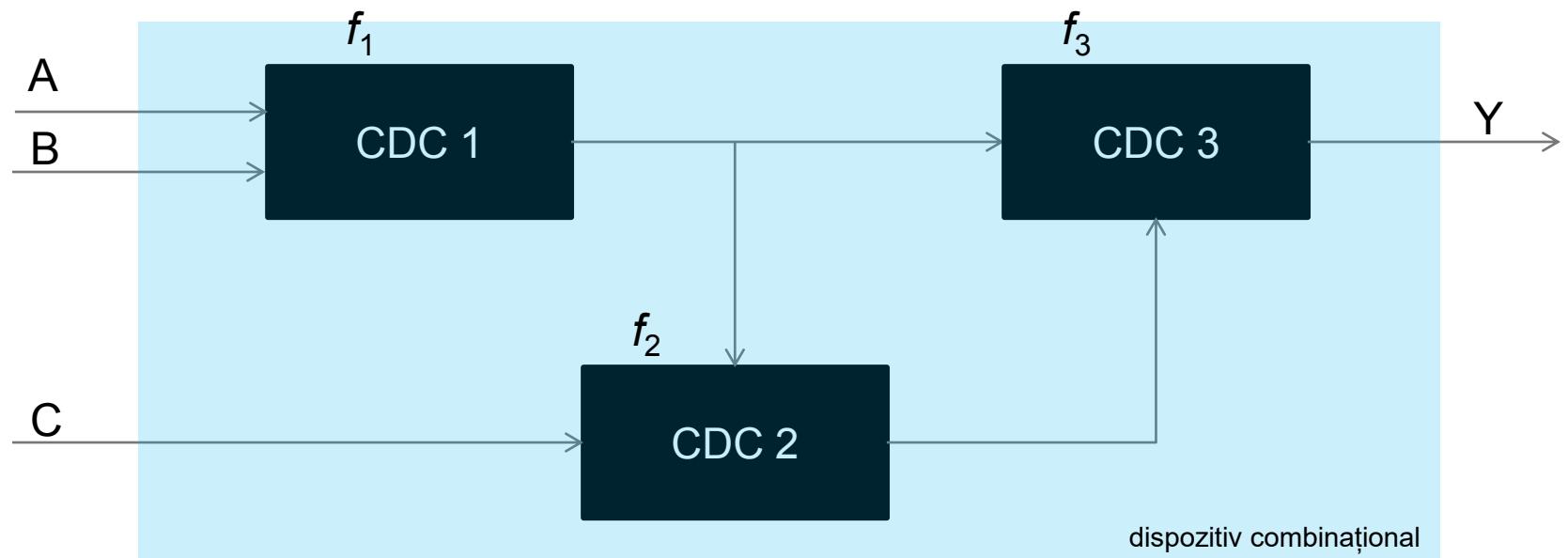
- **dispozitiv combinațional**
 - fiecare element este un circuit combinațional
 - fiecare intrare este conectată la exact o ieșire sau la o constantă
 - nu există niciun ciclu în graful direcțional al dispozitivului

- timpul total de propagare? $t_{p,\text{total}} = t_{p,1} + t_{p,2} + t_{p,3}$ (longest path)

CIRCUITE DIGITALE

- **dispozitiv combinațional**
 - fiecare element este un circuit combinațional
 - fiecare intrare este conectată la exact o ieșire sau la o constantă
 - nu există niciun ciclu în graful direcțional al dispozitivului

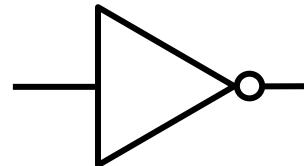

- timpul total de propagare? $t_{p,\text{total}} = t_{p,1} + t_{p,2} + t_{p,3}$ (longest path)
timpul maxim după care avem o ieșire validă dacă avem intrări valide

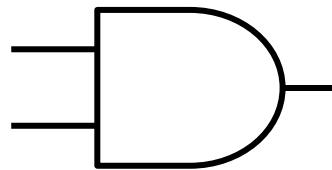
CIRCUITE DIGITALE

- circuit digital combinational
 - exemple fondamentale

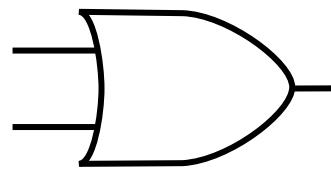
NOT

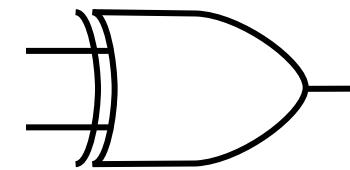
AND

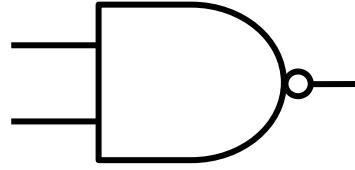
OR

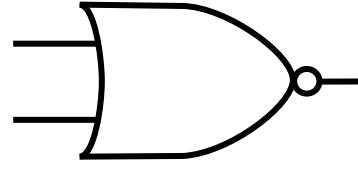
XOR

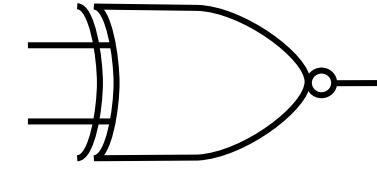
NAND

NOR

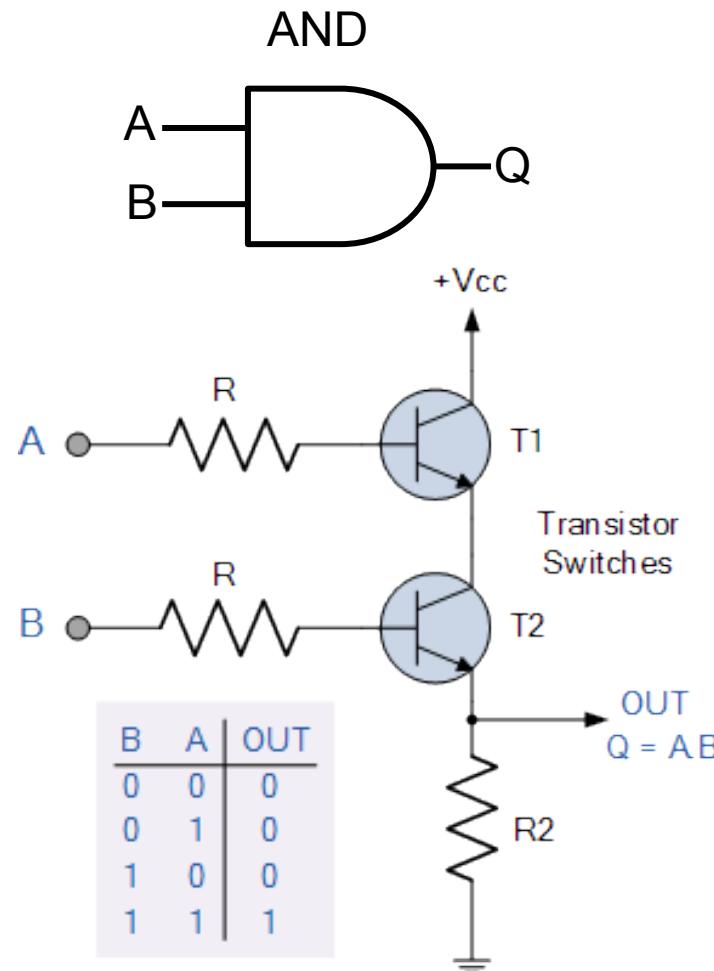

XNOR

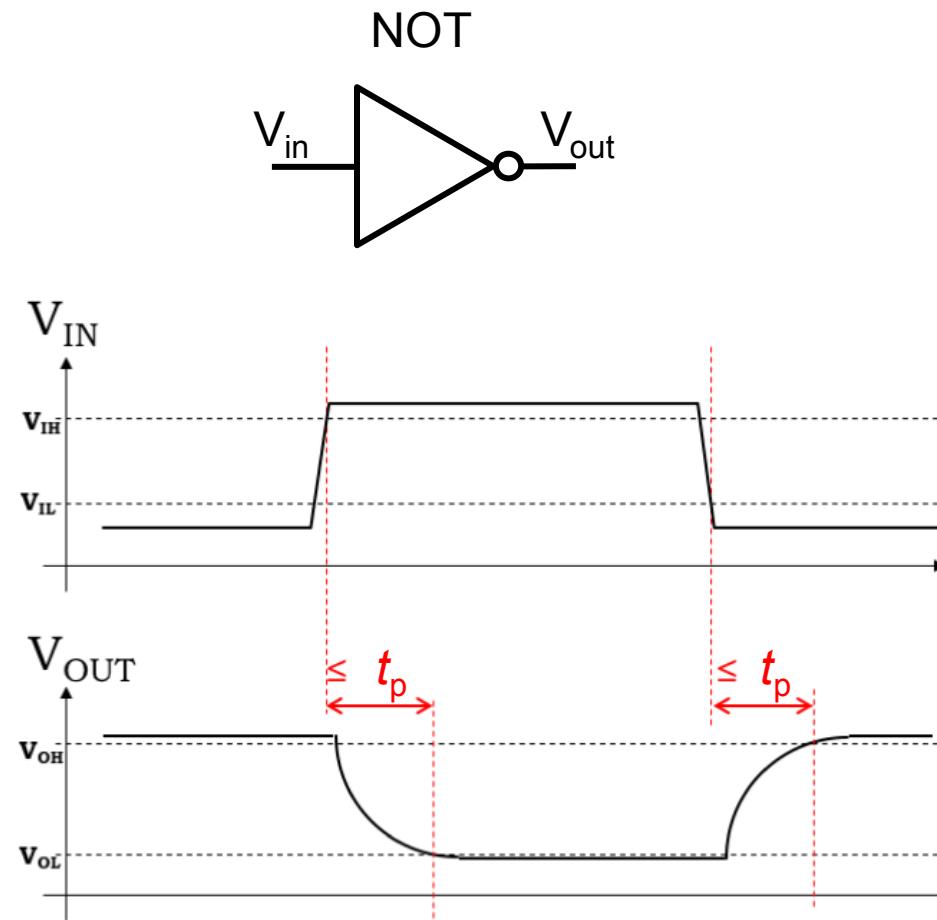
CIRCUITE DIGITALE

- circuit digital combinational
 - exemple fundamentale
 - la baza tuturor se află circuite electronice bazate de tranzistor

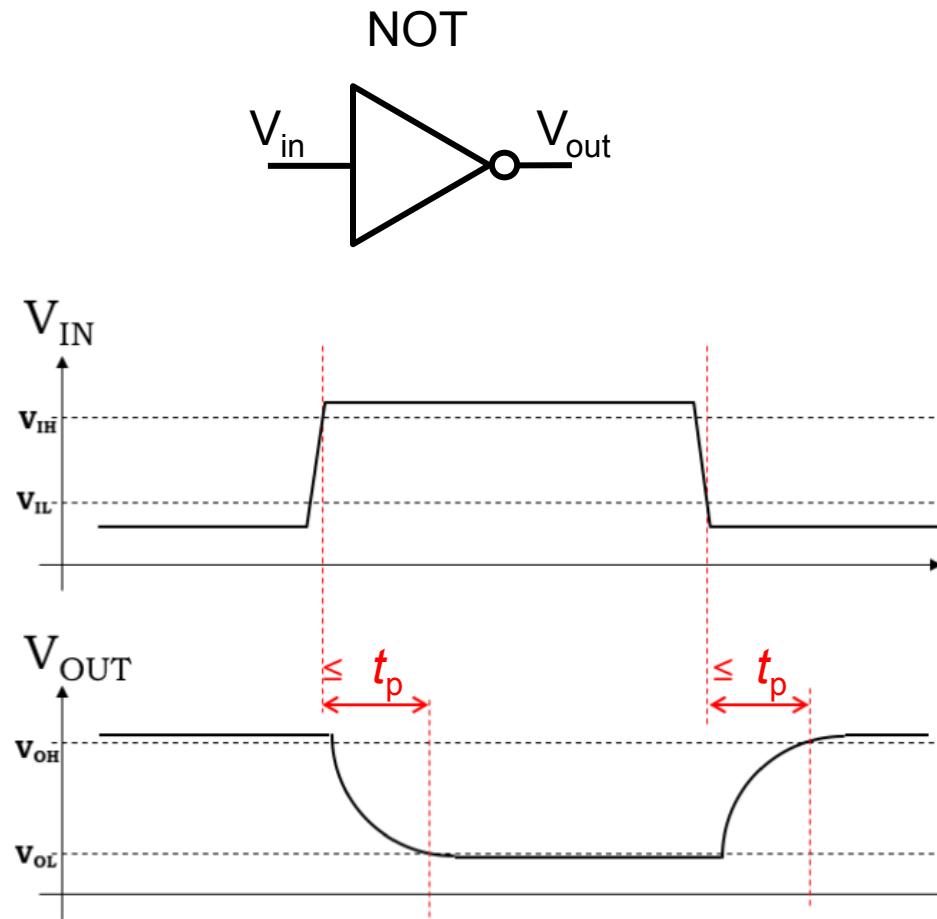
CIRCUITE DIGITALE

- circuit digital combinational
 - exemple fundamentale: să nu uităm că totul este analogic

CIRCUITE DIGITALE

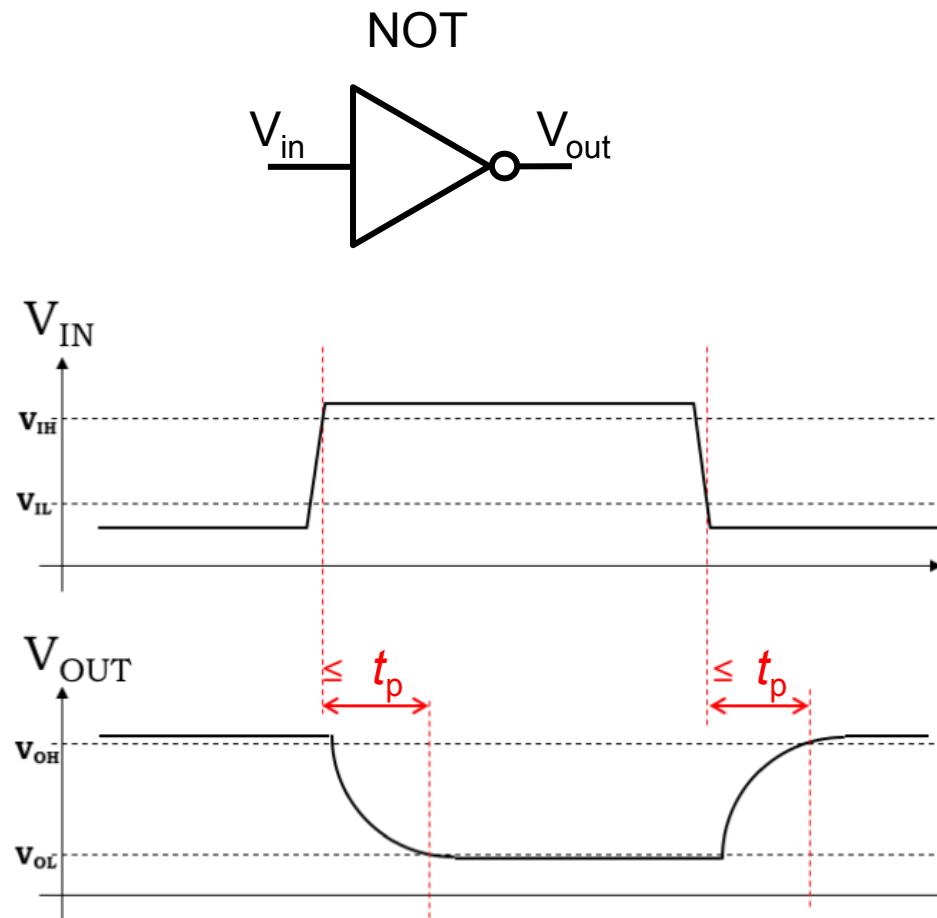
- circuit digital combinațional
 - exemple fundamentale: să nu uităm că totul este analogic

de ce este important acest t_p pentru arhitectura calculatoarelor?

CIRCUITE DIGITALE

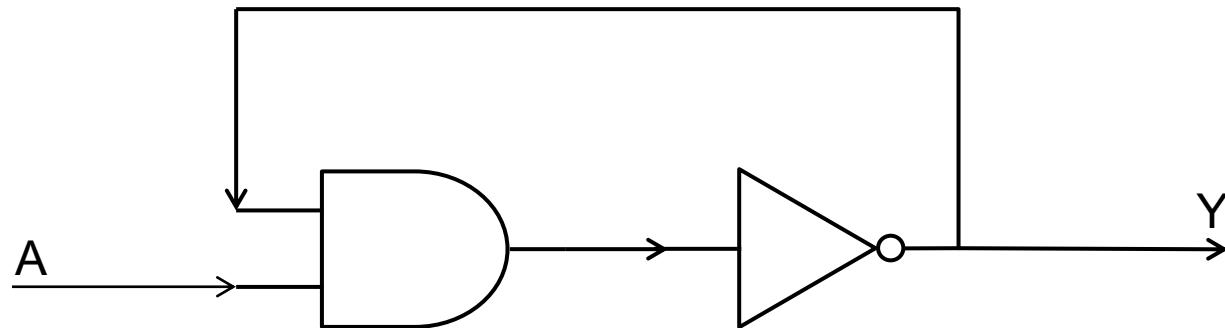
- circuit digital combinațional
 - exemple fundamentale: să nu uităm că totul este analogic

un computer care funcționează la 1GHz trimite comenzi o dată la 1ns

CIRCUITE DIGITALE

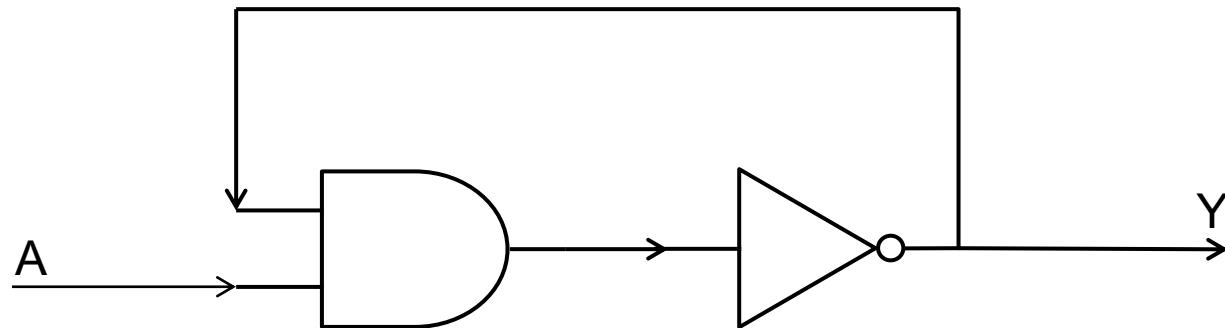
- circuit digital combinațional
 - ce se întâmplă dacă avem un ciclu în circuit?

- ce se întâmplă dacă $A = 0$?
 - ce se întâmplă dacă $A = 1$?
- (în ambele cazuri considerăm cealalaltă intrare în AND ca 0)

CIRCUITE DIGITALE

- circuit digital combinațional
 - ce se întâmplă dacă avem un ciclu în circuit?

- ce se întâmplă dacă $A = 0$?
 - ce se întâmplă dacă $A = 1$?
- (în ambele cazuri considerăm cealaltă intrare în AND ca 0)
- totuși, vom folosi cicluri pentru a crea stări în circuite digitale

ABSTRACTIZAREA DIGITALĂ

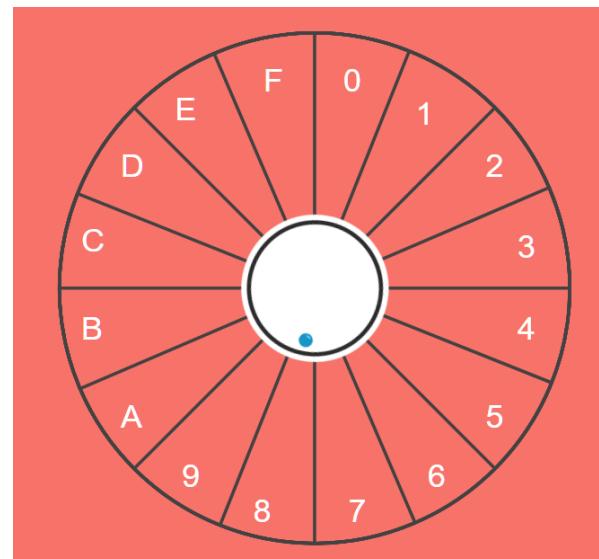
- două întrebări importante:
 - de ce folosim semnale digitale în loc de analogice?
 - de ce folosim sistemul binar? ar fi mai avantajos să folosim hex?

ABSTRACTIZAREA DIGITALĂ

- două întrebări importante:
 - de ce folosim semnale digitale în loc de analogice?
 - din cauza zgomotului
 - într-un sistem analogic zgomotul se acumulează
 - într-un sistem digital, avem corecțiile de zgomot (avem margini)
 - de ce folosim sistemul binar? ar fi mai avantajos să folosim hex?
 - da, ar fi mai avantajos să folosim hex (e de 4 ori mai avantajos)
 - problema este că în loc de două stări ar trebui acum să avem 16
 - asta înseamnă că trebuie să distingem 16 nivele de voltaj în prezența zgomotului (adică cu tot cu margini de zgomot)
 - probabil 16 nivele e prea mult ... dar probabil 4 nivele ar fi fezabil
 - dacă am avea 4 nivele (adică baza $B = 4$) am fi de două ori mai eficienți

CIRCUITE DIGITALE

- hex în media
 - The Martian Hexadecimal Scene,
<https://www.youtube.com/watch?v=k-GH3mbvUro>
 - care e problema?
 - de ce folosește hex?
 - cum traduce din hex în litere?
 - ce face la sfârșit? (aparent scrie hex direct ca să programeze)

CIRCUITE DIGITALE

- hex în media

- The Martian Hexadecimal Scene,
<https://www.youtube.com/watch?v=k-GH3mbvUro>

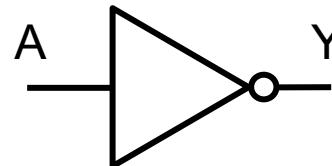
- care e problema? 27 de caractere sunt prea multe
- de ce folosește hex? pentru că în loc de 27 are doar 16 caractere
- cum traduce din hex în litere? [tabela ASCII](#)
- la sfârșit, scrie [cod mașină](#) (și noi vom face asta, puțin)

ASCII TABLE

Decimal	Hex	Char	Decimal	Hex	Char	Decimal	Hex	Char	Decimal	Hex	Char
0	0	[NULL]	32	20	[SPACE]	64	40	@	96	60	`
1	1	[START OF HEADING]	33	21	!	65	41	A	97	61	a
2	2	[START OF TEXT]	34	22	"	66	42	B	98	62	b
3	3	[END OF TEXT]	35	23	#	67	43	C	99	63	c
4	4	[END OF TRANSMISSION]	36	24	\$	68	44	D	100	64	d
5	5	[ENQUIRY]	37	25	%	69	45	E	101	65	e
6	6	[ACKNOWLEDGE]	38	26	&	70	46	F	102	66	f
7	7	[BELL]	39	27	'	71	47	G	103	67	g
8	8	[BACKSPACE]	40	28	(72	48	H	104	68	h
9	9	[HORIZONTAL TAB]	41	29)	73	49	I	105	69	i
10	A	[LINE FEED]	42	2A	*	74	4A	J	106	6A	j
11	B	[VERTICAL TAB]	43	2B	+	75	4B	K	107	6B	k
12	C	[FORM FEED]	44	2C	,	76	4C	L	108	6C	l
13	D	[CARRIAGE RETURN]	45	2D	-	77	4D	M	109	6D	m
14	E	[SHIFT OUT]	46	2E	.	78	4E	N	110	6E	n
15	F	[SHIFT IN]	47	2F	/	79	4F	O	111	6F	o
16	10	[DATA LINK ESCAPE]	48	30	0	80	50	P	112	70	p
17	11	[DEVICE CONTROL 1]	49	31	1	81	51	Q	113	71	q
18	12	[DEVICE CONTROL 2]	50	32	2	82	52	R	114	72	r
19	13	[DEVICE CONTROL 3]	51	33	3	83	53	S	115	73	s
20	14	[DEVICE CONTROL 4]	52	34	4	84	54	T	116	74	t
21	15	[NEGATIVE ACKNOWLEDGE]	53	35	5	85	55	U	117	75	u
22	16	[SYNCHRONOUS IDLE]	54	36	6	86	56	V	118	76	v
23	17	[ENG OF TRANS. BLOCK]	55	37	7	87	57	W	119	77	w
24	18	[CANCEL]	56	38	8	88	58	X	120	78	x
25	19	[END OF MEDIUM]	57	39	9	89	59	Y	121	79	y
26	1A	[SUBSTITUTE]	58	3A	:	90	5A	Z	122	7A	z
27	1B	[ESCAPE]	59	3B	,	91	5B	[123	7B	{
28	1C	[FILE SEPARATOR]	60	3C	<	92	5C	\	124	7C	
29	1D	[GROUP SEPARATOR]	61	3D	=	93	5D]	125	7D	}
30	1E	[RECORD SEPARATOR]	62	3E	>	94	5E	^	126	7E	~
31	1F	[UNIT SEPARATOR]	63	3F	?	95	5F	-	127	7F	[DEL]

PORȚILE LOGICE DE BAZĂ

- NOT

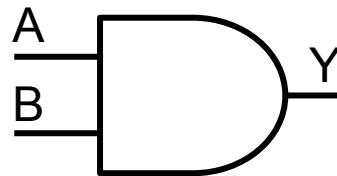

A	Y
0	1
1	0

- notația:
 - NOT A (explicit operația)
 - \bar{A} (**A bar, A complement**)
 - $\neg A$ (notația din logică)
 - $\sim A$ (not A)
 - - A (minus A)
 - A' (A prime, A complement)
 - $!A$ (bang A)

PORȚILE LOGICE DE BAZĂ

- AND

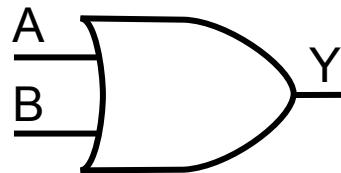
A	B	Y
0	0	0
0	1	0
1	0	0
1	1	1

- notația:

- A AND B (explicit operația)
- $A \times B$ (înmulțire)
- $A \cdot B$ (înmulțire)
- $A * B$ (înmulțire)
- $A . B$ (înmulțire)
- **AB (înmulțire)**
- $A \wedge B$ (notația din logică)
- $A \& B$ (operația pe biți, C)
- $A \&\& B$ (operația logică, C)

PORȚILE LOGICE DE BAZĂ

- OR

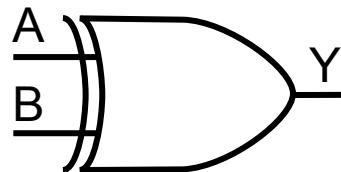

A	B	Y
0	0	0
0	1	1
1	0	1
1	1	1

- notația:
 - A OR B (explicit operația)
 - **A + B (adunare)**
 - A v B (notația din logică)
 - A | B (operația pe biți, C)
 - A || B (operația logică, C)

PORȚILE LOGICE DE BAZĂ

- XOR

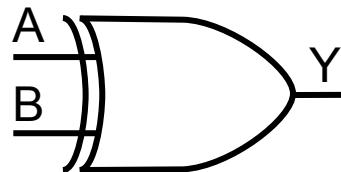

A	B	Y
0	0	0
0	1	1
1	0	1
1	1	0

- notăția:
 - $A \text{ XOR } B$ (explicit operația)
 - $A \oplus B$ (**adunare XOR**)
 - $A \wedge B$ (operația pe biți, C)
 - $A \wedge\wedge B$ (există aşa ceva ???)

PORȚILE LOGICE DE BAZĂ

- XOR

A	B	Y
0	0	0
0	1	1
1	0	1
1	1	0

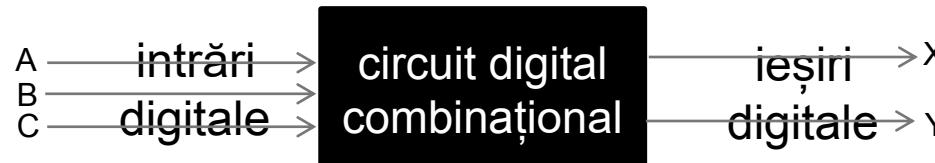
- notăția:
 - $A \text{ XOR } B$ (explicit operația)
 - $A \oplus B$ (adunare XOR)
 - $A \wedge B$ (operația pe biți, C)
 - $A \neq B$ (operația logică, C: sau $A \neq B$, sau $A \sim B$, sau ...)

ALGEBRĂ BOOLEANĂ

- aveți un curs de Logică în acest semestru
- deci, din acest moment presupun că logica/algebra booleană este cunoscută de voi
- nu vom repeta materia de la logică, dar dacă este ceva foarte important vom trece rapid în revistă conceptele

CIRCUIT DIGITAL COMBINAȚIONAL

- circuit digital combinațional

A	B	C	X	Y
0	0	0	0	1
0	0	1	1	0
0	1	0	1	0
0	1	1	0	1
1	0	0	1	0
1	0	1	0	1
1	1	0	0	1
1	1	1	1	0

- o expresie booleană care conține regulile din tabel?

- $X = \overline{ABC} + \overline{ABC} + \overline{ABC} + ABC$
- $Y = \dots$ (execuțiu pentru voi)

forma normală, suma de produse

CIRCUIT DIGITAL COMBINAȚIONAL

- tabel de adevăr

A	B	C	X	Y
0	0	0	0	1
0	0	1	1	0
0	1	0	1	0
0	1	1	0	1
1	0	0	1	0
1	0	1	0	1
1	1	0	0	1
1	1	1	1	0

- expresia booleană echivalentă
 - $X = \overline{ABC} + \overline{AB}\bar{C} + A\overline{B}\bar{C} + ABC$
- **concluzia:** NOT, AND și OR sunt universale (pot implementa orice circuit combinațional)
- de ce lipsește XOR?

CIRCUIT DIGITAL COMBINAȚIONAL

- tabel de adevăr

A	B	C	X	Y
0	0	0	0	1
0	0	1	1	0
0	1	0	1	0
0	1	1	0	1
1	0	0	1	0
1	0	1	0	1
1	1	0	0	1
1	1	1	1	0

- expresia booleană echivalentă
 - $X = \overline{ABC} + \overline{AB}\bar{C} + A\overline{B}\bar{C} + ABC$
- **concluzia:** NOT, AND și OR sunt universale (pot implementa orice circuit combinațional)
- de ce lipsește XOR? $A \oplus B = \overline{AB} + A\overline{B}$

A	B	$A \oplus B$
0	0	0
0	1	1
1	0	1
1	1	0

CIRCUIT DIGITAL COMBINAȚIONAL

- tabel de adevăr

A	B	C	X	Y
0	0	0	0	1
0	0	1	1	0
0	1	0	1	0
0	1	1	0	1
1	0	0	1	0
1	0	1	0	1
1	1	0	0	1
1	1	1	1	0

- expresia booleană echivalentă
 - $X = \overline{ABC} + \overline{AB}\bar{C} + A\overline{B}\bar{C} + ABC$
- **o potențială problemă:** dacă avem N intrări, expresia pentru X depinde de un număr (potențial) mare de sume de produse
- **care e numărul maxim de termeni în sumele din X?**

CIRCUIT DIGITAL COMBINAȚIONAL

- tabel de adevăr

A	B	C	X	Y
0	0	0	0	1
0	0	1	1	0
0	1	0	1	0
0	1	1	0	1
1	0	0	1	0
1	0	1	0	1
1	1	0	0	1
1	1	1	1	0

- expresia booleană echivalentă
 - $X = \overline{ABC} + \overline{AB}\bar{C} + A\overline{B}\bar{C} + ABC$
- **o potențială problemă:** dacă avem N intrări, expresia pentru X depinde de un număr (potențial) mare de sume de produse
- **care e numărul maxim de termeni în sumele din X? $\frac{1}{2}2^N$**

CIRCUIT DIGITAL COMBINAȚIONAL

- tabel de adevăr

A	B	C	X	Y
0	0	0	0	1
0	0	1	1	0
0	1	0	1	0
0	1	1	0	1
1	0	0	1	0
1	0	1	0	1
1	1	0	0	1
1	1	1	1	0

- expresia booleană echivalentă
 - $X = \overline{ABC} + \overline{AB}\bar{C} + A\overline{B}\bar{C} + ABC$
- **o potențială problemă:** dacă avem N intrări, expresia pentru X depinde de un număr (potențial) mare de sume de produse
- **soluția generală:** vrem reprezentări minime

CIRCUIT DIGITAL COMBINAȚIONAL

- tabel de adevăr

A	B	C	X	Y
0	0	0	0	1
0	0	1	1	0
0	1	0	1	0
0	1	1	0	1
1	0	0	1	0
1	0	1	0	1
1	1	0	0	1
1	1	1	1	0

- expresia booleană echivalentă
 - $X = \overline{ABC} + \overline{AB}\bar{C} + A\overline{B}\bar{C} + ABC$
- reprezentarea minimă a lui X?

CIRCUIT DIGITAL COMBINATORIAL

- tabel de adevăr

A	B	C	X	Y
0	0	0	0	1
0	0	1	1	0
0	1	0	1	0
0	1	1	0	1
1	0	0	1	0
1	0	1	0	1
1	1	0	0	1
1	1	1	1	0

- expresia booleană echivalentă

- $$X = \overline{A}\overline{B}C + \overline{A}B\overline{C} + A\overline{B}\overline{C} + ABC$$

=

CIRCUIT DIGITAL COMBINATORIAL

- tabel de adevăr

A	B	C	X	Y
0	0	0	0	1
0	0	1	1	0
0	1	0	1	0
0	1	1	0	1
1	0	0	1	0
1	0	1	0	1
1	1	0	0	1
1	1	1	1	0

- expresia booleană echivalentă

- $$\begin{aligned} X &= \overline{A}\overline{B}C + \overline{A}B\overline{C} + A\overline{B}\overline{C} + ABC \\ &= \overline{A}(\overline{B}C + B\overline{C}) + A(\overline{B}\overline{C} + BC) \\ &= \end{aligned}$$

CIRCUIT DIGITAL COMBINATORIAL

- tabel de adevăr

A	B	C	X	Y
0	0	0	0	1
0	0	1	1	0
0	1	0	1	0
0	1	1	0	1
1	0	0	1	0
1	0	1	0	1
1	1	0	0	1
1	1	1	1	0

- expresia booleană echivalentă

- $$\begin{aligned} X &= \overline{ABC} + \overline{AB}\bar{C} + A\overline{B}\bar{C} + ABC \\ &= \overline{A} (\overline{BC} + B\bar{C}) + A (\overline{B}\bar{C} + BC) \\ &= \overline{A} (B \oplus C) + A \overline{(B \oplus C)} \end{aligned}$$

CIRCUIT DIGITAL COMBINATORIAL

- tabel de adevăr

A	B	C	X	Y
0	0	0	0	1
0	0	1	1	0
0	1	0	1	0
0	1	1	0	1
1	0	0	1	0
1	0	1	0	1
1	1	0	0	1
1	1	1	1	0

- expresia booleană echivalentă

- $$\begin{aligned} X &= \overline{ABC} + \overline{AB}\bar{C} + A\overline{B}\bar{C} + ABC \\ &= \overline{A} (\overline{BC} + B\bar{C}) + A (\overline{B}\bar{C} + BC) \\ &= \overline{A} (B \oplus C) + A \overline{(B \oplus C)} \\ &= A \oplus B \oplus C \end{aligned}$$

CE AM FĂCUT ASTĂZI

- abstractizarea digitală
- discuție binary vs hex
- circuite digitale
- circuite combinaționale
- am văzut un singur exemplu de circuit pe bază de tranzistor

DATA VIITOARE ...

- mai mult despre circuite de bază
- logică booleană
- sinteză logică
- circuite mai complexe
- circuite secvențiale

LECTURĂ SUPLIMENTARĂ

- PH book
 - Appendix B
- Computerphile, Why Use Binary?,
<https://www.youtube.com/watch?v=thrX3SBEpL8>
- Real Engineering, Transistors - The Invention That Changed The World, <https://www.youtube.com/watch?v=OwS9aTE2Go4>
- Ben Eater, Making logic gates from transistors,
<https://www.youtube.com/watch?v=sTu3LwpF6XI>
- DrPhysicsA, An Introduction to Logic Gates,
<https://www.youtube.com/watch?v=95kv5BF2Z9E>

ARHITECTURA SISTEMELOR DE CALCUL - CURS 0x04

**CIRCUITE COMBINAȚIONALE ȘI
SECVENTIALE**

Cristian Rusu

DATA TRECUTĂ

- abstractizarea digitală
- circuite digitale
- circuite combinaționale
- am văzut un singur exemplu de circuit pe bază de tranzistor
- discuție binary vs hex

CUPRINS

- simplificări logice
- circuit de adunare
- exemple de circuite combinaționale și secvențiale
- referințe bibliografice

CIRCUIT DIGITAL COMBINATORIAL

- tabel de adevăr

A	B	C	X
0	0	0	0
1	0	0	1
0	1	0	0
1	1	0	1
0	0	1	0
1	0	1	0
0	1	1	1
1	1	1	1

- $X = ?$

CIRCUIT DIGITAL COMBINATORIAL

- tabel de adevăr

A	B	C	X
0	0	0	0
1	0	0	1
0	1	0	0
1	1	0	1
0	0	1	0
1	0	1	0
0	1	1	1
1	1	1	1

- $X = A\bar{B}\bar{C} + AB\bar{C} + \bar{A}BC + ABC$

=

CIRCUIT DIGITAL COMBINATORIAL

- tabel de adevăr

A	B	C	X
0	0	0	0
1	0	0	1
0	1	0	0
1	1	0	1
0	0	1	0
1	0	1	0
0	1	1	1
1	1	1	1

- $$\begin{aligned} X &= A\bar{B}\bar{C} + AB\bar{C} + \bar{A}BC + ABC \\ &= A\bar{C}(\bar{B} + B) + (\bar{A} + A)BC \\ &= \end{aligned}$$

CIRCUIT DIGITAL COMBINATORIAL

- tabel de adevăr

A	B	C	X
0	0	0	0
1	0	0	1
0	1	0	0
1	1	0	1
0	0	1	0
1	0	1	0
0	1	1	1
1	1	1	1

- $$\begin{aligned} X &= A\bar{B}\bar{C} + AB\bar{C} + \bar{A}BC + ABC \\ &= A\bar{C}(\bar{B} + B) + (\bar{A} + A)BC \\ &= A\bar{C} + BC \end{aligned}$$

CIRCUIT DIGITAL COMBINATORIAL

- tabel de adevăr alternativ: reducerea cu wildcard

A	B	C	X
0	0	0	0
1	0	0	1
0	1	0	0
1	1	0	1
0	0	1	0
1	0	1	0
0	1	1	1
1	1	1	1

A	B	C	X
0	?	0	0
1	?	0	1
?	0	1	0
?	1	1	1

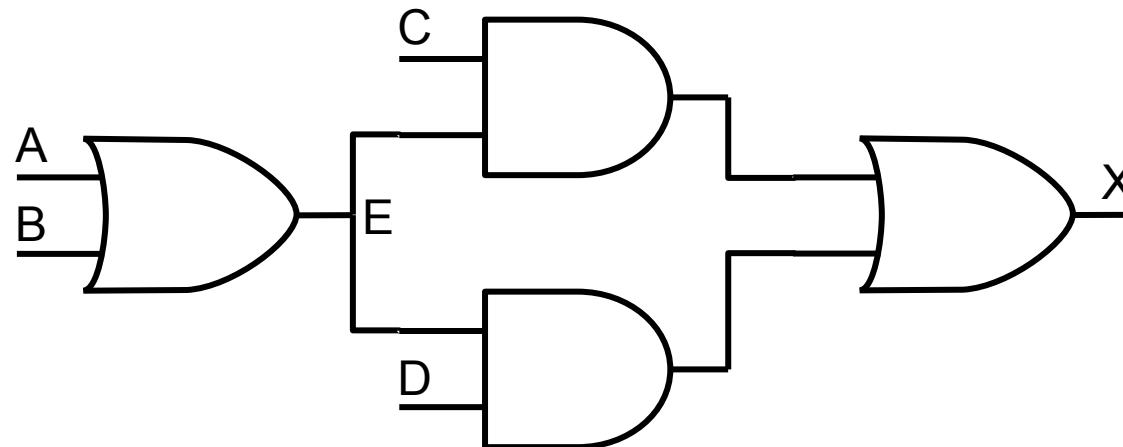
- $$X = \overline{AC} + BC$$

CIRCUIT DIGITAL COMBINATORIAL

- considerăm acum
 - $X = AC + BC + AD + BD$
=

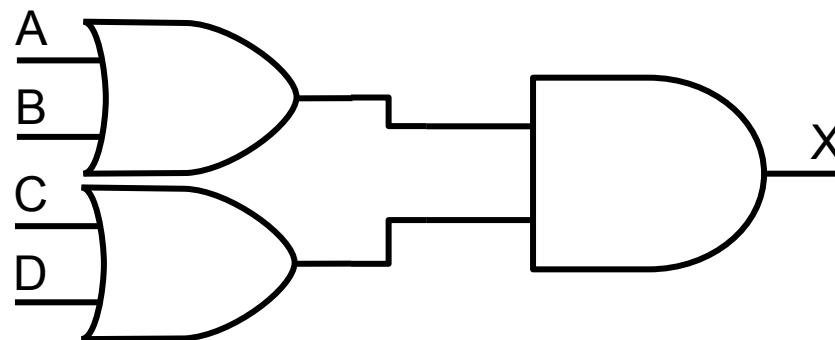
CIRCUIT DIGITAL COMBINATORIAL

- considerăm acum
 - $$\begin{aligned} X &= AC + BC + AD + BD \\ &= (A + B)C + (A + B)D \\ &= EC + ED \end{aligned}$$

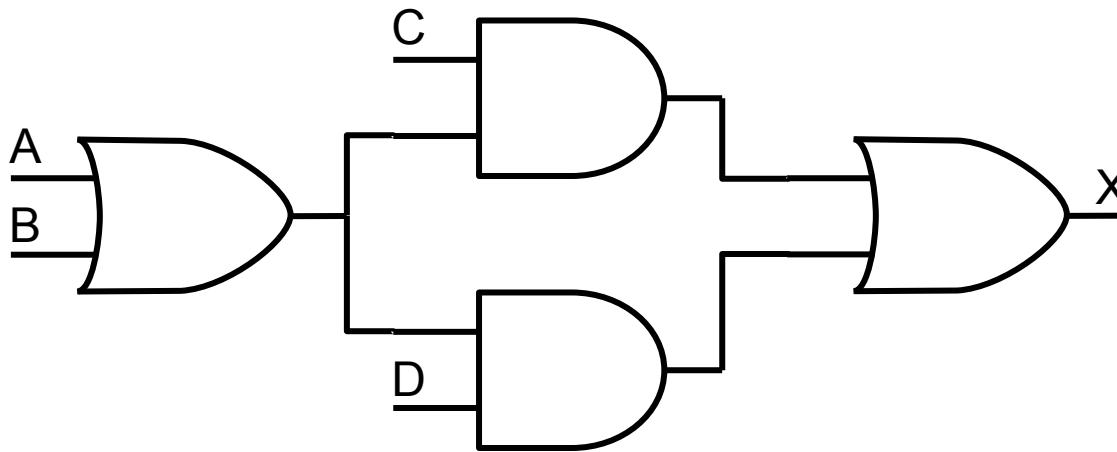

CIRCUIT DIGITAL COMBINATORIAL

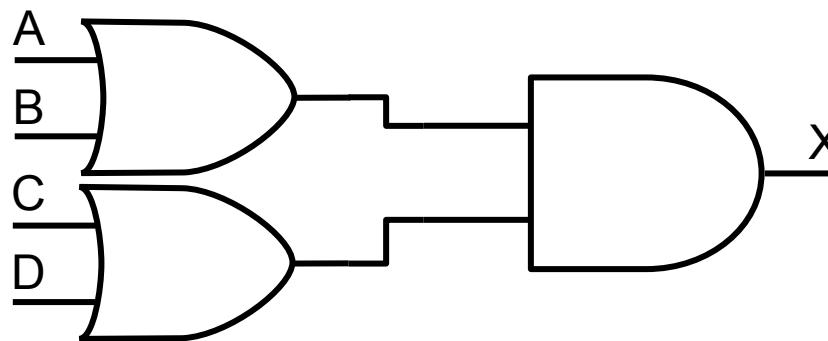
- considerăm acum
 - $$\begin{aligned} X &= AC + BC + AD + BD \\ &= (A + B)C + (A + B)D \\ &= (A + B)(C + D) \end{aligned}$$

CIRCUIT DIGITAL COMBINAȚIONAL

- **versus**

În general, e bine să mergem până la capătul calculelor de grupare
dar, rețineti că ne interesează și timpul de propagare

număr porti vs. stagii de calcul vs. tipul de porti ...

CIRCUIT DIGITAL COMBINAȚIONAL

- nu toate circuitele sunt la fel de eficiente

poartă	întârziere (ps)	suprafață (μm^2)
AND-2	50	25
NAND-2	30	15
OR-2	55	26
NOR-2	35	16
AND-4	90	40
NAND-4	70	30
OR-4	100	42
NOR-4	80	32

- ce observați?

CIRCUIT DIGITAL COMBINAȚIONAL

- nu toate circuitele sunt la fel de eficiente

poartă	întârziere (ps)	suprafață (μm^2)
AND-2	50	25
NAND-2	30	15
OR-2	55	26
NOR-2	35	16
AND-4	90	40
NAND-4	70	30
OR-4	100	42
NOR-4	80	32

- ce observați?

- $N^* - ?$ sunt mai rapide și mai mici ca suprafață decât $* - ?$
- $* - 2$ sunt mai rapide și mai mici ca suprafață decât $* - 4$

motivul: unele tehnologii sunt bazate pe tranzistoare CMOS, iar circuitele analogice sunt mai eficiente pe logică negată (mai puține componente electrice)

CIRCUITE MAI COMPLEXE

- **concluzia importantă:**
- **tot ce facem pe un sistem de calcul trebuie să se reducă la circuite care sunt porti logice**
- **altceva nu există la acest nivel**

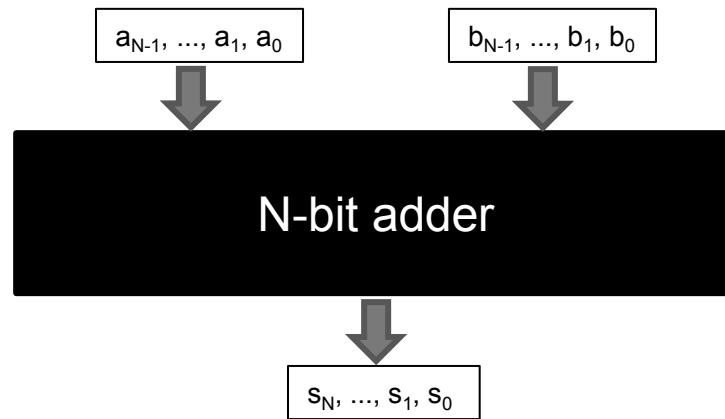
CIRCUITE MAI COMPLEXE

- circuit de adunare
 - se dau a și b pe N biți
 - vrem să calculăm $s = a + b$
 - pe câți biți este s ?
 -

CIRCUITE MAI COMPLEXE

- circuit de adunare

- se dau a și b pe N biți
- vrem să calculăm $s = a + b$
 - pe câți biți este s ?
 - $N+1$ biți

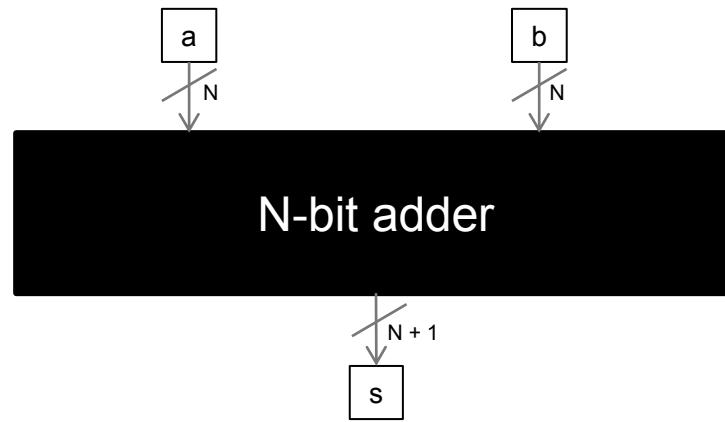

- câte intrări avem?
- câte ieșiri?
- cât de mare va fi circuitul combinațional?

CIRCUITE MAI COMPLEXE

- circuit de adunare

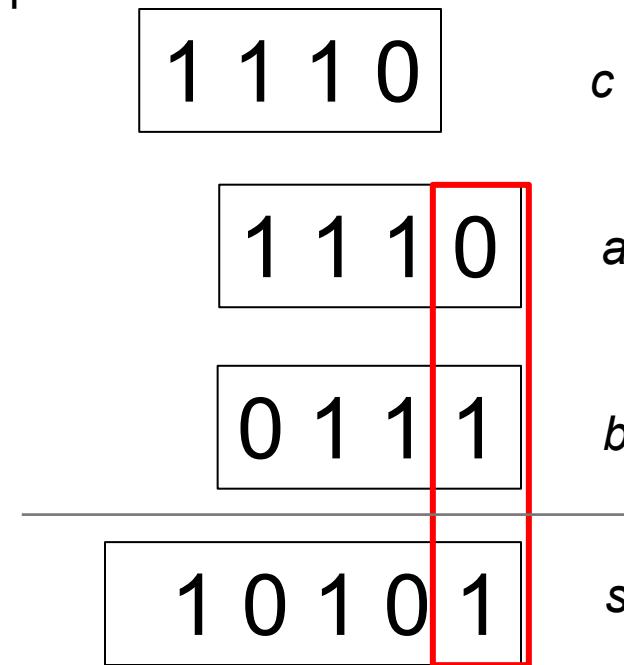
- se dau a și b pe N biți
- vrem să calculăm $s = a + b$
 - pe câți biți este s ?
 - $N+1$ biți

- câte intrări avem? $2N$
- câte ieșiri? $N + 1$
- cât de mare va fi circuitul combinațional? $(N+1)2^{2N-1}$

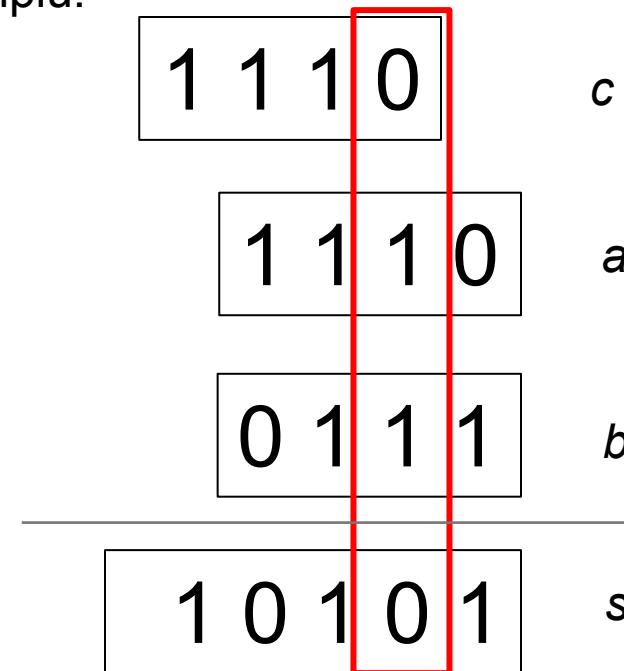
CIRCUITE MAI COMPLEXE

- circuit de adunare
 - cum am făcut până acum adunarea binară?
 - $s = a + b$
 - exemplu:

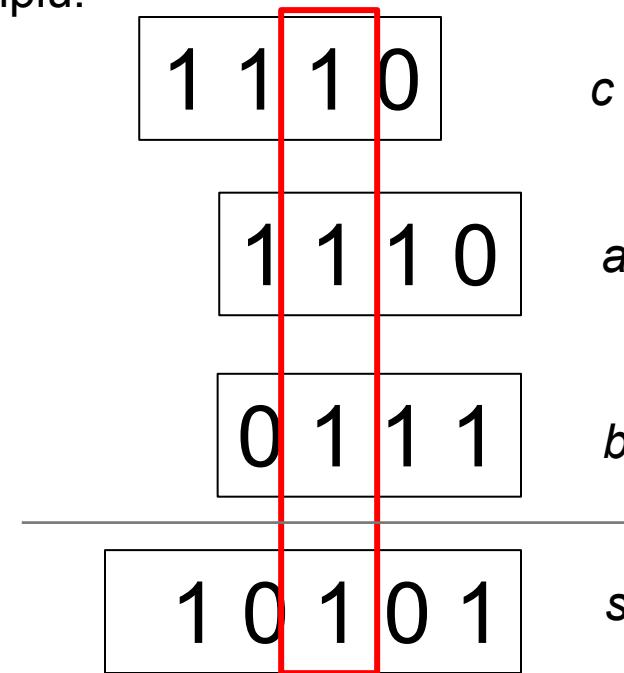
CIRCUITE MAI COMPLEXE

- circuit de adunare
 - cum am făcut până acum adunarea binară?
 - $s = a + b$
 - exemplu:

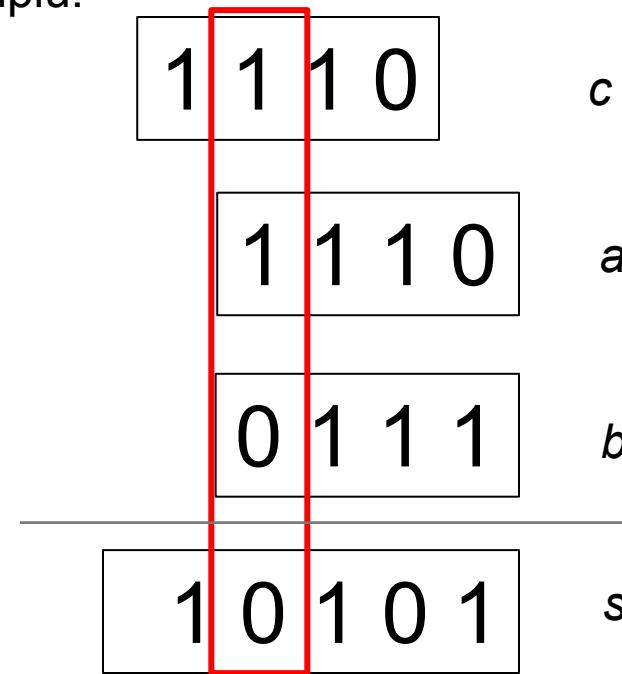
CIRCUITE MAI COMPLEXE

- circuit de adunare
 - cum am făcut până acum adunarea binară?
 - $s = a + b$
 - exemplu:

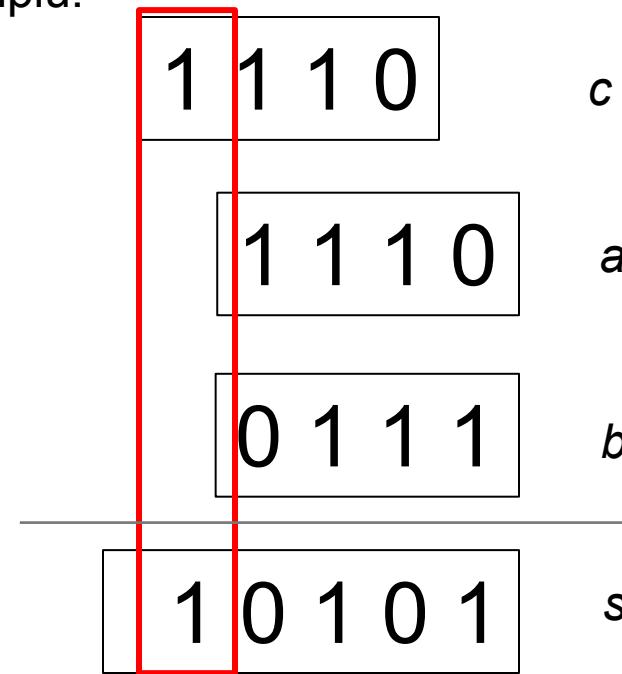
CIRCUITE MAI COMPLEXE

- circuit de adunare
 - cum am făcut până acum adunarea binară?
 - $s = a + b$
 - exemplu:

CIRCUITE MAI COMPLEXE

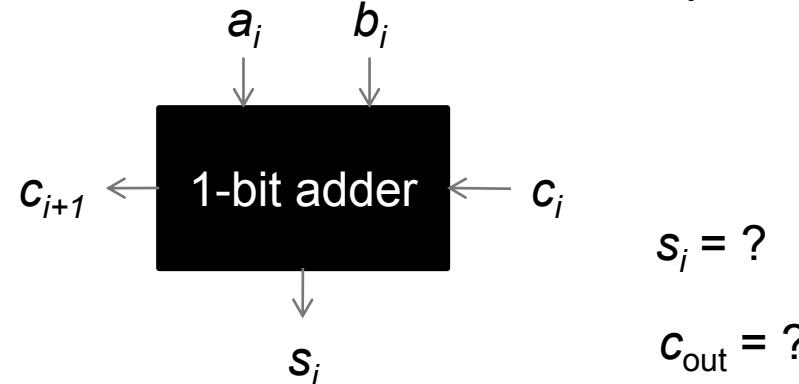
- circuit de adunare
 - cum am făcut până acum adunarea binară?
 - $s = a + b$
 - exemplu:

CIRCUITE MAI COMPLEXE

- circuit de adunare

- ideea: definim un circuit bloc fundamental pe care bazăm totul

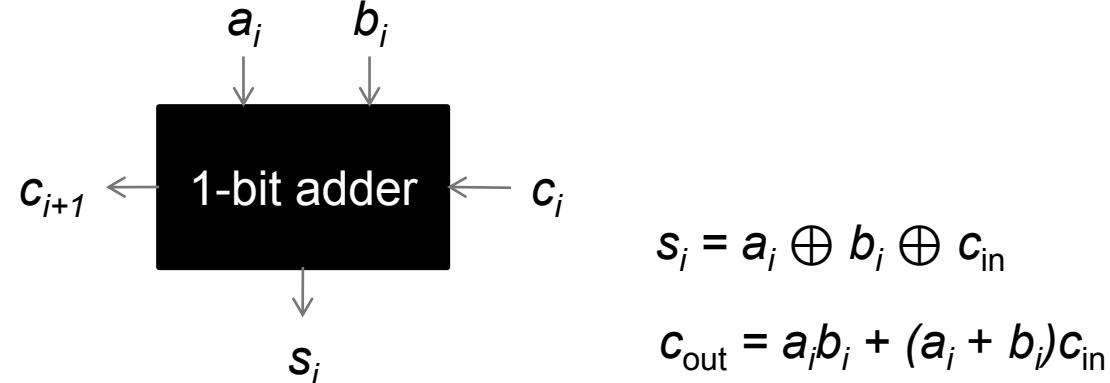

a_i	b_i	c_{in}/c_i	s_i	c_{out}/c_{i+1}
0	0	0	0	0
0	0	1	1	0
0	1	0	1	0
0	1	1	0	1
1	0	0	1	0
1	0	1	0	1
1	1	0	0	1
1	1	1	1	1

CIRCUITE MAI COMPLEXE

- circuit de adunare

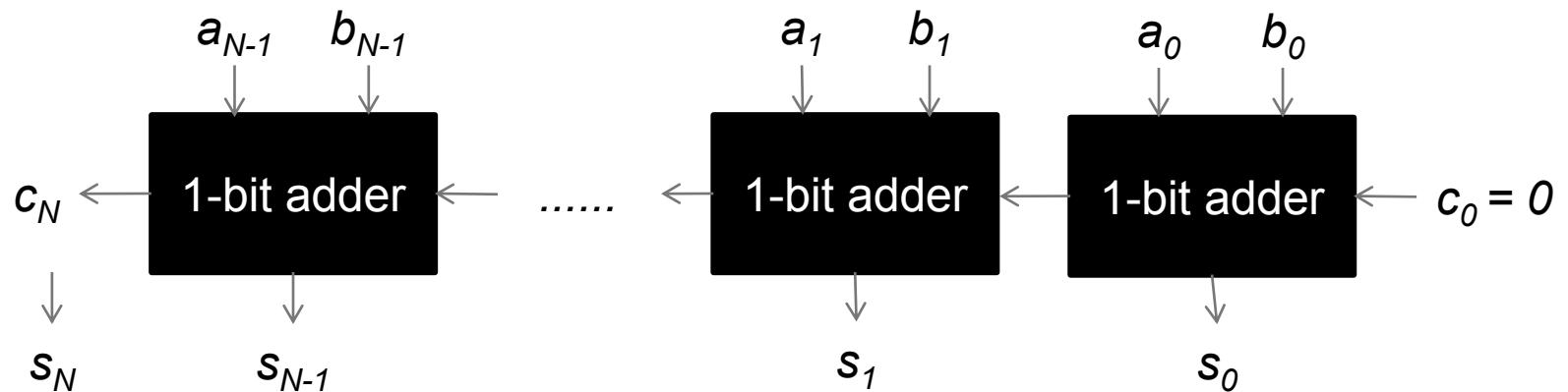
- ideea: definim un circuit bloc fundamental pe care bazăm totul

a _i	b _i	c _{in} /c _i	s _i	c _{out} /c _{i+1}
0	0	0	0	0
0	0	1	1	0
0	1	0	1	0
0	1	1	0	1
1	0	0	1	0
1	0	1	0	1
1	1	0	0	1
1	1	1	1	1

CIRCUITE MAI COMPLEXE

- circuit de adunare
 - ideea: definim un circuit bloc fundamental pe care bazăm totul
 - ideea: folosim circuitul fundamental în cascadă

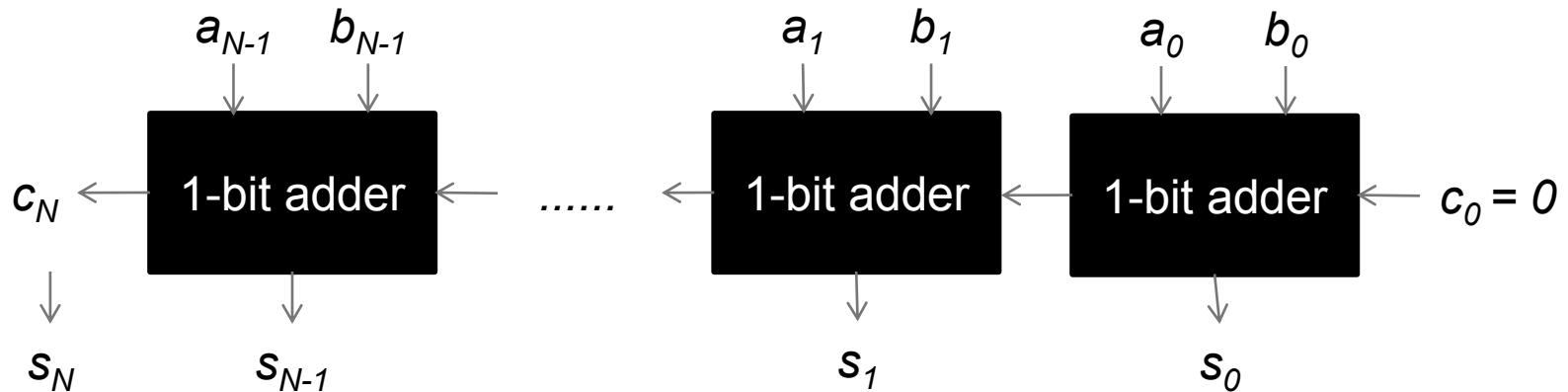

$$s_i = a_i \oplus b_i \oplus c_{\text{in}}$$

$$c_{\text{out}} = a_i b_i + (a_i + b_i) c_{\text{in}}$$

CIRCUITE MAI COMPLEXE

- circuit de adunare
 - ideea: definim un circuit bloc fundamental pe care bazăm totul
 - ideea: folosim circuitul fundamental în cascadă

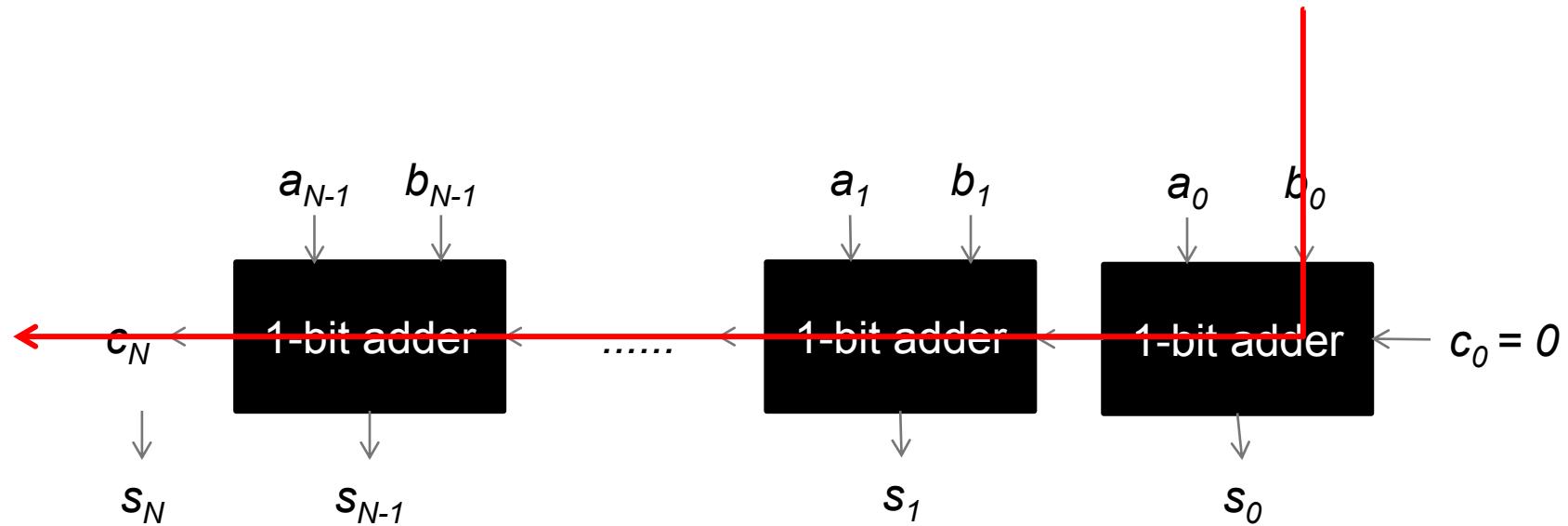
$$s_i = a_i \oplus b_i \oplus c_{\text{in}}$$

- data trecută am vorbit de t_P
- cât este timpul de propagare în acest caz?

$$c_{\text{out}} = a_i b_i + (a_i + b_i) c_{\text{in}}$$

CIRCUITE MAI COMPLEXE

- circuit de adunare
 - ideea: definim un circuit bloc fundamental pe care bazăm totul
 - ideea: folosim circuitul fundamental în cascadă

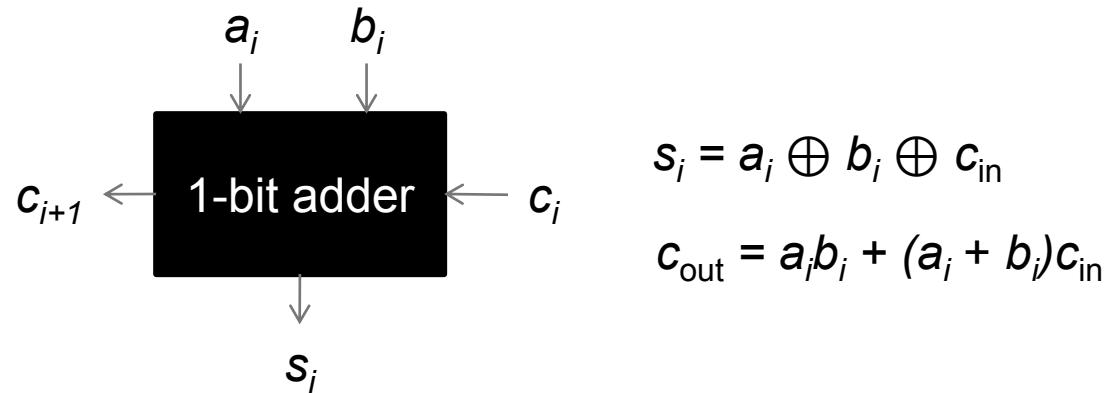
$$s_i = a_i \oplus b_i \oplus c_{\text{in}}$$

- data trecută am vorbit de t_P
- cât este timpul de propagare în acest caz?
- $N t_{P, \text{1-bit adder}}$

$$c_{\text{out}} = a_i b_i + (a_i + b_i) c_{\text{in}}$$

CIRCUITE MAI COMPLEXE

- circuit de adunare
 - care este problema fundamentală în circuitul de mai sus?
 - trebuie să așteptăm să putem calcula acei biți de carry

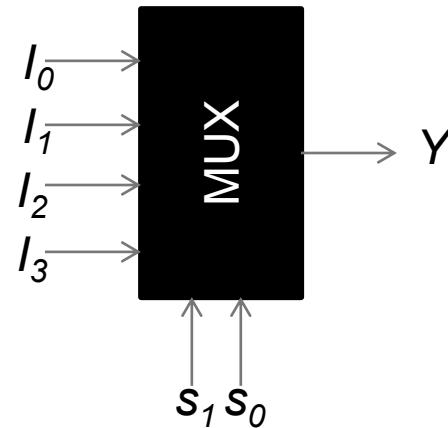

- notăm $g_i = a_i b_i$ și $p_i = a_i + b_i$
 - dacă $g_i = 1$ atunci $c_{\text{out}} = 1$
 - dacă $g_i = 0$ și $p_i = 0$ atunci $c_{\text{out}} = 0$
 - dacă $g_i = 0$ și $p_i = 1$ atunci $c_{\text{out}} = c_{\text{in}}$

CIRCUITE MAI COMPLEXE

- **multiplexare**

- un circuit care selectează un semnal digital de la intrare pe baza unui semnal de activare s

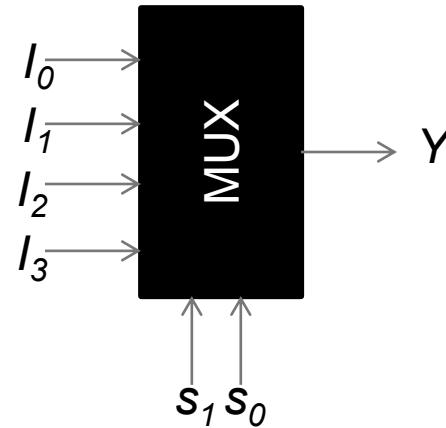
s_1	s_0	Y
0	0	I_0
0	1	I_1
1	0	I_2
1	1	I_3

- de ce e folositor acest circuit?

CIRCUITE MAI COMPLEXE

- **multiplexare**

- un circuit care selectează un semnal digital de la intrare pe baza unui semnal de activare s

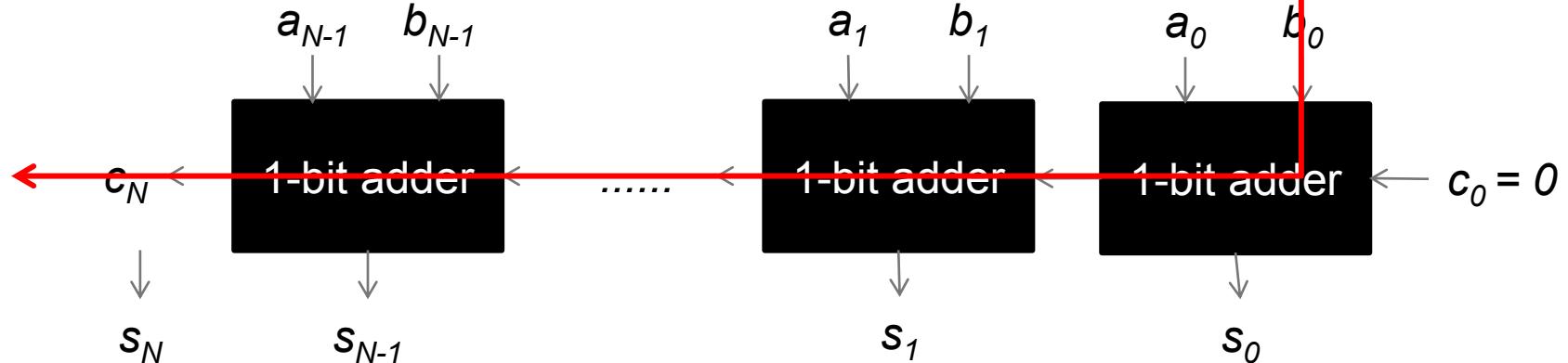

s_1	s_0	Y
0	0	I_0
0	1	I_1
1	0	I_2
1	1	I_3

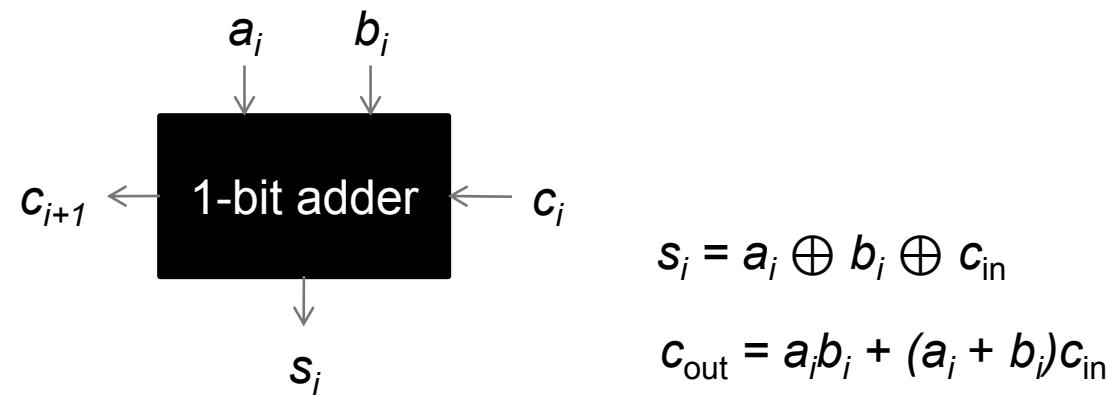
- de ce e folositor acest circuit?
 - implementare hardware pentru “if” și “case”
 - implementare hardware pentru operații shift
 - vom vedea la seminar

CIRCUITE MAI COMPLEXE

- circuit de adunare

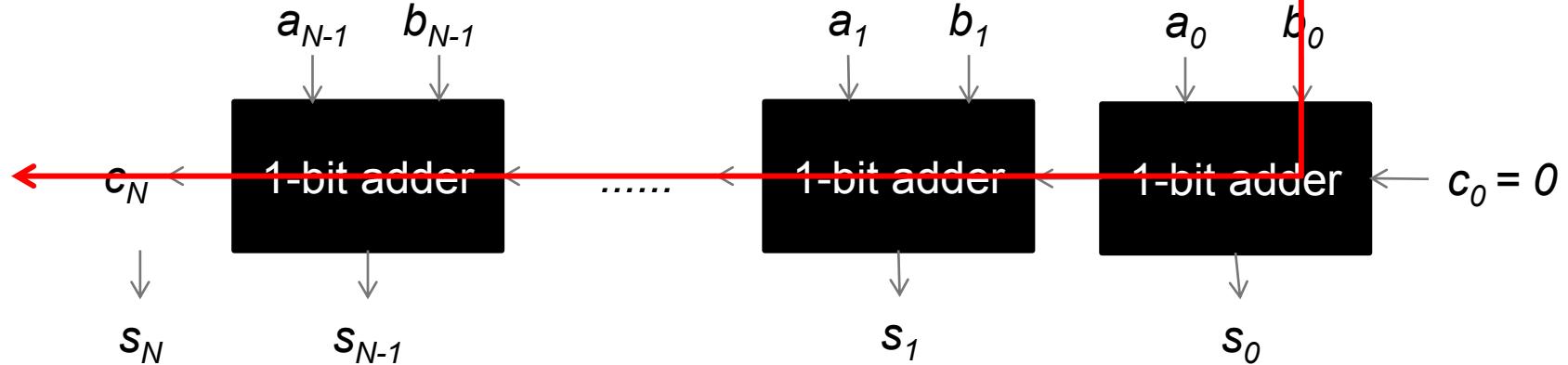

- care este problema fundamentală în circuitul de mai sus?
 - trebuie să așteptăm să putem calcula acei biți de carry

CIRCUITE MAI COMPLEXE

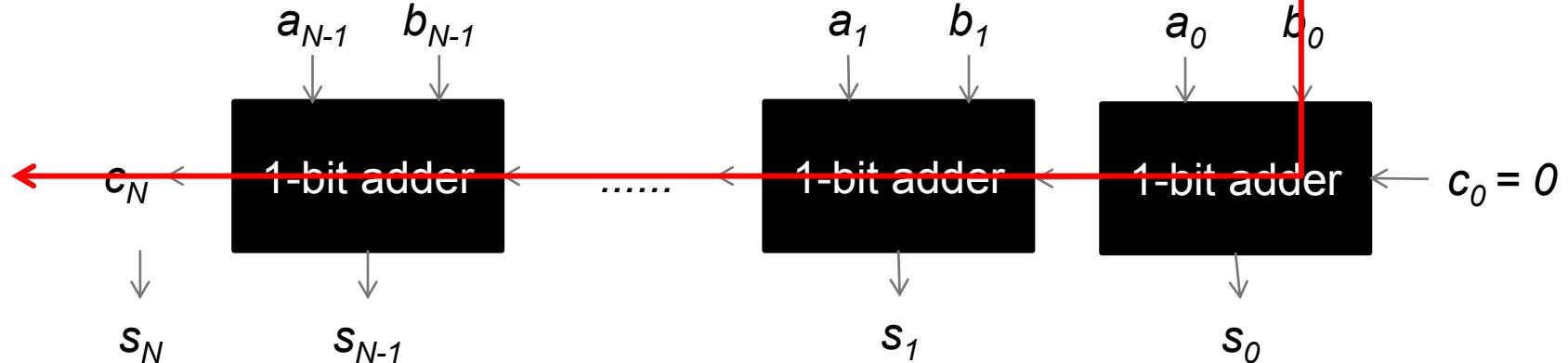
- circuit de adunare

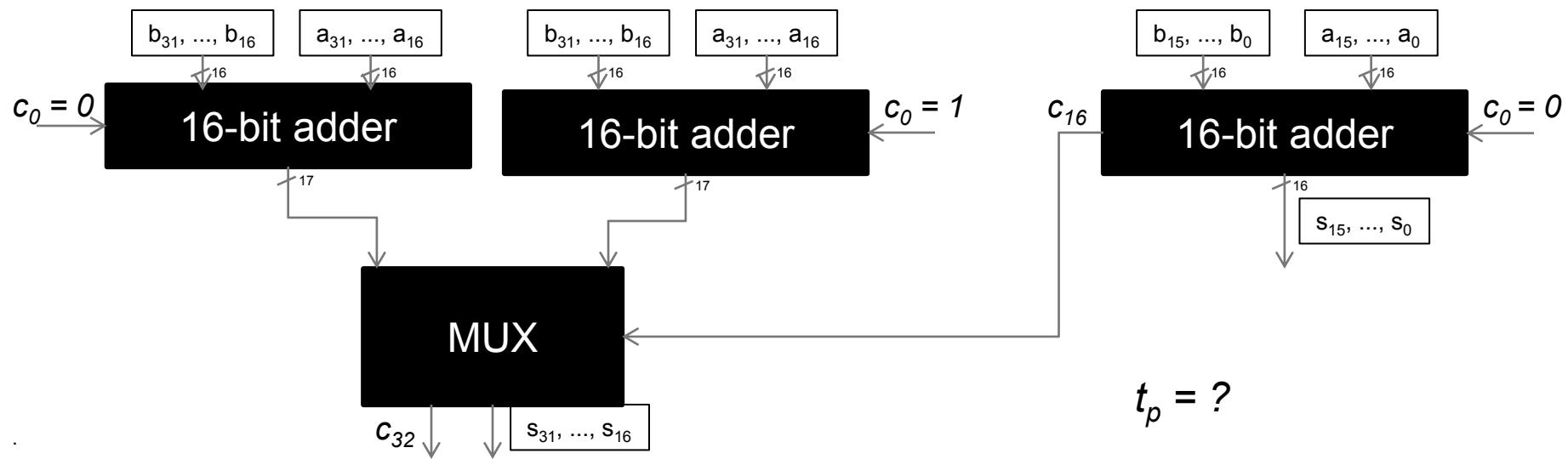
- cât este timpul de propagare în acest caz?
- $N t_P$
- ce putem face pentru a îmbunătății timpul de propagare?

CIRCUITE MAI COMPLEXE

- circuit de adunare

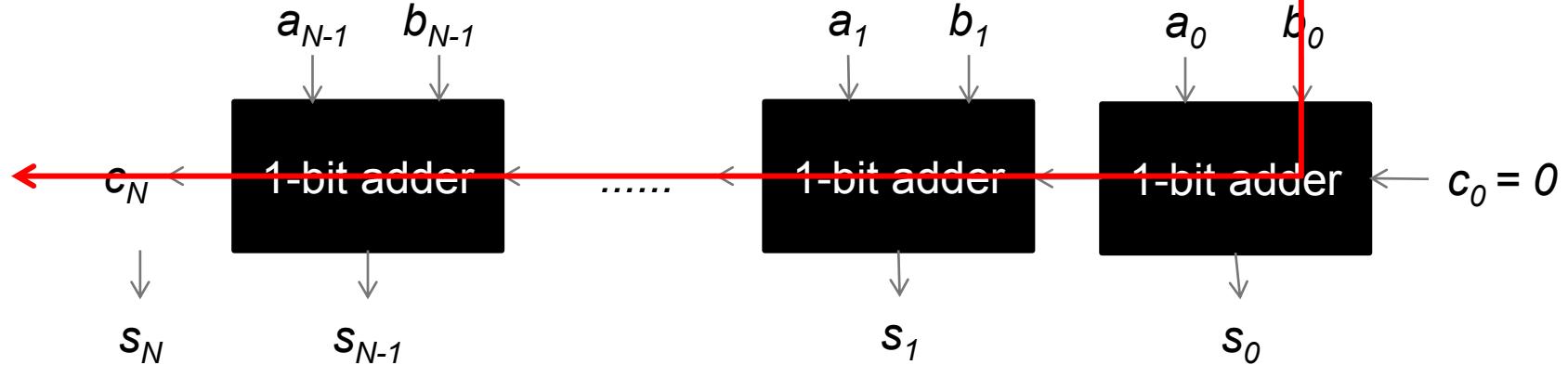

- cât este timpul de propagare în acest caz?
- $N t_P$

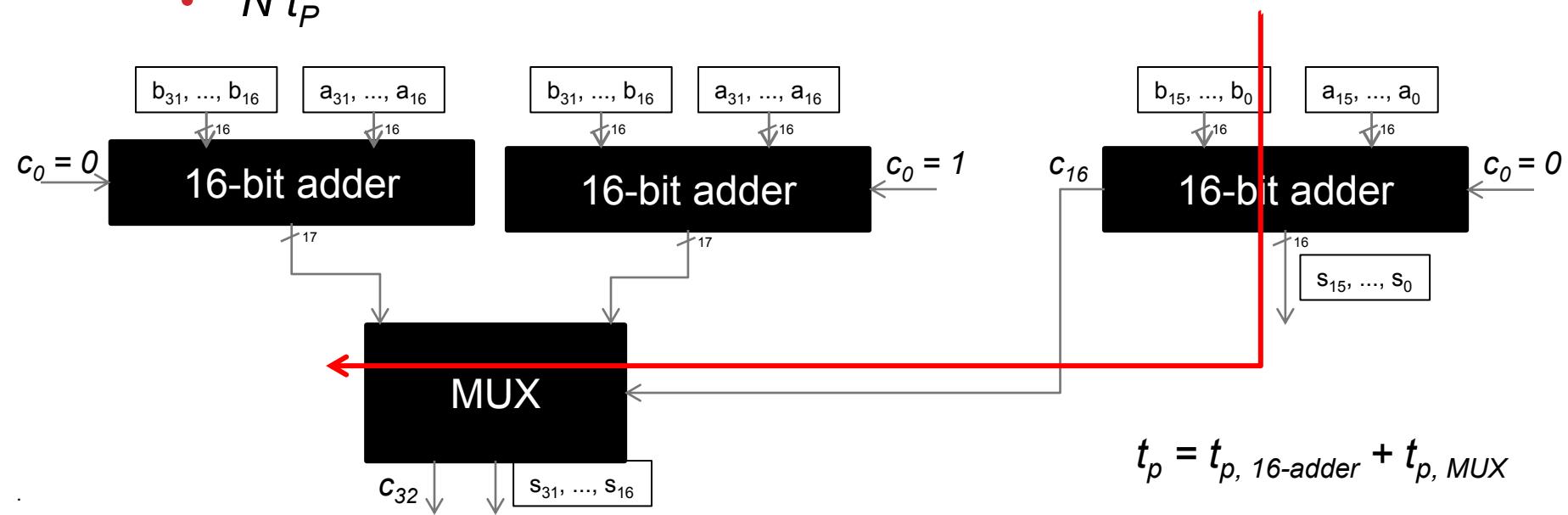

CIRCUITE MAI COMPLEXE

- circuit de adunare

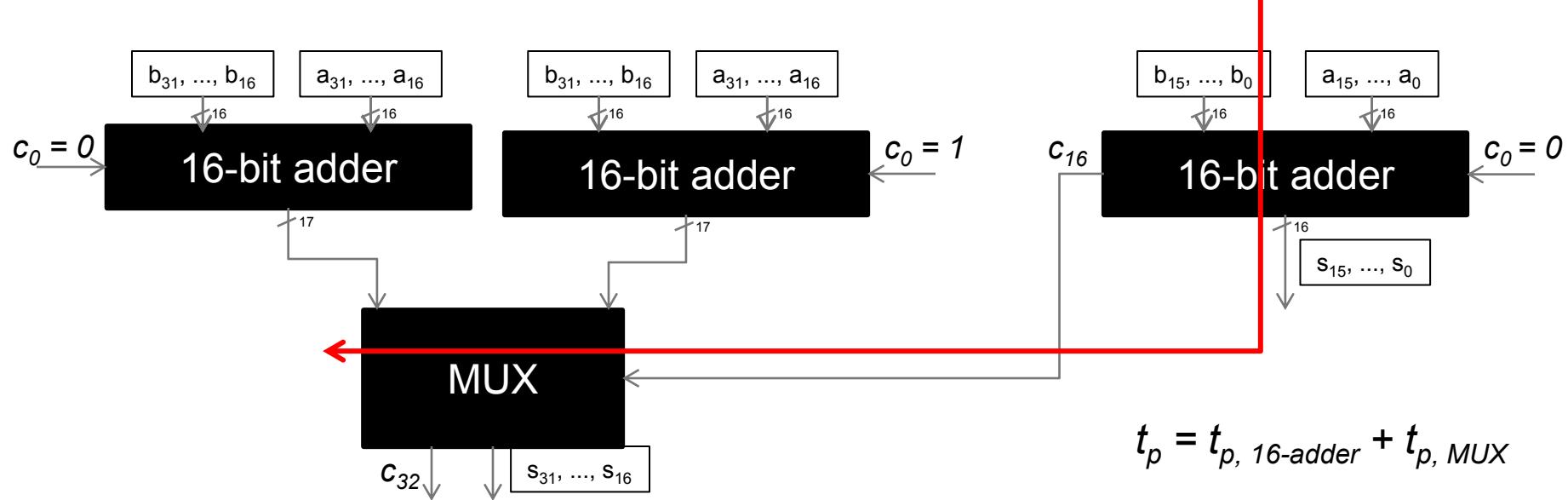

- cât este timpul de propagare în acest caz?
- $N t_P$

CIRCUITE MAI COMPLEXE

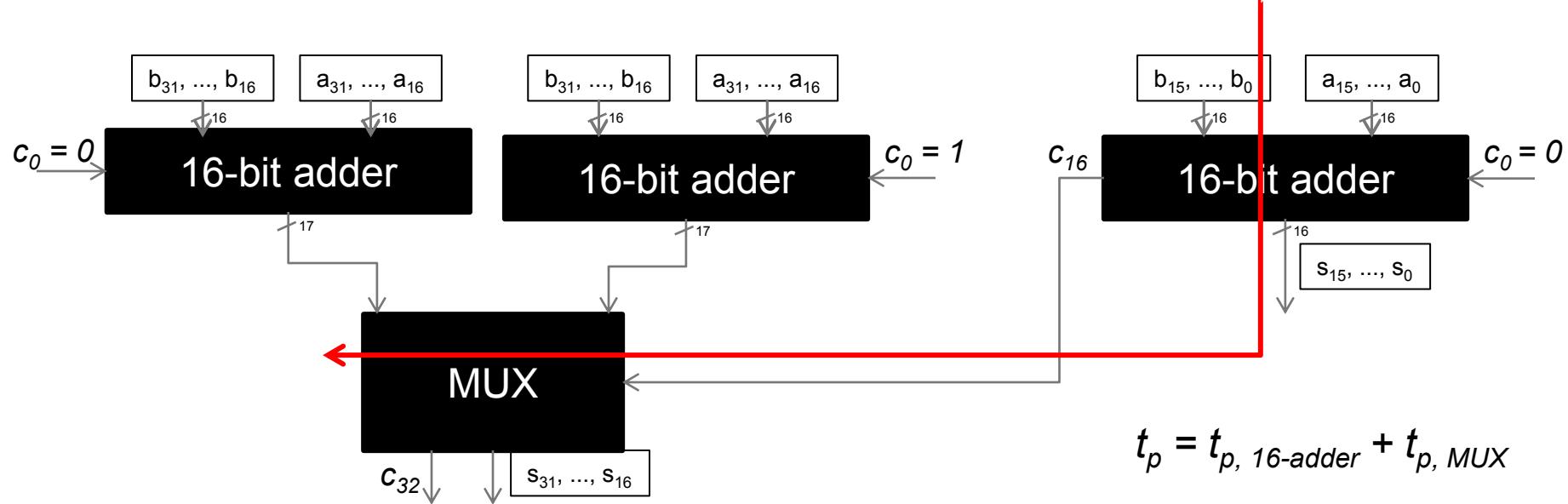
- circuit de adunare

- aici am considerat un exemplu de adunare pe 32 de biți
- putem aplica aceeași idee și pentru circuitele de 16 biți de sus
- $t_p = ?$

CIRCUITE MAI COMPLEXE

- circuit de adunare

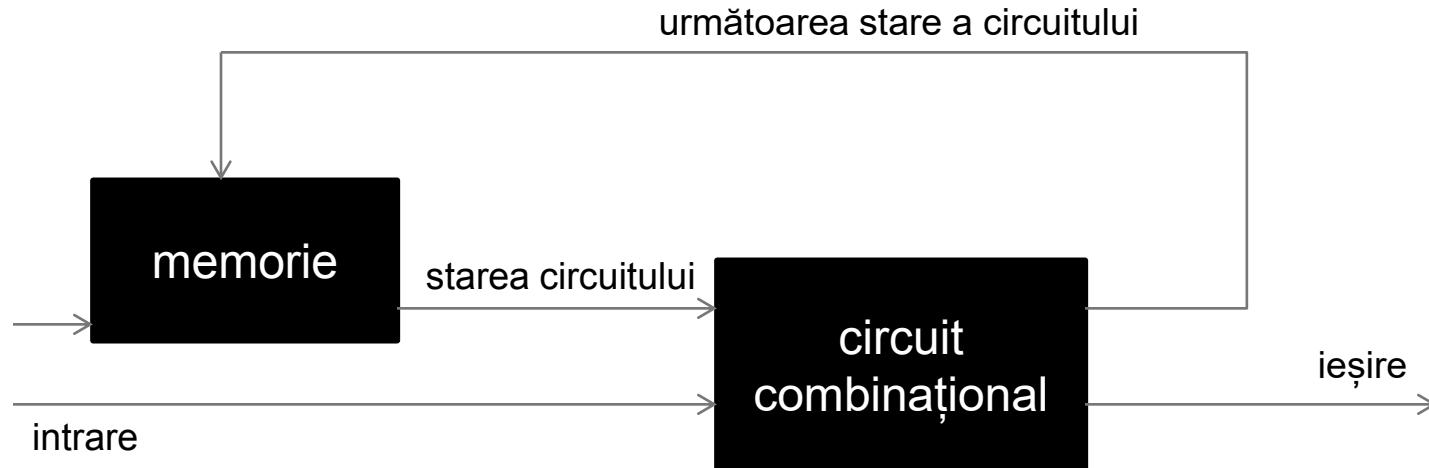
- aici am considerat un exemplu de adunare pe 32 de biți
- putem aplica aceeași idee și pentru circuitele de 16 biți de sus
- $t_p = O(\log_2 N)$

CIRCUITE SECVENTIALE

- **circuitele combinaționale sunt eficiente (în general) dar au o problema majoră: sunt one-shot**
 - nu putem itera
 - nu permit niciun fel de “logică internă” sau “memorie internă”
 - nu există o stare internă a circuitului
 - sunt prea simple, asociază o funcție logică a intrărilor cu o ieșire (după un anumit timp)
 - unele lucruri nu pot fi implementate folosind doar logică combinațională
- **circuitele secvențiale adresează unele dintre limitările circuitelor combinaționale**

CIRCUITE SECVENTIALE

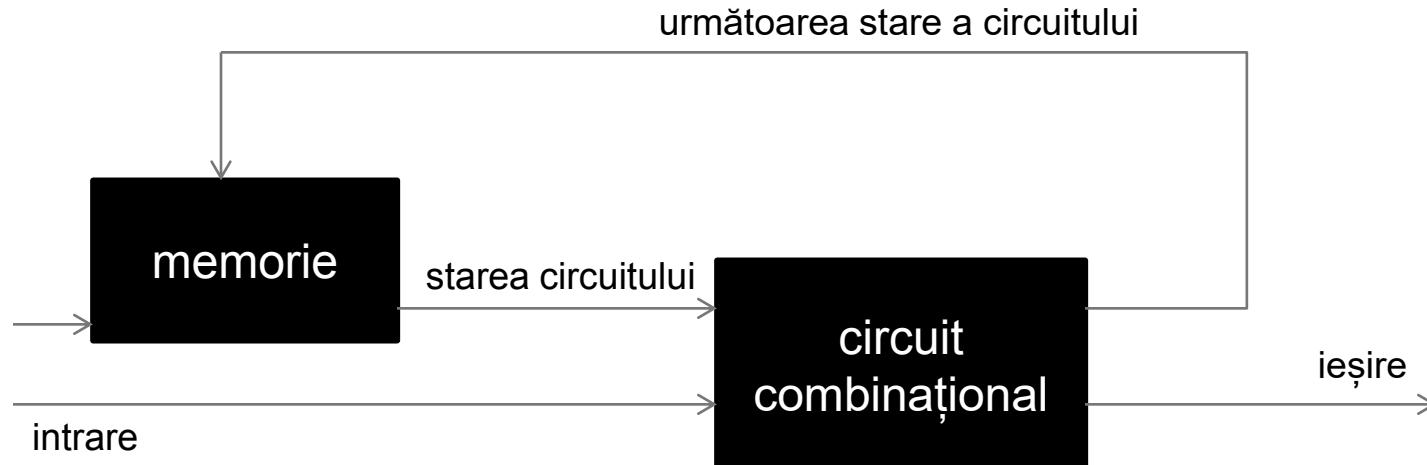
- avem nevoie să introducem elemente de tip “memorie”

- în felul acesta adăugăm o stare circuitului

CIRCUITE SECVENTIALE

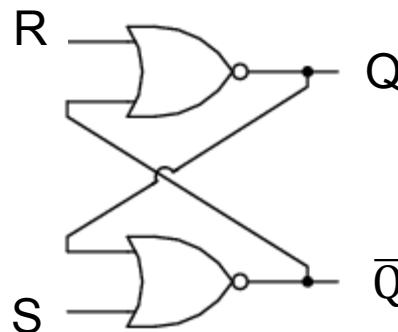
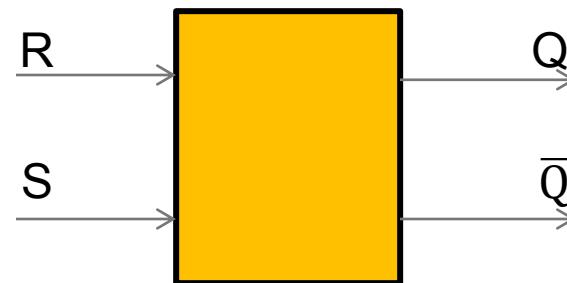
- avem nevoie să introducem elemente de tip “memorie”

- am vorbit până acum că biții pe care îi reprezentăm sunt voltaj
- dar energia electrică este dificil de stocat (în timp)
 - fenomen de scurgere (leakage)
- dacă vrem să memorăm ceva, trebuie să facem un refresh din când în când pentru a actualiza nivelul de energie electrică

CIRCUITE SECVENȚIALE

- SR Latch (Set-Reset Latch)
 - memorează un bit de informație

S	R	Q	\bar{Q}
0	0	latch	latch
0	1	0	1
1	0	1	0
1	1	0	0

nu se schimbă nimic

aici punem "0" în memorie

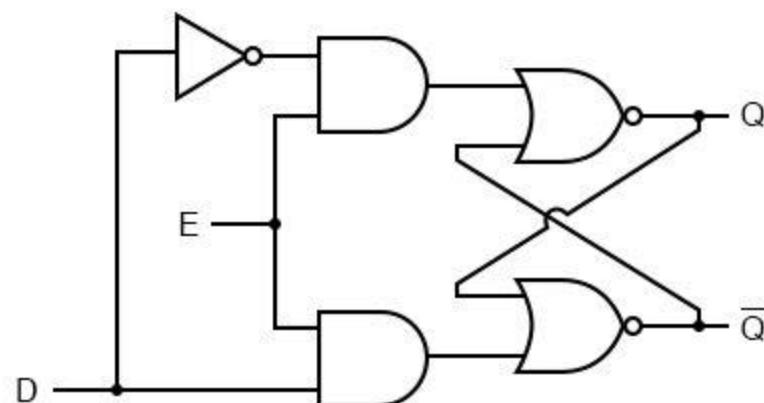
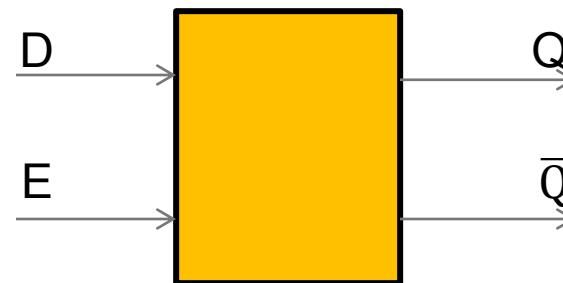
aici punem "1" în memorie

stare invalidă

CIRCUITE SECVENȚIALE

- SR Latch (Set-Reset Latch)

- e bun dar are două intrări, putem face ceva cu o singură intrare?
- D Latch

E	D	Q	\bar{Q}
0	0	latch	latch
0	1	latch	latch
1	0	0	1
1	1	1	0

nu se schimbă nimic

nu se schimbă nimic

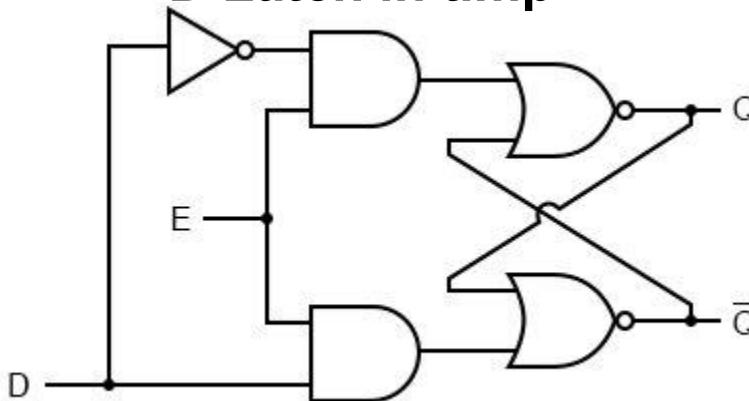
aici punem "0" în memorie

aici punem "1" în memorie

E de la Enable, adică activare
dacă E = 0 nu se întâmplă nimic

CIRCUITE SECVENȚIALE

- D Latch în timp

E	D	Q	\bar{Q}
0	0	latch	latch
0	1	latch	latch
1	0	0	1
1	1	1	0

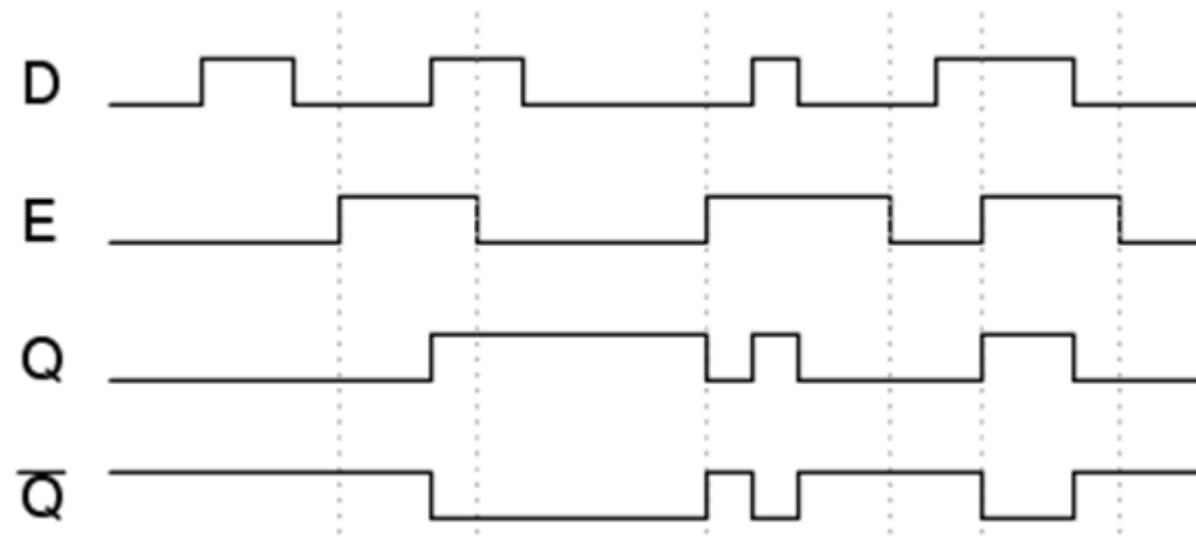
nu se schimbă nimic

nu se schimbă nimic

aici punem "0" în memorie

aici punem "1" în memorie

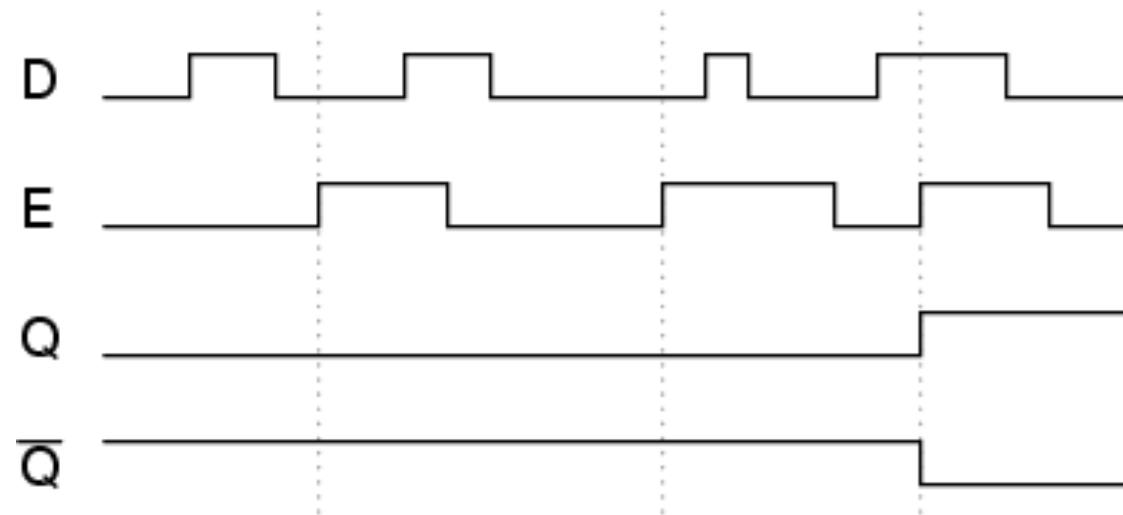
E de la Enable, adică activare
dacă $E = 0$ nu se întâmplă nimic

CIRCUITE SECVENȚIALE

- D Flip-Flop

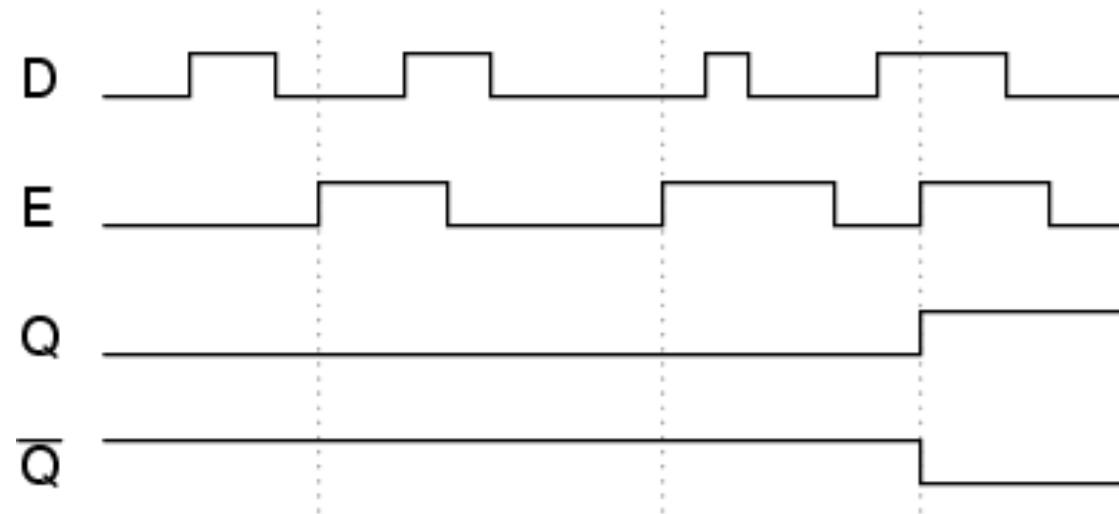
- D Latch e bun, dar vrem să sincronizăm mai multe dispozitive
- vrem ca activarea să se facă cand E crește, nu când E e activ

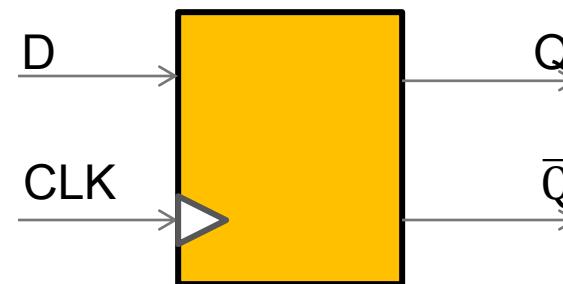
- E devine clock – adică ceasul sistemului
 - la un interval fix de timp, sistemul face ceva

CIRCUITE SECVENȚIALE

- D Flip-Flop

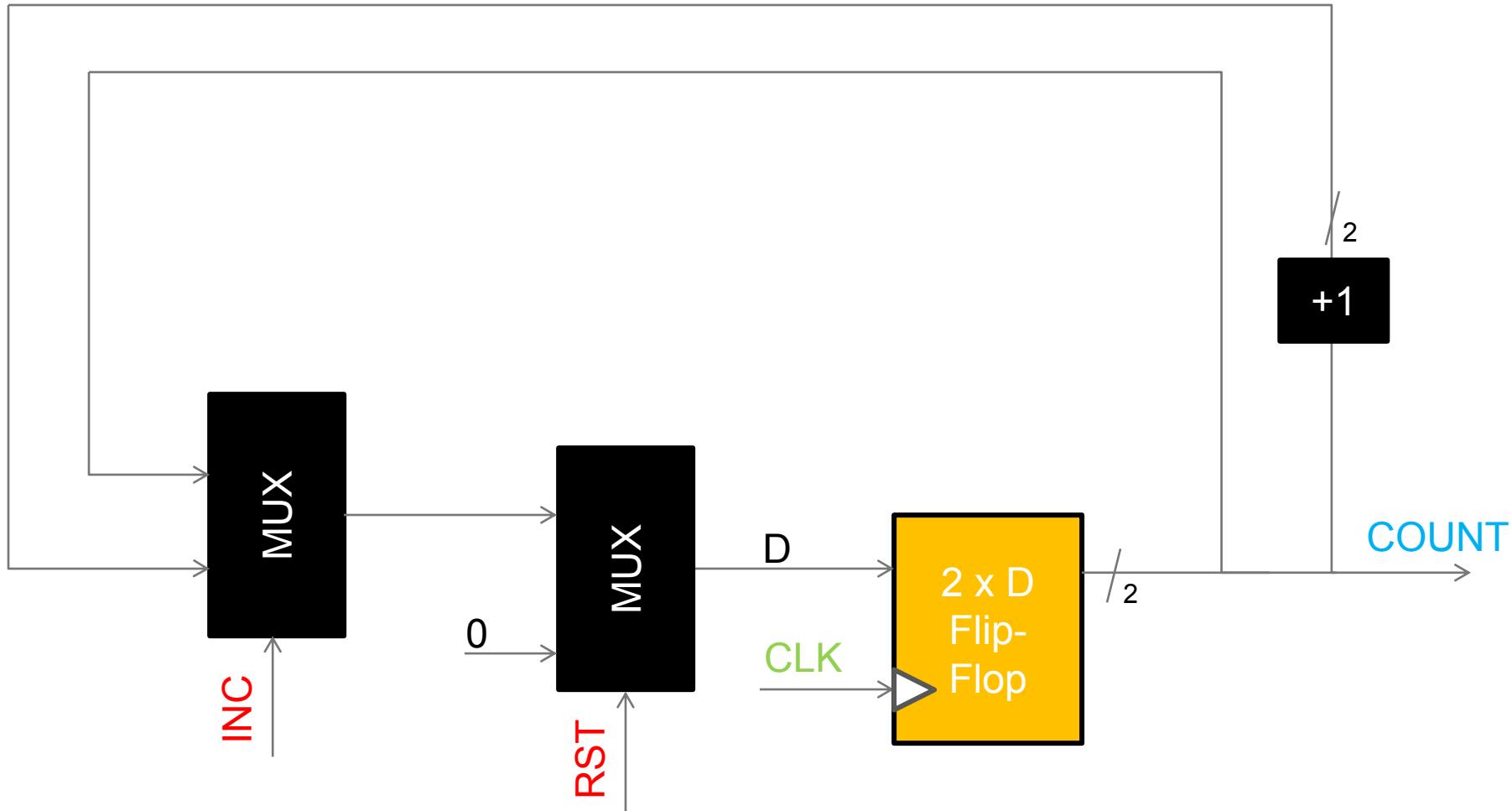
- E devine clock – adică ceasul sistemului
 - la un interval fix de timp (un ciclu), sistemul face ceva

un set de câteva D Flip Flops care au același CLK = un registru

CIRCUITE SECVENTIALE

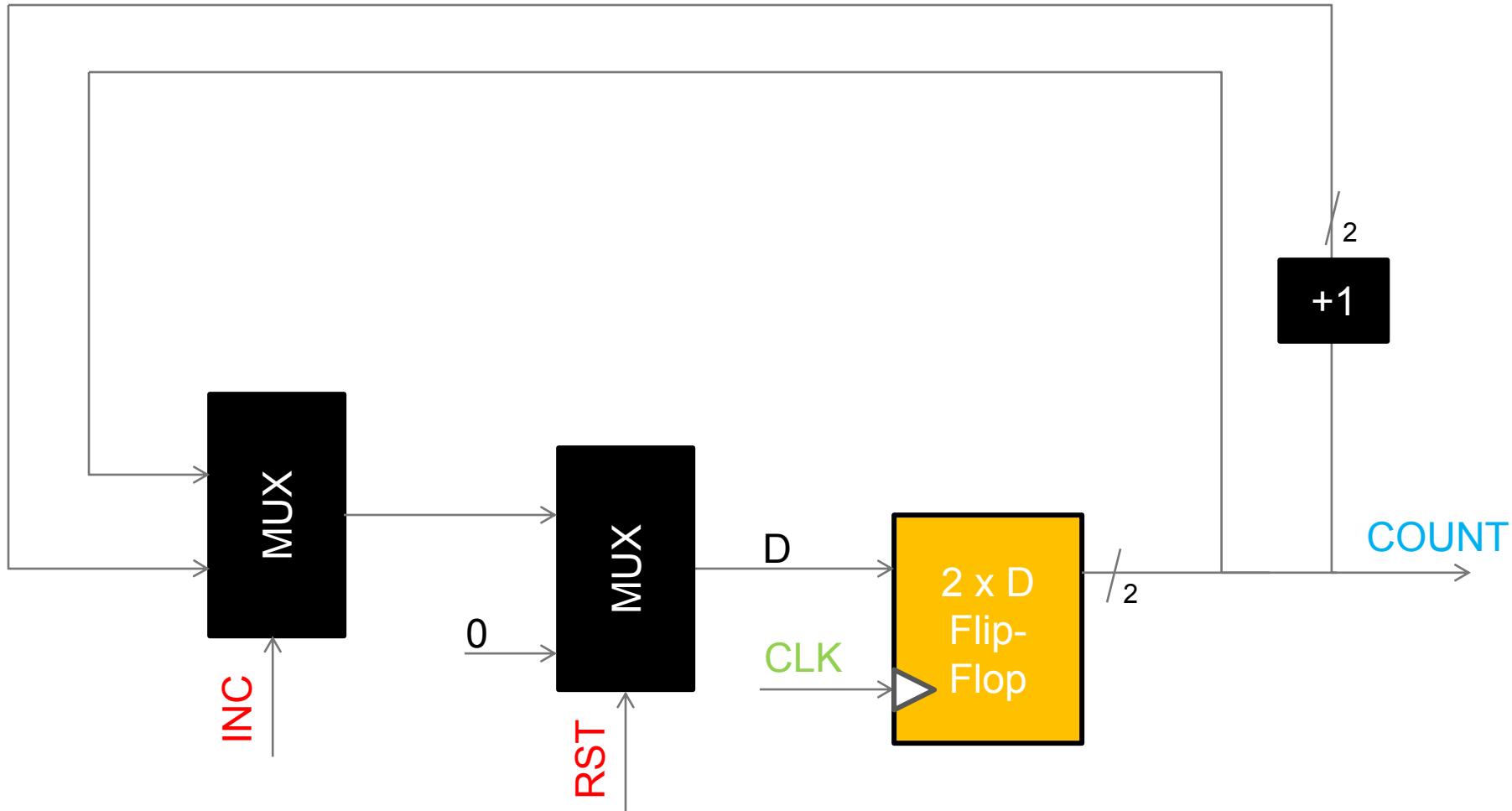
- un exemplu

ce face acest circuit?

CIRCUITE SECVENTIALE

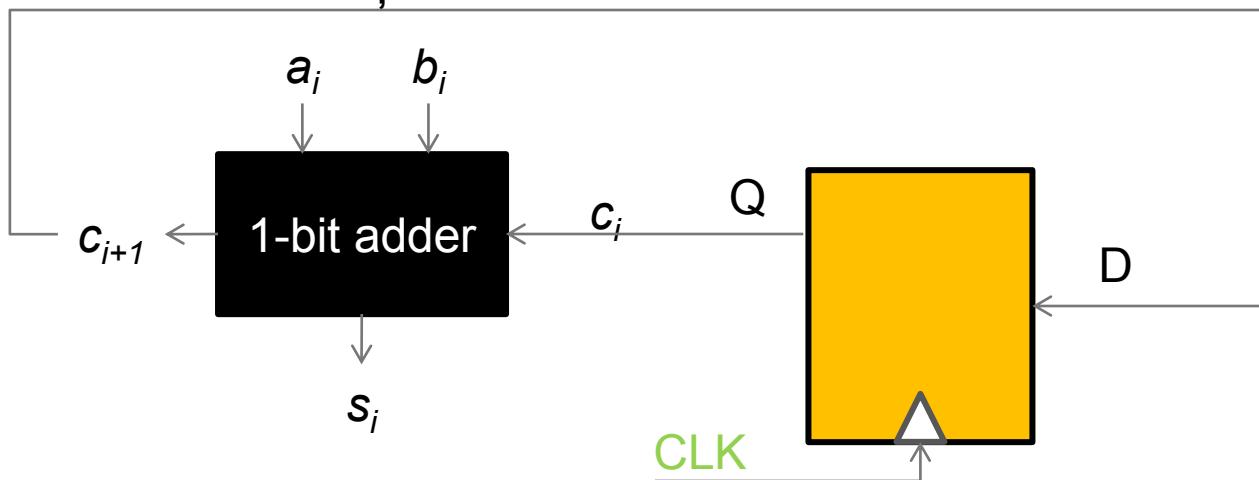
- un exemplu

este un counter pe 2 biți

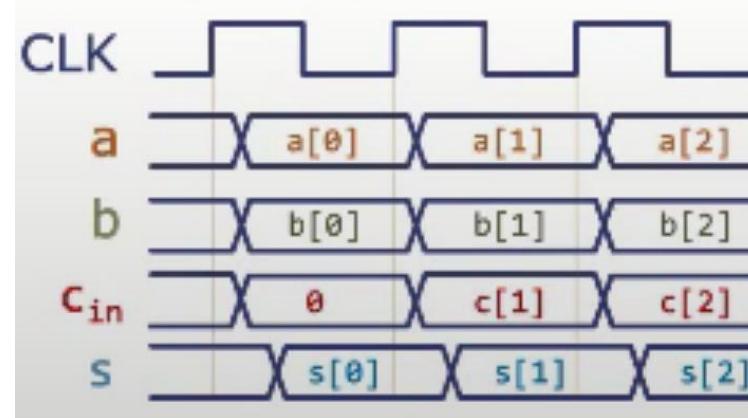
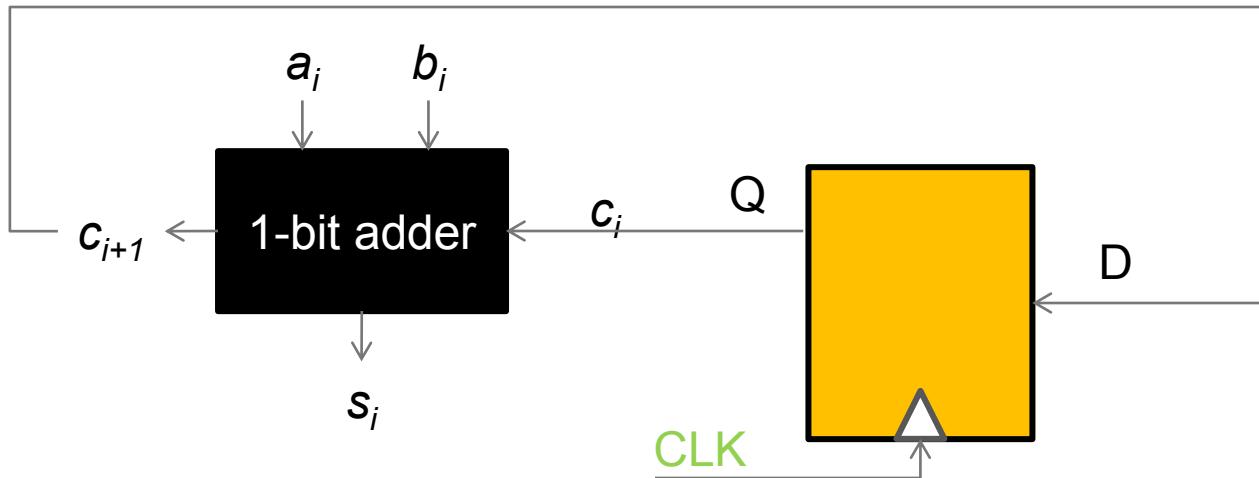
CIRCUITE SECVENTIALE

- avantajele circuitelor secvențiale
 - avem stare internă
 - exemplu: avem un registru în care memorăm count-ul curent
 - avem variabila de timp
 - intrările/ieșirile nu sunt fixe
 - număr variabil de pași în rezolvare
 - exemplu: construiți un circuit care poate să adune două numere de dimensiune (număr de biți) variabil – adică nu prestatibilim pe câți biți e fiecare număr
 - noi aşa facem adunarea binară. cum arată circuitul?

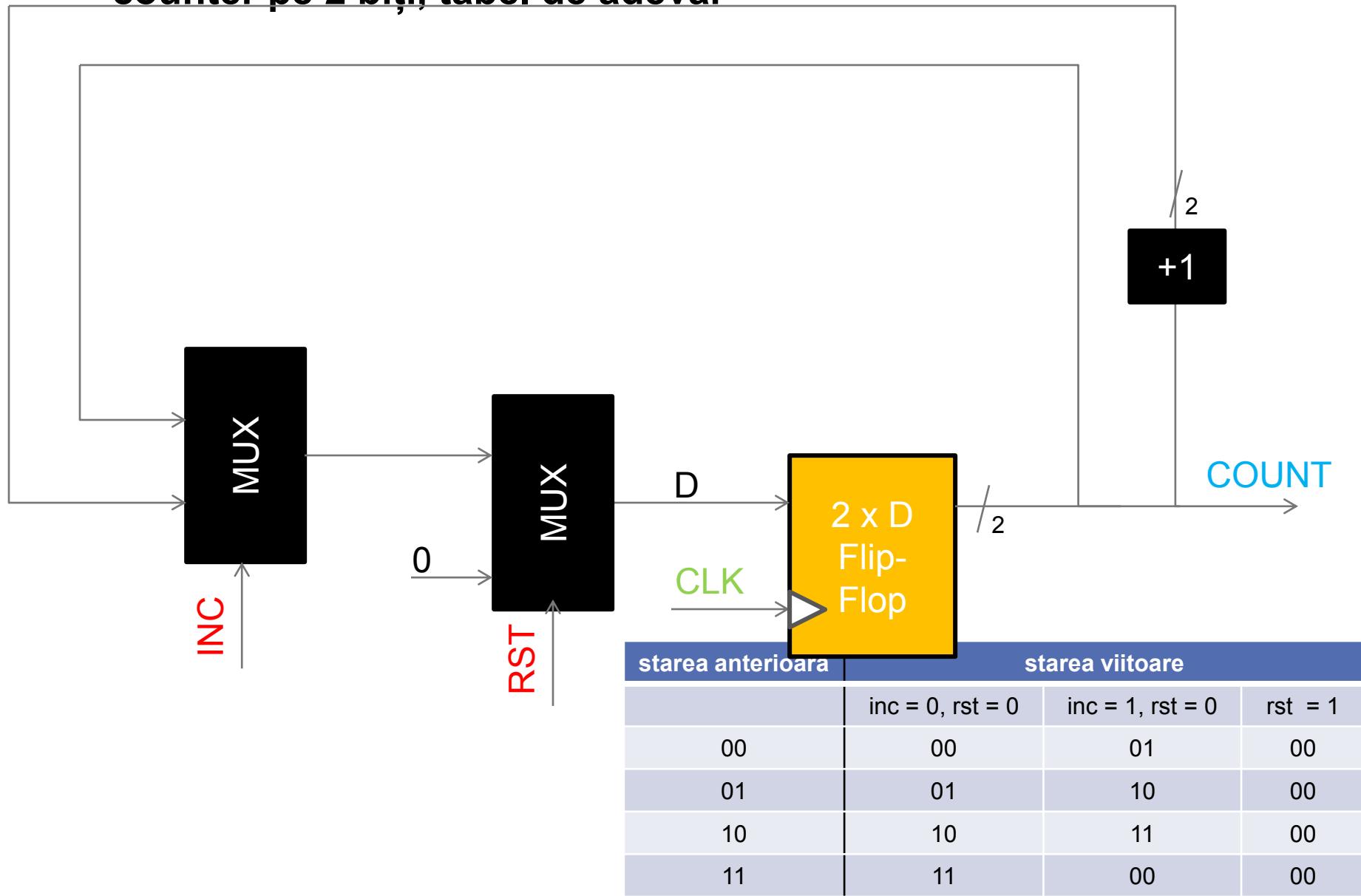
CIRCUITE SECVENTIALE

- circuit de adunare, în timp

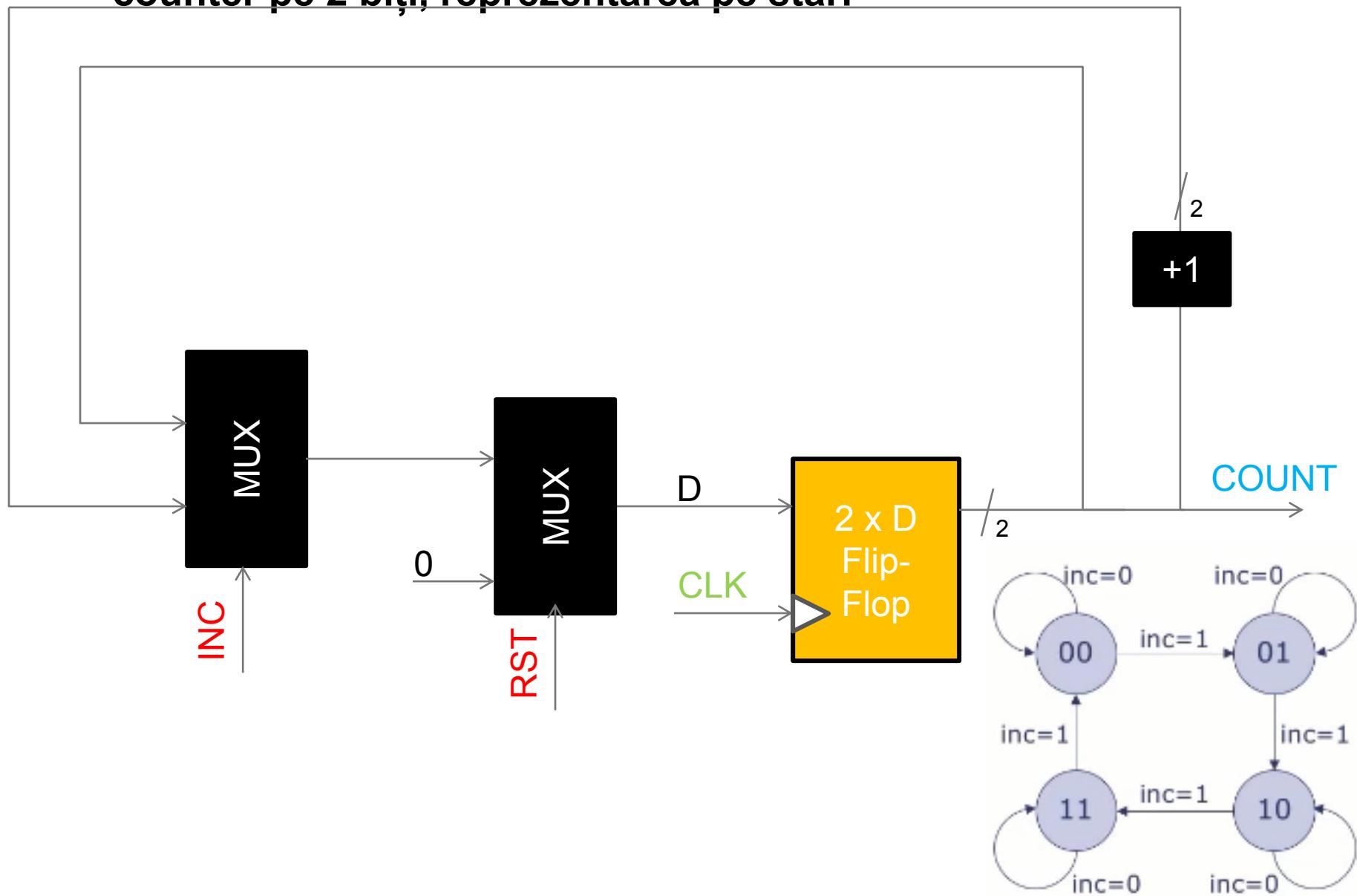
CIRCUITE SECVENTIALE

- counter pe 2 biți, tabel de adevăr

CIRCUITE SECVENTIALE

- counter pe 2 biți, reprezentarea pe stări

CE AM FĂCUT ASTĂZI

- **tabele de adevăr și expresii booleene**
- **caracteristici ale porților logice**
- **circuitul de adunare combinațional**
- **circuite secvențiale**
 - SR Latch
 - D Latch
 - D Flip Flop
 - circuit de adunare secvențial

DATA VIITOARE ...

- seminarul următor are multe exerciții cu circuite combinaționale și secvențiale
- mai multe circuite secvențiale mai complexe
- mai multe despre reprezentarea pe stare
- înmulțirea binară

LECTURĂ SUPLIMENTARĂ

- PH book
 - Appendix B
- Computerphile, Logic gates playlist,
<https://www.youtube.com/playlist?list=PLzH6n4zXucko1YVRjhnquPaNOfZrymVQH>
- Computerphile, Binary Addition & Overflow,
<https://www.youtube.com/watch?v=WN8i5cwkSE>
- Ben Eater, SR latch, <https://www.youtube.com/watch?v=KM0DdEaY5sY>
- Ben Eater, D latch, https://www.youtube.com/watch?v=peCh_859q7Q
- Ben Eater, D flip-flop, <https://www.youtube.com/watch?v=YW-GkUguMM>
- How do computers remember?, <https://www.youtube.com/watch?v=l0-izyq6q5s>
- Visualizing binary data, <https://www.youtube.com/watch?v=hEDQpqhY2MA>

ARHITECTURA SISTEMELOR DE CALCUL - CURS 0x05

**ÎNMULȚIREA/ÎMPĂRTIREA NUMERELOR ÎNTREGI,
REPREZENTAREA ÎN VIRGULĂ MOBILĂ**

Cristian Rusu

DATA TRECUTĂ

- **detaliile unui circuit de adunare binară**
- **multiplexare**
- **circuite secvențiale**
 - SR Latch
 - D Latch
 - D Flip Flop
 - circuit adunare secvențial
- **reprezentarea pe stări a unui circuit**

CUPRINS

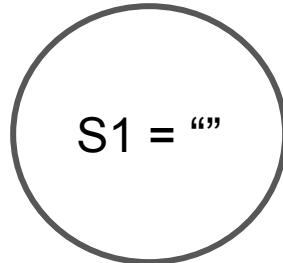
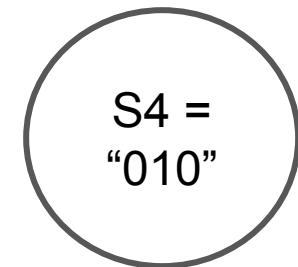
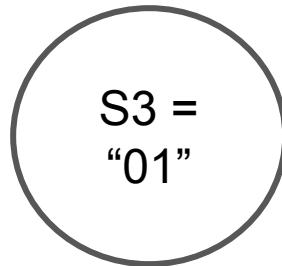
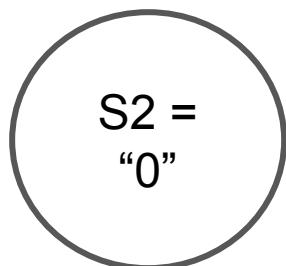
- logică secvențială + combinatorială, un exemplu
- înmulțirea numerelor întregi binare
- împărțirea numerelor întregi binare
- reprezentarea numerelor în virgulă mobilă
- lucrul cu numerele în virgulă mobilă

SECVENTIAL, SEMINAR 0x02, EX 10

- un semnal digital A poate lua valori {0, 1} în timp iar noi vrem să detectăm dacă semnalul are valoarea 010 la un moment dat. Dacă această secvență de biți este detectată în A atunci o variabilă Y este setată la 1, altfel această variabilă este 0.
- definim 4 stări

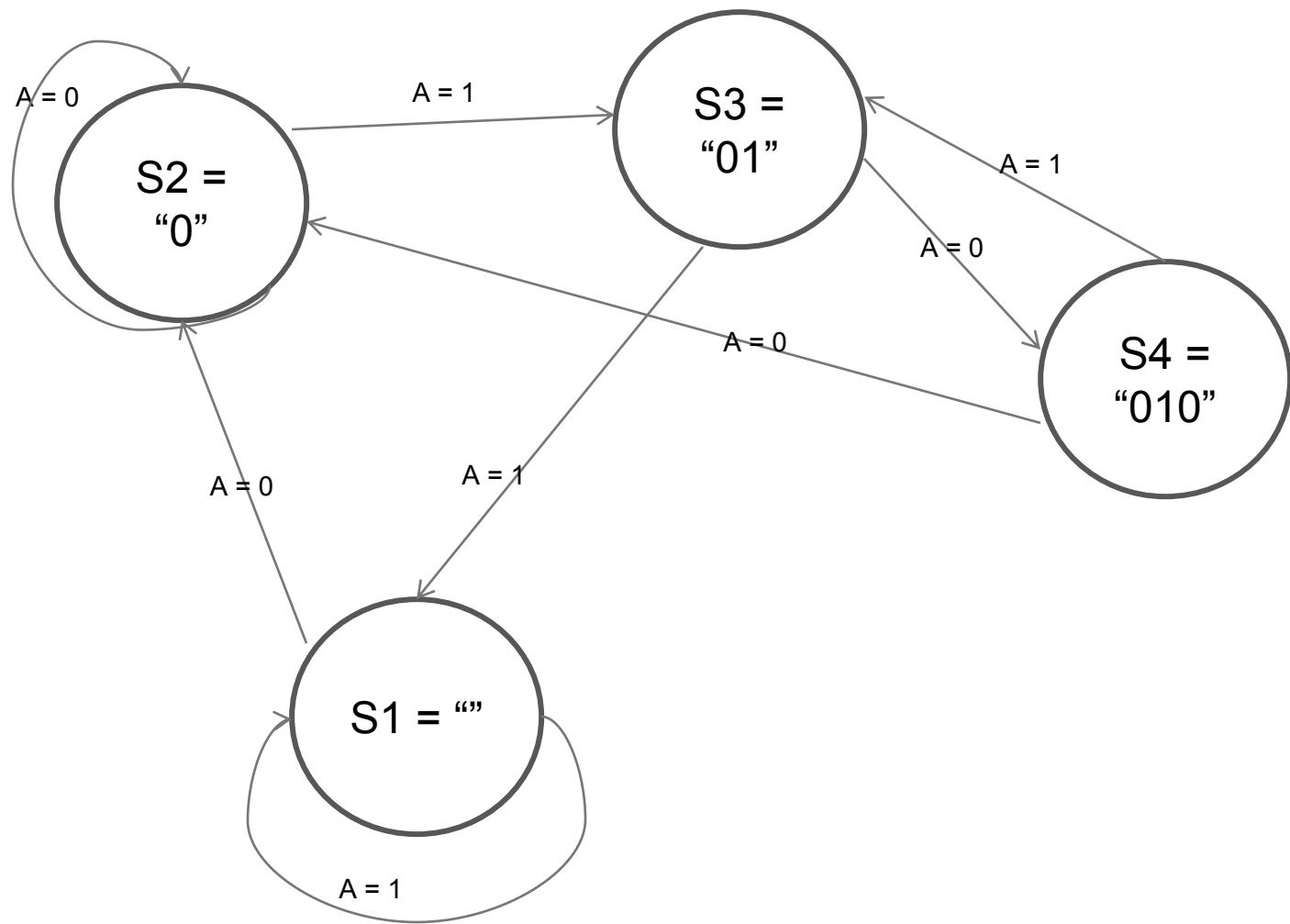
SECVENTIAL, SEMINAR 0x02, EX 10

- un semnal digital A poate lua valori {0, 1} în timp iar noi vrem să detectăm dacă semnalul are valoarea 010 la un moment dat. Dacă această secvență de biți este detectată în A atunci o variabilă Y este setată la 1, altfel această variabilă este 0
- definim 4 stări

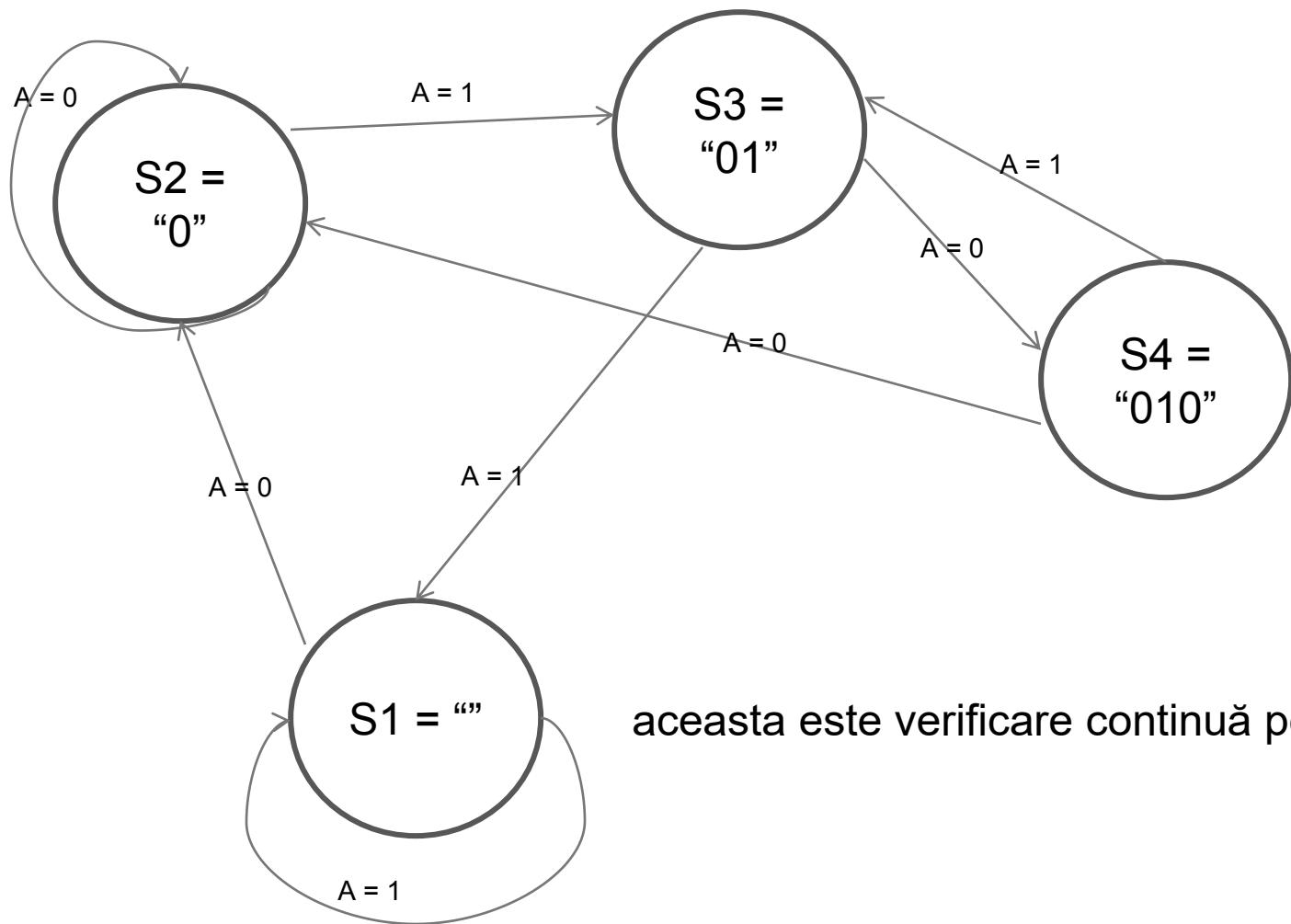

care sunt tranzitiiile între aceste stări?

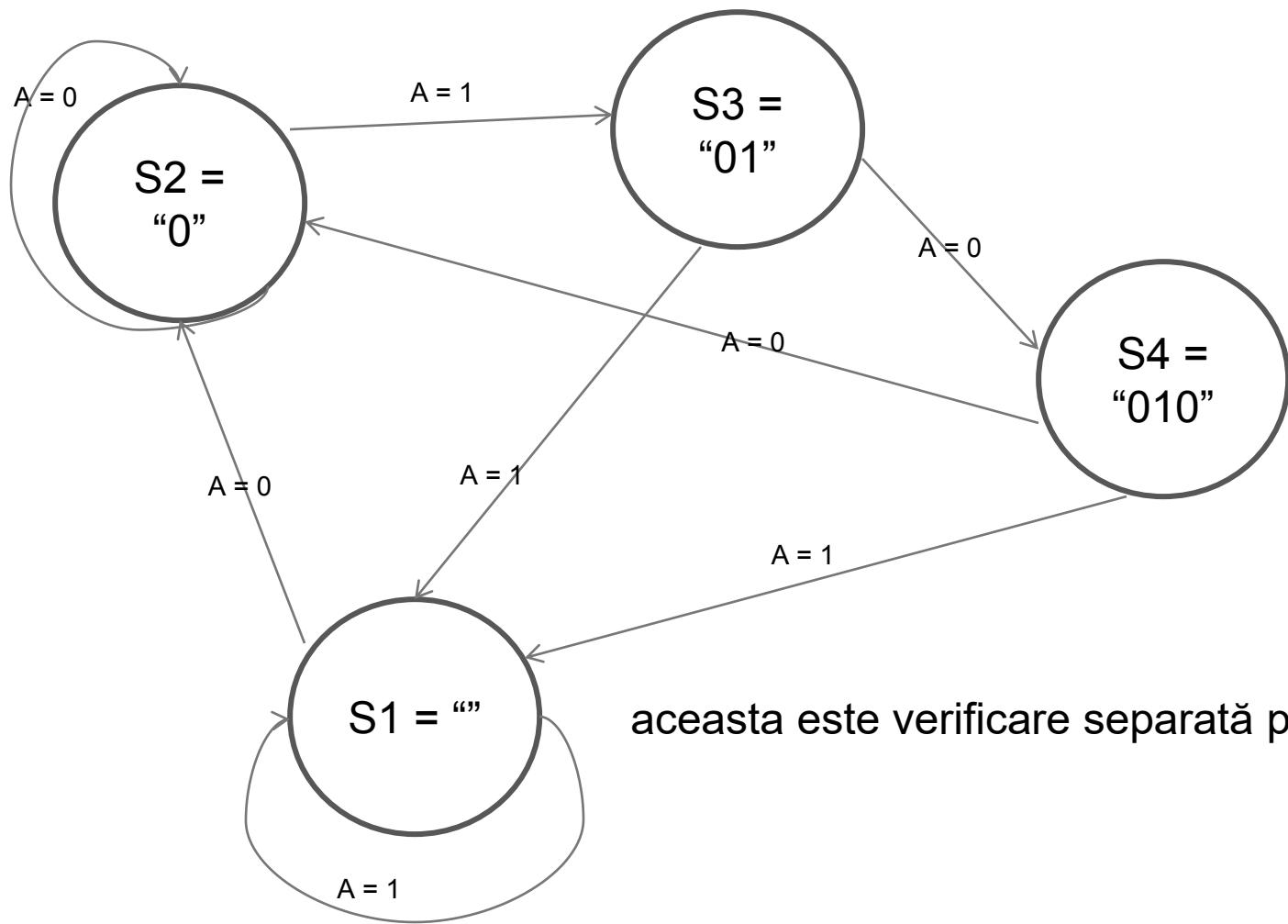
SECVENTIAL, SEMINAR 0x02, EX 10

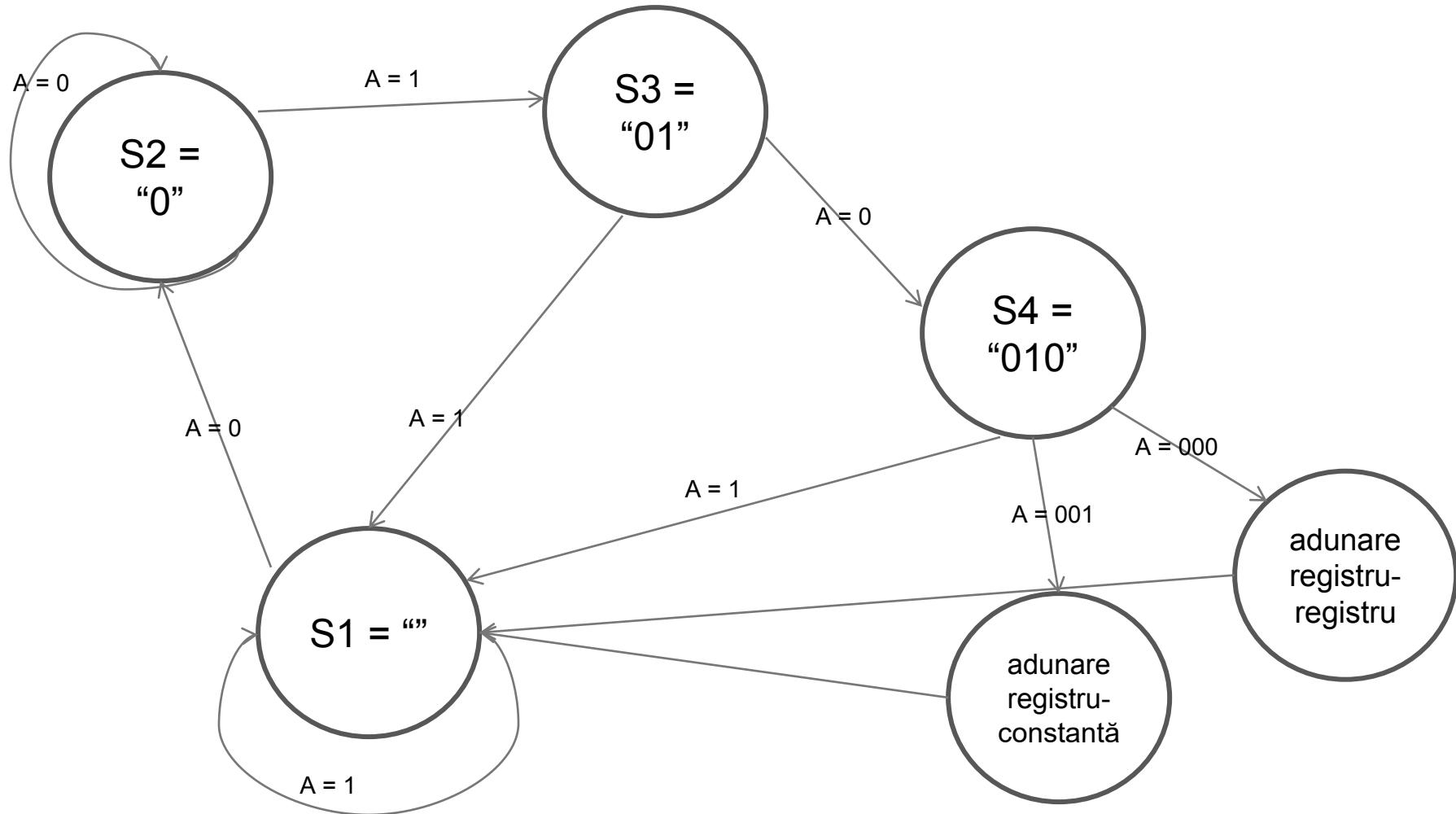
SECVENTIAL, SEMINAR 0x02, EX 10

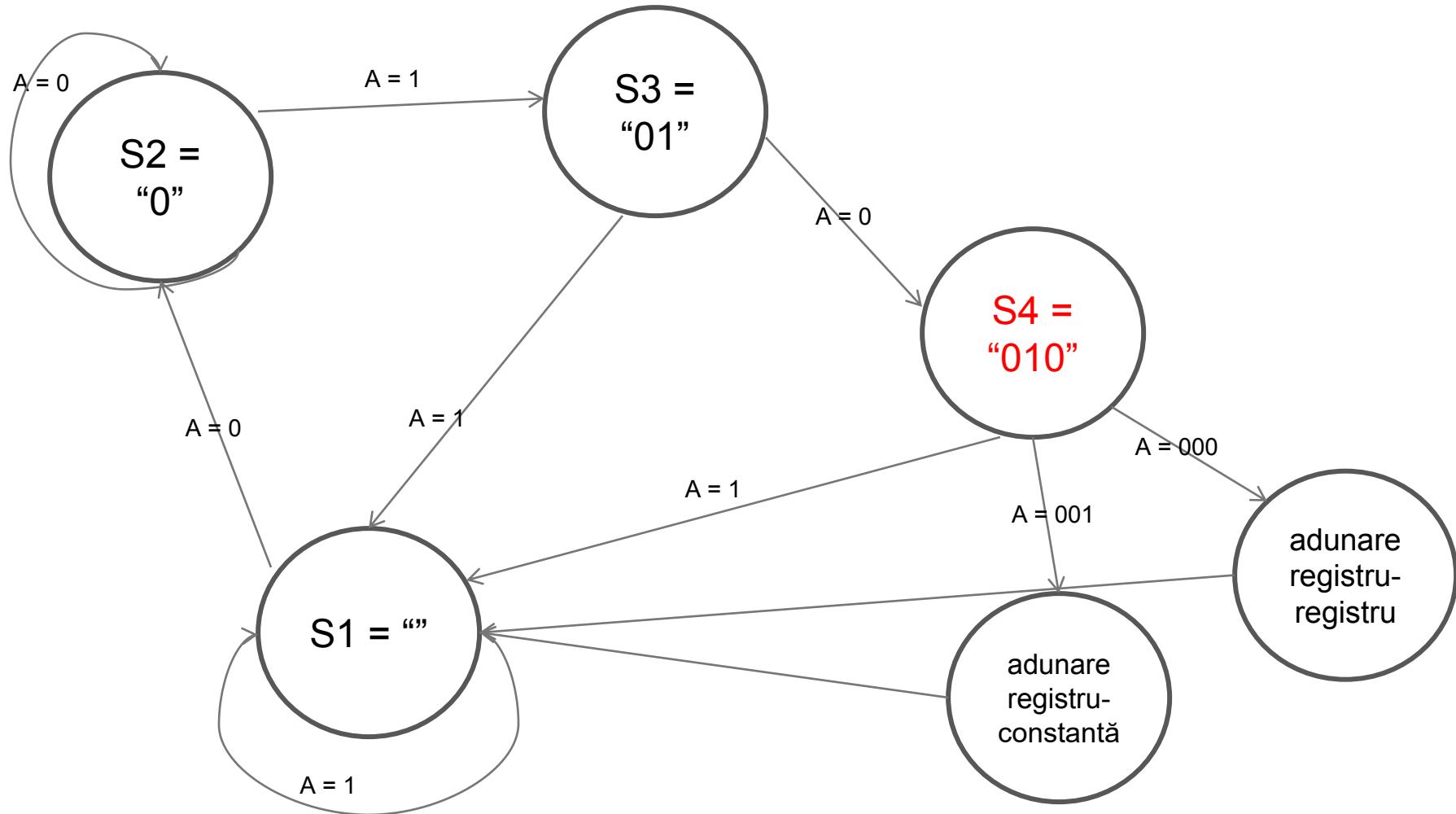
SECVENTIAL, SEMINAR 0x02, EX 10

CE FACE UN PROCESOR

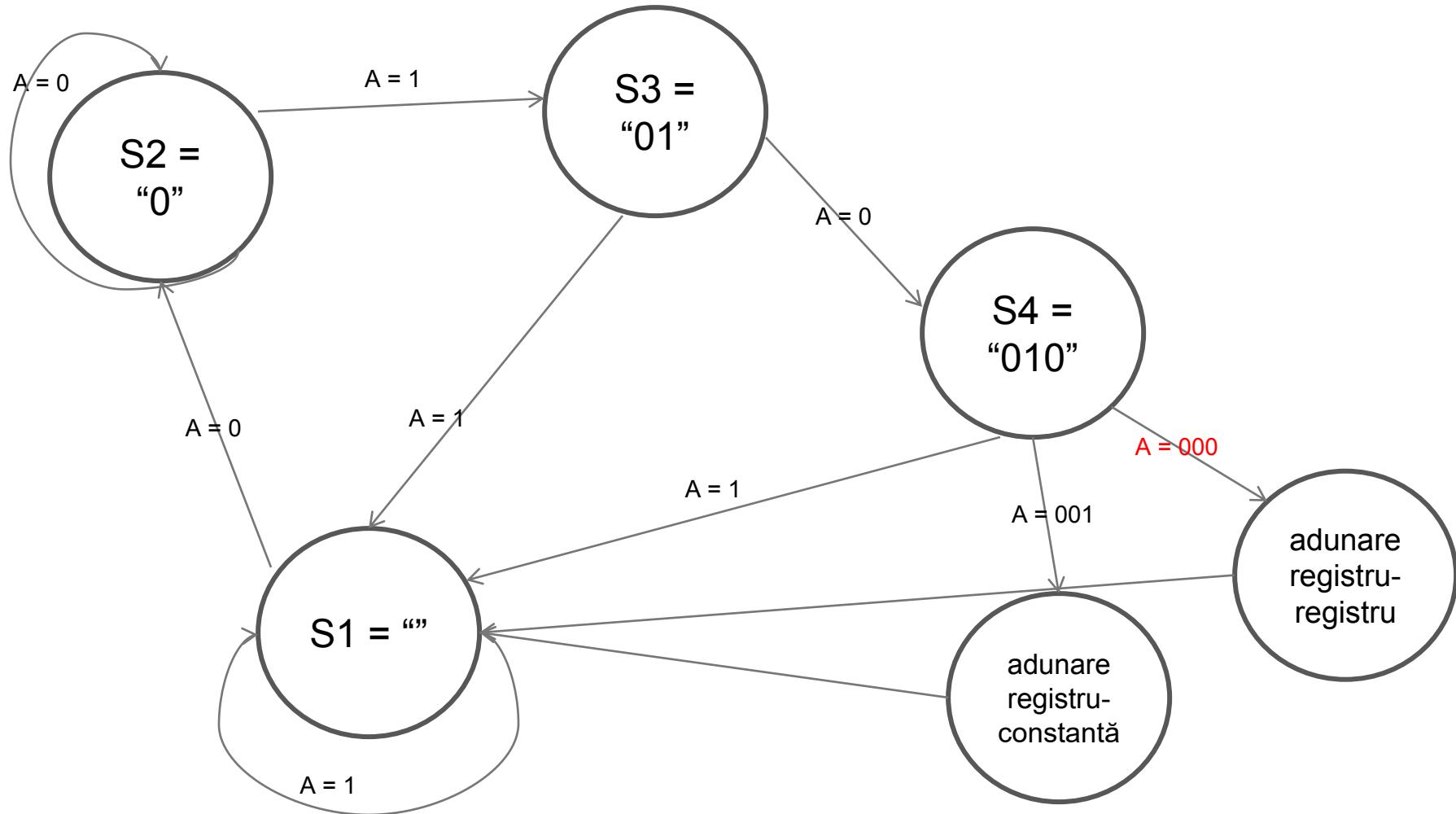

CE FACE UN PROCESOR

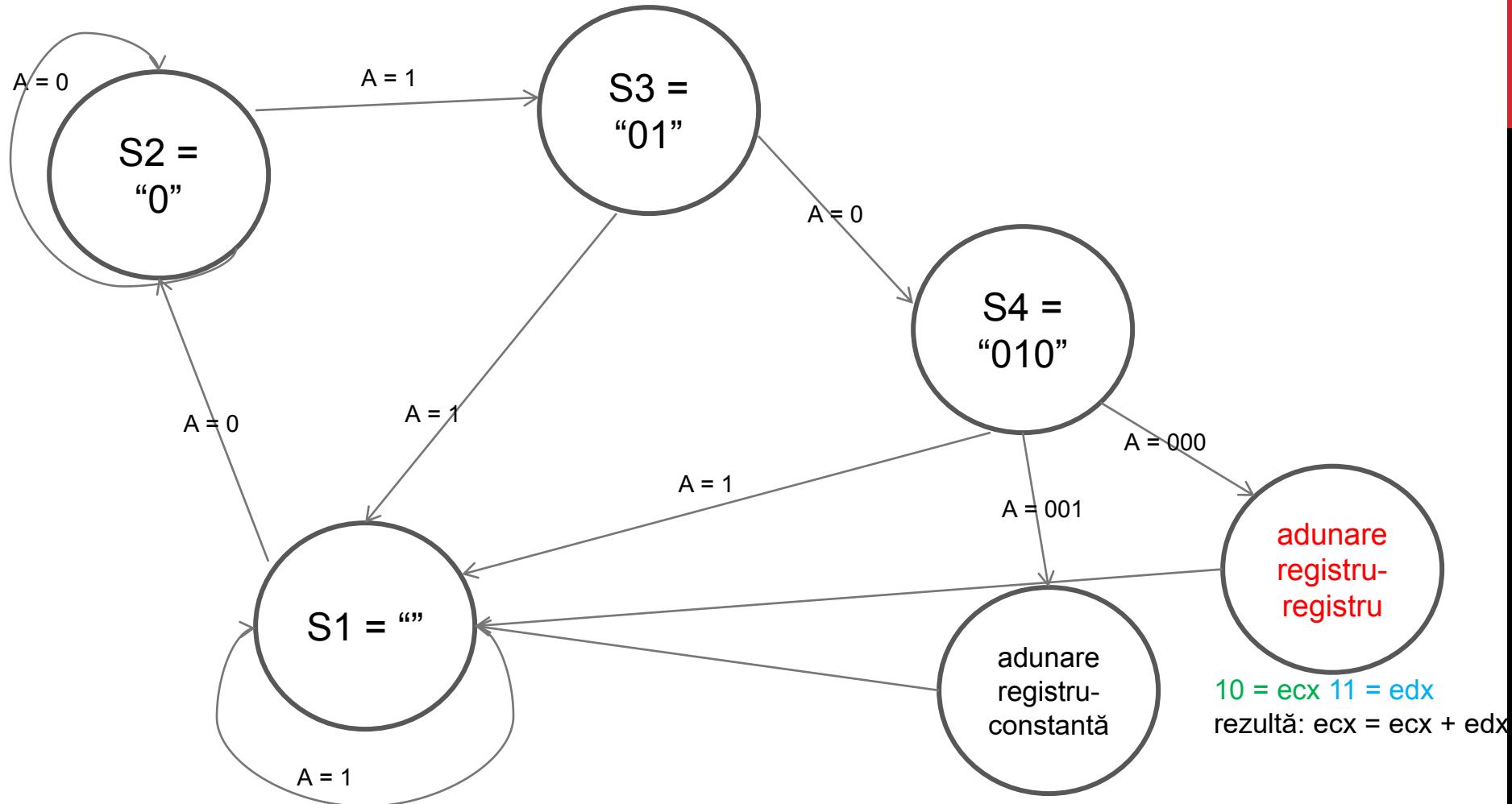
...0100001011010001010000100011001011 ...

CE FACE UN PROCESOR

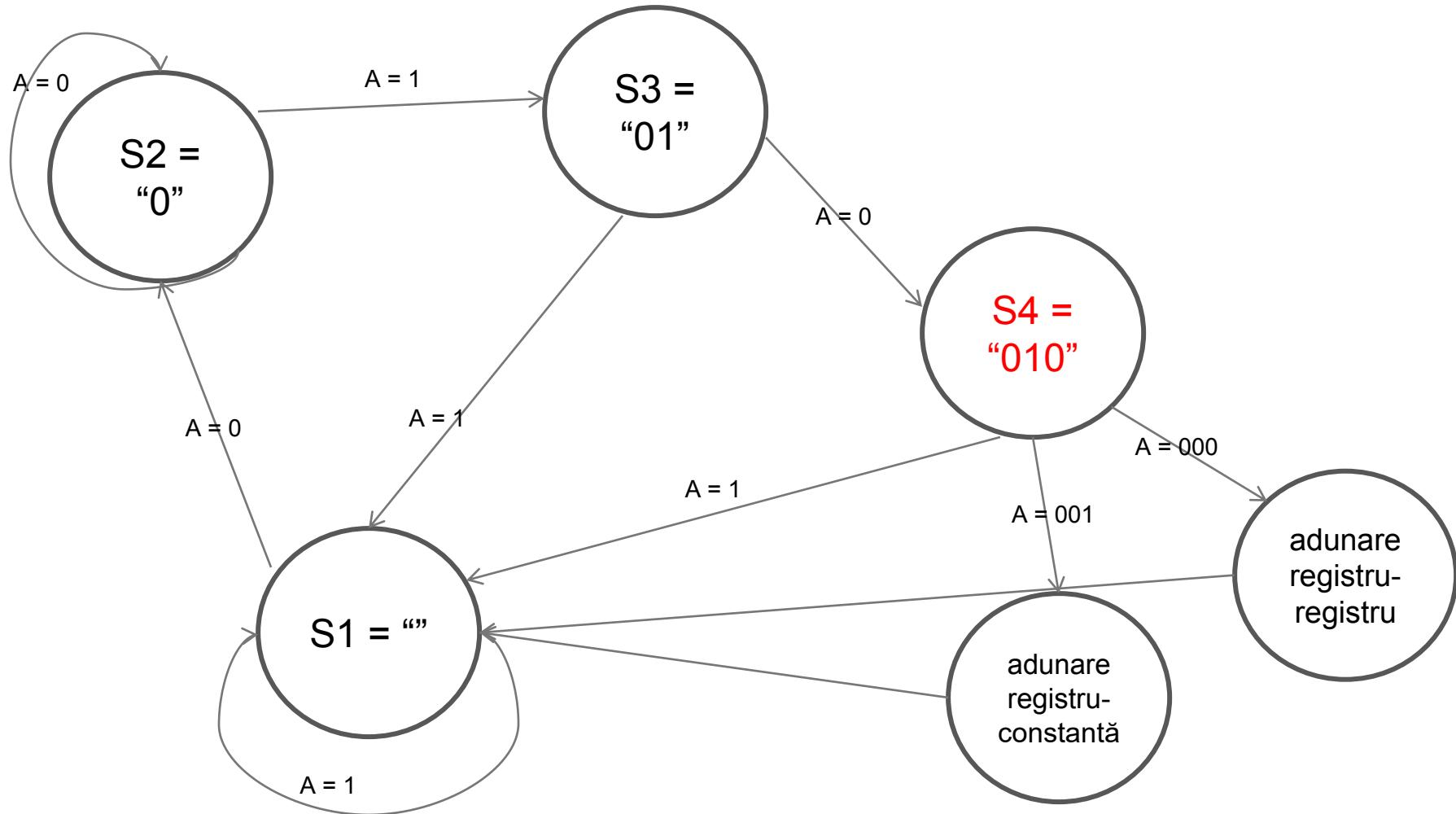
...0100001011010001010000100011001011 ...

CE FACE UN PROCESOR

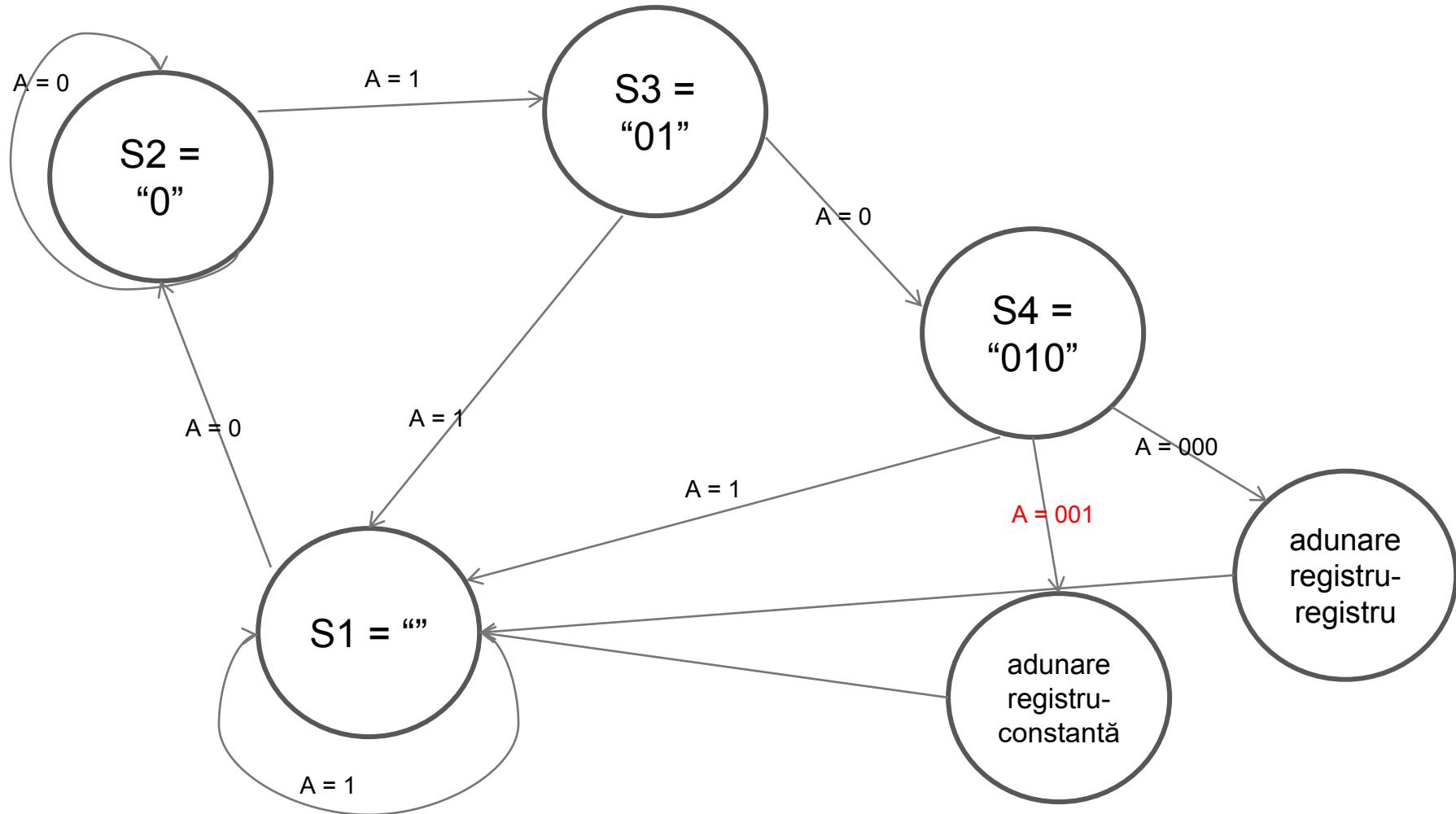
...010000**1011**010001010000100011001011 ...

CE FACE UN PROCESOR

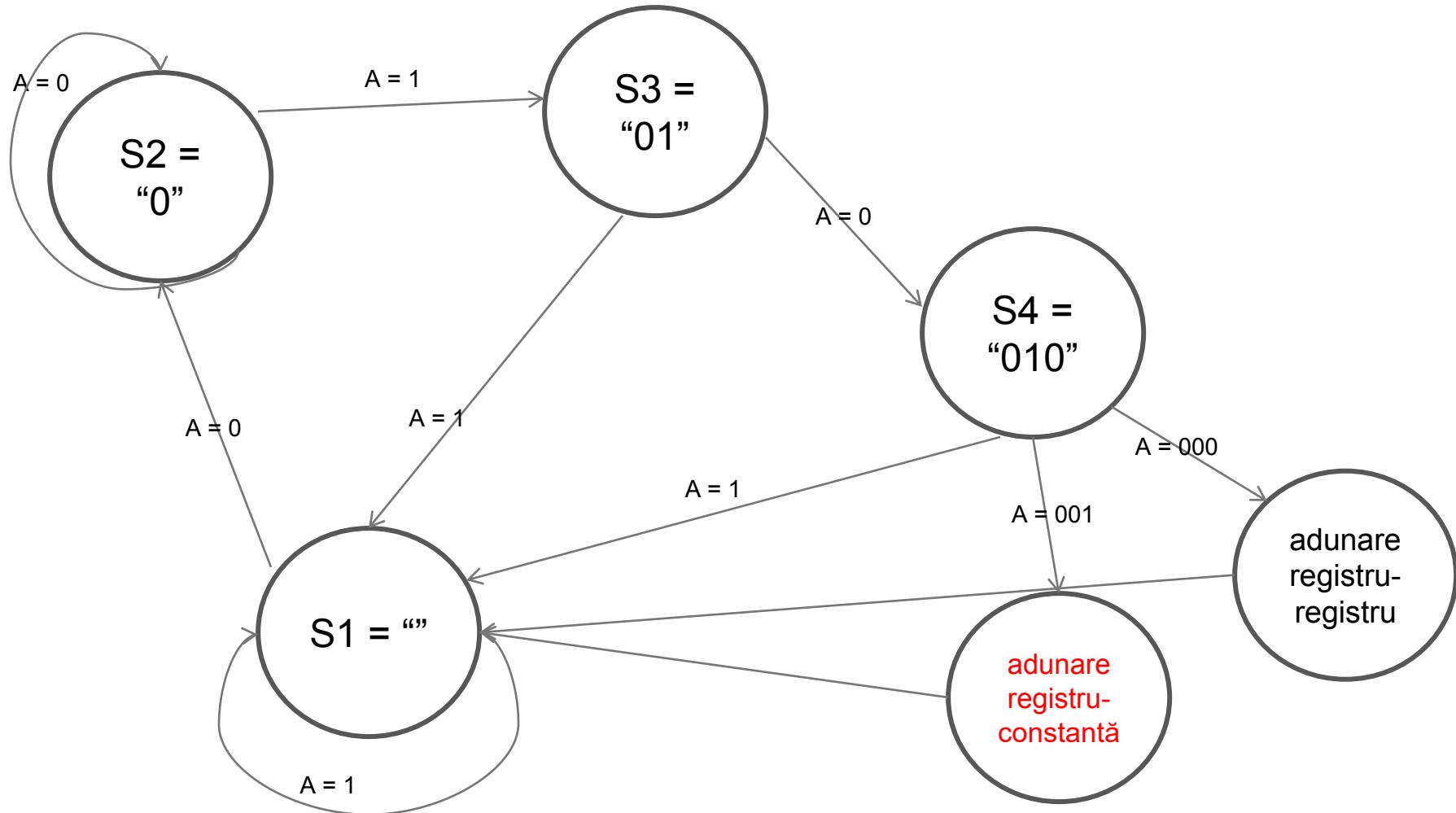
...0100001011**010**001010000100011001011 ...

CE FACE UN PROCESOR

...0100001011010001010000100011001011 ...

CE FACE UN PROCESOR

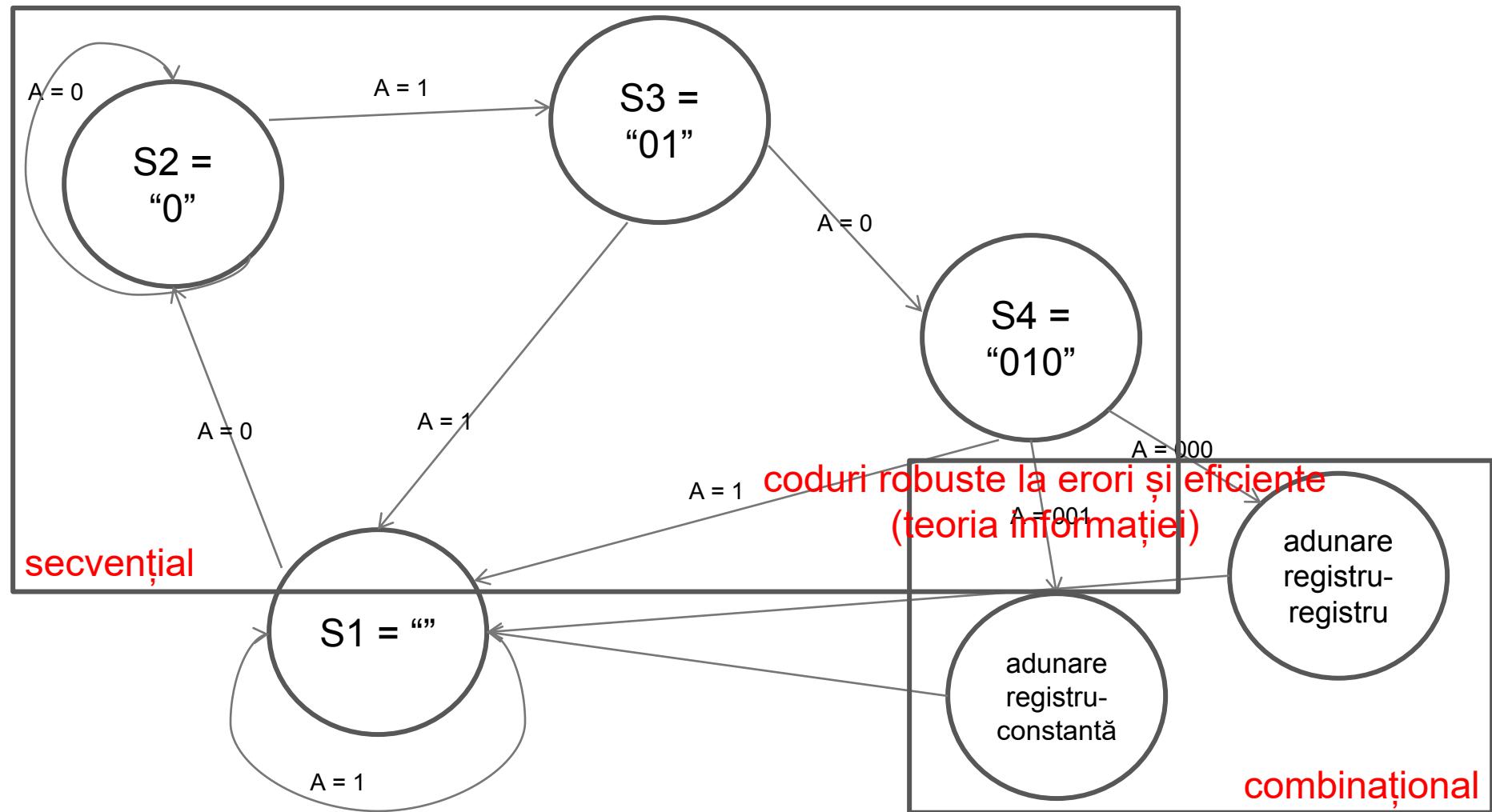

$01 = \text{ebx } 0000100011001011 = 381$

rezultă: $\text{ebx} = \text{ebx} + 381$

$\dots 0100001011010001010000100011001011 \dots$

CE FACE UN PROCESOR

cod mașină ...0100001011010001010000100011001011 ...

CONTINUT NOU PENTRU CURS

- **înmulțirea numerelor întregi binare**
- **împărțirea numerelor întregi binare**
- **reprezentarea numerelor în virgulă mobilă**
- **lucrul cu numerele în virgulă mobilă**

ÎNMULTIREA NUMERELOR ÎNTREGI

- exemplu, $s = a \times b$

- a și b pe N biți
- s pe ?? biți

1	1	1	0
---	---	---	---

a

0	1	0	1
---	---	---	---

b

s

ÎNMULTIREA NUMERELEOR ÎNTREGI

- exemplu, $s = a \times b$

- a și b pe N biți
- s pe $2N$ biți

1	1	1	0
---	---	---	---

a

0	1	0	1
---	---	---	---

b

s

ÎNMULTIREA NUMERELEOR ÎNTREGI

- exemplu, $s = a \times b$

$$\begin{array}{r} 1110 \\ \times 0101 \\ \hline 1110 \\ 0000 \\ 1110 \\ 0000 \\ \hline 1000110 \end{array}$$

The diagram illustrates the multiplication of two binary integers, a and b , resulting in their product s . The numbers are represented as:

- $a = 1110$
- $b = 0101$
- $s = 1000110$

The multiplication process is shown using the standard vertical algorithm for binary numbers. The result s is obtained by summing the products of each digit in a with the corresponding digit in b , shifted left by the position of the digit in b .

ÎNMULȚIREA NUMERELEOR ÎNTREGI

- exemplu, $s = a \times b$

$$\begin{array}{r} 1110 \\ \times 0101 \\ \hline 1110 \\ 0000 \\ 1110 \\ 0000 \\ \hline 1000110 \end{array}$$

$a = 14$
 $b = 5$
 $s = 70$

ÎNMULȚIREA NUMERELEOR ÎNTREGI

- exemplu, $s = a \times b$

$$\begin{array}{r} 1110 \\ a = 14 \\ \times 0101 \\ \hline 1110 \\ 0000 \\ 1110 \\ 0000 \\ \hline 1000110 \\ s = 70 \end{array}$$

ce am făcut aici este corect,
dar am presupus că am primit
numere naturale. ce se
întâmplă dacă a și b sunt în
complement față de doi?

ÎNMULTIREA NUMERELOR ÎNTREGI

- exemplu, $s = a \times b$

$$\begin{array}{r} 1110 \\ a = -2 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 0101 \\ b = 5 \end{array}$$

$$s = -10$$

primul pas: extindem operanzii pe 8 biți

ÎNMULTIREA NUMERELEOR ÎNTREGI

- exemplu, $s = a \times b$

1 1 1 1 1 1 1 1 0

$$a = -2$$

0 0 0 0 0 1 0 1

$$b = 5$$

1 1 1 1 1 1 1 1 0

$$s = -10$$

0 0 0 0 0 0 0 0

al doilea pas: facem operația de înmulțire obișnuită

1 1 1 1 1 1 1 1 0

...

.....0 1 1 1 1 0 1 1 0

ÎNMULȚIREA NUMERELEOR ÎNTREGI

- exemplu, $s = a \times b$

1 1 1 1 1 1 1 1 0

$a = -2$

0 0 0 0 0 1 0 1

$b = 5$

1 1 1 1 1 1 1 1 0

$s = -10$

0 0 0 0 0 0 0 0

al treilea pas: rezultatul este pe
8 biți în complement față de doi

1 1 1 1 1 1 1 1 0

...

.....0 1 1 1 1 0 1 1 0

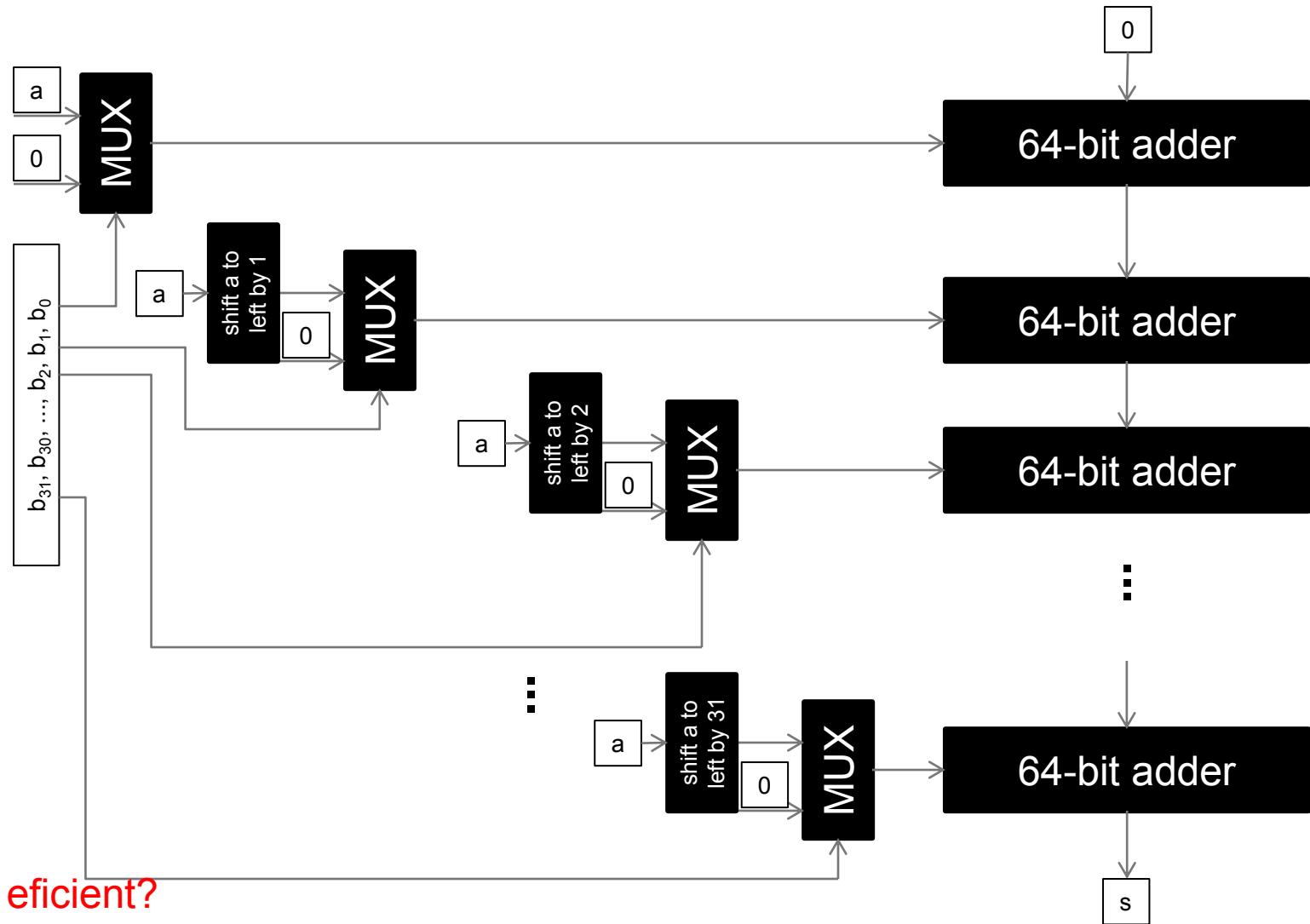
ÎNMULTIREA NUMERELOR ÎNTREGI

- circuitul combinațional
 - $s = a \times b$, a și b sunt numere pe 32 de biți
 - cum facem?

ÎNMULTIREA NUMERELOR ÎNTREGI

- circuitul combinațional

- $s = a \times b$, a și b sunt numere pe 32 de biți

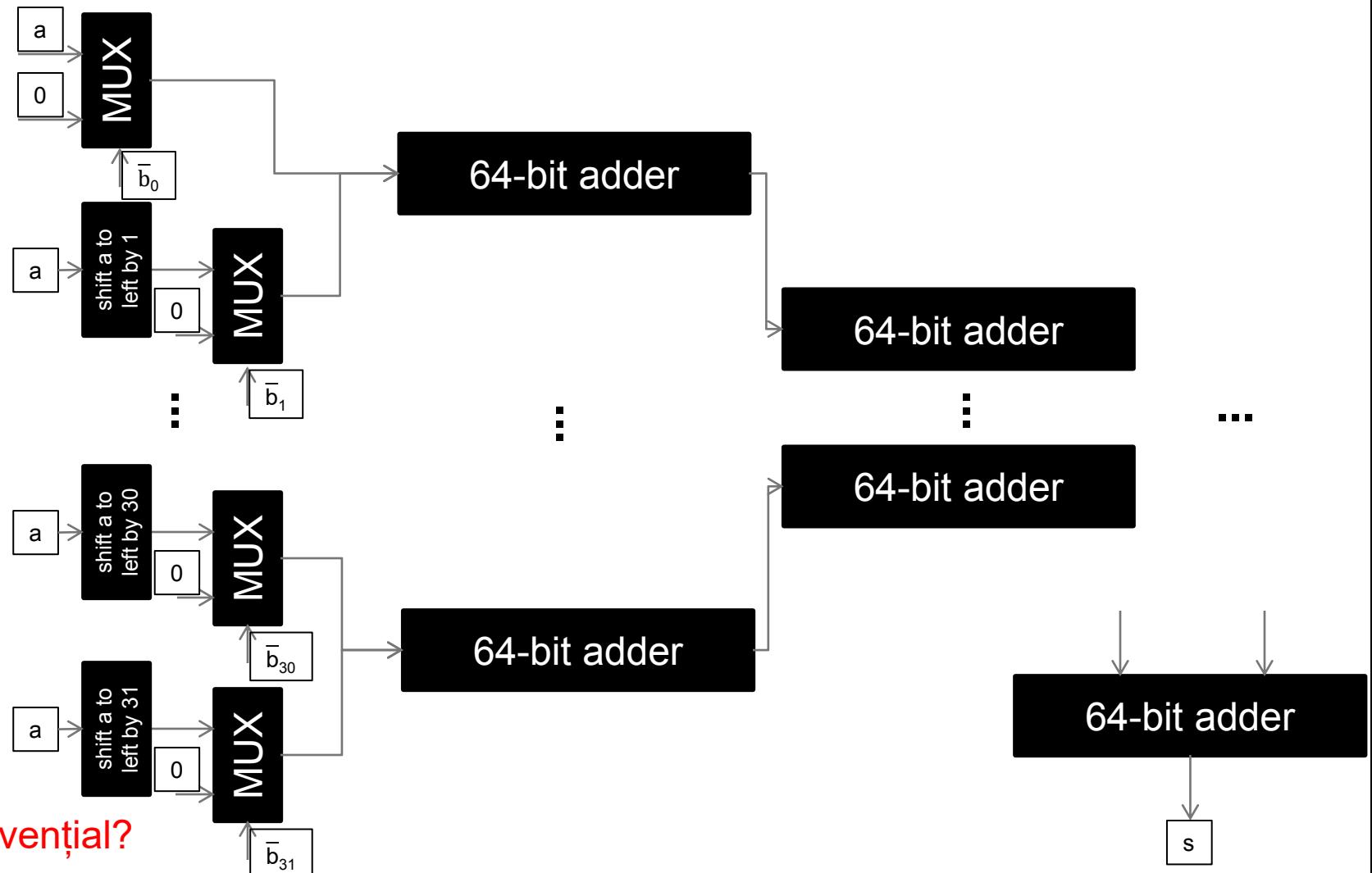

ceva mai eficient?

ÎNMULTIREA NUMERELOR ÎNTRREGI

- circuitul combinațional

- $s = a \times b$, a și b sunt numere pe 32 de biți

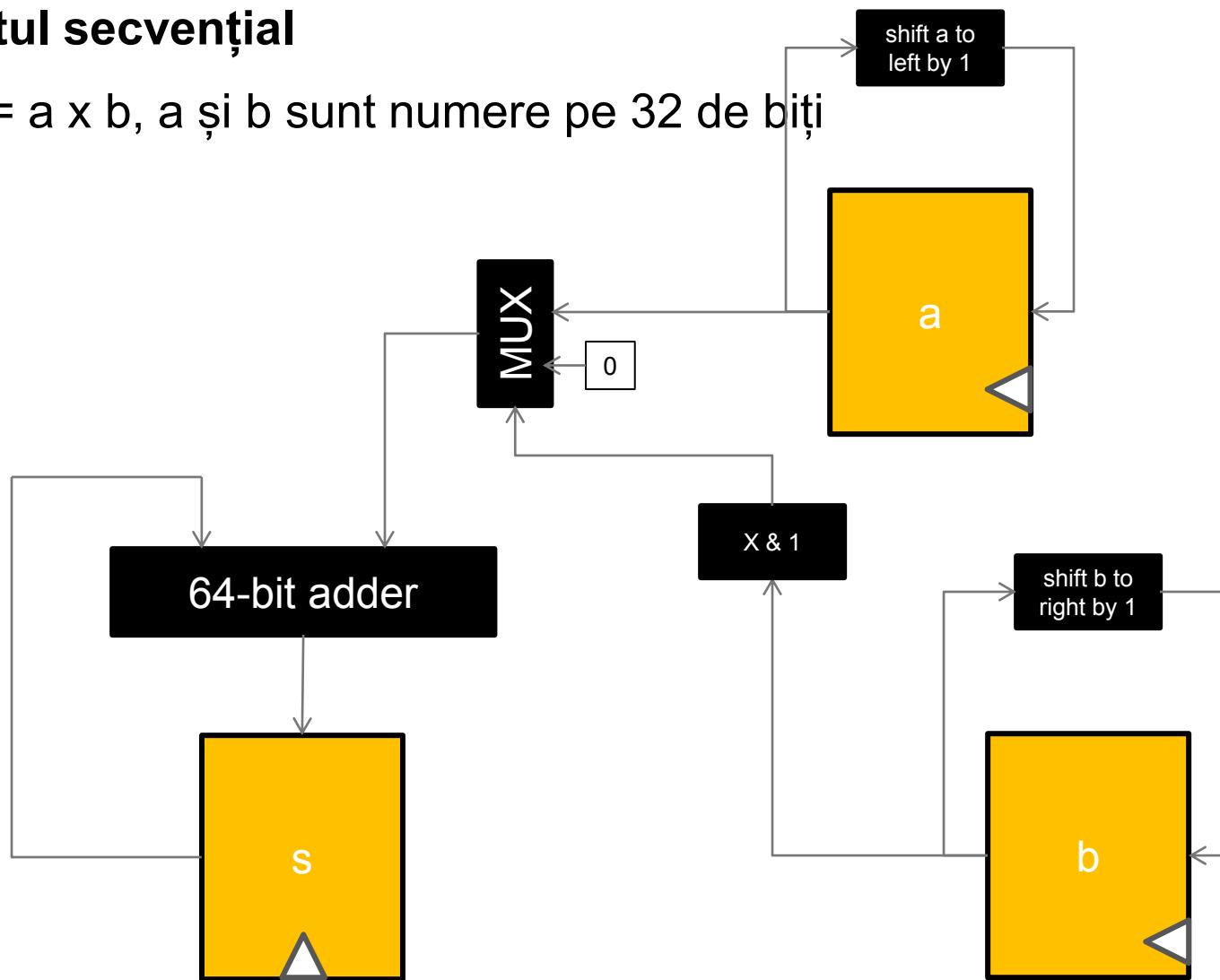

ceva secvențial?

ÎNMULTIREA NUMERELOR ÎNTRREGI

- **circuitul secvențial**

- $s = a \times b$, a și b sunt numere pe 32 de biți

ÎMPĂRTIREA NUMERELOR ÎNTREGI

- exemplu, $s = a \div b$

1 0 0 1 1 1

1 1

ÎMPĂRTIREA NUMERELOR ÎNTREGI

- exemplu, $s = a \div b$

1 0 0 1 1 1

1 1

0

ÎMPĂRTIREA NUMERELOR ÎNTREGI

- exemplu, $s = a \div b$

1	0	0	1	1	1
---	---	---	---	---	---

1	1
---	---

0	0
---	---

ÎMPĂRTIREA NUMERELOR ÎNTREGI

- exemplu, $s = a \div b$

1 0 0 1 1 1

1 1

0 0 1

ÎMPĂRTIREA NUMERELOR ÎNTREGI

- exemplu, $s = a \div b$

$$\begin{array}{r} & 1 & 1 & 1 & 1 \\ \overline{)1} & 1 & \\ & 0 & 0 & 1 \end{array}$$

ÎMPĂRTIREA NUMERELOR ÎNTREGI

- exemplu, $s = a \div b$

1	1	1	1
---	---	---	---

1	1
---	---

0	0	1	1
---	---	---	---

ÎMPĂRTIREA NUMERELOR ÎNTREGI

- exemplu, $s = a \div b$

1 1

1 1

0 0 1 1 0

ÎMPĂRTIREA NUMERELOR ÎNTRREGI

- exemplu, $s = a \div b$

$$\begin{array}{r} 1\ 1 \\ \hline \end{array}$$

$$a = 39$$

$$\begin{array}{r} 1\ 1 \\ \hline \end{array}$$

$$b = 3$$

$$\begin{array}{r} 0\ 0\ 1\ 1\ 0\ 1 \\ \hline \end{array}$$

$$s = 13$$

ÎMPĂRTIREA NUMERELOR ÎNTREGI

- $s = a \div b$
 - ce se întâmplă dacă a sau b sunt variabile negative?
 - rezultatul este negativ dacă a și b au semne diferite (XOR logic)
 - în general
 - $a = s \times b + r$
 - semnul lui r este semnul lui a
- circuitul pentru împărțire nici nu vom încerca să îl facem
- din cauza acestei complexități ridicate, compilatoarele și sistemele de calcul vor face tot posibilul pentru a evita o împărțire
- vedem mai multe exemple la seminar ...

REPREZENTAREA ÎN VIRGULĂ MOBILĂ

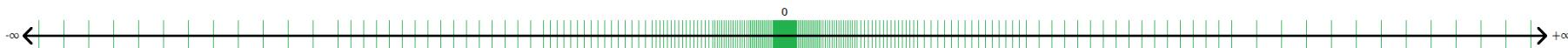
- am discutat la Seminar 0x00 despre reprezentarea în virgulă fixă

...	2^7	2^6	2^5	2^4	2^3	2^2	2^1	2^0		2^{-1}	2^{-2}	2^{-3}	2^{-4}	2^{-5}	2^{-6}	2^{-7}	...
-----	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	--	----------	----------	----------	----------	----------	----------	----------	-----

- exemplu: 7.5 e scris ca 111.1
- care este problema cu această reprezentare?
 - partea întreagă este separată de partea fracționară
 - fiecare are nevoie de un număr de biți prestabilit
 - asta poate să fie ineficient
 - vrem ca numărul de biți total să fie alocat “dinamic”, în funcție de numărul pe care trebuie să îl reprezentăm

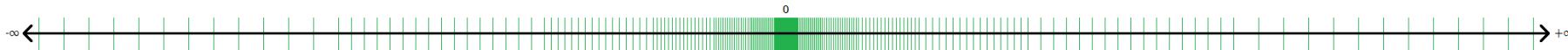
REPREZENTAREA ÎN VIRGULĂ MOBILĂ

- când trebuie să reprezentăm un număr real
 - nu putem să avem precizie infinită
 - avem un număr finit de biți, deci putem să scriem biții în circuite
 - avem nevoie de precizie variabilă
 - putem avea precizie “infinită” dacă avem numere raționale (și vom salva separat numărătorul și numitor ca întregi)
- standardul: IEEE 754 Floating Point
 - densitatea nu este uniformă pe linia reală

REPREZENTAREA ÎN VIRGULĂ MOBILĂ

- standardul: IEEE 754 Floating Point
 - densitatea nu este uniformă pe linia reală

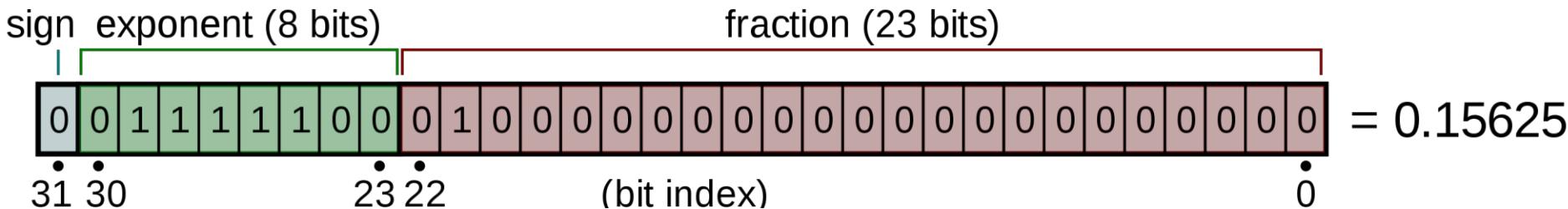
- sunt câteva consecințe
 - $(0.1 + 0.2) == 0.3$ versus $(0.2 + 0.3) == 0.5$ (rotunjiri)
 - $\text{math.sqrt}(3)*\text{math.sqrt}(3) == 3$ versus $\text{math.sqrt}(3*3) == 3$
 - $(0.7 + 0.2) + 0.1$ versus $(0.7 + 0.1) + 0.2$ (nu avem asociativitatea)
 - diferența cu numere întregi
 - dacă folosim tip de date întreg: $16777216 + 1 = 16777217$
 - dacă folosim tip de date FP: $16777216.0 + 1 = 16777216.0$
 - $\text{float}(123456789101112) + 1.0 = 123456789101113.0$
 - $\text{float}(1234567891011121) + 1.0 = 1234567891011122.0$
 - $\text{float}(12345678910111213) + 1.0 = 1.2345678910111212e+16$

REPREZENTAREA ÎN VIRGULĂ MOBILĂ

- reprezentarea științifică
 - $12345 = 1.2345 \times 10^4$
 - $5024 = 5.024 \times 10^3$
 - $0.00925 = 9.25 \times 10^{-3}$
- $\text{float}(12345678910111213) + 1.0 = 1.2345678910111212e+16$
- $101010 = 1.01010 \times 2^5$
 - În sistemul binar, primul bit din reprezentare este mereu 1

REPREZENTAREA ÎN VIRGULĂ MOBILĂ

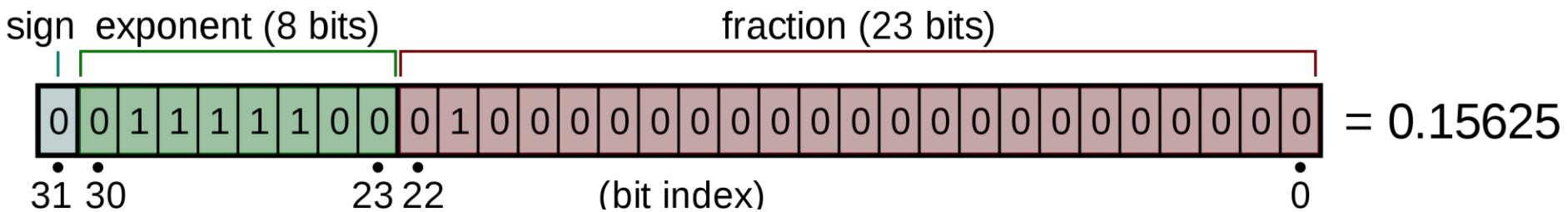
- standardul: IEEE 754 Floating Point

- $x = (-1)^s \cdot 1.mmmmmmmmmmmmmmmmmmmmmmmmmmmmmmm 2^{(eeeeeee)_2 - 127}$
- exemple:**
 - $0.15625 = (-1)^0 \cdot 1.0100...0 \cdot 2^{b01111100 - 127} = 1.25 \cdot 2^{-3} = 1.25/8$
 - alte exemple:
 - $(-1)^0 \cdot 1.1000...0 \cdot 2^{b01111100 - 127} = 1.5 \cdot 2^{-3} = 1.5/8 = 0.1875$
 - $1 = (-1)^0 \cdot 1.0000000000000000000000000000000 \cdot 2^{b01111111-127}$
 - $-1 = (-1)^1 \cdot 1.0000000000000000000000000000000 \cdot 2^{b01111111-127}$
 - $2 = (-1)^0 \cdot 1.0000000000000000000000000000000 \cdot 2^{b10000000-127}$
 - $\infty = (-1)^0 \cdot 1.0000000000000000000000000000000 \cdot 2^{b11111111-127}$
 - $-\infty = (-1)^1 \cdot 1.0000000000000000000000000000000 \cdot 2^{b11111111-127}$

REPREZENTAREA ÎN VIRGULĂ MOBILĂ

- standardul: IEEE 754 Floating Point

- $x = (-1)^s \cdot 1.mmmmmmmmmmmmmmmmmmmmmmmmmmmmmmmmmmmmmmmmmmmmmmmmmmm 2^{(eeeeeee)_2 - 127}$

- exemple:**

- $\pi \approx 3.14159265 = (-1)^0 \cdot 1.1001001000011111011010 \cdot 2^{10000000 - 127}$
- $+0 = (-1)^0 \cdot 1.0000000000000000000000000000000 \cdot 2^{00000000 - 127}$
- $-0 = (-1)^1 \cdot 1.0000000000000000000000000000000 \cdot 2^{00000000 - 127}$
- signaling NaN: 0x7F800001 sau 0x7FBFFFFF sau între 0xFF800001 și 0xFFFFFFF
- quiet NaN: 0x7FC00000 sau 0x7FFFFFFF sau între 0xFFC00000 și 0xFFFFFFFF

mai multe exemple, la Seminarul 0x03

CE AM FĂCUT ASTĂZI

- logică secvențială + combinațională, un exemplu
- înmulțirea numerelor întregi binare
- împărțirea numerelor întregi binare
- reprezentarea numerelor în virgulă mobilă
- lucrul cu numerele în virgulă mobilă

DATA VIITOARE ...

- **începem să discutăm despre arhitecturi de calcul**
- **începem să discutăm despre seturi de instrucțiuni**

LECTURĂ SUPLIMENTARĂ

- PH book
 - 3.3 Multiplication
 - 3.4 Division
 - 3.5 Floating Point
- Computerphile, Floating Point Numbers,
<https://www.youtube.com/watch?v=PZRI1IfStY0>
- Computeophile, Floating Point Numbers (Part1: FP vs Fixed),
<https://www.youtube.com/watch?v=f4ekifyijlg>
- Computeophile, Floating Point Numbers (Part2: FP Addition),
https://www.youtube.com/watch?v=782QWNOD_Z0
- Julia Evans, Examples of floating point problems,
<https://jvns.ca/blog/2023/01/13/examples-of-floating-point-problems/>

ARHITECTURA SISTEMELOR DE CALCUL - CURS 0x06

ARHITECTURA CALCULATOARELOR MODERNE

Cristian Rusu

DATA TRECUTĂ

- **logică secvențială, exemple**
- **înmulțirea numerelor întregi binare**
- **împărțirea numerelor întregi binare**
- **reprezentarea numerelor în virgulă mobilă**
- **operații cu numerele în virgulă mobilă**

CUPRINS

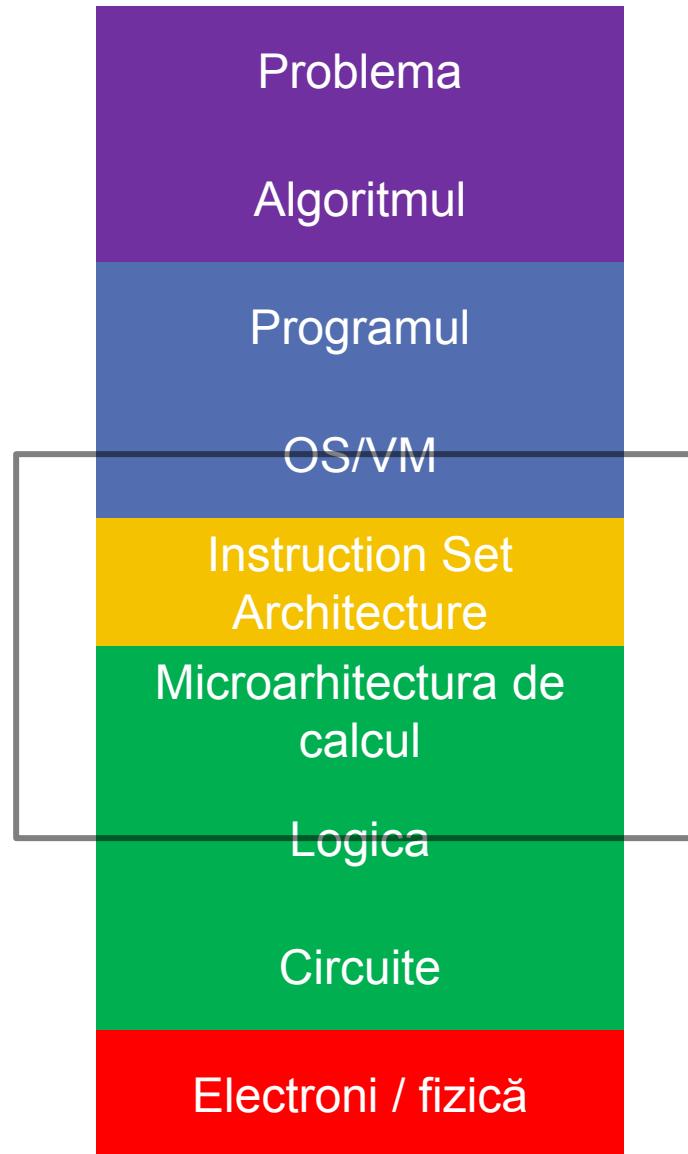
- arhitectura de bază a calculatoarelor
- câteva detalii despre fiecare componentă hardware ...

STRUCTURA CURSULUI - UNDE SUNTEM

- **circuite digitale**
 - teoria informației și abstractizarea digitală
 - funcții și circuite logice
- **arhitecturi de calcul**
 - seturi de instrucțiuni
 - limbajul assembly
 - compilatoare
 - pipelining
 - ierarhia memoriei
- **organizarea calculatoarelor**
 - unitatea de procesare centrală
 - performanța calculatoarelor
 - dispozitive periferice și întreruperi
 - calcul paralel

STRUCTURA CURSULUI - UNDE SUNTEM

- “The purpose of computing is insight, not numbers.” (Richard Hamming)

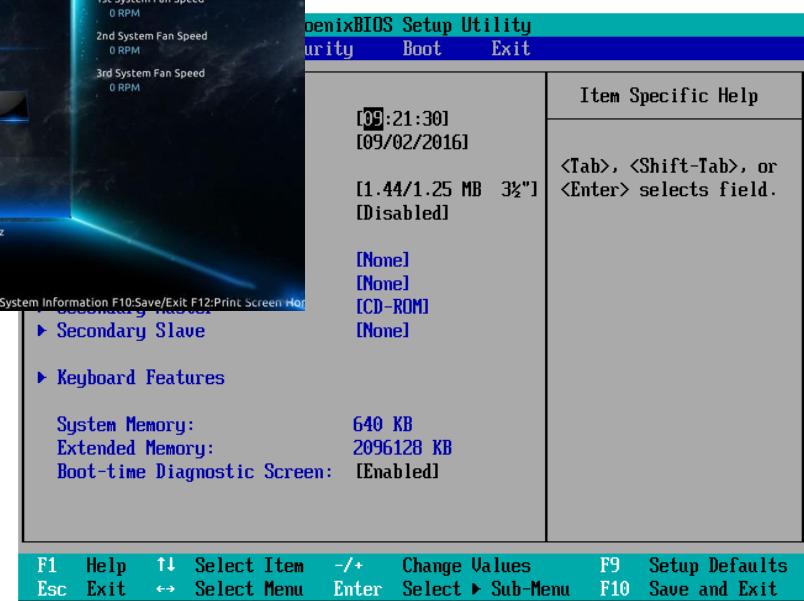
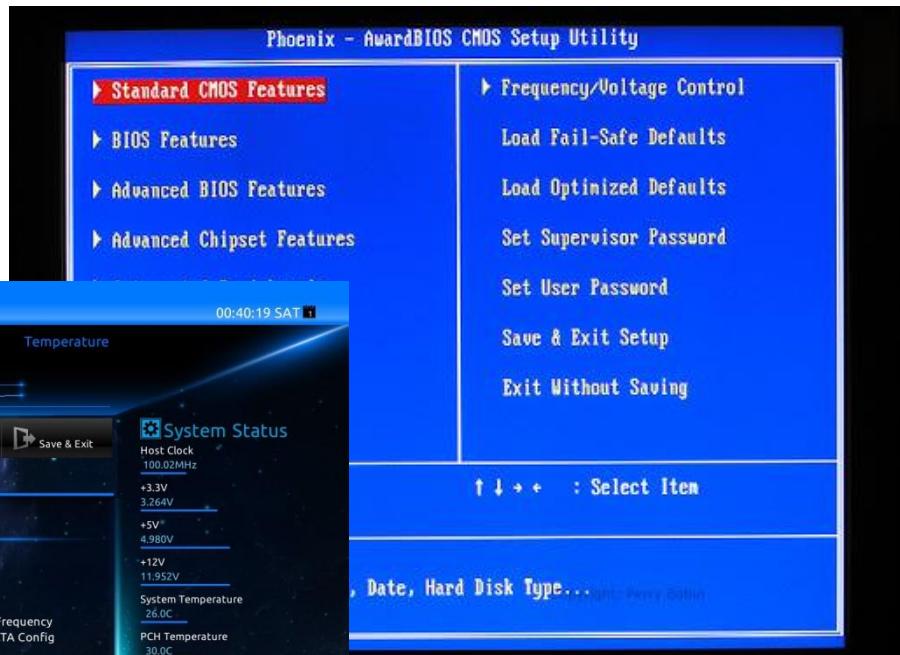

OPERAȚII DE BAZĂ CU SISTEME DE CALCUL

- pornirea sistemului
 - în general, un buton de “power on” / “power off” **cum funcționează un astfel de buton? atât la pornire cât și la oprire?**
 - realizează alimentarea cu electricitate a componentelor
 - **CPU** este activat
 - CPU caută/pornește **BIOS** (Basic Input Output System)
 - testează componentele hardware (RAM, I/O, HD, etc.)
 - BIOS este scris în **ROM** (Read Only Memory) pe placă de bază
 - este scris într-un tip de memorie nevolatilă
 - pentru execuție, BIOS-ul este încărcat în RAM
 - BIOS știe cât e ceasul (**CMOS Real-Time Clock**) și hardware-ul
 - îl accesați automat când porniți calculatorul, fie cu F2 (în general)
 - CPU/BIOS pornesc Boot Code (caută sistemul de operare)
 - sistemul de operare este în general pe HD (poate fi și pe CD, stick)
 - sistemul de operare este încărcat în RAM pentru execuție

OPERAȚII DE BAZĂ CU SISTEME DE CALCUL

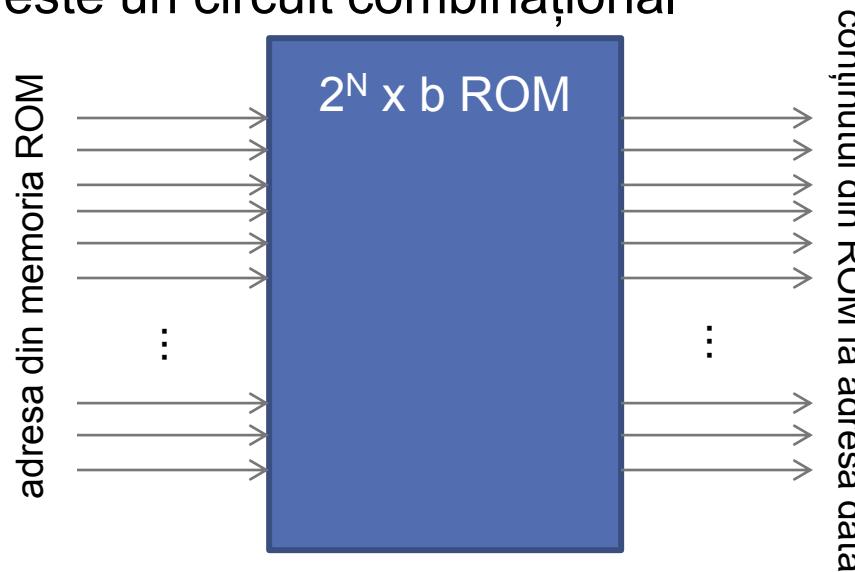
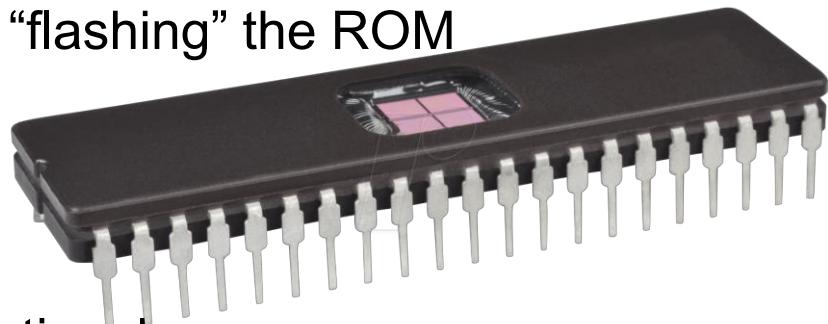
• BIOS/UEFI

OPERAȚII DE BAZĂ CU SISTEME DE CALCUL

• BIOS

- este scris în ROM (Read Only Memory)
- câteodată în Programmable ROM / Erasable Programmable ROM / Electrically Erasable Programmable ROM
- să scriem în ROM: “burning” sau “flashing” the ROM
- este un tip de *firmware*
- în general este un circuit combinațional

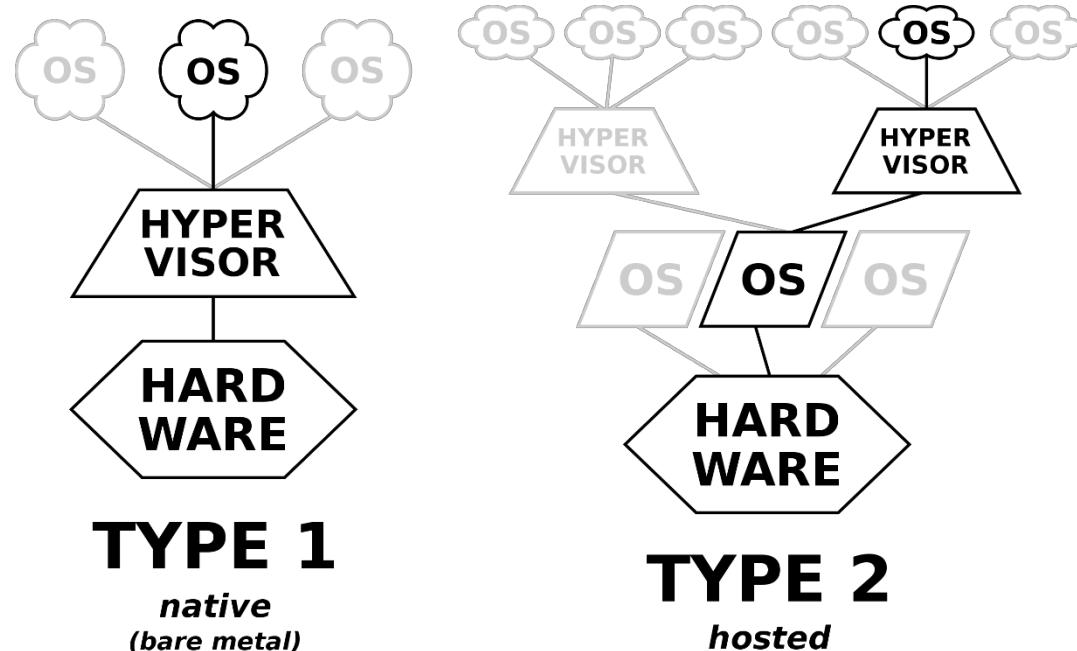
OPERAȚII DE BAZĂ CU SISTEME DE CALCUL

- mai multe sisteme de operare pe același sistem de calcul

OPERAȚII DE BAZĂ CU SISTEME DE CALCUL

- OS-ul preia controlul de la BIOS
 - din acest moment doar OS-ul are acces direct la periferice
 - accesul este realizat prin *driveare*
 - virtualizare (hardware)
 - emulare

- containere (dockere)

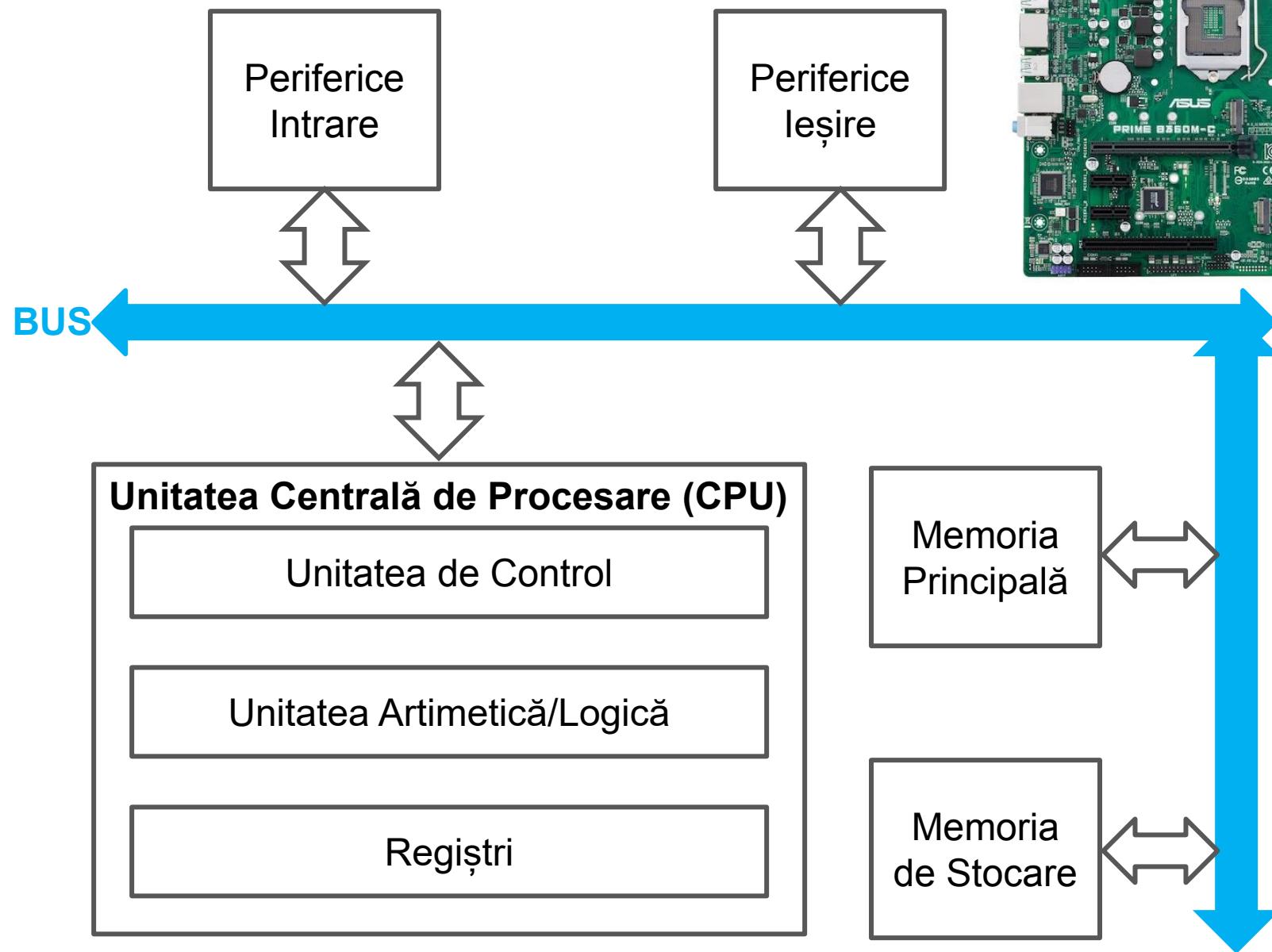
OPERAȚII DE BAZĂ CU SISTEME DE CALCUL

- OS-ul preia controlul de la BIOS
 - din acest moment doar OS-ul are acces direct la periferice
 - accesul este realizat prin *drive*
 - OS-ul oferă o imagine abstractizată a memoriei pentru fiecare proces pornit
- din momentul în care OS-ul pornește, sistemul de calcul intră în ciclul obișnuit de procesare (secvența de boot s-a terminat)

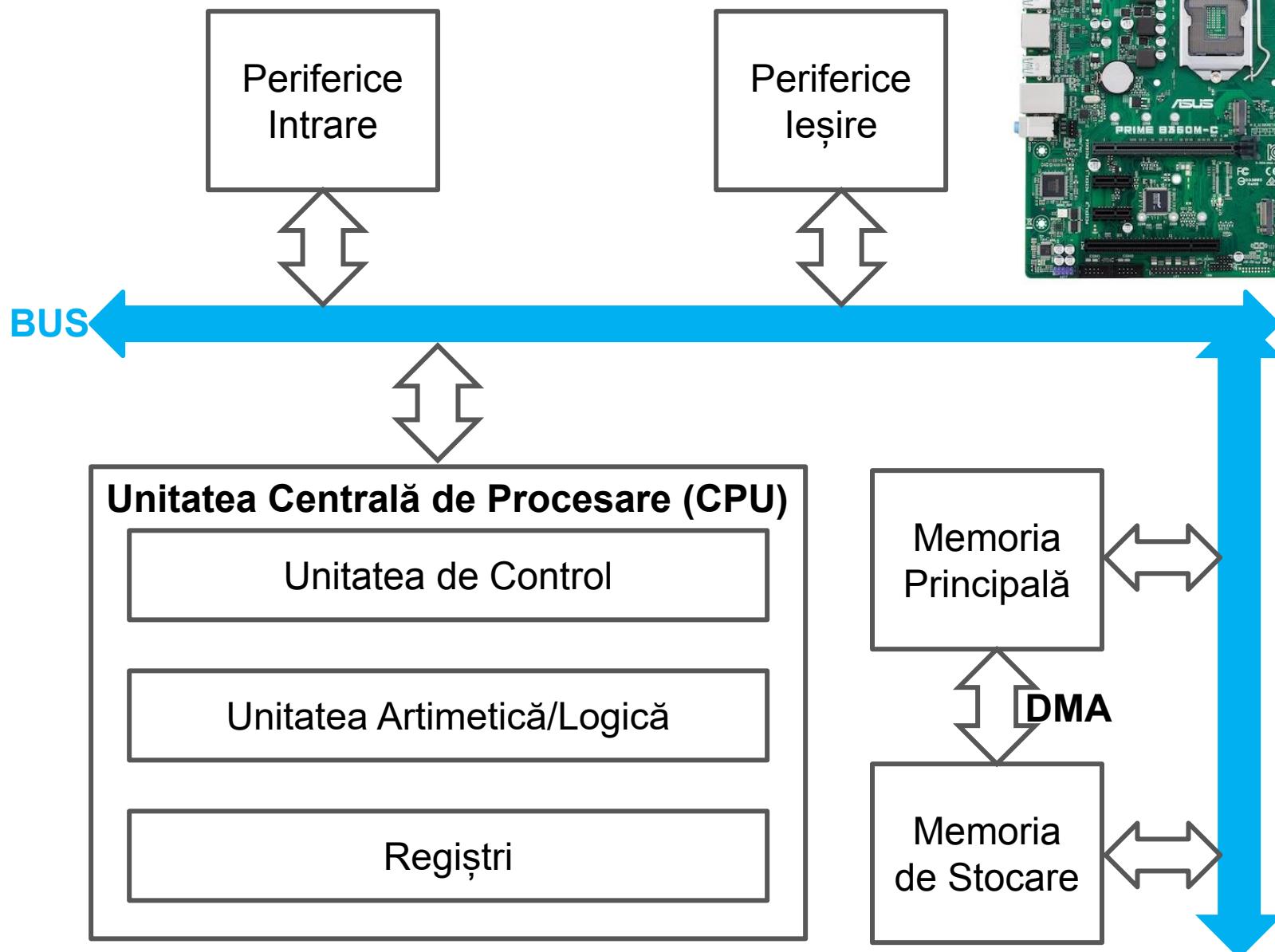
ARHITECTURA DE BAZĂ

- **un sistem de calcul trebuie să fie capabil:**
 - să calculeze
 - să execute instrucțiuni
 - să comunice
 - să transfere biți între componente electronice
 - să stocheze
 - date care să fie folosite de instrucțiuni
 - instrucțiuni pentru execuție

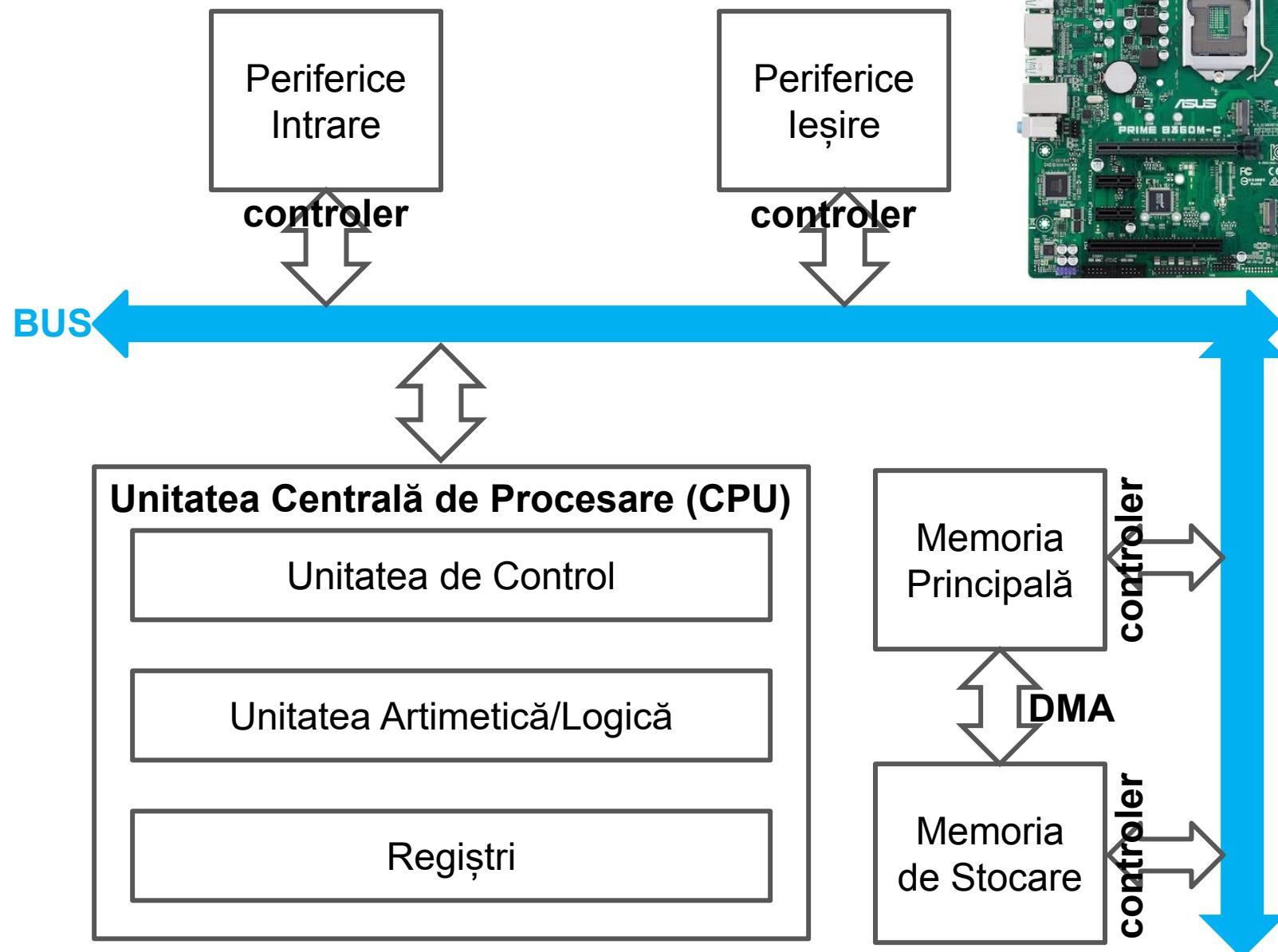
ARHITECTURA DE BAZĂ

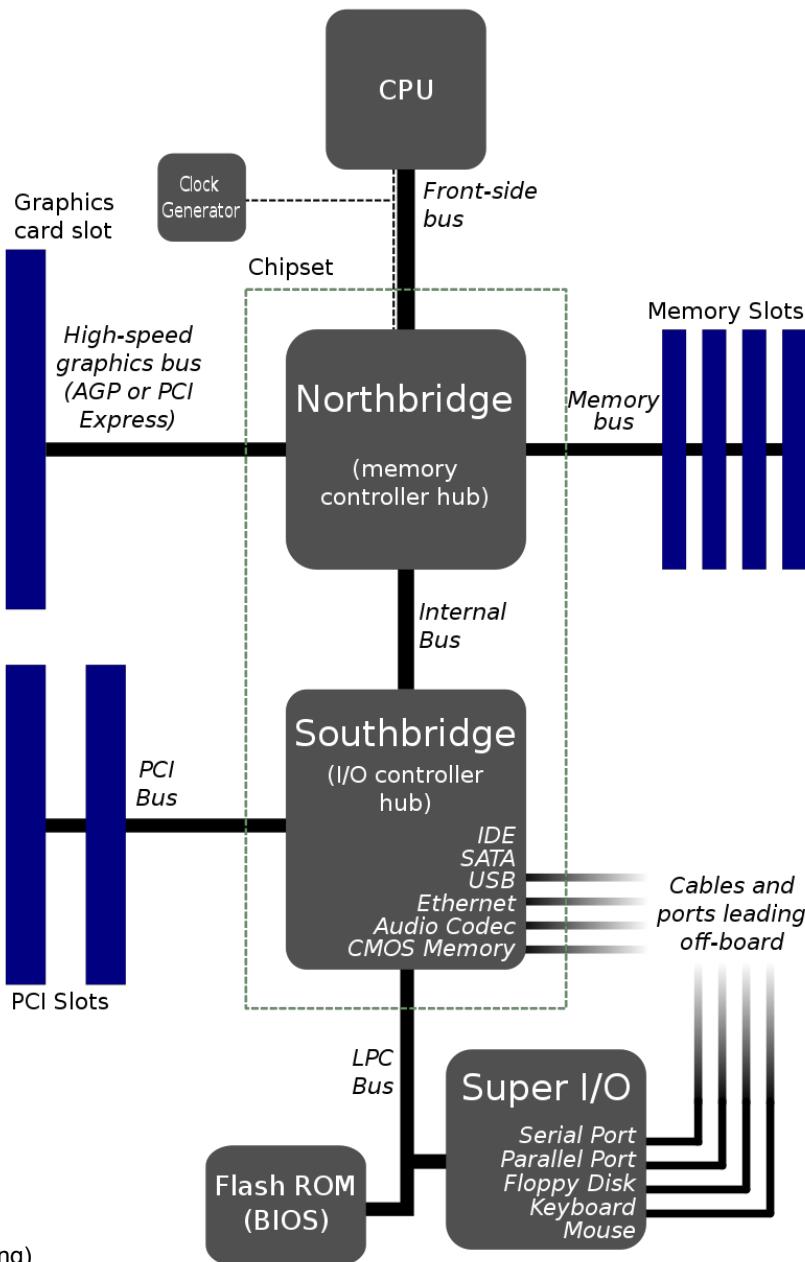
ARHITECTURA DE BAZĂ

ARHITECTURA DE BAZĂ

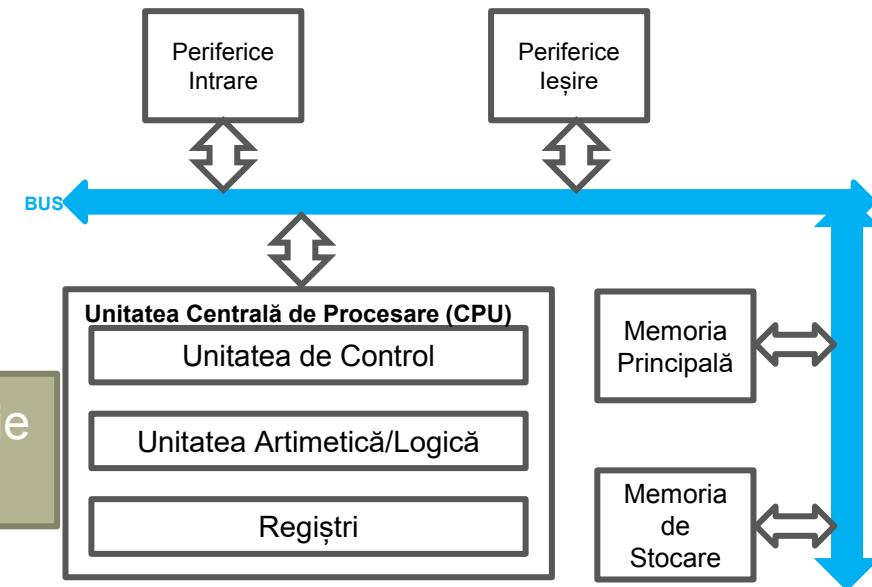
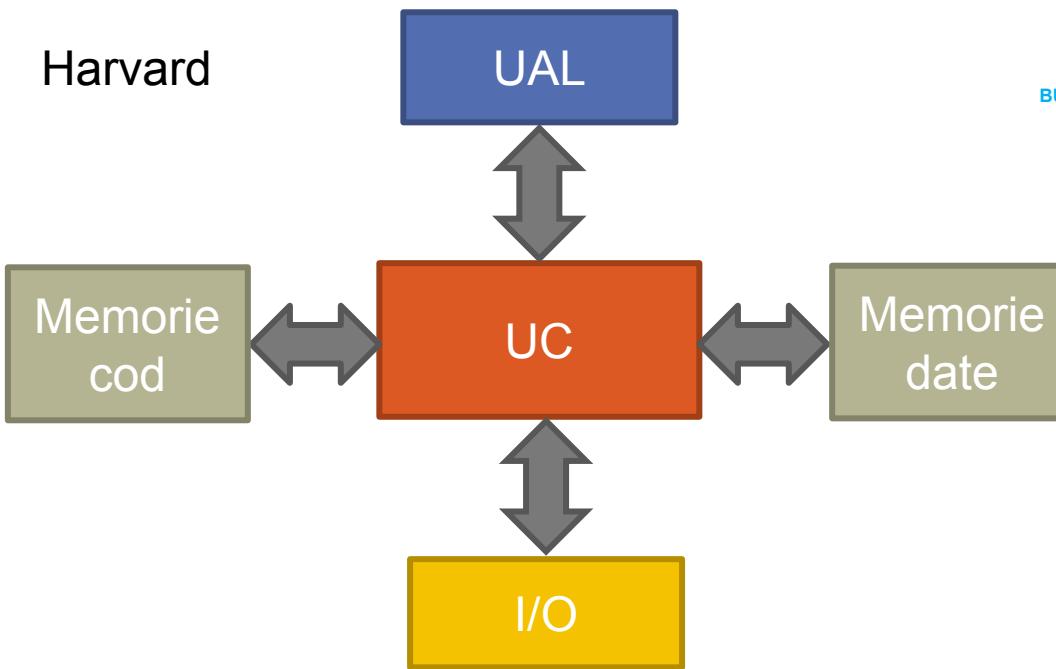
ARHITECTURA DE BAZĂ

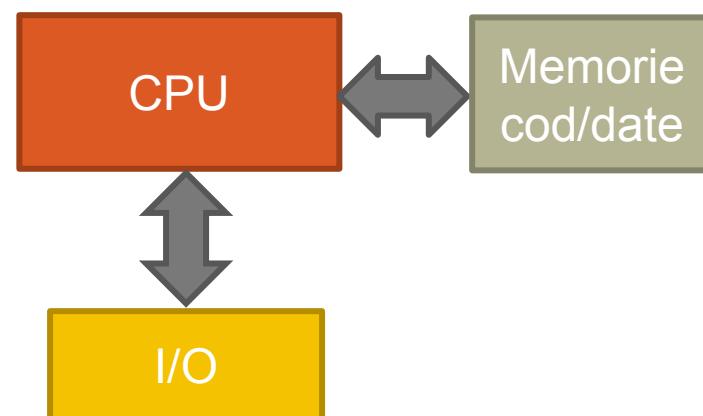
ARHITECTURA DE BAZĂ

- Tipul arhitecturii de calcul

Harvard

von Neumann

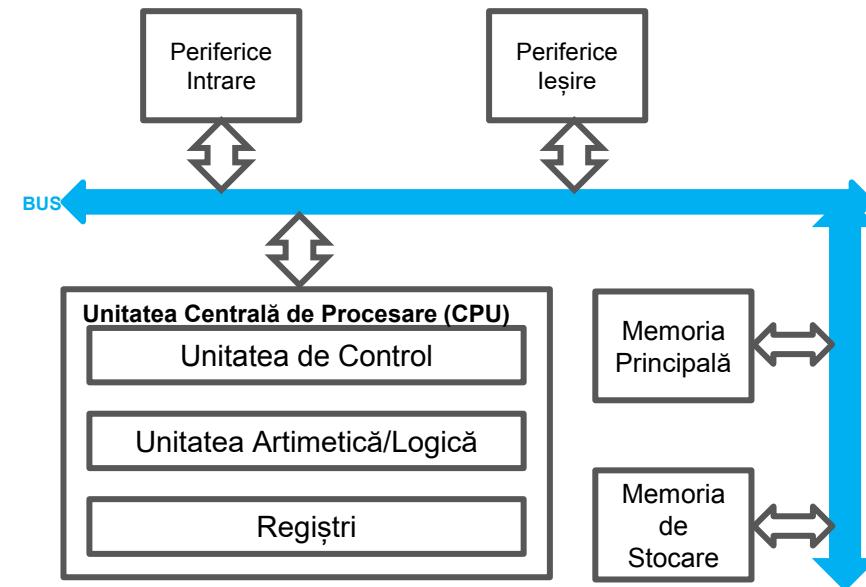

calculatoarele recente încep să nu mai fie von Neumann

ARHITECTURA DE BAZĂ

• Unitatea Centrală de Procesare

- a.k.a. CPU
- este “creierul” unității de calcul
- execută instrucțiuni
- 5 componente principale:
 - **Clock**
 - este un circuit special care generează “ceasul”

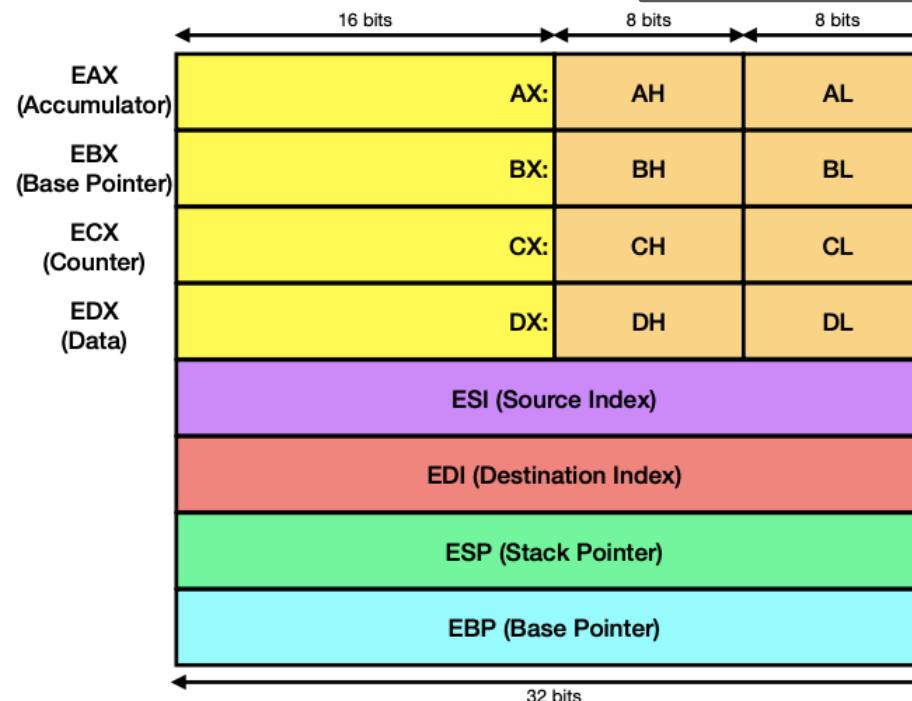
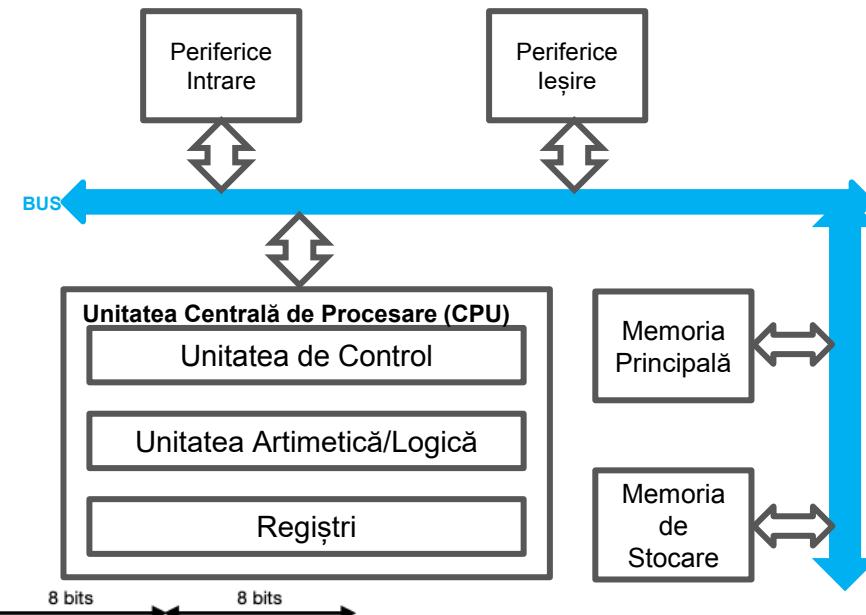

-
- A timing diagram is shown below, consisting of three vertical lines with upward-pointing arrows. Each line represents a clock signal that alternates between high and low states. The diagram is used to illustrate the periodic nature of the clock signal.
- este frecvența la care operează (calcule și sincronizarea componentelor secvențiale) CPU-ul
 - cu cât este mai mare frecvența, cu atât mai bine (în general)
 - se măsoară în MHz sau GHz

ARHITECTURA DE BAZĂ

• Unitatea Centrală de Procesare

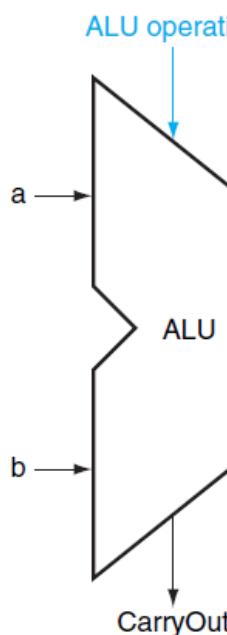
- a.k.a. CPU
- este “creierul” unității de calcul
- execută instrucțiuni
- 5 componente principale:
 - regiștri (“memoria”)

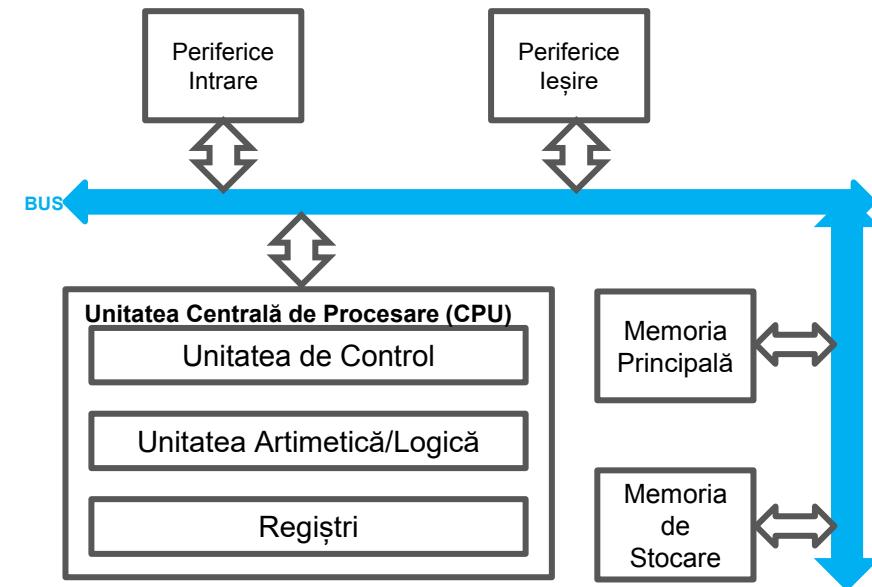
ARHITECTURA DE BAZĂ

- Unitatea Centrală de Procesare

- a.k.a. CPU
- este “creierul” unității de calcul
- execută instrucțiuni
- 5 componente principale:
 - **UAL (“operații”)**

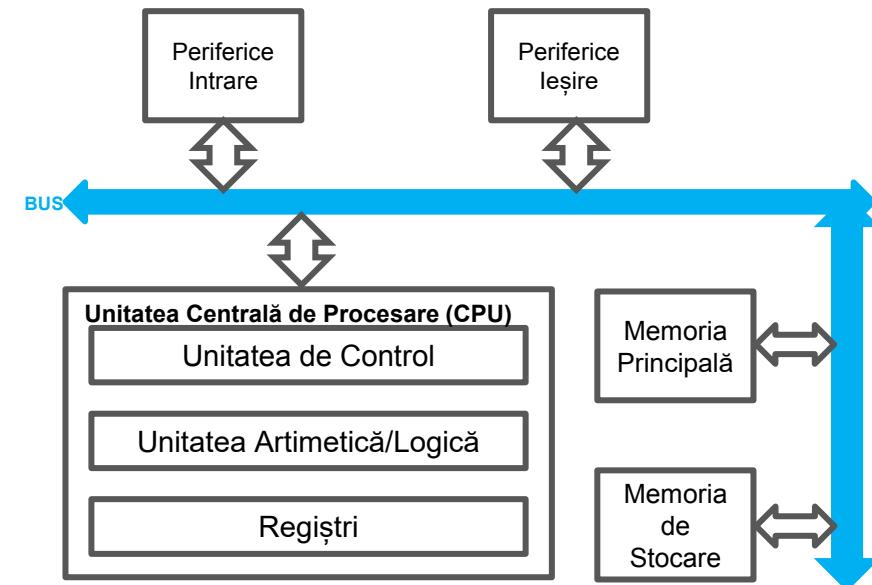
după orice operație, știm
“gratuit” dacă rezultatul a fost
sau nu zero – este folositor?

ARHITECTURA DE BAZĂ

- **Unitatea Centrală de Procesare**

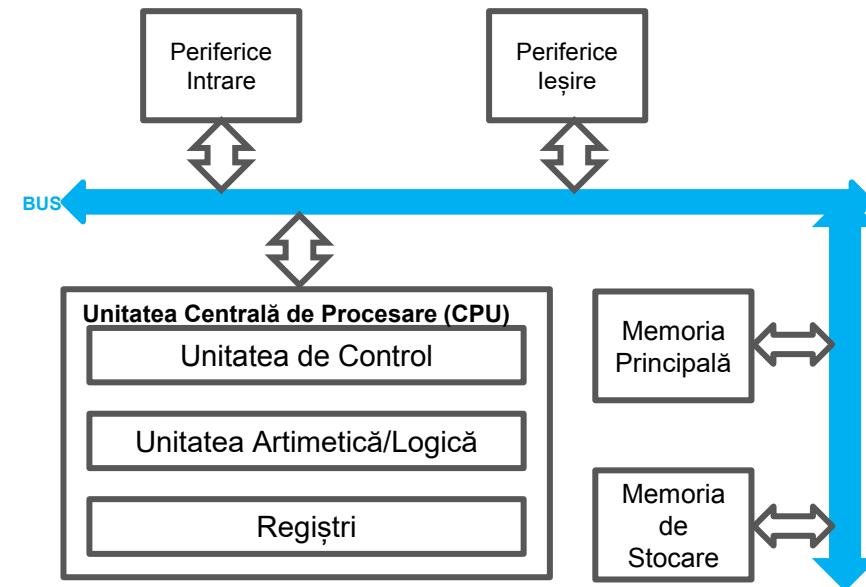
- a.k.a. CPU
- este “creierul” unității de calcul
- execută instrucțiuni
- 5 componente principale:
 - **BUS**
 - CPU are nevoie de șiruri de biți din memoria principală sau cea de stocare
 - CPU are nevoie să scrie înapoi în memorie rezultate
 - CPU coordonează perifericele

ARHITECTURA DE BAZĂ

- **Unitatea Centrală de Procesare**

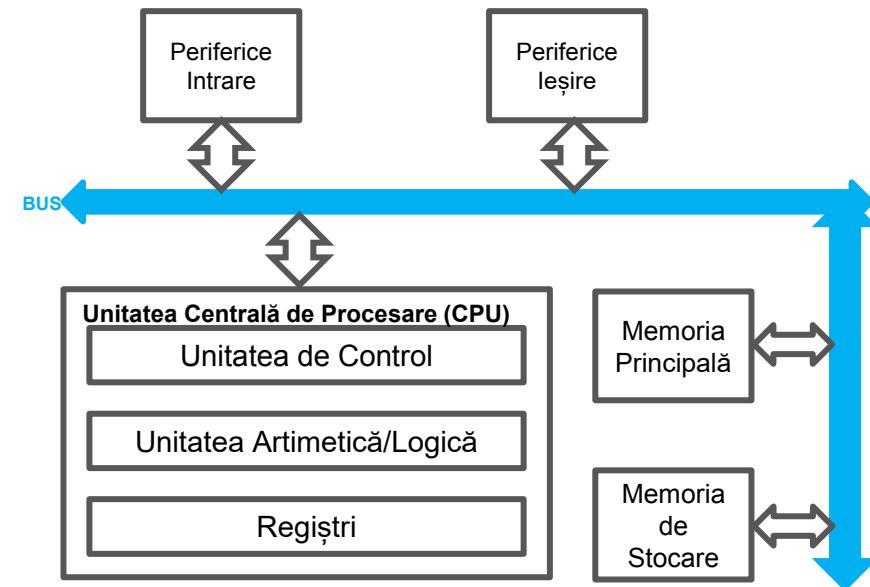
- a.k.a. CPU
- este “creierul” unității de calcul
- execută instrucțiuni
- 5 componente principale:
 - **UC (“instructiunile”)**
 - fetch
 - citim din memorie codul care trebuie executat
 - de unde din memorie? Instruction Pointer ne spune
 - decode
 - circuitul “Instruction Decoder” analizează biții citiți din memorie ca să “înțeleagă” ce să facă cu ei
 - execute
 - execută instrucțiunea decodată
 - poate duce la schimbarea IP sau la transmiterea ceva pe BUS către memorie
 - calculează următorul IP

ARHITECTURA DE BAZĂ

- **Unitatea Centrală de Procesare**

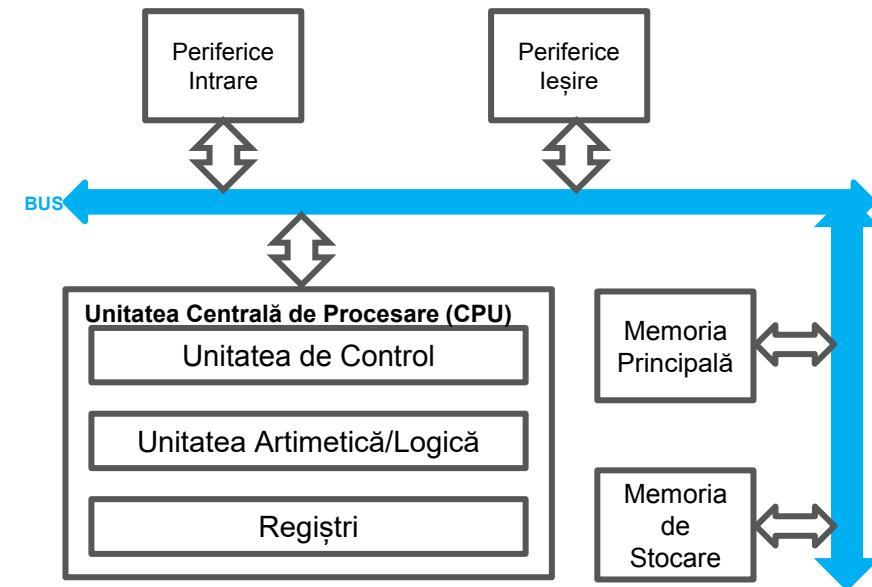
- a.k.a. CPU
- este “creierul” unității de calcul
- execută instrucțiuni
- 5 componente principale:
 - **UC (“instructiunile”)**
 - fetch
 - IP = 10011 (locația în memorie de unde să citim biții)
 - după citire, IP este actualizat
 - decode
 - s-a citit “11000110” care este decodat în
 - opcode = 110, operand1 = 00 operand2 = 110
 - de exemplu: 110 = “adună valoarea imediată A la registrul R”, R = 00 este EAX (prin convenție), A = 110 (adică 6)
 - execute
 - trimite $EAX \leftarrow EAX + 6$ la UAL
 - citește rezultatul din UAL și pune-l în registrul EAX

ARHITECTURA DE BAZĂ

- **Unitatea Centrală de Procesare**

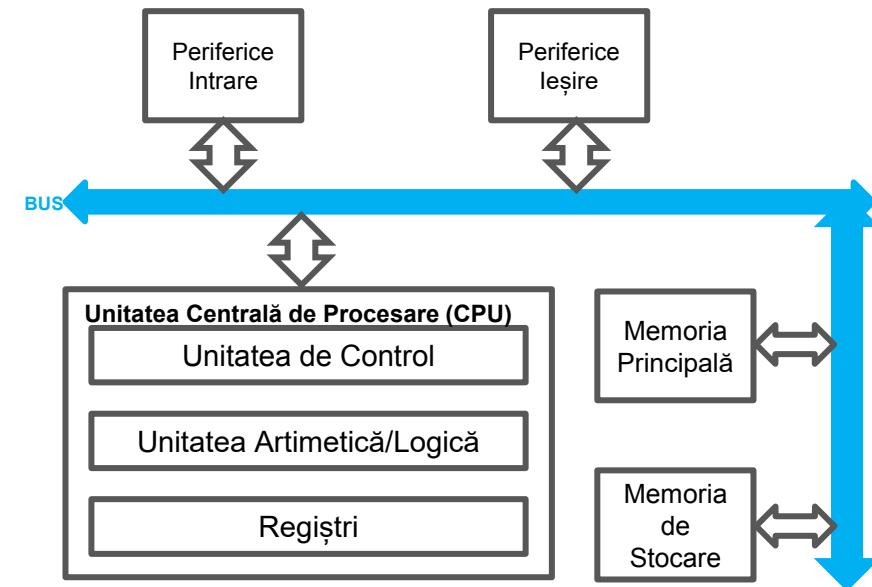
- a.k.a. CPU
- este “creierul” unității de calcul
- execută instrucțiuni
- 5 componente principale:
 - **UC (“instructiunile”)**
 - fetch
 - IP = 10011 (locația în memorie de unde să citim biții)
 - după citire, IP este actualizat
 - decode
 - s-a citit “1110011” care este decodat în
 - opcode = 111, operand1 = 00 operand2 = 11
 - de exemplu: 111 = “adună registrul A la registrul R”, R = 00 este EAX, A = 11 este EDX (prin convenție)
 - execute
 - trimite EAX ← EAX + EDX la UAL
 - citește rezultatul din UAL și pune-l în registrul EAX

ARHITECTURA DE BAZĂ

- Unitatea Centrală de Procesare

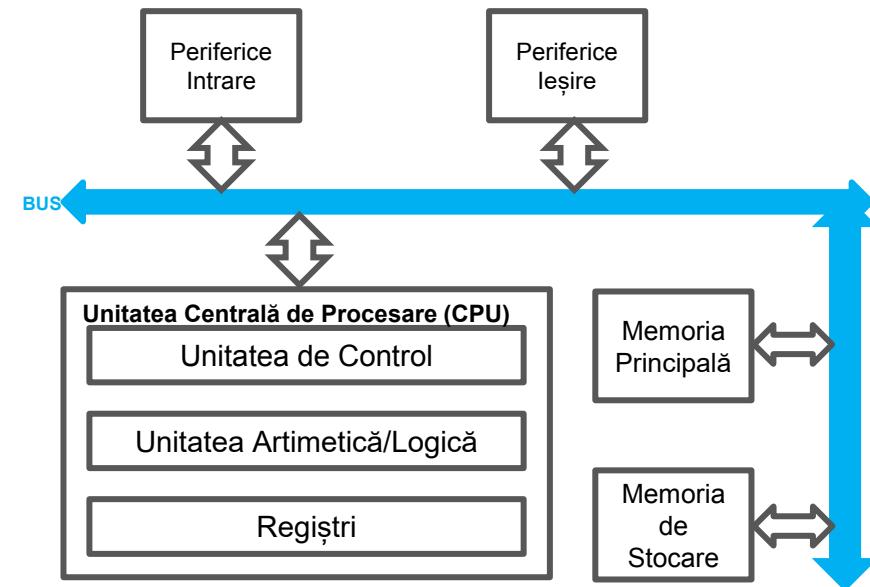
- a.k.a. CPU
- este “creierul” unității de calcul
- execută instrucțiuni
- 5 componente principale:
 - UC (“instructiunile”)

IF – Instruction Fetch (citirea din memorie a instructiunilor)
ID – Instruction Decode (circuit secvențial care decodează)
EX – Execute (execuția propriu-zisă)
MEM – Memory Access (orice access memorie)
WB – Write Back (scrie rezultatul înapoi în memorie)

ARHITECTURA DE BAZĂ

- Unitatea Centrală de Procesare
 - a.k.a. CPU
 - este “creierul” unității de calcul
 - execută instrucțiuni
- 5 componente principale:
 - Clock
 - regiștri (“memoria”)
 - UAL (“operații”)
 - BUS
 - UC (“instrucțiunile”)

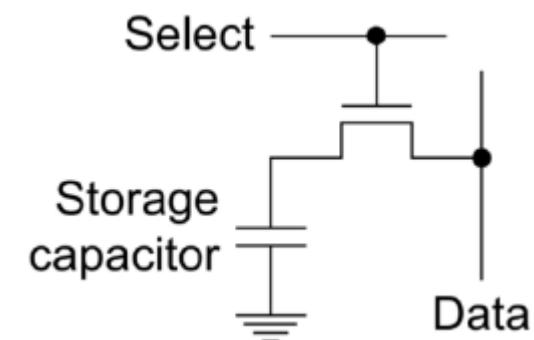
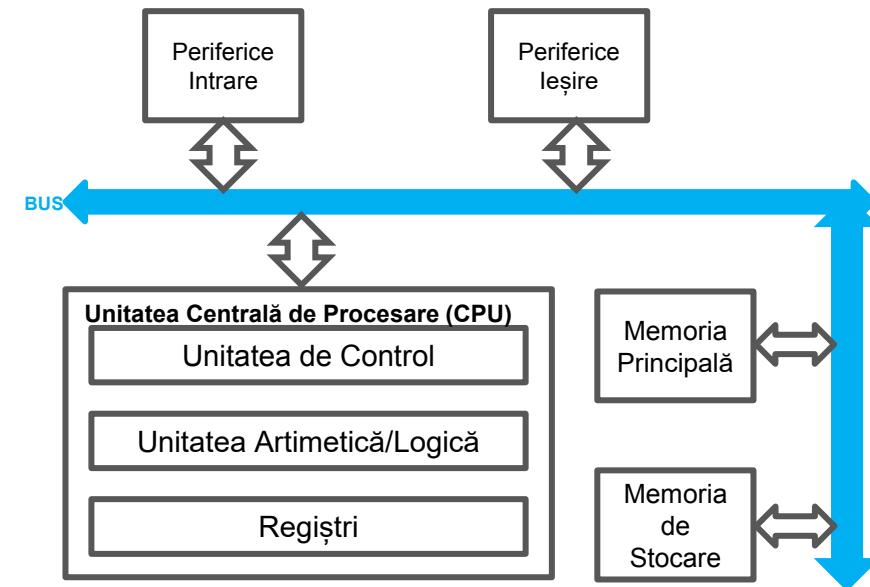

PROCESOR

Producător procesor	Intel®
Tip procesor	i9
Model procesor	9880H
Arhitectură	Coffee Lake
Număr nuclei	8
Frecvență nominală	2.3 GHz
Cache	16384 KB
Frecvență Turbo Boost	4.8 GHz
Tehnologie procesor	14 nm
Procesor grafic integrat	Intel® UHD Graphics 630

ARHITECTURA DE BAZĂ

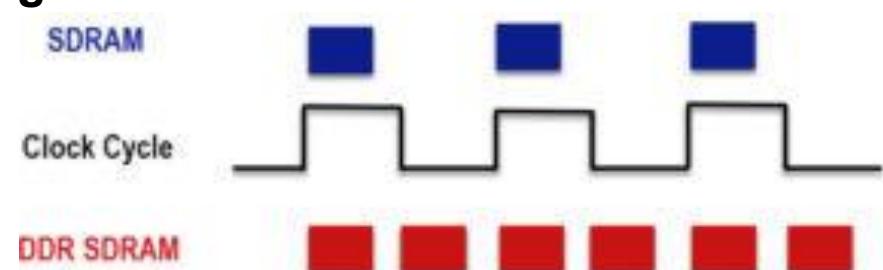
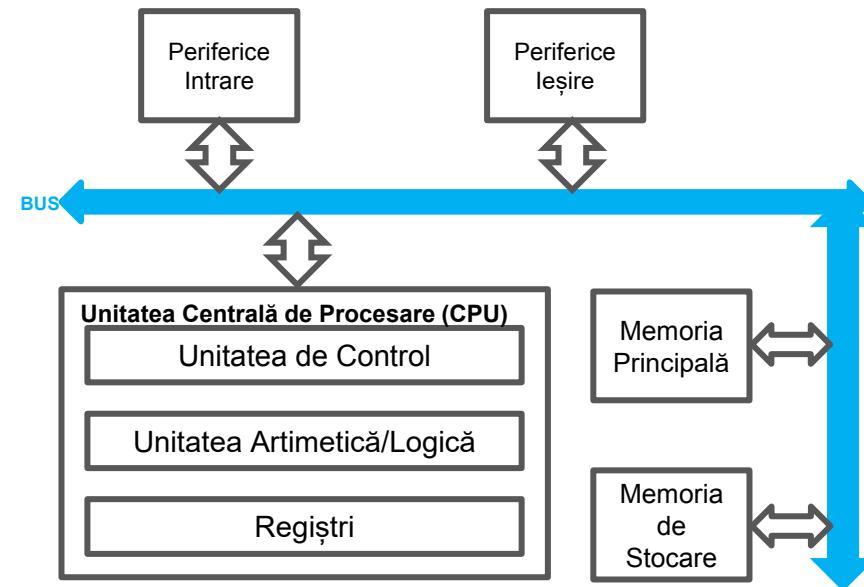
- Memoria Principală
 - conține cod și date
 - este volatilă
- Static RAM (SRAM)
 - bazată pe flip-flops
 - rapid
 - scump
 - registrii din CPU sunt de același tip
- Dynamic RAM (DRAM)
 - fiecare bit este reprezentat de o combinație tranzistor + condensator
 - condensatoarele suferă de leakage (scurgeri de tensiune)
 - DRAM trebuie actualizat o dată la fiecare câteva zeci de ms

de ce este DRAM mai ieftin decât SRAM?
are DRAM niște dezavantaje în comparație cu SRAM?

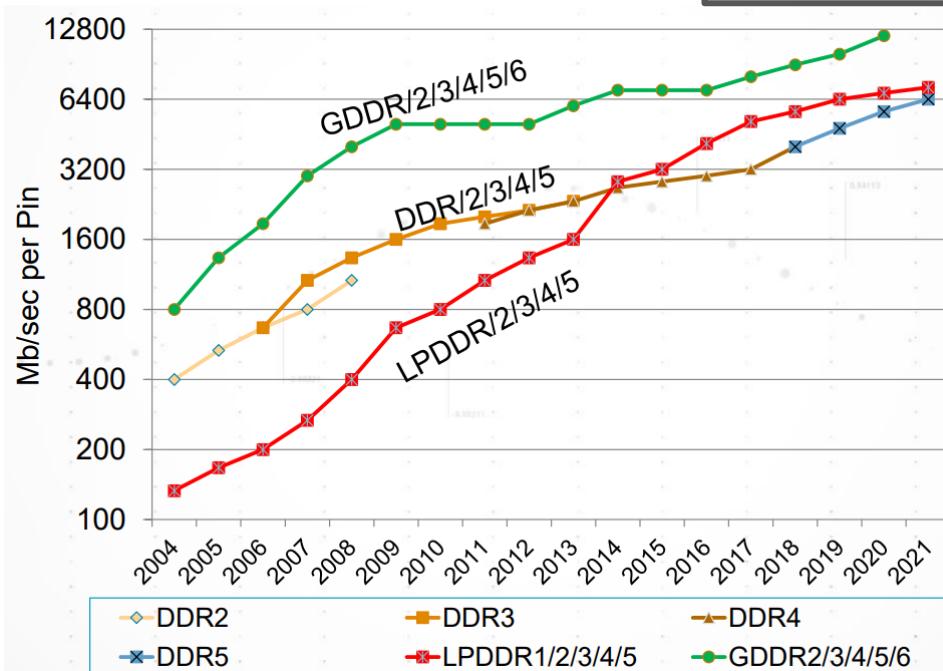
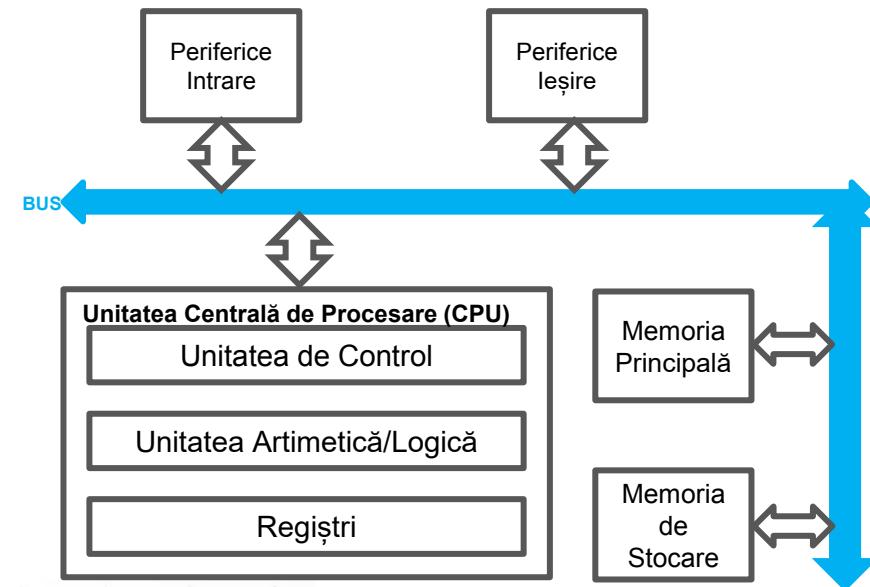
ARHITECTURA DE BAZĂ

- Memoria Principală
 - conține cod și date
 - este volatilă
- DDR RAM
 - Double Data Rate RAM
 - .../DDR4/DDR5/DDR6
 - performanța este definită de:
 - capacitate
 - dacă au un sistem intern de corectarea erorilor (ECC)
 - timpi de acces (în cât timp de la comanda de citire de biți din RAM avem datele disponibile?, timpul de refresh)
 - consumul de energie

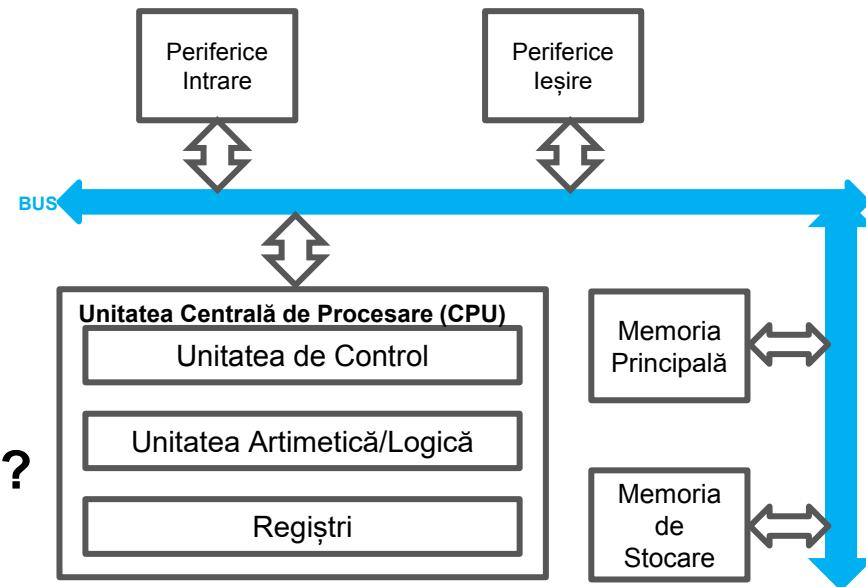
ARHITECTURA DE BAZĂ

- Memoria Principală
 - conține cod și date
 - este volatilă
- ce avem azi?

ARHITECTURA DE BAZĂ

- **Memoria Principală**
 - **conține cod și date**
 - **este volatilă**
- **ce ne interesează la memorie?**

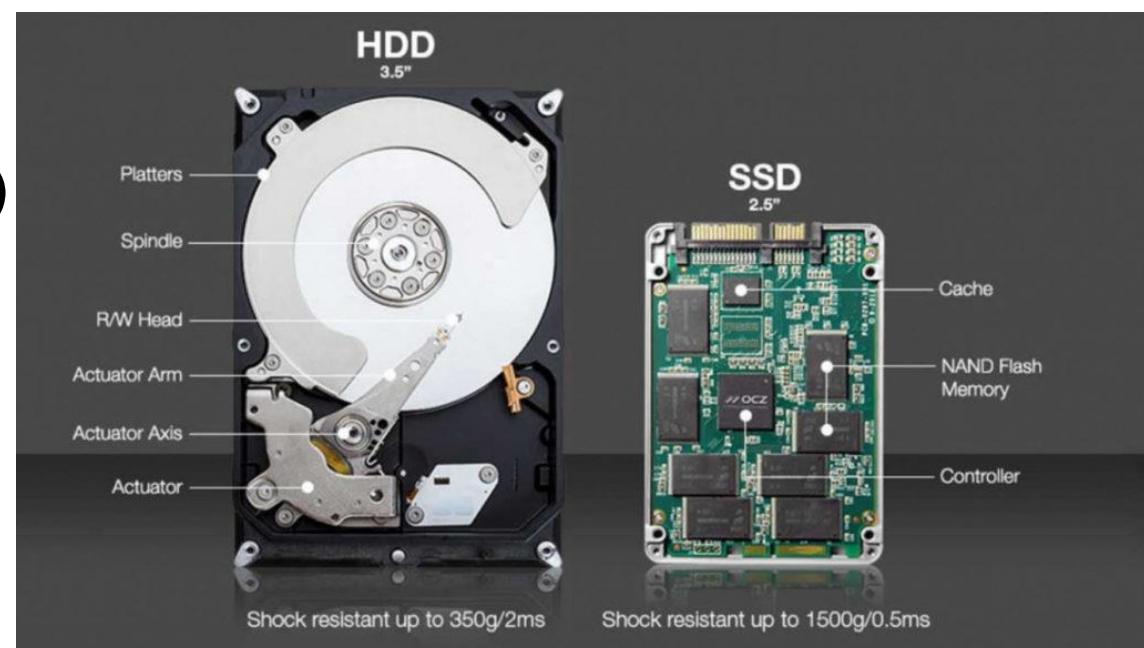
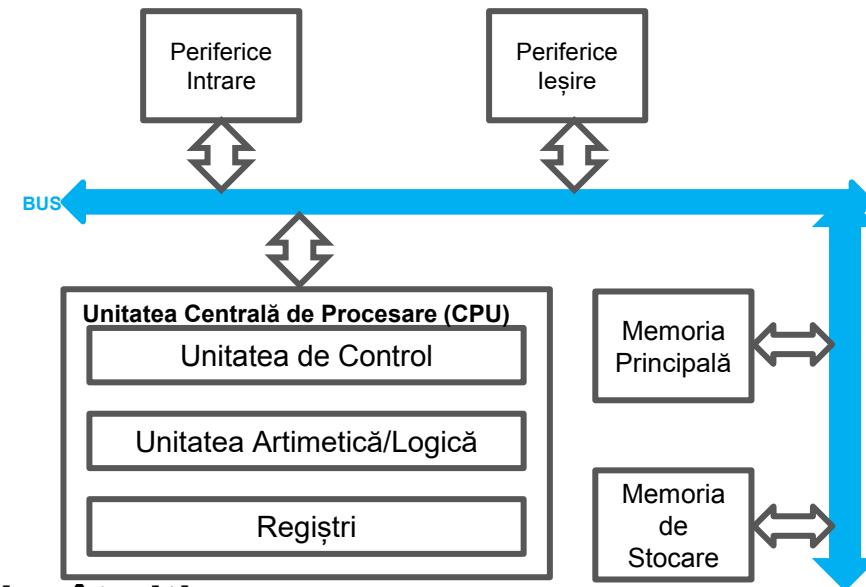

MEMORIE

Capacitate memorie	32 GB
Tip memorie	DDR4
Numar sloturi	4
Sloturi ocupate	2
Frecvență	2666 MHz
Capacitate memorie maxima suportată	128 GB

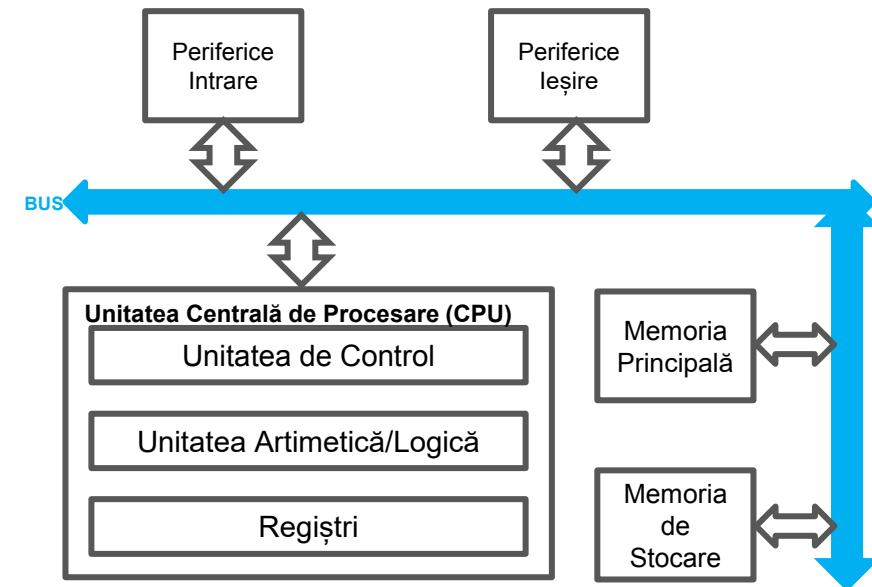
ARHITECTURA DE BAZĂ

- Memoria de Stocare
 - conține cod și date
 - este nevolatilă
- SSD (Solid State Disks)
 - e memorie flash, rapidă
 - azi, e scumpă
 - scrierea e mult mai lentă decât citirea
- HDD (Hard Disks)
 - mecanic

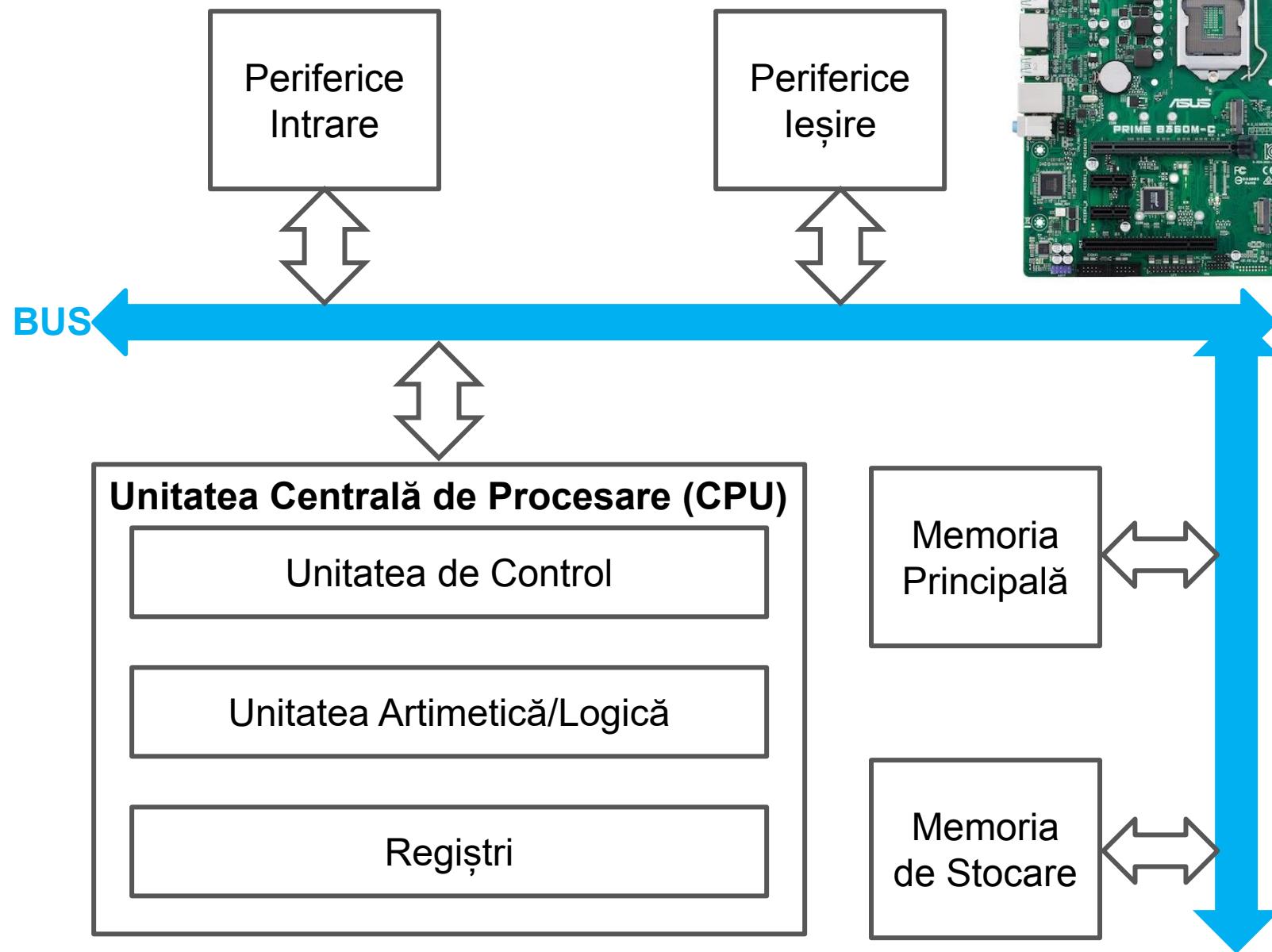

ARHITECTURA DE BAZĂ

- **BUS**
 - **conectează CPU/memorie**
 - **proprietați**
 - **capacitatea (bandwidth)**
 - **viteza (MHz)**

ARHITECTURA DE BAZĂ

un astfel de sistem poate executa doar cod mașină pentru un singur stream

CE AM FĂCUT ASTĂZI

- arhitectura de bază a calculatoarelor
- Instruction Set Architecture (ISA)

DATA VIITOARE ...

- continuăm discuția despre arhitectura de bază a calculatoarelor
- de la cod sursă la cod mașină

LECTURĂ SUPLIMENTARĂ

- PH book
 - 2.5 Representing Instructions in the Computer
 - 4.1 – 4.4 The Processor
- Ben Eater, Designing a 7-segment hex decoder,
<https://www.youtube.com/watch?v=7zffjsXqATg>
- Ben Eater, Using an EEPROM to replace combinational logic,
<https://www.youtube.com/watch?v=BA12Z7gQ4P0>
- Crash Course Computer Science (o descriere grafică intuitivă, corectă):
 - How Computers Calculate - the ALU,
<https://www.youtube.com/watch?v=1l5ZMmrOfnA&list=PLH2l6uzC4UEW0s7-KewFLBC1D0l6XRfy&index=6>
 - Registers and RAM,
<https://www.youtube.com/watch?v=fpnE6UAfbtU&list=PLH2l6uzC4UEW0s7-KewFLBC1D0l6XRfy&index=7>
 - The Central Processing Unit (CPU),
<https://www.youtube.com/watch?v=FZGugFqdr60&list=PLH2l6uzC4UEW0s7-KewFLBC1D0l6XRfy&index=8>
 - Instructions & Programs,
<https://www.youtube.com/watch?v=zItgXvg6r3k&list=PLH2l6uzC4UEW0s7-KewFLBC1D0l6XRfy&index=9>

ARHITECTURA SISTEMELOR DE CALCUL - CURS 0x07

DE LA COD SURSĂ LA EXECUȚIE

Cristian Rusu

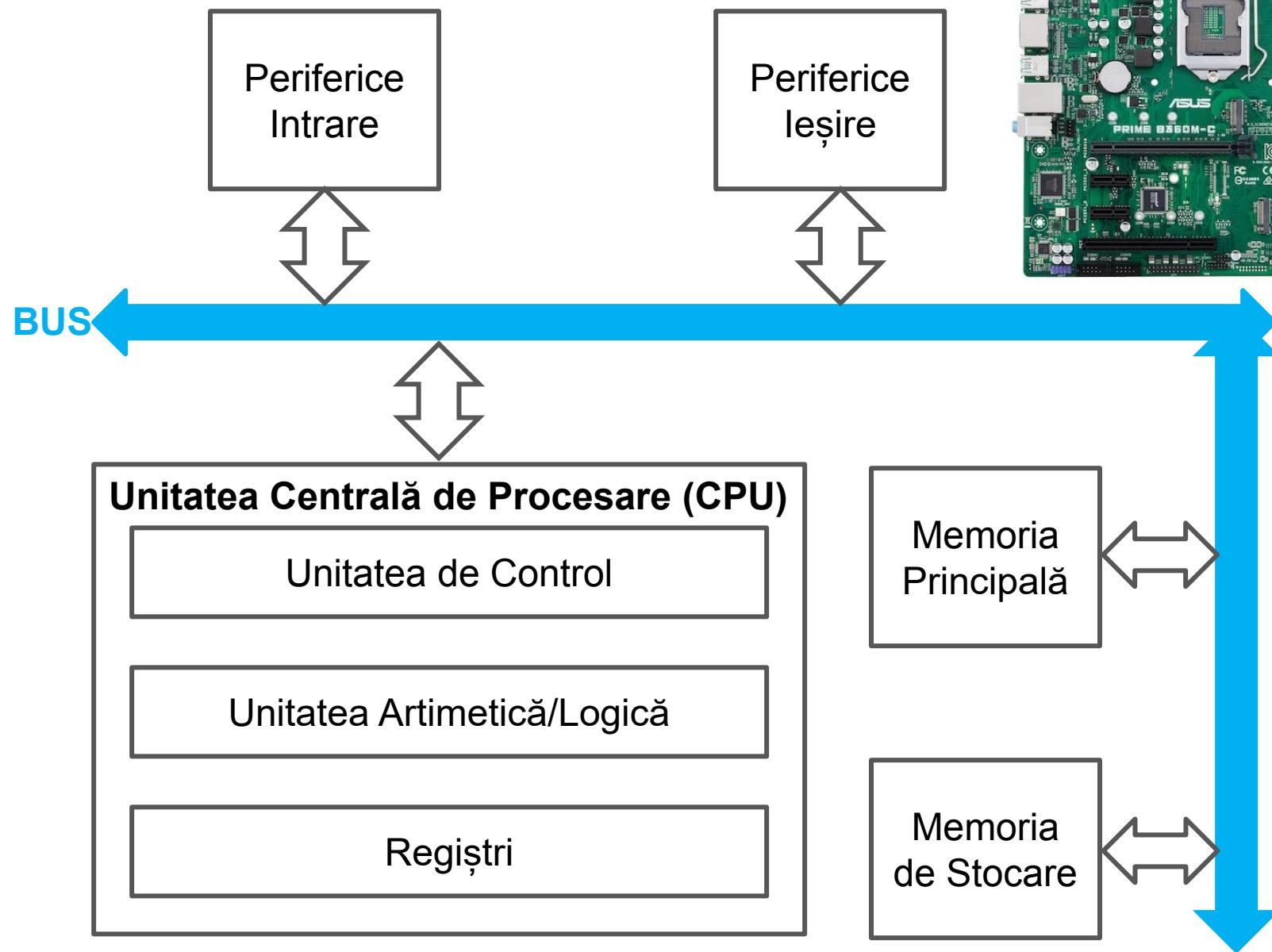
DATA TRECUTĂ

- arhitectura de bază a calculatoarelor
- una dintre concluzii: comunicarea, la fel de importantă ca și procesarea în sine

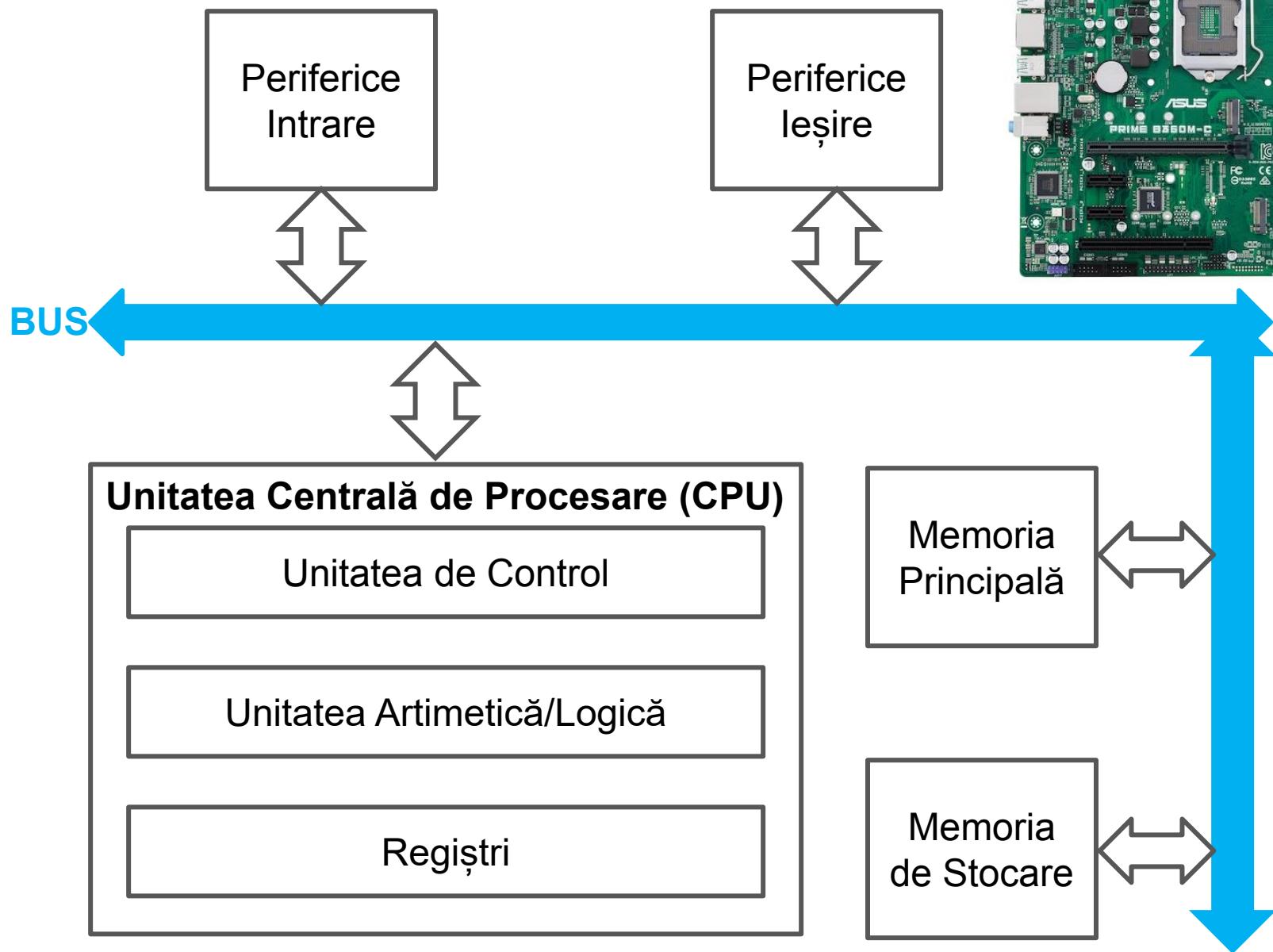
CUPRINS

- scurt review arhitectura de bază a calculatoarelor
- Instruction Set Architecture (ISA)
- de la cod sursă la cod mașină
 - software cracking
 - executarea datelor

ARHITECTURA DE BAZĂ

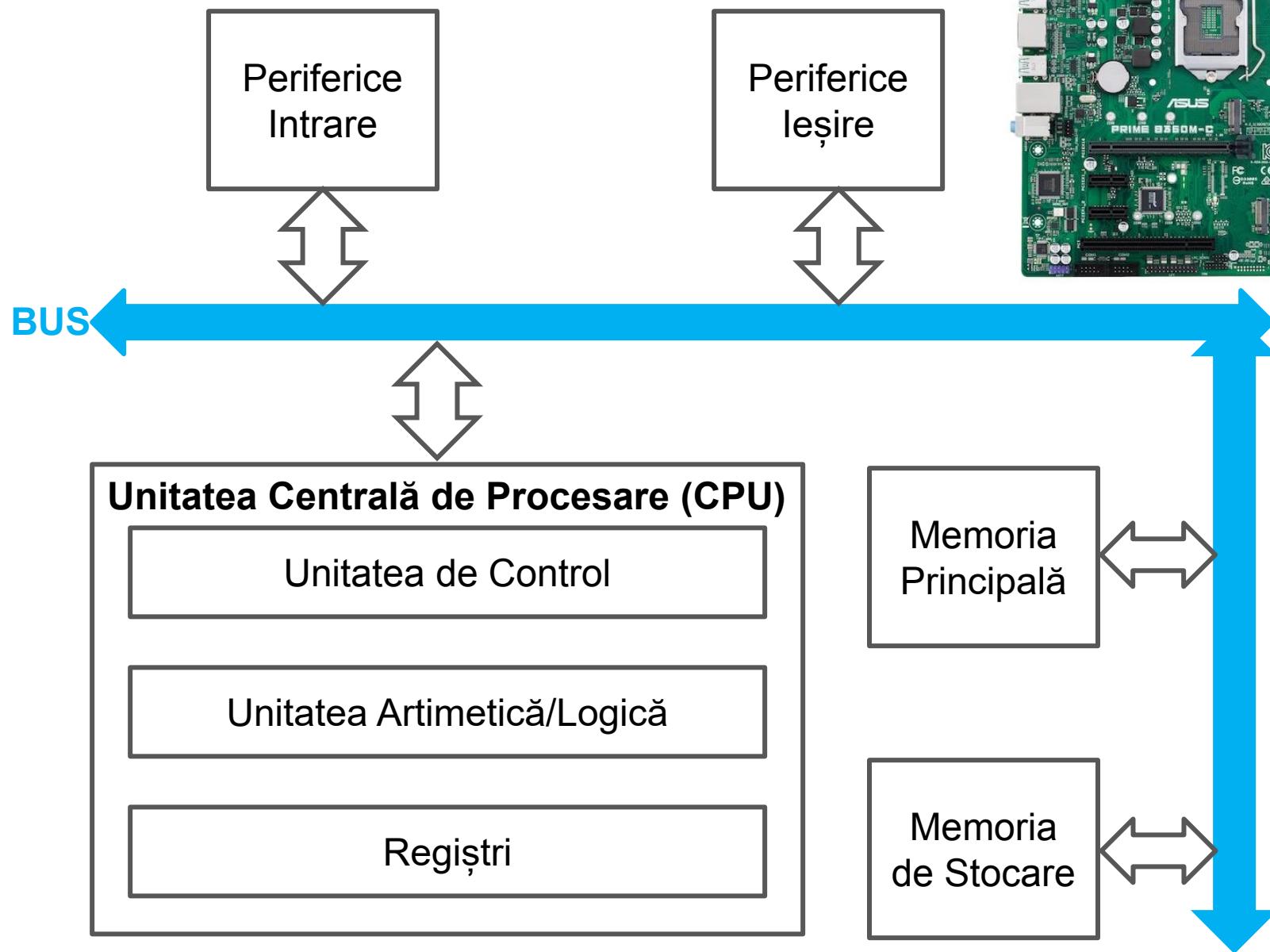

ARHITECTURA DE BAZĂ

comunicarea cu perifericele se face de obicei prin buffer-e în memorie

ARHITECTURA DE BAZĂ

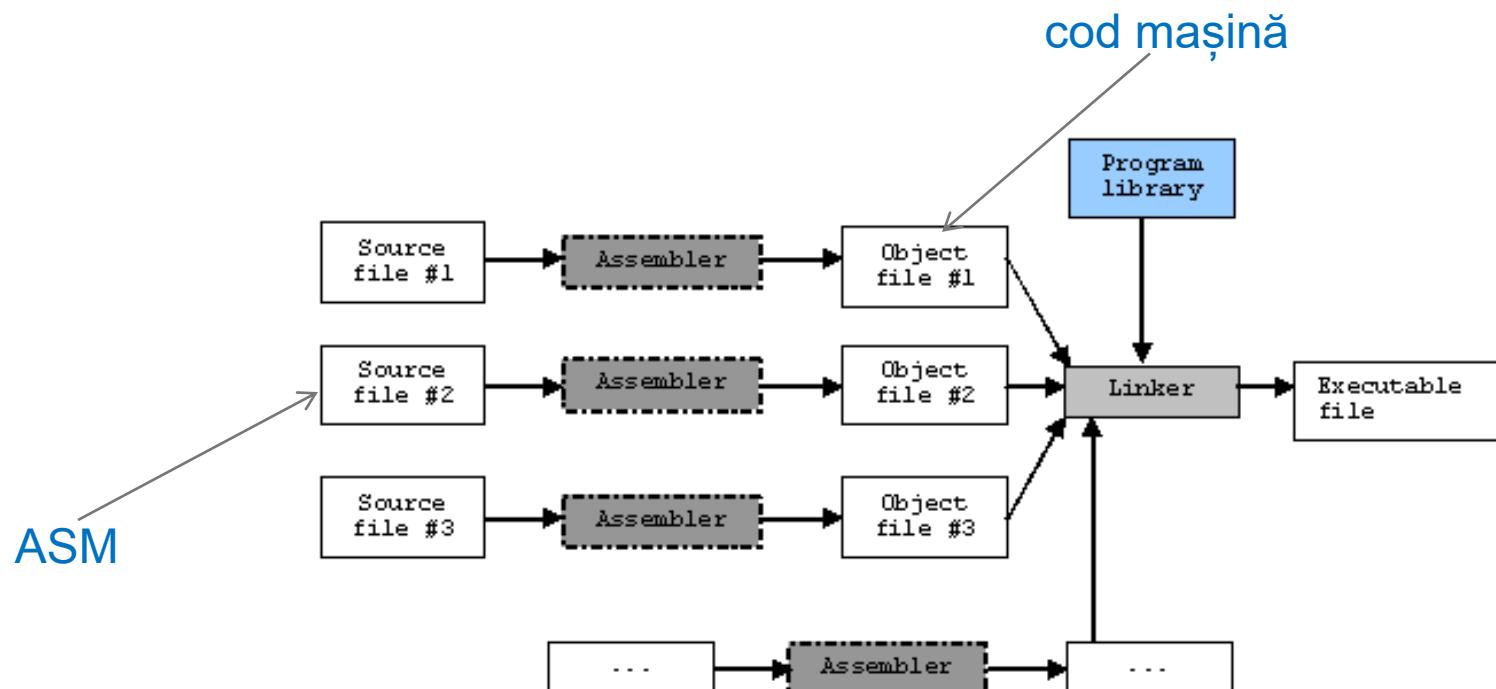

un astfel de sistem poate executa doar *cod mașină*

DE LA COD SURSĂ LA EXECUȚIE

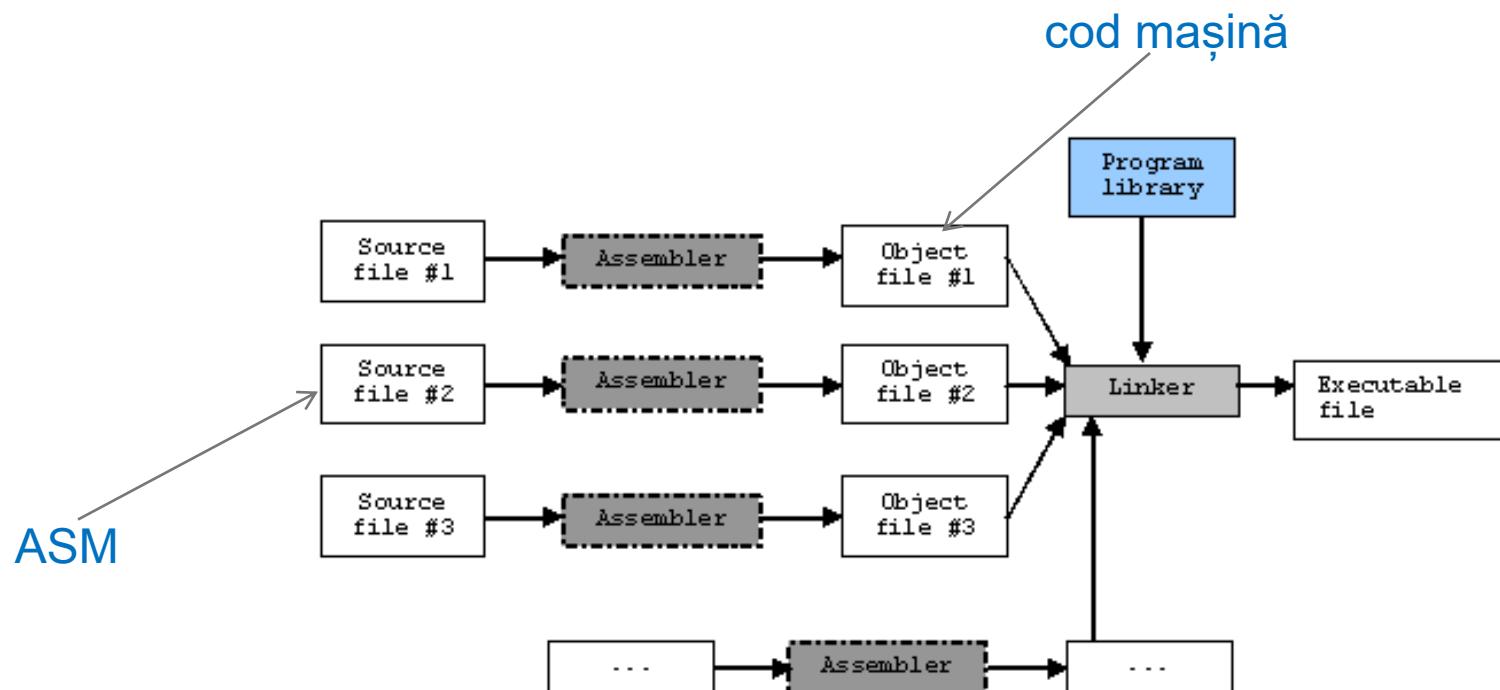
- cod mașină (machine code)

- instrucțiuni binare executate direct de CPU
- CPU poate executa doar cod mașină (orice altceva e tradus în CM)
- cum obține cod mașină?
 - din cod sursă
 - codul sursă este generic
 - codul mașină e specific pentru Assembler, CPU, OS

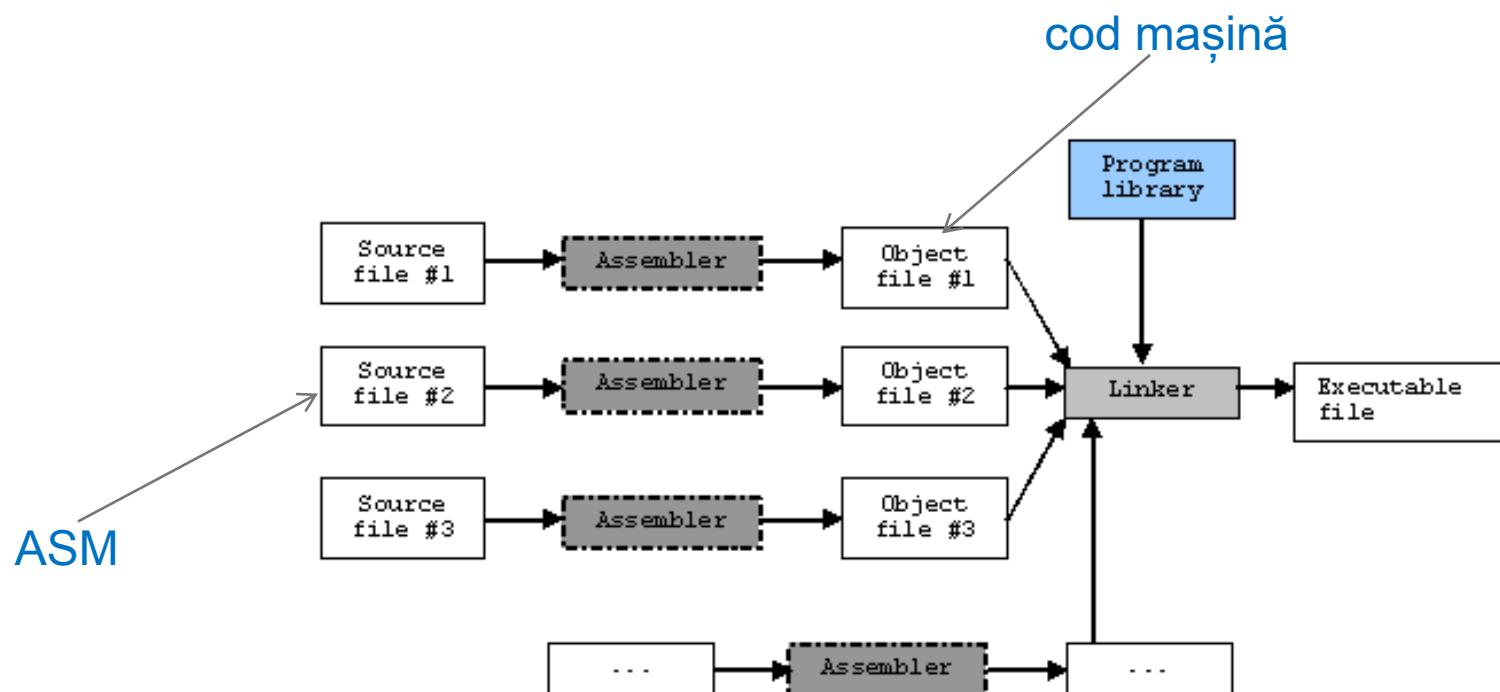
DE LA COD SURSĂ LA EXECUȚIE

- cod mașină (machine code)
 - la laborator, primul vostru program ASM a fost:
 - as --32 program_exit.asm -o program_exit.o
 - ld -m elf_i386 program_exit.o -o program_exit
 - ./program_exit

DE LA COD SURSĂ LA EXECUȚIE

- cod mașină (machine code)
 - la laborator, pentru programele ASM unde ați folosit scanf/printf:
 - as --32 matrix.asm -o matrix.o
 - gcc -m32 matrix.o -o matrix
 - ./matrix

DE LA COD SURSĂ LA EXECUȚIE

- în general (nu doar pentru Assembly)

Source Code

```
int main()
{
    printf("Hello world!");
}
```

Assembly

```
.main PROC
    push ebp
    mov ebp, esp
    push OFFSET $SG2985
    call DWORD PTR __imp_printf
    add esp, 4
    xor eax, eax
    pop ebp
    ret 0
.main ENDP
_TEXT ENDS
END
```

Object File

```
68 00 30 40 00 FF 15 90
50 C3 B8 40 5A 00 00 66
33 C0 EB 34 80 00 3C 00
50 45 00 00 75 EA B8 00
40 00 75 DC 33 C0 B3 B9
81 E8 00 40 00 0F 95 C0
15 7C 20 40 00 59 6A FF
34 20 40 00 A3 88 33 40
30 40 00 89 01 B0 00 38
89 01 E8 27 05 00 00 E8
40 00 00 75 0C 68 E4 12
59 E8 48 05 00 00 83 30
FF FF 15 44 28 40 00 59
E8 D4 04 00 00 A1 58 30
00 FF 35 54 30 40 00 A3
```

Binary File

```
68 00 30 40 00 FF 15 90
50 C3 B8 40 5A 00 00 66
33 C0 EB 34 80 00 3C 00
50 45 00 00 75 EA B8 00
40 00 75 DC 33 C0 B3 B9
81 E8 00 40 00 0F 95 C0
15 7C 20 40 00 59 6A FF
34 20 40 00 A3 88 33 40
30 40 00 89 01 B0 00 38
89 01 E8 27 05 00 00 E8
40 00 00 75 0C 68 E4 12
00 68 B4 20 40 00 68 A7
59 59 85 C0 74 17 C7 45
00 00 E9 DE 00 00 00 89
33 40 00 75 18 68 A0 20
77 04 00 00 59 59 C7 05
```

Process

```
68 00 30 40 00 FF 15 90
50 C3 B8 40 5A 00 00 66
33 C0 EB 34 80 00 3C 00
50 45 00 00 75 EA B8 00
40 00 75 DC 33 C0 B3 B9
81 E8 00 40 00 0F 95 C0
15 7C 20 40 00 59 6A FF
34 20 40 00 A3 88 33 40
30 40 00 89 01 B0 00 38
89 01 E8 27 05 00 00 E8
40 00 00 75 0C 68 E4 12
59 E8 48 05 00 00 83 30
FF FF 15 44 28 40 00 59
E8 D4 04 00 00 A1 58 30
00 FF 35 54 30 40 00 A3
```

Compile

Assemble

Link

Load

Libraries

```
00 68 B4 20 40 00 68 A7
59 59 85 C0 74 17 C7 45
00 00 E9 DE 00 00 00 89
33 40 00 75 18 68 A0 20
77 04 00 00 59 59 C7 05
```

DE LA COD SURSĂ LA EXECUȚIE

cod sursă: main.c

```
#include <stdio.h>

int main()
{
    printf("hello\n");
    return 42;
}
```

gcc -S -o main.asm main.c

cod sursă, assembly main.s

```
.LC0:
    .string "hello"
    .text
    .globl main
    .type main, @function

main:
.LFB0:
    .cfi_startproc
    endbr64
    pushq %rbp
    .cfi_def_cfa_offset 16
    .cfi_offset 6, -16
    movq %rsp, %rbp
    .cfi_def_cfa_register 6
    leaq .LC0(%rip), %rdi
    call puts@PLT
    movl $42, %eax
    popq %rbp
    .cfi_def_cfa 7, 8
    ret
    .cfi_endproc
```

gcc -o main main.c

cod mașină, main (hexdump)

0000000	457f 464c 0102 0001 0000 0000 0000 0000
0000010	0003 003e 0001 0000 1060 0000 0000 0000
0000020	0040 0000 0000 0000 3978 0000 0000 0000
0000030	0000 0000 0040 0038 000d 0040 001f 001e
0000040	0006 0000 0004 0000 0040 0000 0000 0000
0000050	0040 0000 0000 0000 0040 0000 0000 0000
0000060	02d8 0000 0000 0000 02d8 0000 0000 0000

DE LA COD SURSĂ LA EXECUȚIE

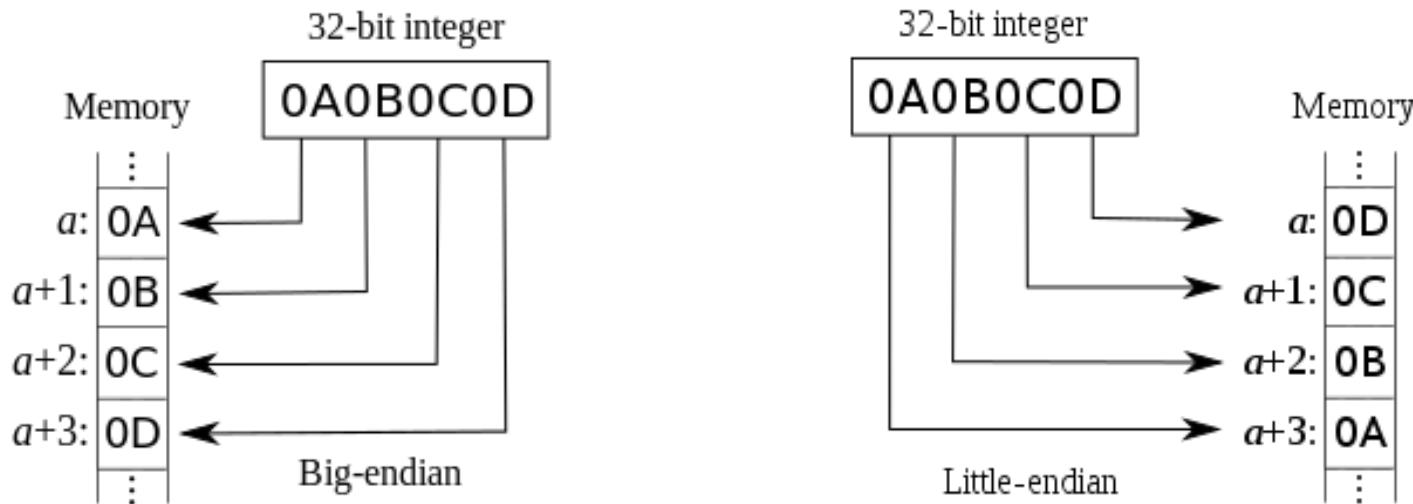
- **objdump main**

```
0000000000001149 <main>:  
1149: f3 0f 1e fa        endbr64  
114d: 55                 push    %rbp  
114e: 48 89 e5           mov     %rsp,%rbp  
1151: 48 8d 3d ac 0e 00 00  lea     0xeac(%rip),%rdi      # 2004 <_IO_stdin_used+0x4>  
1158: e8 f3 fe ff ff    callq   1050 <puts@plt>  
115d: b8 2a 00 00 00    mov     $0x2a,%eax  
1162: 5d                 pop    %rbp  
1163: c3                 retq  
1164: 66 2e 0f 1f 84 00 00  nopw   %cs:0x0(%rax,%rax,1)  
116b: 00 00 00             
116e: 66 90               xchg   %ax,%ax
```

DE LA COD SURSĂ LA EXECUȚIE

- objdump main

```
0000000000000001149 <main>:  
1149: f3 0f 1e fa          endbr64  
114d: 55                  push    %rbp  
114e: 48 89 e5            mov     %rsp,%rbp  
1151: 48 8d 3d ac 0e 00 00 lea     0xeac(%rip),%rdi      # 2004 <_IO_stdin_used+0x4>  
1158: e8 f3 fe ff ff      callq   1050 <puts@plt>  
115d: b8 2a 00 00 00      mov     $0x2a,%eax  
1162: 5d                  pop    %rbp  
1163: c3                  retq  
1164: 66 2e 0f 1f 84 00 00 nopw   %cs:0x0(%rax,%rax,1)  
116b: 00 00 00  
116e: 66 90                xchg   %ax,%ax
```


de asemenea, observați că instrucțiunile nu sunt codate cu aceeași lungime

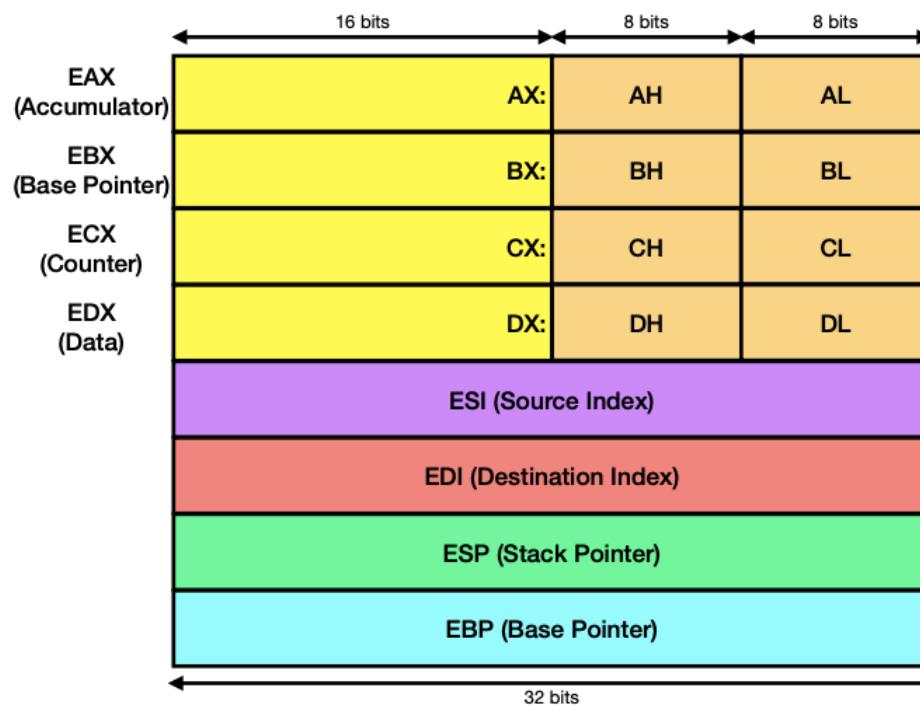
ARHITECTURA SETULUI DE INSTRUCȚIUNI

- **Instruction Set Arhitecture (ISA)**
 - structura sintactică și semantică a limbajului Assembly
 - registri
 - instrucțiuni
 - tipuri de date
 - metode de adresare a memoriei

ARHITECTURA SETULUI DE INSTRUCȚIUNI

- Instruction Set Arhitecture (ISA)
 - structura sintactică și semantică a limbajului Assembly
 - regiștri
 - instrucțiuni
 - tipuri de date
 - metode de adresare a memoriei

4 bits = 1 nibble
8 bits = 1 byte
16 bits = 1 word
32 bits = 1 dword
64 bits = 1 qword

FLAGS

Instruction Pointer (IP): următoarea instrucțiune care trebuie executată

Stack Pointer (ESP): adresa stivei

YMM (pentru AVX) / **XMM** (pentru SSE): regiștri pentru operații pe vectori

ARHITECTURA SETULUI DE INSTRUCȚIUNI

• Instruction Set Arhitecture (ISA)

- structura sintactică și semantică a limbajului Assembly
 - registri
 - instrucțiuni
 - tipuri de date
 - metode de adresare a memoriei

4 bits = 1 nibble
8 bits = 1 byte
16 bits = 1 word
32 bits = 1 dword
64 bits = 1 qword

Instruction Mnemonic	Condition (Flag States)	Description
Unsigned Conditional Jumps		
JA/JNBE	(CF or ZF) = 0	Above/not below or equal
JAE/JNB	CF = 0	Above or equal/not below
JB/JNAE	CF = 1	Below/not above or equal
JBE/JNA	(CF or ZF) = 1	Below or equal/not above
JC	CF = 1	Carry
JE/JZ	ZF = 1	Equal/zero
JNC	CF = 0	Not carry
JNE/JNZ	ZF = 0	Not equal/not zero
JNP/JPO	PF = 0	Not parity/parity odd
JP/JPE	PF = 1	Parity/parity even
JCXZ	CX = 0	Register CX is zero
JECXZ	ECX = 0	Register ECX is zero
Signed Conditional Jumps		
JG/JNLE	((SF xor OF) or ZF) = 0	Greater/not less or equal
JGE/JNL	(SF xor OF) = 0	Greater or equal/not less
JL/JNGE	(SF xor OF) = 1	Less/not greater or equal
JLE/JNG	((SF xor OF) or ZF) = 1	Less or equal/not greater
JNO	OF = 0	Not overflow
JNS	SF = 0	Not sign (non-negative)
JO	OF = 1	Overflow
JS	SF = 1	Sign (negative)

FLAGS

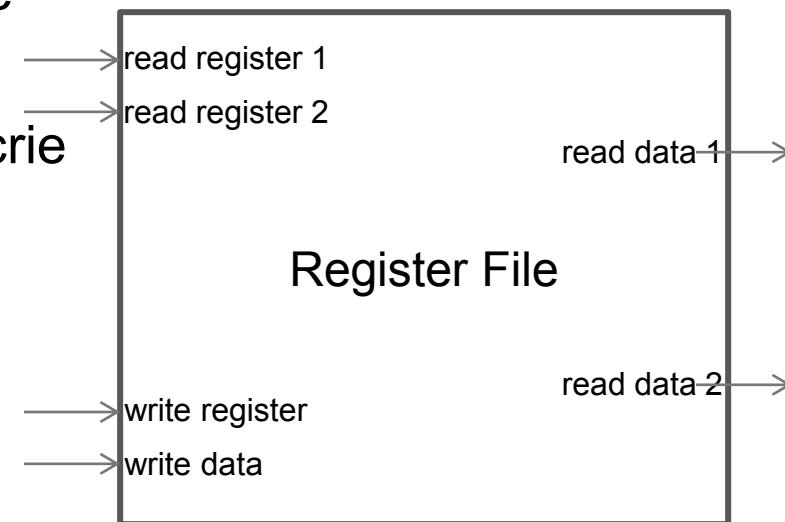
Instruction Pointer (IP): următoarea instrucțiune care trebuie executată

Stack Pointer (ESP): adresa stivei

YMM (pentru AVX) / **XMM** (pentru SSE): regiștri pentru operații pe vectori

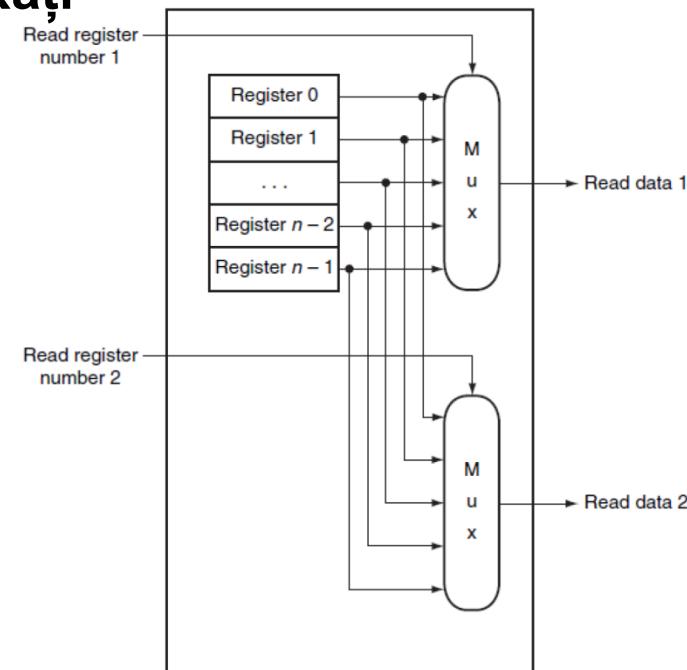
ARHITECTURA SETULUI DE INSTRUCȚIUNI

- Instruction Set Arhitecture (ISA)
 - structura sintactică și semantică a limbajului Assembly
 - regiștri
 - instrucțiuni
 - tipuri de date
 - metode de adresare a memoriei
- În general, regiștrii sunt grupați și indexați
 - read register 1 / 2: indecsii de citire
 - read data 1 / 2: datele citite
 - write register: indexul în care se scrie
 - write data: datele care se scriu

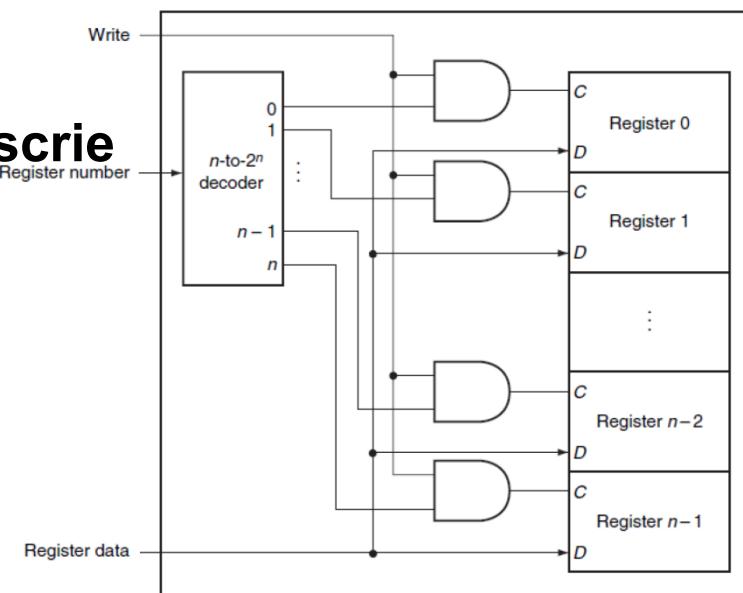
ARHITECTURA SETULUI DE INSTRUCȚIUNI

- Instruction Set Arhitecture (ISA)
 - structura sintactică și semantică a limbajului Assembly
 - regiștri
 - instrucțiuni
 - tipuri de date
 - metode de adresare a memoriei
- În general, regiștrii sunt grupați și indexați
 - **read register 1 / 2: indecșii de citire**
 - **read data 1 / 2: datele citite**
 - write register: indexul în care se scrie
 - write data: datele care se scriu

ARHITECTURA SETULUI DE INSTRUCȚIUNI

- Instruction Set Arhitecture (ISA)
 - structura sintactică și semantică a limbajului Assembly
 - regiștri
 - instrucțiuni
 - tipuri de date
 - metode de adresare a memoriei
- În general, regiștrii sunt grupați și indexați
 - read register 1 / 2: indecsii de citire
 - read data 1 / 2: datele citite
 - **write register: indexul în care se scrie**
 - **write data: datele care se scriu**

ARHITECTURA SETULUI DE INSTRUCȚIUNI

- Instruction Set Arhitecture (ISA)
 - structura sintactică și semantică a limbajului Assembly
 - regiștri
 - instrucțiuni
 - tipuri de date
 - metode de adresare a memoriei
 - <opcode> <listă operanzi>
 - add op1, op2 ($op2 \leftarrow op2 + op1$)
 - Categorii de instrucțiuni
 - **transferul datelor**: mov, cmov, movq, movs, movz, push, pop
 - **aritmetică și logică**: add, sub, mul, imul, div, idiv, sal, sar, shl, shr, and, or, not, xor, test, cmp
 - **controlul programului**: call, ret, j*

ARHITECTURA SETULUI DE INSTRUCȚIUNI

- Instruction Set Arhitecture (ISA)
 - structura sintactică și semantică a limbajului Assembly
 - registri
 - instrucțiuni
 - **tipuri de date**
 - metode de adresare a memoriei

C declaration	Intel data type	GAS suffix	x86-64 Size (Bytes)
char	Byte	b	1
short	Word	w	2
int	Double word	l	4
unsigned	Double word	l	4
long int	Quad word	q	8
unsigned long	Quad word	q	8
char *	Quad word	q	8
float	Single precision	s	4
double	Double precision	d	8
long double	Extended precision	t	16

* pot fi mici variații în funcție de definiții, windows vs linux etc.

ARHITECTURA SETULUI DE INSTRUCȚIUNI

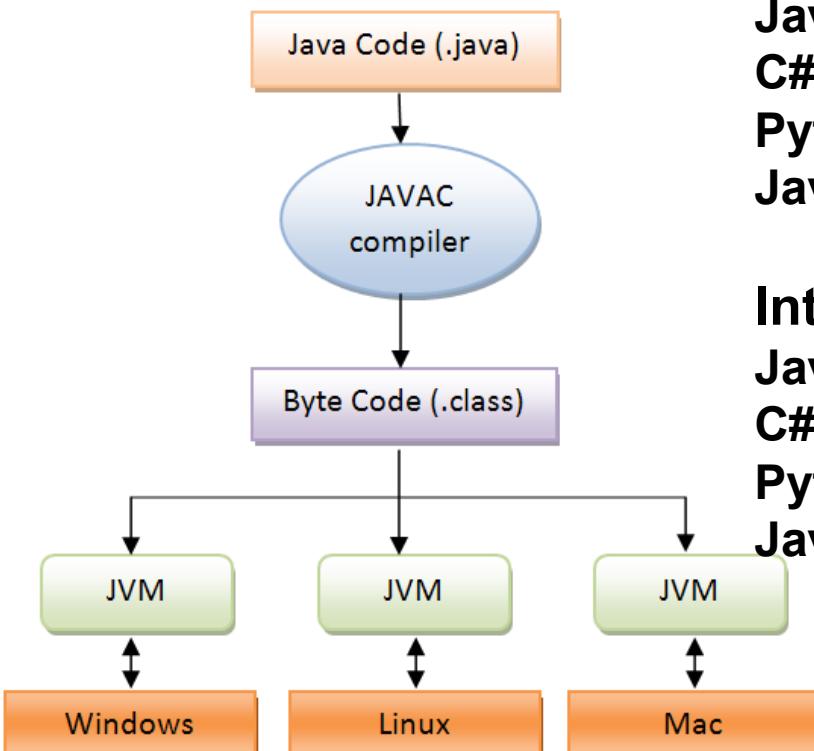
- **Instruction Set Arhitecture (ISA)**
 - structura sintactică și semantică a limbajului Assembly
 - registri
 - instrucțiuni
 - tipuri de date
 - metode de adresare a memoriei
 - **adresare imediată:**
 - imediat: mov \$172, %rdi
 - cu registru: mov %rcx, %rdi
 - cu memorie: mov 0x172, %rdi
 - **adresare indirectă**
 - indirect prin registru: mov (%rax), %rdi
 - indirect indexat: mov 172(%rax), %rdi
 - indirect bazat pe IP: mov 172(%rip), %rdi
 - **cazul cel mai general:** mov 172(%rdi, %rdx, 8), %rax
 - Base + Index*Scale + Displacement
 - îl aveți explicit detaliat în suportul de laborator

ARHITECTURA SETULUI DE INSTRUCȚIUNI

- câteva exemple în Assembly
 - mov
 - push
 - call
 - cmp
 - add
 - pop
 - lea
 - test
 - je
 - xor
 - jmp
 - jne
 - ret
 - inc/sub

DE LA COD SURSĂ LA EXECUȚIE

- excepție de la regulă
 - bytecode (cod interpretat): instrucțiunile sunt executate de un interpreter care apoi le trimită la CPU

Interpreted code:

Java: java byte-code

C#: Common Intermediate Language (CIL)

Python: .py, python byte-code (fișiere .pyc)

Javascript: .js

Interpreter:

Java: Java VM

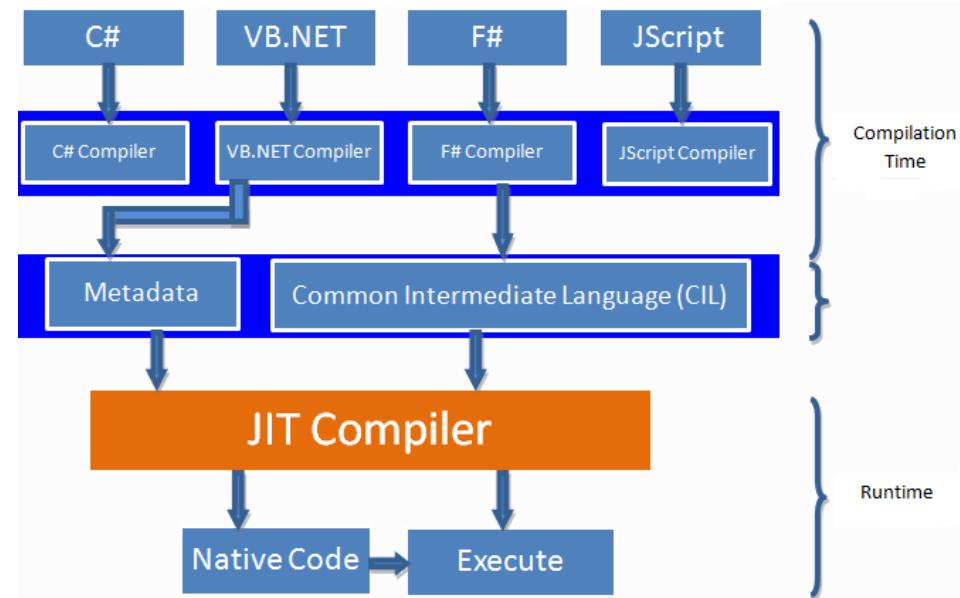
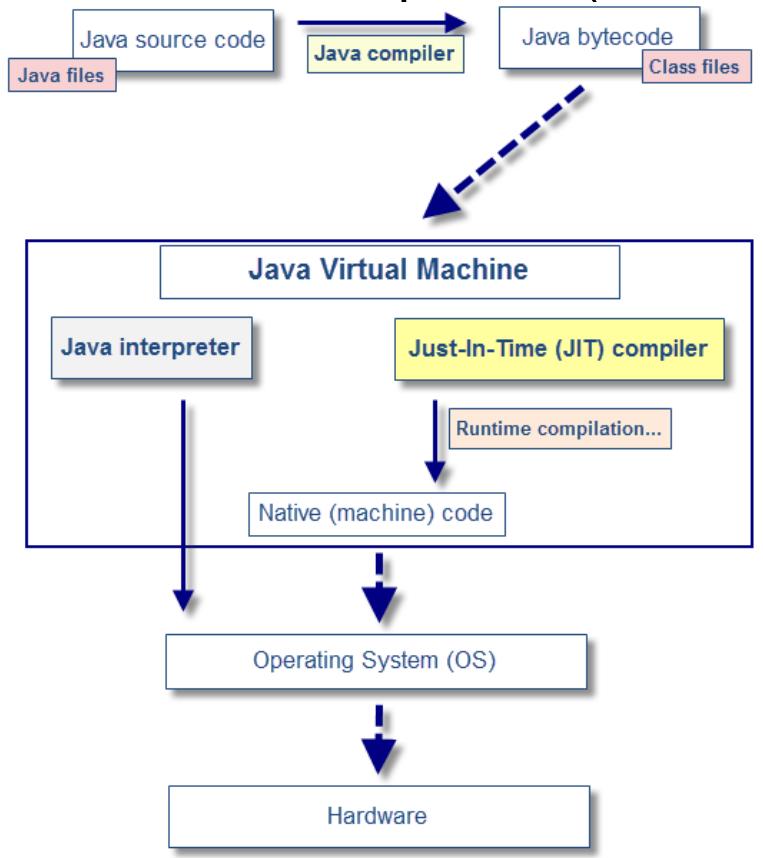
C#: Common Language Runtime (CLR) în .NET

Python: python Virtual Machine

Javascript: V8 sau Spider Monkey

DE LA COD SURSĂ LA EXECUȚIE

- **excepție de la regulă**
 - bytecode (cod interpretat): instrucțiunile sunt executate de un interpretor care apoi le trimită la CPU
 - totul e lent pentru că mai este un pas de procesare
 - JIT compilation (Just-In-Time compilation) ajută

UN EXEMPLU

- următorul program simplu verifică o cheie de licență

```
#include <string.h>
#include <stdio.h>

int main(int argc, char *argv[]) {
    if(argc==2) {
        printf("Checking License: %s\n", argv[1]);
        if(strcmp(argv[1], "AAAA-Z10N-42-OK")==0) {
            printf("Access Granted!\n");
        } else {
            printf("WRONG!\n");
        }
    } else {
        printf("Usage: <key>\n");
    }
    return 0;
}
```

UN EXEMPLU

- **gdb checklicense**

verifică dacă ceva este egal cu 2

call la strcmp
apoi jne

din nou call la puts
avem asta în cod?

```
(gdb) set disassembly-flavor intel
(gdb) disassemble main
Dump of assembler code for function main:
0x0000000000000740 <+0>:    push   rbp
0x0000000000000741 <+1>:    mov    rbp,rs
0x0000000000000744 <+4>:    sub    rs,0x10
0x0000000000000748 <+8>:    mov    DWORD PTR [rbp-0x4],edi
0x000000000000074b <+11>:   mov    QWORD PTR [rbp-0x10],rsi
0x000000000000074f <+15>:   cmp    DWORD PTR [rbp-0x4],0x2
0x0000000000000753 <+19>:   jne    0x7ae <main+110>
0x0000000000000755 <+21>:   mov    rax,QWORD PTR [rbp-0x10]
0x0000000000000759 <+25>:   add    rax,0x8
0x000000000000075d <+29>:   mov    rax,QWORD PTR [rax]
0x0000000000000760 <+32>:   mov    rsi,rax
0x0000000000000763 <+35>:   lea    rdi,[rip+0xea]      # 0x854
0x000000000000076a <+42>:   mov    eax,0x0
0x000000000000076f <+47>:   call   0x5e0 <printf@plt>
0x0000000000000774 <+52>:   mov    rax,QWORD PTR [rbp-0x10]
0x0000000000000778 <+56>:   add    rax,0x8
0x000000000000077c <+60>:   mov    rax,QWORD PTR [rax]
0x000000000000077f <+63>:   lea    rsi,[rip+0xec]      # 0x872
0x0000000000000786 <+70>:   mov    rdi,rax
0x0000000000000789 <+73>:   call   0x5f0 <strcmp@plt>
0x000000000000078e <+78>:   test   eax,eax
0x0000000000000790 <+80>:   jne    0x7a0 <main+96>
0x0000000000000792 <+82>:   lea    rdi,[rip+0xe2]      # 0x87b
0x0000000000000799 <+89>:   call   0x5d0 <puts@plt>
0x000000000000079e <+94>:   jmp    0x7ba <main+122>
0x00000000000007a0 <+96>:   lea    rdi,[rip+0xe4]      # 0x88b
0x00000000000007a7 <+103>:  call   0x5d0 <puts@plt>
0x00000000000007ac <+108>:  jmp    0x7ba <main+122>
0x00000000000007ae <+110>:  lea    rdi,[rip+0xe4]      # 0x899
0x00000000000007b5 <+117>:  call   0x5d0 <puts@plt>
0x00000000000007ba <+122>:  mov    eax,0x0
0x00000000000007bf <+127>:  leave 
0x00000000000007c0 <+128>:  ret

End of assembler dump.
(gdb) █
```

UN EXEMPLU

- gdb checklicense

```
#include <string.h>
#include <stdio.h>

int main(int argc, char *argv[]) {
    if(argc==2) {
        printf("Checking License: %s\n", argv[1]);
        if(strcmp(argv[1], "AAAA-Z10N-42-OK")==0) {
            printf("Access Granted!\n");
        } else {
            printf("WRONG!\n");
        }
    } else {
        printf("Usage: <key>\n");
    }
    return 0;
}
```

```
(gdb) set disassembly-flavor intel
(gdb) disassemble main
Dump of assembler code for function main:
0x0000000000000740 <+0>: push   rbp
0x0000000000000741 <+1>: mov    rbp,rsi
0x0000000000000744 <+4>: sub    rsp,0x10
0x0000000000000748 <+8>: mov    DWORD PTR [rbp-0x4],edi
0x000000000000074b <+11>: mov    QWORD PTR [rbp-0x10],rsi
0x000000000000074f <+15>: cmp    DWORD PTR [rbp-0x4],0x2
0x0000000000000753 <+19>: ine    0x7ae <main+110>
0x0000000000000755 <+21>: mov    rax,QWORD PTR [rbp-0x10]
0x0000000000000759 <+25>: add    rax,0x8
0x000000000000075d <+29>: mov    rax,QWORD PTR [rax]
0x0000000000000760 <+32>: mov    rsi,rax
0x0000000000000763 <+35>: lea    rdi,[rip+0xea]      # 0x854
0x000000000000076a <+42>: mov    eax,0x0
0x000000000000076f <+47>: call   0x5e0 <printf@plt>
0x0000000000000774 <+52>: mov    rax,QWORD PTR [rbp-0x10]
0x0000000000000778 <+56>: add    rax,0x8
0x000000000000077c <+60>: mov    rax,QWORD PTR [rax]
0x000000000000077f <+63>: lea    rsi,[rip+0xec]      # 0x872
0x0000000000000786 <+70>: mov    rdi,rax
0x0000000000000789 <+73>: call   0x5f0 <strcmp@plt>
0x000000000000078e <+78>: test   eax,eax
0x0000000000000790 <+80>: jne    0x7a0 <main+96>
0x0000000000000792 <+82>: lea    rdi,[rip+0xe2]      # 0x87b
0x0000000000000799 <+89>: call   0x5d0 <puts@plt>
0x000000000000079e <+94>: jmp    0x7ba <main+122>
0x00000000000007a0 <+96>: lea    rdi,[rip+0xe4]      # 0x88b
0x00000000000007a7 <+103>: call   0x5d0 <puts@plt>
0x00000000000007ac <+108>: jmp    0x7ba <main+122>
0x00000000000007ae <+110>: lea    rdi,[rip+0xe4]      # 0x899
0x00000000000007b5 <+117>: call   0x5d0 <puts@plt>
0x00000000000007ba <+122>: mov    eax,0x0
0x00000000000007bf <+127>: leave 
0x00000000000007c0 <+128>: ret

End of assembler dump.
(gdb) █
```

UN EXEMPLU

- **informațiile executabilului**
 - file checklicense
- **hex viewer**
 - hexdump -C checklicense
- **hex editor**
 - hexeditor checklicense
- **scoate toate string-urile din fișier**
 - strings checklicense
- **dump al obiectelor din fișier**
 - objdump -x checklicense
- **analiză binară avansată**
 - radare2 (r2)
 - ghidra

UN EXEMPLU

- objdump -d checklicense

```
0000000000000740 <main>:  
740: 55                      push   %rbp  
741: 48 89 e5                mov    %rsp,%rbp  
744: 48 83 ec 10             sub    $0x10,%rsp  
748: 89 7d fc                mov    %edi,-0x4(%rbp)  
74b: 48 89 75 f0             mov    %rsi,-0x10(%rbp)  
74f: 83 7d fc 02             cmpl   $0x2,-0x4(%rbp)  
753: 75 59                  jne    7ae <main+0x6e>  
755: 48 8b 45 f0             mov    -0x10(%rbp),%rax  
759: 48 83 c0 08             add    $0x8,%rax  
75d: 48 8b 00                mov    (%rax),%rax  
760: 48 89 c6                mov    %rax,%rsi  
763: 48 8d 3d ea 00 00 00    lea    0xea(%rip),%rdi      # 854 <_IO_stdin_used+0x4>  
76a: b8 00 00 00 00           mov    $0x0,%eax  
76f: e8 6c fe ff ff           callq 5e0 <printf@plt>  
774: 48 8b 45 f0             mov    -0x10(%rbp),%rax  
778: 48 83 c0 08             add    $0x8,%rax  
77c: 48 8b 00                mov    (%rax),%rax  
77f: 48 8d 35 ec 00 00 00    lea    0xec(%rip),%rsi      # 872 <_IO_stdin_used+0x22>  
786: 48 89 c7                mov    %rax,%rdi  
789: e8 62 fe ff ff           callq 5f0 <strcmp@plt>  
78e: 85 c0                  test   %eax,%eax  
790: 75 0e                  jne    7a0 <main+0x60>  
792: 48 8d 3d e2 00 00 00    lea    0xe2(%rip),%rdi      # 87b <_IO_stdin_used+0x2b>  
799: e8 32 fe ff ff           callq 5d0 <puts@plt>  
79e: eb 1a                  jmp    7ba <main+0x7a>  
7a0: 48 8d 3d e4 00 00 00    lea    0xe4(%rip),%rdi      # 88b <_IO_stdin_used+0x3b>  
7a7: e8 24 fe ff ff           callq 5d0 <puts@plt>  
7ac: eb 0c                  jmp    7ba <main+0x7a>  
7ae: 48 8d 3d e4 00 00 00    lea    0xe4(%rip),%rdi      # 899 <_IO_stdin_used+0x49>  
7b5: e8 16 fe ff ff           callq 5d0 <puts@plt>  
7ba: b8 00 00 00 00           mov    $0x0,%eax  
7bf: c9                      leaveq  
7c0: c3                      retq  
7c1: 66 2e 0f 1f 84 00 00    nopw   %cs:0x0(%rax,%rax,1)  
7c8: 00 00 00  
7cb: 0f 1f 44 00 00           nopl   0x0(%rax,%rax,1)
```

UN EXEMPLU

- hexeditor checklicense

The screenshot shows a hex editor interface with two panes. The left pane displays a memory dump in hex and ASCII formats. The right pane shows the corresponding ASCII characters. A vertical scroll bar is visible between the two panes.

Address	Hex	ASCII
00000790	75 0E 48 8D 3D E2 00 00 00 00 E8 32 FE FF FF EB 0C 48 8D	u.H.=.....2..... H.=.....\$.....H.
000007A0	48 8D 3D E4 00 00 00 E8 16 FE FF FF B8 00 00 00 00 C9	=..... .f.....D..
000007B0	3D E4 00 00 00 E8 16 FE FF FF B8 00 00 00 00 00 C9	AWAVA..AUATL.%.. .UH...SI..I.
000007C0	C3 66 2E 0F 1F 84 00 00 00 00 00 0F 1F 44 00 00	.L).H...H..... .H..t 1.....
000007D0	41 57 41 56 41 89 FF 41 55 41 54 4C 8D 25 F6 05	L..L..D..A..H.. .H9.u.H...[]A\A]
000007E0	20 00 55 48 8D 2D F6 05 20 00 53 49 89 F6 49 89	A^A..f.....H..H.....
000007F0	D5 4C 29 E5 48 83 EC 08 48 C1 FD 03 E8 9F FD FFChecking the license: %s ...
00000800	FF 48 85 ED 74 20 31 DB 0F 1F 84 00 00 00 00 00 00	..ABCDEFGH.Acce s granted!.Acce s denied.Usage:
00000810	4C 89 EA 4C 89 F6 44 89 FF 41 FF 14 DC 48 83 C3	<key>.....;<...X..
00000820	01 48 39 DD 75 EA 48 83 C4 08 5B 5D 41 5C 41 5Dh..X..
00000830	41 5E 41 5F C3 90 66 2E 0F 1F 84 00 00 00 00 00 00(.....
00000840	F3 C3 00 00 48 83 EC 08 48 83 C4 08 C3 00 00 00	0.....
00000850	01 00 02 00 43 68 65 63 6B 69 6E 67 20 74 68 65	.zR..x
00000860	20 6C 69 63 65 6E 73 65 3A 20 25 73 20 2E 2E 2E+.....
00000870	0A 00 41 42 43 44 45 46 47 48 00 41 63 63 65 73	.zR..x
00000880	73 20 67 72 61 6E 74 65 64 21 00 41 63 63 65 73	\$.....@.. .F..J..w..?;*
00000890	73 20 64 65 6E 69 65 64 00 55 73 61 67 65 3A 20	*3\$".....D..
000008A0	3C 6B 65 79 3E 00 00 00 01 1B 03 3B 3C 00 00 00\.....
000008B0	06 00 00 00 18 FD FF FF 88 00 00 00 58 FD FF FF	.A....C...
000008C0	B0 00 00 00 68 FD FF FF 58 00 00 00 98 FE FF FF	D.... ...8...e...
000008D0	C8 00 00 00 28 FF FF FF E8 00 00 00 98 FF FF FF	.B....B....E..
000008E0	30 01 00 00 00 00 00 00 14 00 00 00 00 00 00 00	B.(..H..0..H.8..M
000008F0	01 7A 52 00 01 78 10 01 1B 0C 07 08 90 01 07 10	.@r.8A.0A.(B..B.
00000900	14 00 00 00 1C 00 00 00 08 FD FF FF 2B 00 00 00	.B..B..
00000910	00 00 00 00 00 00 00 00 14 00 00 00 00 00 00 00
00000920	01 7A 52 00 01 78 10 01 1B 0C 07 08 90 01 00 00
00000930	24 00 00 00 1C 00 00 00 88 FC FF FF 40 00 00 00
00000940	00 0E 10 46 0E 18 4A 0F 0B 77 08 80 00 3F 1A 3B
00000950	2A 33 24 22 00 00 00 00 14 00 00 00 44 00 00 00
00000960	A0 FC FF FF 08 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00
00000970	1C 00 00 00 5C 00 00 00 C8 FD FF FF 81 00 00 00
00000980	00 41 0E 10 86 02 43 0D 06 02 7C 0C 07 08 00 00
00000990	44 00 00 00 7C 00 00 00 38 FE FF FF 65 00 00 00
000009A0	00 42 0E 10 8F 02 42 0E 18 8E 03 45 0E 20 8D 04
000009B0	42 0E 28 8C 05 48 0E 30 86 06 48 0E 38 83 07 4D
000009C0	0E 40 72 0E 38 41 0E 30 41 0E 28 42 0E 20 42 0E
000009D0	18 42 0E 10 42 0E 08 00 14 00 00 00 C4 00 00 00
000009E0	60 FE FF FF 02 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00
000009F0	00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00
00000AA0	00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00
00000A10	00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00
00000A20	00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00
00000A30	00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00
00000A40	00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00

schimbăm JNE?
care este noul OPCODE
pentru noua instrucțiune?

UN EXEMPLU

- hexeditor checklicense

The screenshot shows a hex editor interface with two panes. The left pane displays a memory dump in hex and ASCII formats. The right pane shows the corresponding ASCII text. A vertical blue bar highlights a specific section of the ASCII text.

Address	Hex Value	ASCII
00000790	75 0E 48 8D 3D E2 00 00 00 00 E8 32 FE FF FF EB 1A	u.H.=.....2.....
000007A0	48 8D 3D E4 00 00 00 E8 24 FE FF FF EB 0C 48 8D	H.=.....\$.....H.
000007B0	3D E4 00 00 00 E8 16 FE FF FF B8 00 00 00 00 C9	=.....
000007C0	C3 66 2E 0F 1F 84 00 00 00 00 00 0F 1F 44 00 00	.f.....D..
000007D0	41 57 41 56 41 89 FF 41 55 41 54 4C 8D 25 F6 05	AWAVA..AUATL.%..
000007E0	20 00 55 48 8D 2D F6 05 20 00 53 49 89 F6 49 89	.UH.-...SI..I..
000007F0	D5 4C 29 E5 48 83 EC 08 48 C1 FD 03 E8 9F FD FF	.L).H...H.....
00000800	FF 48 85 ED 74 20 31 DB 0F 1F 84 00 00 00 00 00 00	.H..t 1.....
00000810	4C 89 EA 4C 89 F6 44 89 FF 41 FF 14 DC 48 83 C3	L..L..D..A..H..
00000820	01 48 39 DD 75 EA 48 83 C4 08 5B 5D 41 5C 41 5D	.H9.u.H...[]A\A]
00000830	41 5E 41 5F C3 90 66 2E 0F 1F 84 00 00 00 00 00 00	A^A ..f.....
00000840	F3 C3 00 00 48 83 EC 08 48 83 C4 08 C3 00 00 00H..H.....
00000850	01 00 02 00 43 68 65 63 6B 69 6E 67 20 74 68 65Checking the
00000860	20 6C 69 63 65 6E 73 65 3A 20 25 73 20 2E 2E 2E	license: %s ...
00000870	0A 00 41 42 43 44 45 46 47 48 00 41 63 63 65 73	..ABCDEFGH.Acce
00000880	73 20 67 72 61 6E 74 65 64 21 00 41 63 63 65 73	s granted!.Acce
00000890	73 20 64 65 6E 69 65 64 00 55 73 61 67 65 3A 20	s denied.Usage:
000008A0	3C 6B 65 79 3E 00 00 00 01 1B 03 3B 3C 00 00 00	<key>.....;<...
000008B0	06 00 00 00 18 FD FF FF 88 00 00 00 58 FD FF FFX..
000008C0	B0 00 00 00 68 FD FF FF 58 00 00 00 98 FE FF FFh..X..
000008D0	C8 00 00 00 28 FF FF FF E8 00 00 00 98 FF FF FF(.....
000008E0	30 01 00 00 00 00 00 00 14 00 00 00 00 00 00 00 00	0.....
000008F0	01 7A 52 00 01 78 10 01 1B 0C 07 08 90 01 07 10	.zR..x
00000900	14 00 00 00 1C 00 00 00 08 FD FF FF 2B 00 00 00+.....
00000910	00 00 00 00 00 00 00 00 14 00 00 00 00 00 00 00 00
00000920	01 7A 52 00 01 78 10 01 1B 0C 07 08 90 01 00 00	.zR..x
00000930	24 00 00 00 1C 00 00 00 88 FC FF FF 40 00 00 00	\$.....@..
00000940	00 0E 10 46 0E 18 4A 0F 0B 77 08 80 00 3F 1A 3BF..J..w..?;*
00000950	2A 33 24 22 00 00 00 00 14 00 00 00 44 00 00 00	*3\$".....D..
00000960	A0 FC FF FF 08 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00
00000970	1C 00 00 00 5C 00 00 00 C8 FD FF FF 81 00 00 00\.....
00000980	00 41 0E 10 86 02 43 0D 06 02 7C 0C 07 08 00 00	.A....C..
00000990	44 00 00 00 7C 00 00 00 38 FE FF FF 65 00 00 00	D.... ...8...e...
000009A0	00 42 0E 10 8F 02 42 0E 18 8E 03 45 0E 20 8D 04	.B....B....E..
000009B0	42 0E 28 8C 05 48 0E 30 86 06 48 0E 38 83 07 4D	B.(..H..0..H..8..M
000009C0	0E 40 72 0E 38 41 0E 30 41 0E 28 42 0E 20 42 0E	.@r.8A.0A.(B..B..
000009D0	18 42 0E 10 42 0E 08 00 14 00 00 00 C4 00 00 00	.B..B..
000009E0	60 FE FF FF 02 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00
000009F0	00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00
00000AA0	00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00
00000A10	00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00
00000A20	00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00
00000A30	00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00
00000A40	00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00

Key bindings at the bottom:

- ^G Help
- ^C Exit (No Save)
- ^T goTo Offset
- ^X Exit and Save
- ^W Search
- ^U Undo
- ^L Redraw
- ^E

schimbați voi și alte lucruri:

- parola
- textul afișat

UN EXEMPLU

- ce am făcut?

- am modificat, permanent, fișierul binar
- cum ne putem da seama că un fișier a fost modificat?

Kali Linux Downloads

Download Kali Linux Images

We generate fresh Kali Linux image files every few months, which we make available for download. This page provides the links to download Kali Linux in its latest official release. For a release history, check our Kali Linux Releases page. Please note: You can find unofficial, untested weekly releases at <http://cdimage.kali.org/kali-weekly/>. Downloads are **rate limited to 5 concurrent connections**.

Image Name	Torrent	Version	Size	SHA256Sum
Kali Linux 64-Bit (Installer)	Torrent	2020.4	4.1G	50492d761e400c2b5e22c8f253dd6f75c27e4bc84e33c2eff272476a0588fb02
Kali Linux 64-Bit (Live)	Torrent	2020.4	3.3G	4d764a2ba67f41495c17247184d24b7f9ac9a7c57415bbbed663402aec78952b

EXECUȚIA DATELOR

- fie următorul program foarte simplu (shellcode.c)

```
#include      <stdio.h>
#include      <stdlib.h>
#include      <unistd.h>
#include      <string.h>
#include      <errno.h>

int main()
{
    int e;
    char *argv[] = { "/bin/ls", "-l", NULL };

    e = execve("/bin/ls", argv, NULL);
    if (e == -1)
        fprintf(stderr, "Error: %s\n", strerror(errno));
    return 0;
}
```

EXECUȚIA DATELOR

- același program în Assembly

```
.text
.globl _start

_start:
    xor %eax, %eax
    push %eax
    push $0x68732f2f
    push $0x6e69622f
    mov %esp, %ebx
    push %eax
    push %ebx
    mov %esp, %ecx
    mov $0xb, %al
    int $0x80
    movl $1, %eax
    movl $0, %ebx
    int $0x80
```

```
root@kali:~# objdump -d shellcode
shellcode:      file format elf32-i386
```

Disassembly of section .text:

	08048054 <_start>:	
	31 c0	xor %eax, %eax
	50	push %eax
	68 2f 2f 73 68	push \$0x68732f2f
	68 2f 62 69 6e	push \$0x6e69622f
	89 e3	mov %esp, %ebx
	50	push %eax
	53	push %ebx
	89 e1	mov %esp, %ecx
	b0 0b	mov \$0xb, %al
	cd 80	int \$0x80
	b8 01 00 00 00	mov \$0x1, %eax
	bb 00 00 00 00	mov \$0x0, %ebx
	cd 80	int \$0x80

EXECUȚIA DATELOR

- un program echivalent

```
#include <stdio.h>
#include <string.h>

char *shellcode = "\x31\xc0\x50\x68\x2f\x2f\x73\x68\x68\x2f\x62\x69"
                  "\x6e\x89\xe3\x50\x53\x89\xe1\xb0\x0b\xcd\x80";

int main(void)
{
    fprintf(stdout,"Length: %d\n",strlen(shellcode));
    (*(void(*)()) shellcode)();
    return 0;
}
```

ce se întamplă aici?
afişați shellcode-ul pe ecran

EXECUȚIA DATELOR

- un program echivalent

```
#include <stdio.h>
#include <string.h>

char *shellcode = "\x31\xc0\x50\x68\x2f\x2f\x73\x68\x68\x2f\x62\x69"
                  "\x6e\x89\xe3\x50\x53\x89\xe1\xb0\x0b\xcd\x80";

int main(void)
{
    fprintf(stdout,"Length: %d\n",strlen(shellcode));
    (*(void(*)()) shellcode)();
    return 0;
}
```

aceste programe nu mai pot rula pe sisteme de operare moderne

- Data Execution Prevention (DEP) e activ

CE AM FĂCUT ASTĂZI

- Instruction Set Architecture (ISA)
- de la cod sursă la cod mașină
- un exemplu simplu de *software cracking* și *shellcode execution*

DATA VIITOARE ...

- acoperim concepte mai complexe care aduc performanță sporită
 - pipelining
 - branch prediction
 - out of order execution
- sisteme multi-procesor
- performanța calculatoarelor

LECTURĂ SUPLIMENTARĂ

- PH book
 - 1.3 Below Your Program
 - 1.4 Under the Covers
 - 2.15 Advanced Material: Compiling C and Interpreting Java

ARHITECTURA SISTEMELOR DE CALCUL - CURS 0x08

**PIPELINING, BRANCH PREDICTION, OUT OF
ORDER EXECUTION**

Cristian Rusu

DATA TRECUTĂ

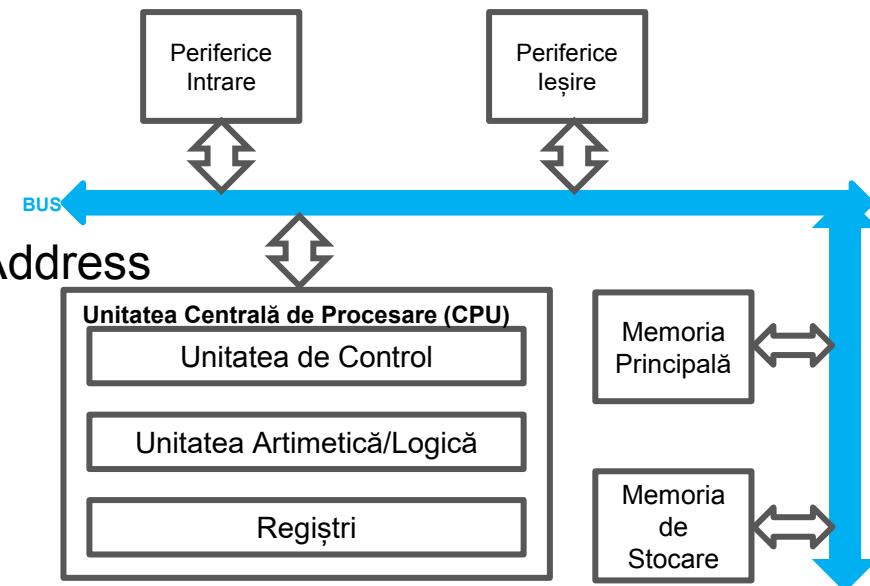
- **Instruction Set Architecture (ISA)**
- **de la cod sursă la cod mașină**
 - sper că v-ați amintit demo-ul de la Cursul 0x00 unde am executat jocul Doom în browser
- **un exemplu simplu de *software cracking* și *shellcode execution***
- **dacă sunteți pasionați de securitate (binary exploitation):**
 - C, ASM (stiva, call-ul procedurilor)
 - cursul de SO (anul II, semestrul I)
 - J. Erickson, Hacking: The Art of Exploitation
 - exerciții:
 - protostar
 - Capture The Flag (CTF)

CUPRINS

- **trei mecanisme pentru execuție cu viteză sporită**
 - pipelining (conductă de date)
 - branch prediction (predicția salturilor)
 - out of order execution (execuția în ordine arbitrară)

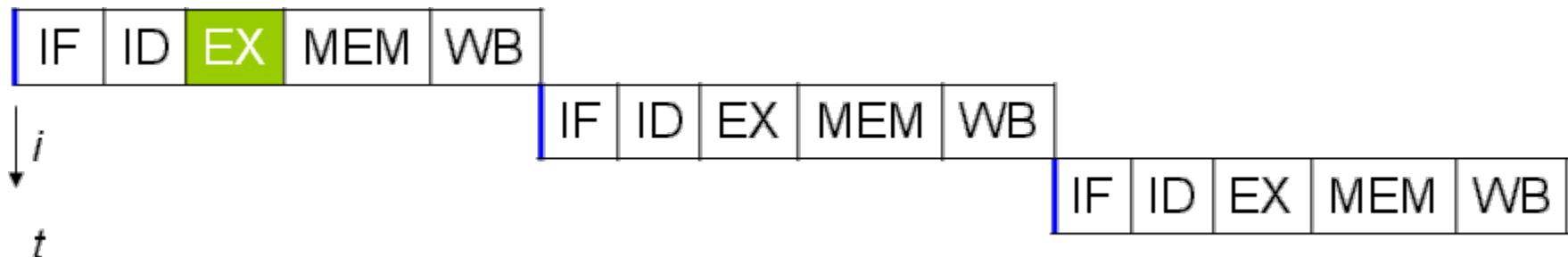
ARHITECTURA DE BAZĂ

- CPU execută instrucțiuni:
 - IF – Instruction Fetch
 - ID – Instruction Decode
 - COA – Calculate Operand Address
 - FO – Fetch Operand
 - FOs – Fetch Operands
 - EX – Execution
 - MEM – Memory Access
 - WB – Write Back

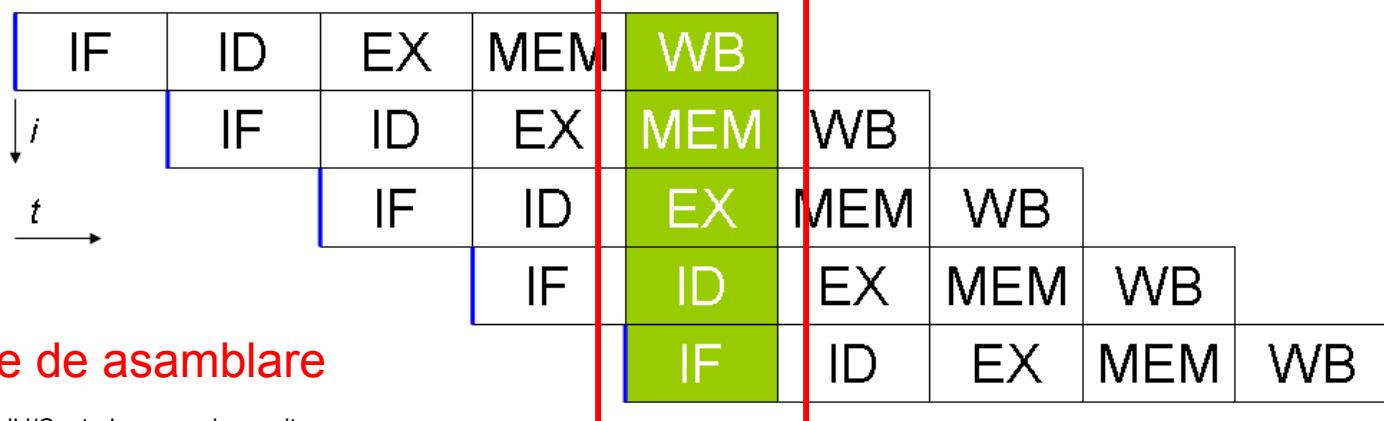
PIPELINING

- este un tip de paralelism la nivel de instrucțiune (Instruction Level Parallelism - ILP)
 - asta pentru că e paralelism diferit față de “task/process level parallelism” (thread-uri și procese)
- de la :

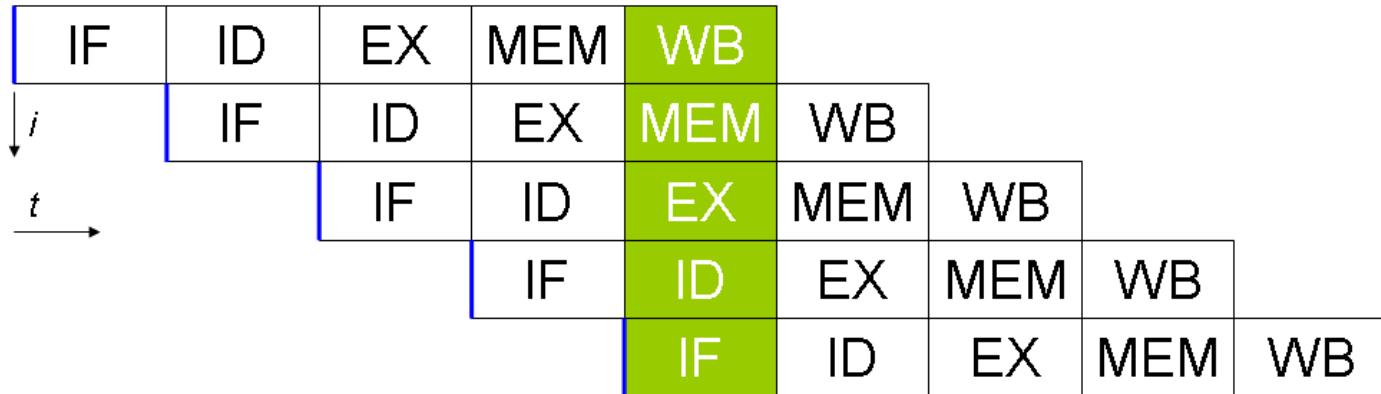
- vrem să ajungem, ideal, la:

eficiență maximă

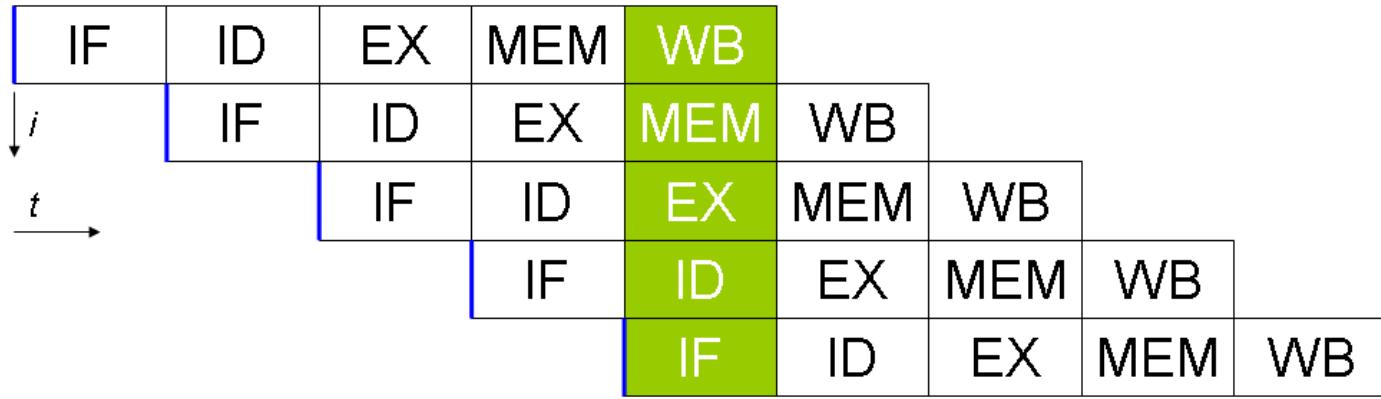
ideea: o linie de asamblare

PIPELINING

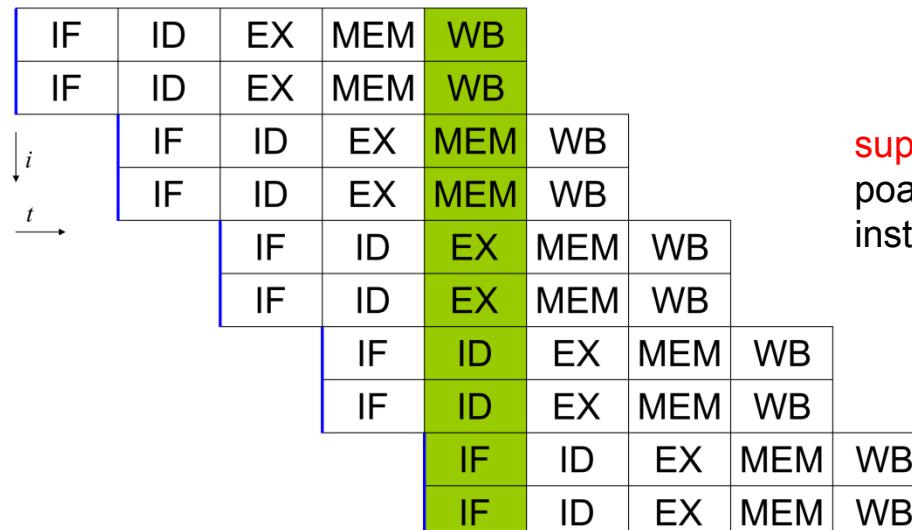

- imaginea arată bine, din păcate nu putem face aşa ceva mereu
 - pipeline stalls (întârzieri în conducta de date)
 - aceste evenimente se numesc hazards (erori)
 - **structural hazards**: o unitate de calcul este deja utilizată
 - două instrucțiuni încearcă să acceseze aceeași unitate
 - **data hazards**: datele nu sunt pregătite pentru utilizare
 - o instrucțiune depinde de rezultatul unei instrucțiuni precedente
 - **control hazards**: nu știm următoarea instrucțiune
 - din cauza unor instrucțiuni de jump nu știm instrucțiunea următoare

PIPELINING: STRUCTURAL HAZARDS

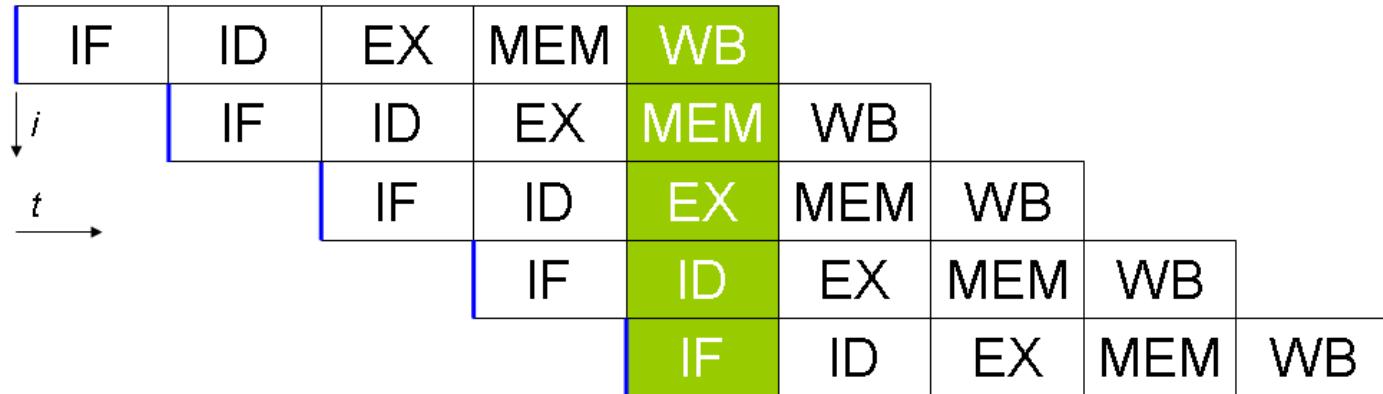

- **pipeline stalls (întârzieri în conducta de date)**
 - structural hazards
 - două instrucțiuni încearcă să acceseze aceeași unitate

superscalar, hardware dublat,
poate termina mai mult de o
instrucție într-un ciclu

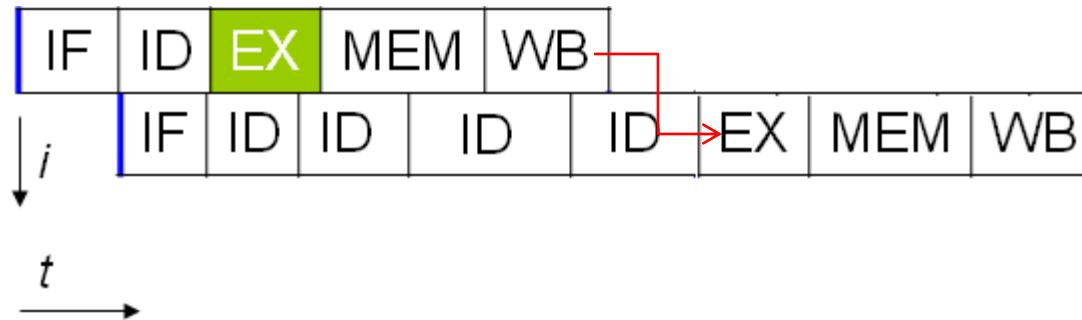
PIPELINING: DATA HAZARDS

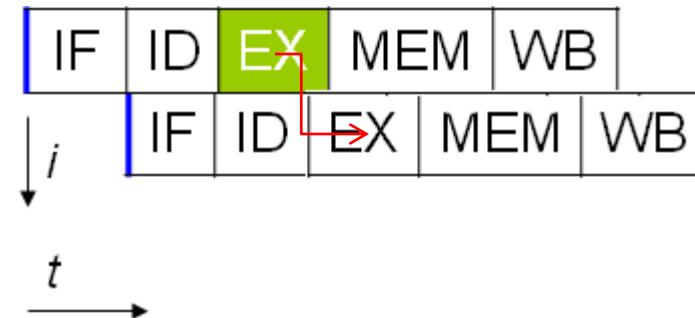
- **pipeline stalls (întârzieri în conducta de date)**
 - data hazards
 - o instrucțiune depinde de rezultatul unei instrucțiuni anterioare
 - **True Dependence (Read After Write – RAW)**
 - add %ebx, %eax
 - sub %eax, %ecx
 - **Anti-dependence (Write After Read – WAR)**
 - add %ebx, %eax
 - sub %ecx, %ebx
 - **Output Dependence (Write After Write – WAW)**
 - mov \$0x10, %eax
 - mov \$0x01, %eax

PIPELINING: DATA HAZARDS

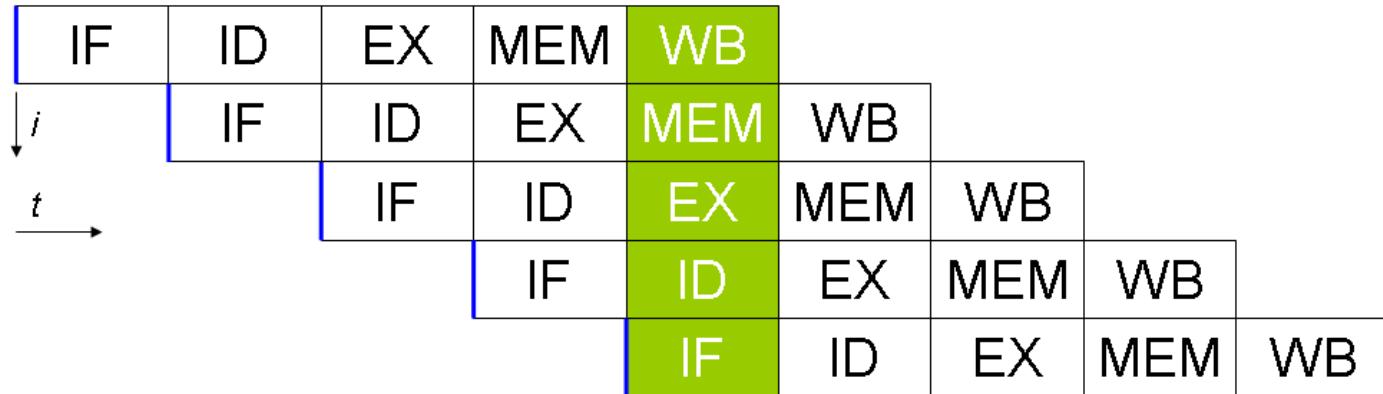
- pipeline stalls (întârzieri în conducta de date)
 - data hazards
 - True Dependence (Read After Write – RAW)
 - add %ebx, %eax
 - sub %eax, %ecx

- posibilă soluție *bypassing*

PIPELINING: DATA HAZARDS

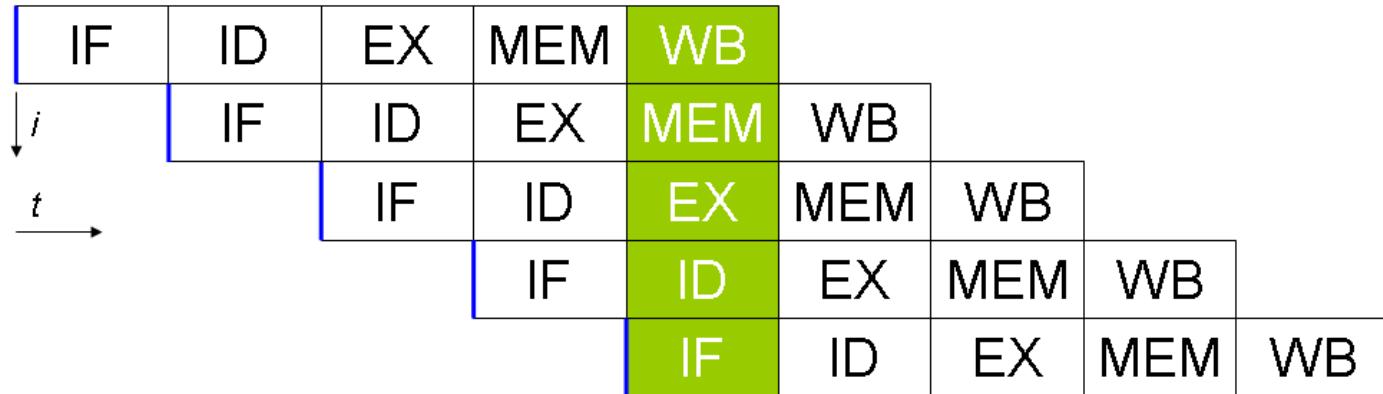

- suplimentar, situația e complicată de faptul că instrucțiuni diferite au nevoie de un număr diferit de cicli de CPU

operația	instrucțiuni	# cicli
operații întregi/biți	add, sub, and, or, xor, sar, sal, lea, etc.	1
înmulțirea întregilor	mul, imul	3
împărțirea întregilor	div, idiv	deinde (20–80)
adunare floating point	addss, addsd	3
înmulțire floating point	mulss, mulsd	5
împărțire floating point	divss, divsd	deinde (20–80)
fused-multiply-add floating point	vfmass, vfmasd	5

ce facem în aceste situații?

PIPELINING: DATA HAZARDS

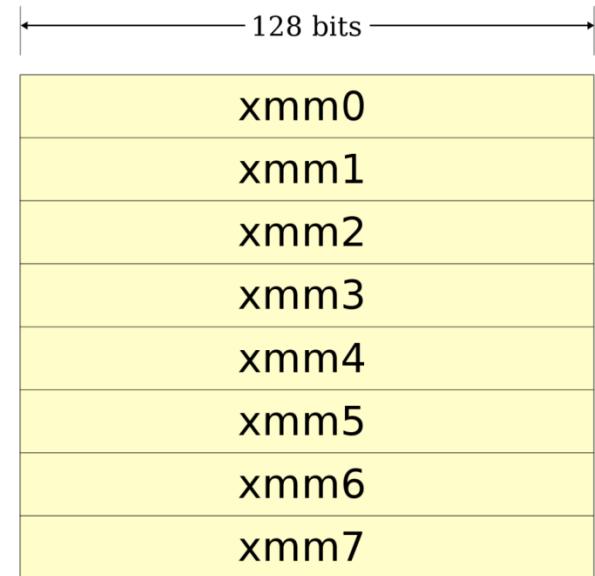
- suplimentar, situația e complicată de faptul că instrucțiuni diferite au nevoie de un număr diferit de cicli de CPU

operația	instrucțiuni	# cicli
operații întregi/biți	add, sub, and, or, xor, sar, sal, lea, etc.	1
înmulțirea întregilor	mul, imul	3
împărțirea întregilor	div, idiv	depinde (20–80)
adunare floating point	addss, addsd	3
înmulțire floating point	mulss, mulsd	5
împărțire floating point	divss, divsd	depinde (20–80)
fused-multiply-add floating point	vfmass, vfmasd	5

avem registri speciali

PIPELINING: DATA HAZARDS

- pentru instrucțiuni “dificile” avem registri speciali
 - xmm?
 - xmm8-xmm15 există doar pe x64
 - original, registri suportau
 - 4 înmulțiri pe 32-bit FP
 - datorită SSE2, operații cu
 - două numere 64-bit FP
 - două numere întregi pe 64-bit
 - 4 numere pe 32 de biți
 - 8 numere pe 16 biți
 - 16 numere pe 8 biți
 - Streaming SIMD Extensions
 - exemplu: $\text{result.x} = \text{v1.x} + \text{v2.x}$, $\text{result.y} = \text{v1.y} + \text{v2.y}$, $\text{result.z} = \text{v1.z} + \text{v2.z}$, $\text{result.w} = \text{v1.w} + \text{v2.w}$
 - devine:
 - $\text{movaps v1, xmm0} \# \text{xmm0} = \text{v1.w} | \text{v1.z} | \text{v1.y} | \text{v1.x}$
 - $\text{movaps v2, xmm1} \# \text{xmm1} = \text{v2.w} | \text{v2.z} | \text{v2.y} | \text{v2.x}$
 - $\text{addps xmm1, xmm0} \# \text{xmm0} = \text{v1.w} + \text{v2.w} | \text{v1.z} + \text{v2.z} | \text{v1.y} + \text{v2.y} | \text{v1.x} + \text{v2.x}$

PIPELINING: DATA HAZARDS

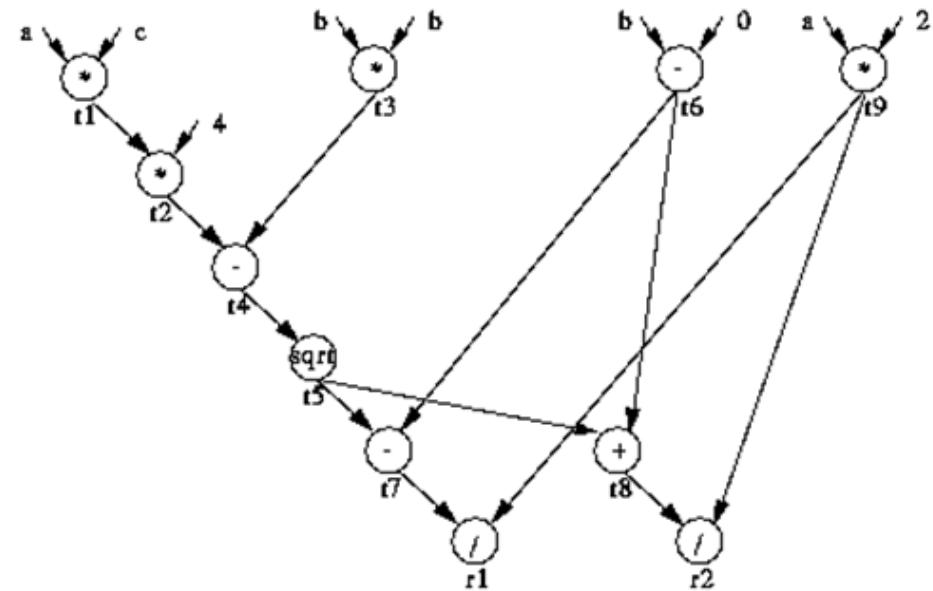
- redenumirea regiștrilor (*register renaming*)
- considerăm codul (unde folosim doar registrul R1)
 - $R1 = \text{data}[1024]$
 - $R1 = R1 + 2$
 - $\text{data}[1032] = R1$
 - $R1 = \text{data}[2048]$
 - $R1 = R1 + 4$
 - $\text{data}[2056] = R1$
- ce observați? ce putem face aici?

PIPELINING: DATA HAZARDS

- redenumirea regiștrilor (*register renaming*)
- considerăm codul (unde folosim doar registrul R1)
 - $R1 = \text{data}[1024]$
 - $R1 = R1 + 2$
 - $\text{data}[1032] = R1$
 - $R1 = \text{data}[2048]$
 - $R1 = R1 + 4$
 - $\text{data}[2056] = R1$
- echivalent, dar mai bine pentru pipelining
 - $R1 = \text{data}[1024]$
 - $R1 = R1 + 2$
 - $\text{data}[1032] = R1$
 - $R2 = \text{data}[2048]$
 - $R2 = R2 + 4$
 - $\text{data}[2056] = R2$
- ultimele 3 instrucțiuni se pot executa acum în paralel cu primele 3

PIPELINING: DATA HAZARDS

- ce se întâmplă în procesoarele moderne?
 - se citesc câteva sute de instrucțiuni la un moment dat
 - în hardware, se realizează un graf (*data-flow graph*) de dependențe între aceste instrucțiuni
 - exemplu: quad(a, b, c)
 - $t_1 = a * c;$
 - $t_2 = 4 * t_1;$
 - $t_3 = b * b;$
 - $t_4 = t_3 - t_2;$
 - $t_5 = \sqrt{t_4};$
 - $t_6 = -b;$
 - $t_7 = t_6 - t_5;$
 - $t_8 = t_6 + t_5;$
 - $t_9 = 2 * a;$
 - $r_1 = t_7/t_9;$
 - $r_2 = t_8/t_9;$

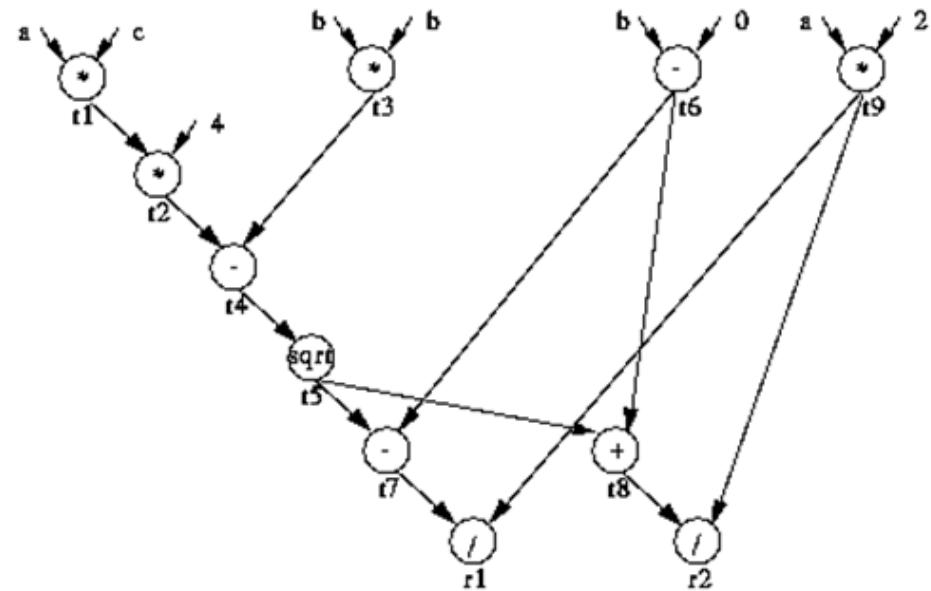

cum executăm eficient acest graf?

PIPELINING: DATA HAZARDS

- ce se întâmplă în procesoarele moderne?
 - se citesc câteva sute de instrucțiuni la un moment dat
 - în hardware, se realizează un graf (*data-flow graph*) de dependențe între aceste instrucțiuni
- exemplu: quad(a, b, c)
 - $t_1 = a * c; t_3 = b * b; t_6 = -b; t_9 = 2 * a;$
 - $t_2 = 4 * t_1;$
 - $t_4 = t_3 - t_2;$
 - $t_5 = \sqrt{t_4};$
 - $t_7 = t_6 - t_5; t_8 = t_6 + t_5;$
 - $r_1 = t_7/t_9; r_2 = t_8/t_9;$

6 vs. 11 pași

out of order execution

PIPELINING: BRANCH PREDICTION

- considerați următoarea secvență de cod Assembly

```
f2:  
    pushq  %rbx  
    xorl  %ebx, %ebx  
.L3:  
    movl  %ebx, %edi  
    addl  $1, %ebx  
    call  callfunc  
    cmpl  $10, %ebx  
    jne   .L3  
    popq  %rbx  
    ret
```

- ce face codul de mai sus?

PIPELINING: BRANCH PREDICTION

- considerați următoarea secvență de cod Assembly

```
f2:  
    pushq  %rbx  
    xorl  %ebx, %ebx  
.L3:  
    movl  %ebx, %edi  
    addl  $1, %ebx  
    call  callfunc  
    cmpl  $10, %ebx  
    jne   .L3  
    popq  %rbx  
    ret
```

- ce face codul de mai sus?
 - for loop, apeleaza funcția *callfunc*
 - unde e problema pentru pipelining?

PIPELINING: BRANCH PREDICTION

- considerați următoarea secvență de cod Assembly

```
f2:  
    pushq  %rbx  
    xorl  %ebx, %ebx  
.L3:  
    movl  %ebx, %edi  
    addl  $1, %ebx  
    call  callfunc  
    cmpl  $10, %ebx  
→jne   .L3  
    popq  %rbx  
    ret
```

- ce face codul de mai sus?
 - for loop, apeleaza funcția *callfunc*
 - unde e problema pentru pipelining?
 - avem două posibilități pentru următoarea instrucție:
 - popq %rbx
 - movl %ebx, %edi

PIPELINING: BRANCH PREDICTION

- o potențială soluție: branch prediction (predicția saltului)

```
f2:  
    pushq  %rbx  
    xorl  %ebx, %ebx  
.L3:  
    movl  %ebx, %edi  
    addl  $1, %ebx  
    call  callfunc  
    cmpl  $10, %ebx  
→jne   .L3  
    popq  %rbx  
    ret
```

- în general predicția este binară (dacă sari sau nu, *then* sau *else*)
- ce propuneți voi?

PIPELINING: BRANCH PREDICTION

- o potențială soluție: branch prediction (predicția saltului)

```
f2:  
    pushq  %rbx  
    xorl  %ebx, %ebx  
.L3:  
    movl  %ebx, %edi  
    addl  $1, %ebx  
    call  callfunc  
    cmpl  $10, %ebx  
→jne   .L3  
    popq  %rbx  
    ret
```

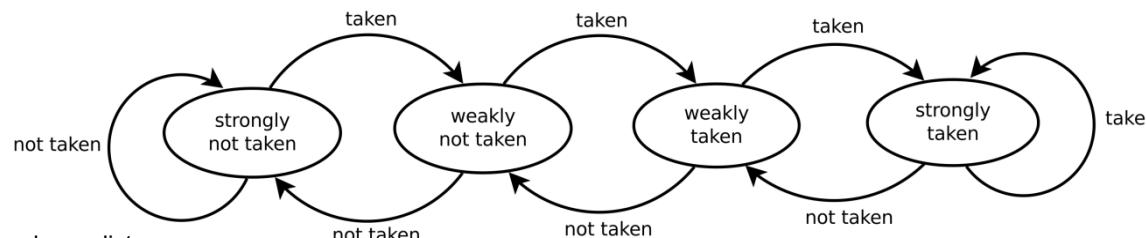
- în general predicția este binară (dacă sari sau nu, *then* sau *else*)
- ce propuneți voi?
 - predicție fixă: mereu sare / mereu nu sare
 - predicția de la pasul anterior: ce a făcut instrucțiunea ultima dată
 - predicția cu istoric: ce face de obicei instrucțiunea
 - execuție speculativă (eager execution): calculează cu și fără salt

PIPELINING: BRANCH PREDICTION

- o potențială soluție: branch prediction (predicția saltului)

```
f2:  
    pushq  %rbx  
    xorl  %ebx, %ebx  
.L3:  
    movl  %ebx, %edi  
    addl  $1, %ebx  
    call  callfunc  
    cmpl  $10, %ebx  
→jne .L3  
    popq  %rbx  
    ret
```

- în general predicția este binară (dacă sari sau nu, *then* sau *else*)
- ce propuneți voi?
 - predicția cu istoric: ce face de obicei instrucțiunea

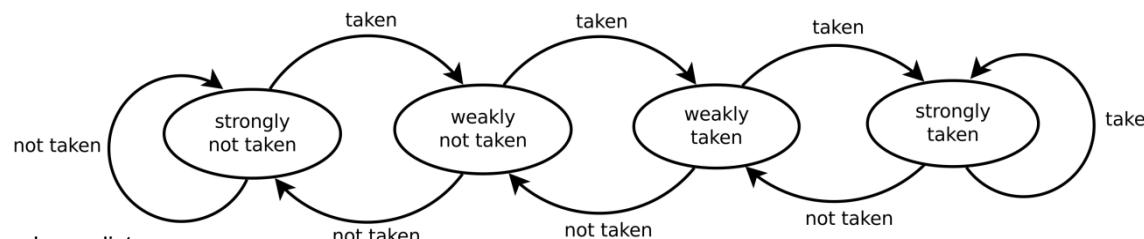
ce e asta?

PIPELINING: BRANCH PREDICTION

- o potențială soluție: branch prediction (predicția saltului)

```
f2:  
    pushq  %rbx  
    xorl  %ebx, %ebx  
.L3:  
    movl  %ebx, %edi  
    addl  $1, %ebx  
    call  callfunc  
    cmpl  $10, %ebx  
→jne .L3  
    popq  %rbx  
    ret
```

- în general predicția este binară (dacă sari sau nu, *then* sau *else*)
- ce propuneți voi?
 - predicția cu istoric: ce face de obicei instrucțiunea

ce e asta?
counter 2 biți

PIPELINING

- când complicăm hardware și software pot apărea probleme
- în special probleme de securitate
 - meltdown, spectre
 - aceste două atacuri exploatează execuția speculativă și sistemul ierarhic al memoriei (cache-ul)
- când complicăm hardware, e cu atât mai rău
 - soluția: trebuie înlocuit hardware-ul
 - soluția: sistemul de operare trebuie să ia în considerare problema
 - *totul* va fi mai lent

CE AM FĂCUT ASTĂZI

- pipelining
- branch prediction
- out of order execution

DATA VIITOARE ...

- sisteme multi-procesor
- ierarhia memoriei, caching
- performanța calculatoarelor

LECTURĂ SUPLIMENTARĂ

- **PH book**
 - 4.5 An Overview of Pipelining
 - 4.6 Pipelined Datapath and Control
 - 4.7 Data Hazards: Forwarding versus Stalling
 - 4.8 Control Hazards
 - 4.9 Exceptions
 - 4.10 Parallelism via Instructions
- **Crash Course Computer Science**
 - Advanced CPU Designs,
<https://www.youtube.com/watch?v=rtAIC5J1U40>

ARHITECTURA SISTEMELOR DE CALCUL - CURS 0x09

SISTEME MULTI-PROCESOR, IERARHIA MEMORIEI

Cristian Rusu

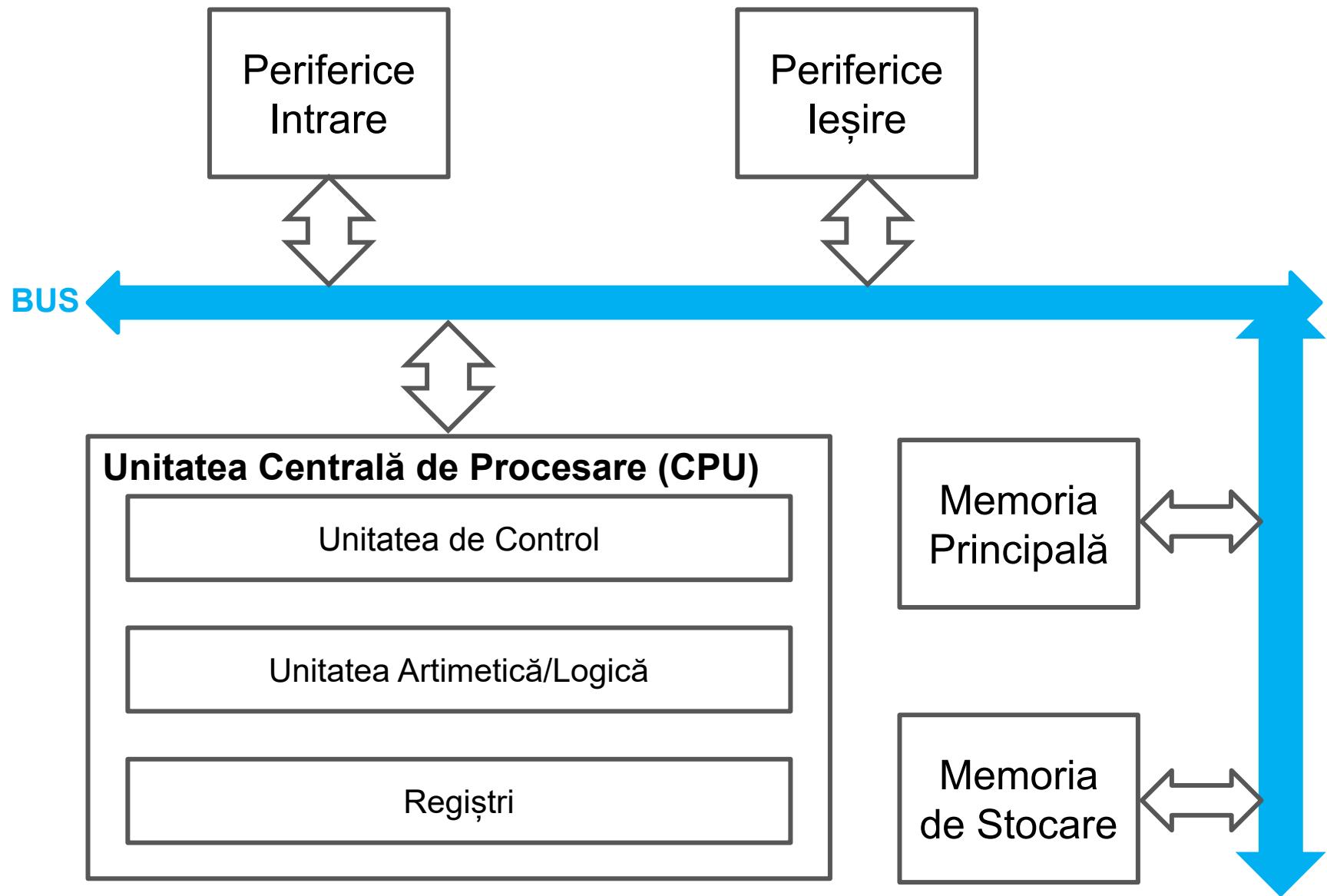
DATA TRECUTĂ

- **pipelining**
- **branch prediction**
- **out of order execution**

CUPRINS

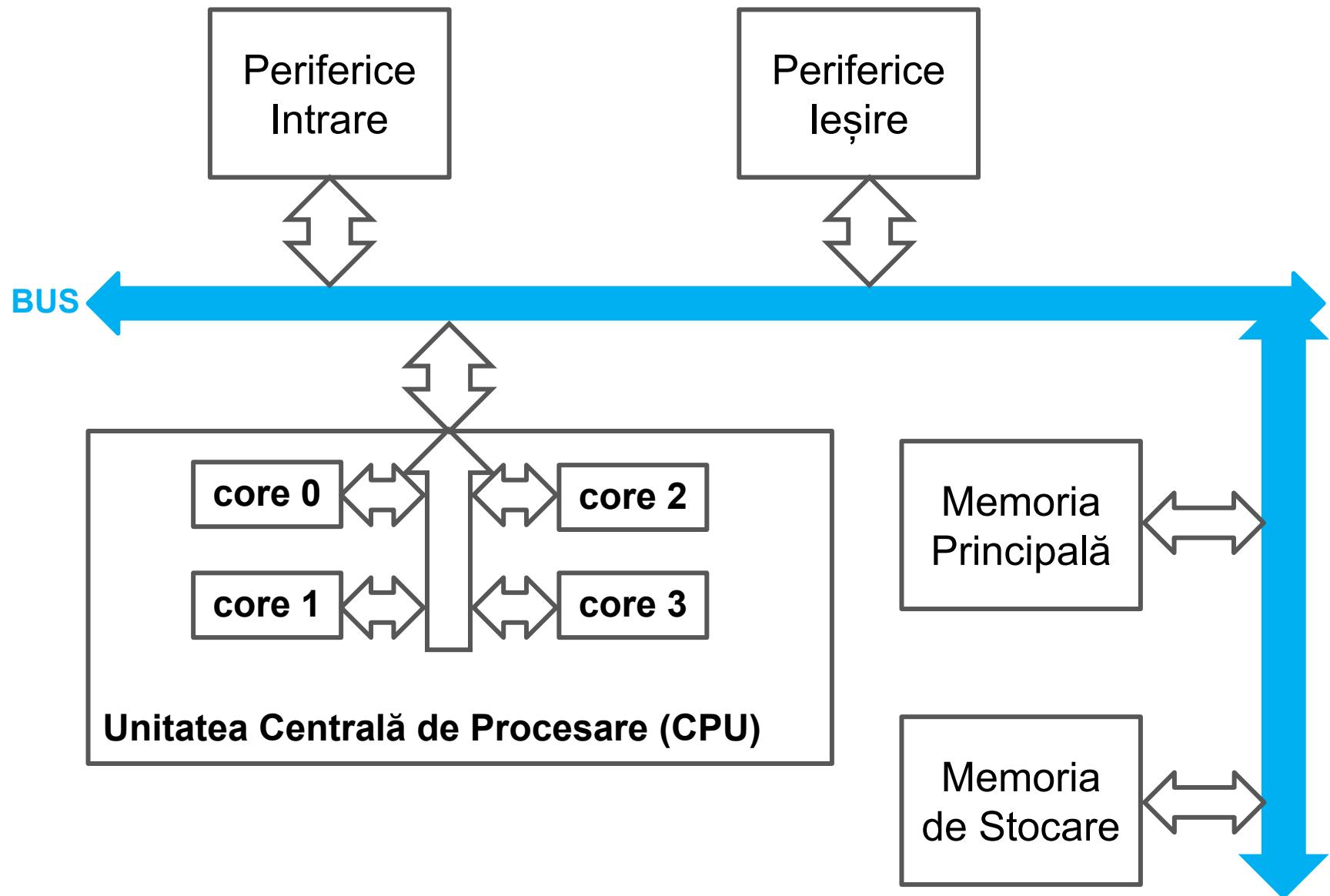
- sisteme multi-procesor
- ierarhia memoriei
- caching

ARHITECTURA DE BAZĂ

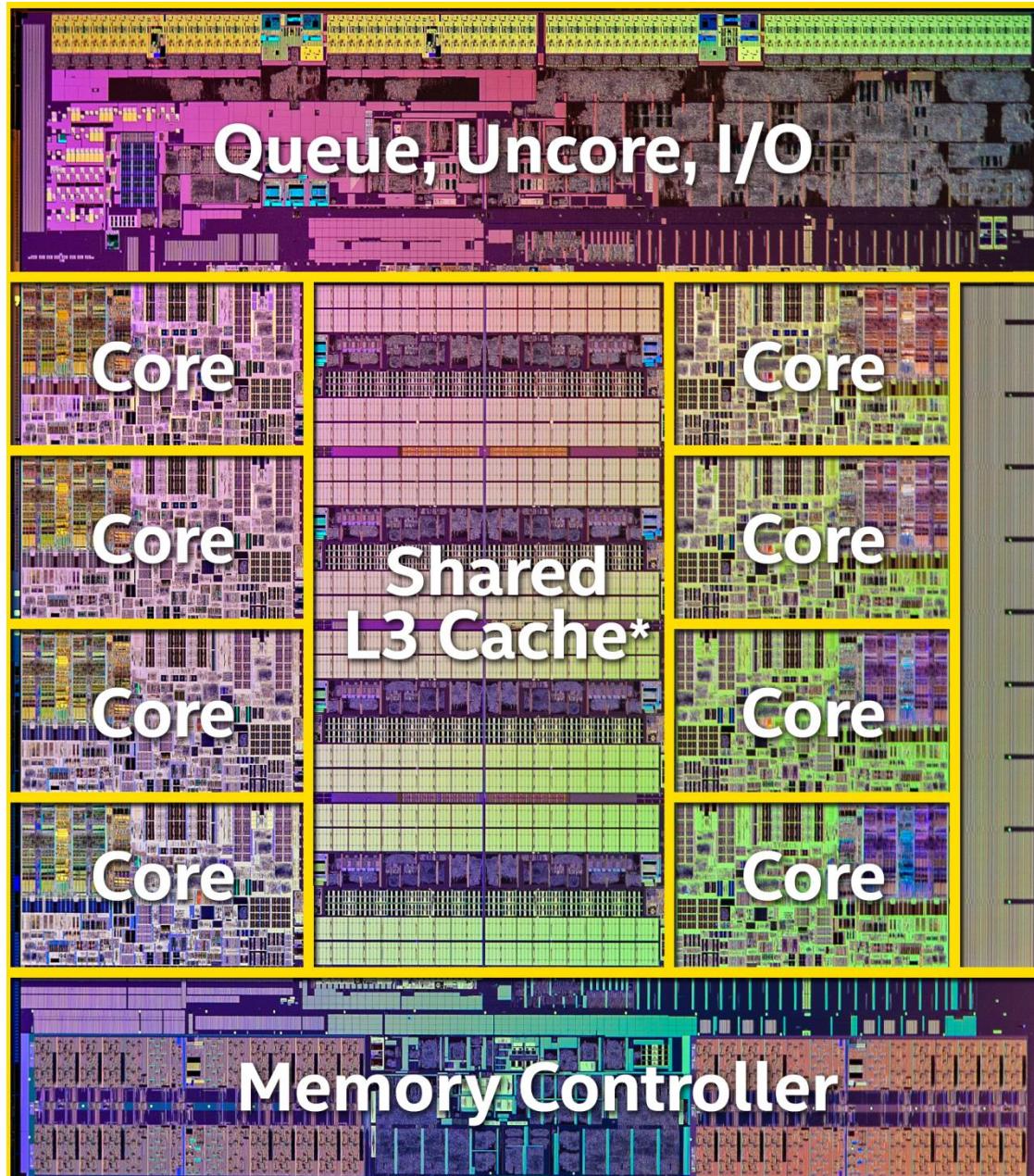
rularea simultană a programelor este “simulată”

ARHITECTURA MULTI-CORE

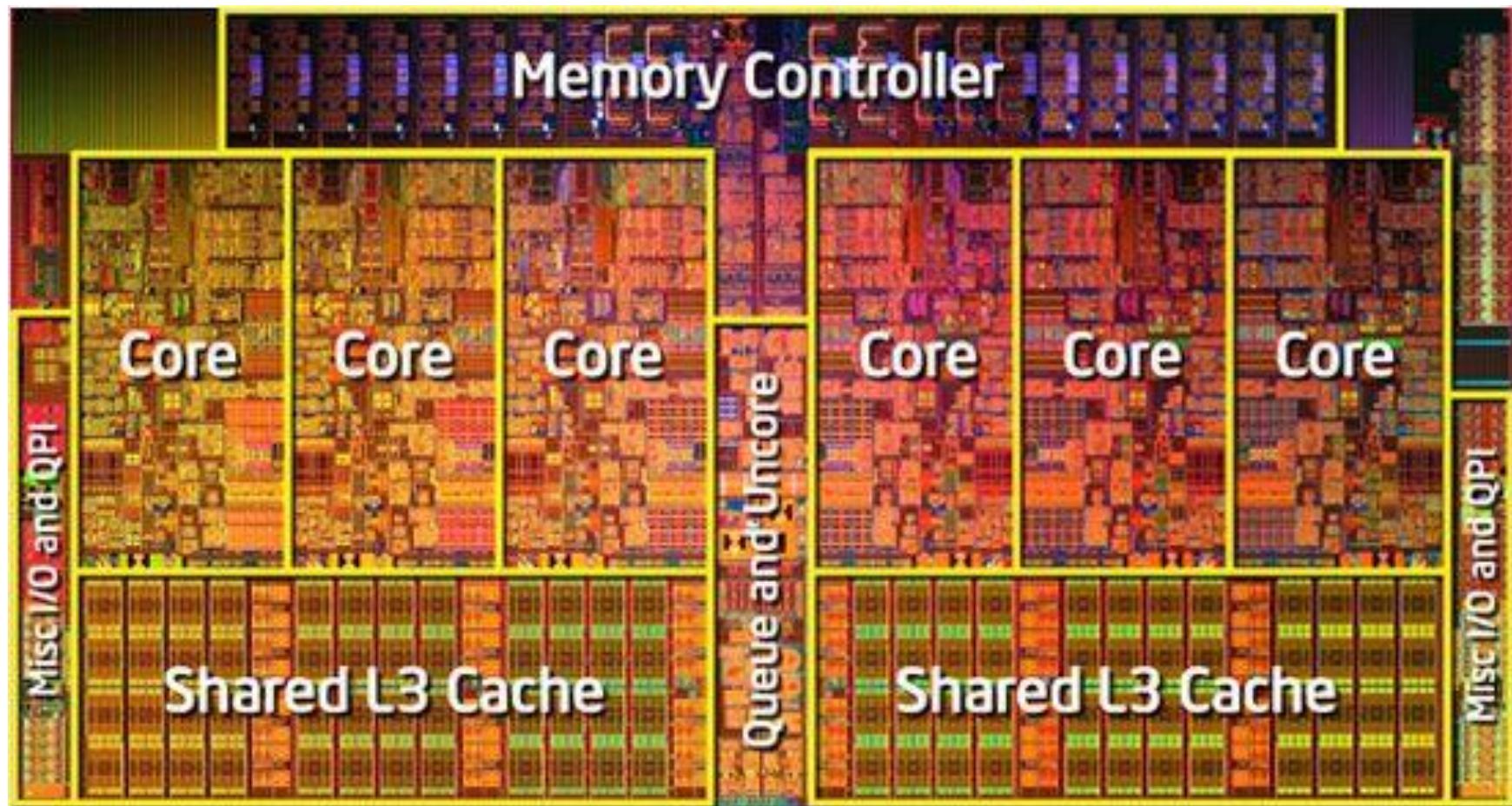

rularea simultană a programelor este “reală”

ARHITECTURA MULTI-CORE

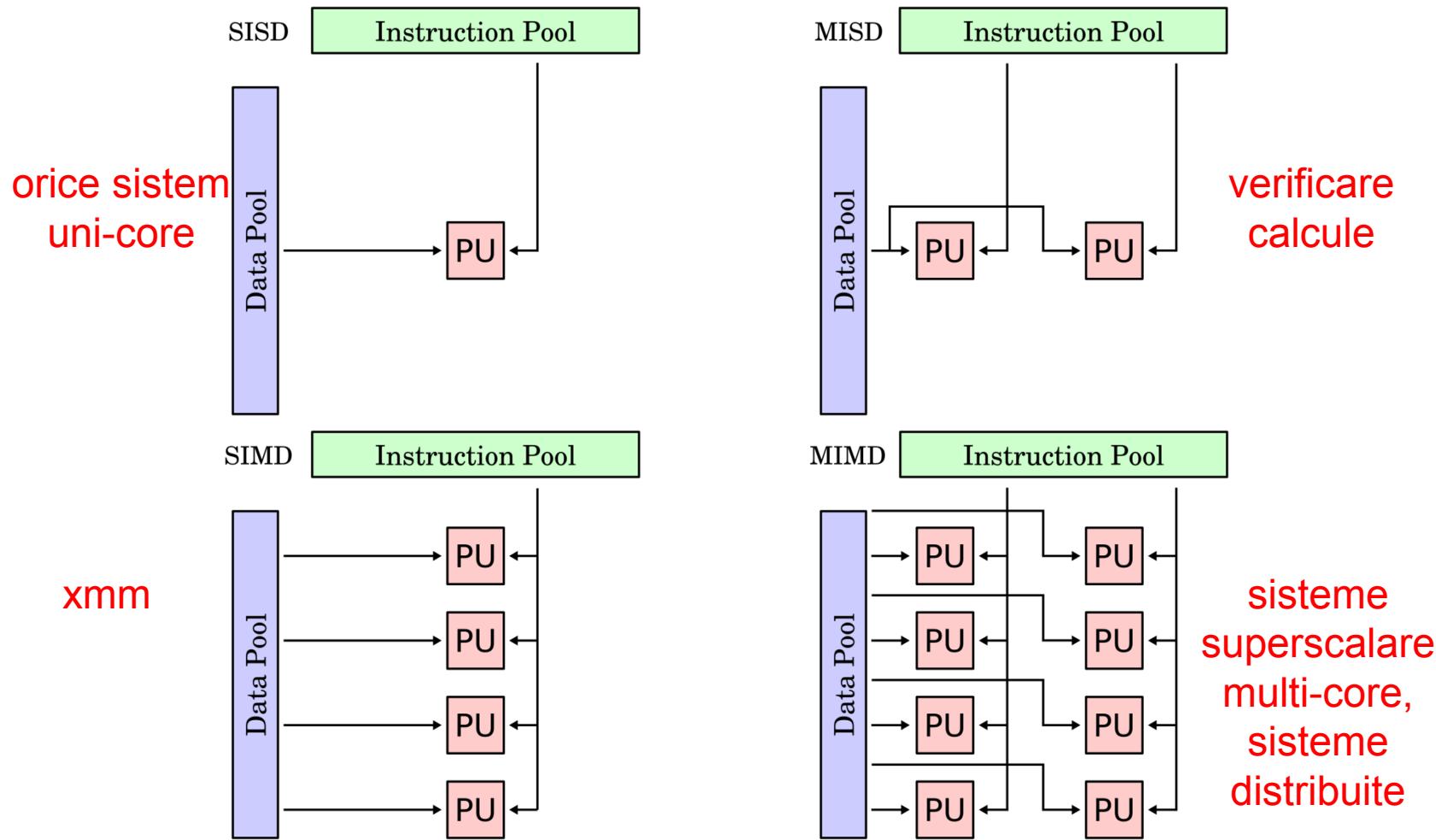
ARHITECTURA MULTI-CORE

e bine că avem multe core-uri, noua problemă: să aducem datele la core-uri

ARHITECTURA MULTI-CORE

- taxonomia Flynn

ARHITECTURA MULTI-CORE

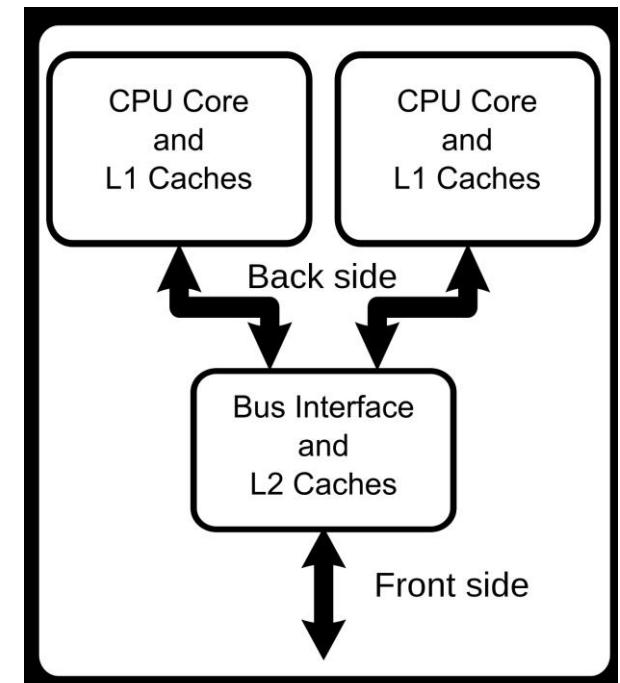
- **problema:**
 - sigur toate core-urile vor instrucțiuni
 - probabil toate core-urile vor să acceseze memoria
 - din când în când core-uri vor să facă operații I/O
 - toate comunică pe același bus
 - conflicte de acces
 - coadă de priorități pentru acces
- **soluția:**
 - fiecare core are “o memorie” locală cu care să poată comunica rapid
 - ierarhizarea memoriei

TIPURI DE PARALELISM

- **la nivel de biți**
 - modificarea dimensiunii “cuvintelor” procesorului (procesarea pe 16, 32 și 64 de biți)
 - cu câți biți poate sistemul de calcul să opereze
- **la nivel de instrucțiu**n
 - pipelines
- **la nivel de task-uri**
 - multi-thread
 - multi-process
- **la nivel de blocuri**
 - vectorizarea operațiilor
 - operații pe blocuri

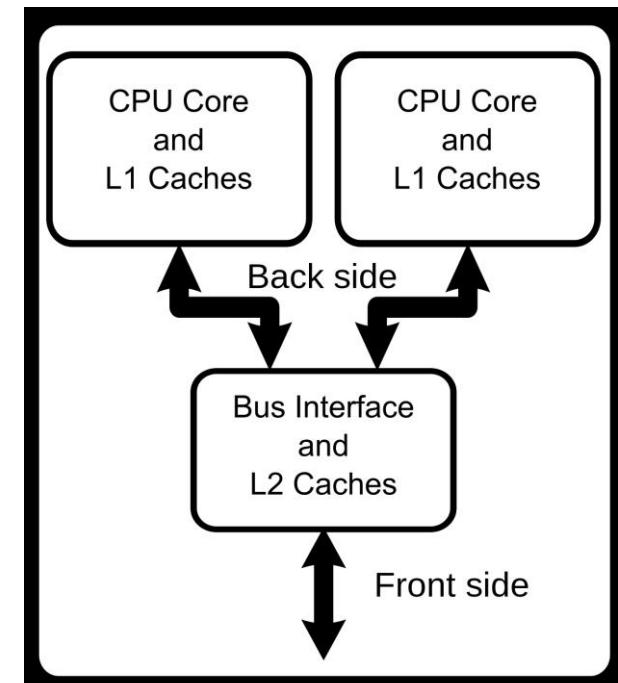
TIPURI DE PARALELISM

- în trecut 1 procesor = 1 unitate de calcul
- de câteva decenii 1 procesor = mai multe (2,4,...) unități de calcul
 - sisteme multi-core
 - unitățile de calcul au resurse proprii: registrii, ALU, FPU, cache...
 - dar unele resurse sunt împărtășite între toate unitățile de calcul (cache L3, controller-ul de memorie)
- avantaje: coerența cache-ului
- dezavantaj: software special

TIPURI DE PARALELISM

- în trecut 1 procesor = 1 unitate de calcul
- de câteva decenii 1 procesor = mai multe (2,4,...) unități de calcul
 - sisteme multi-thread: Hyper-Threading, Chip Multi-threading
 - unitățile de calcul au resurse proprii: registrii (și cam atât)
 - restul resurselor de calcul sunt împărtășite de thread-uri
 - threadurile sunt blocate dacă resursele de calcul sunt ocupate
- avantaj: dacă resursa este disponibilă
- dezavantaj: competiție pentru resurse
- hyper-threading = logical cores

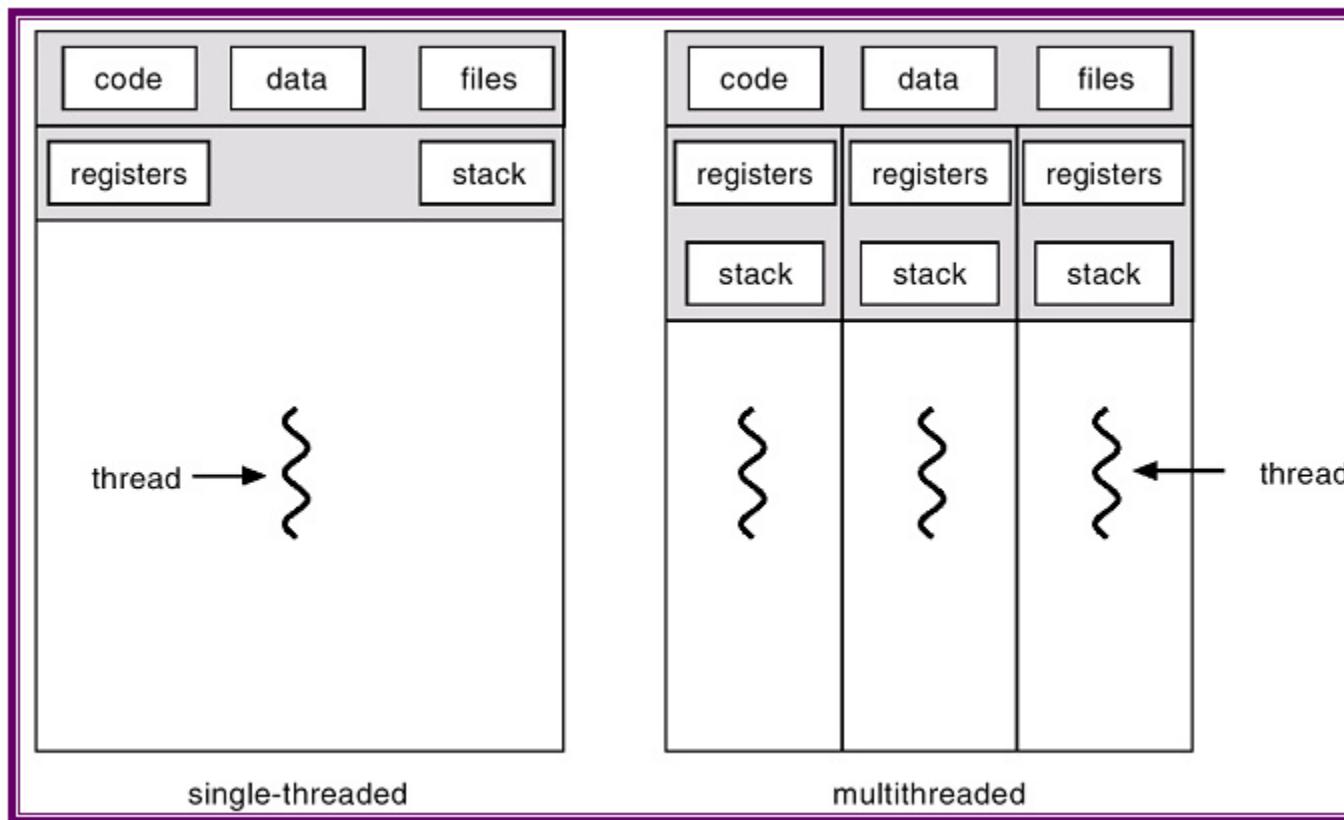

TIPURI DE PARALELISM

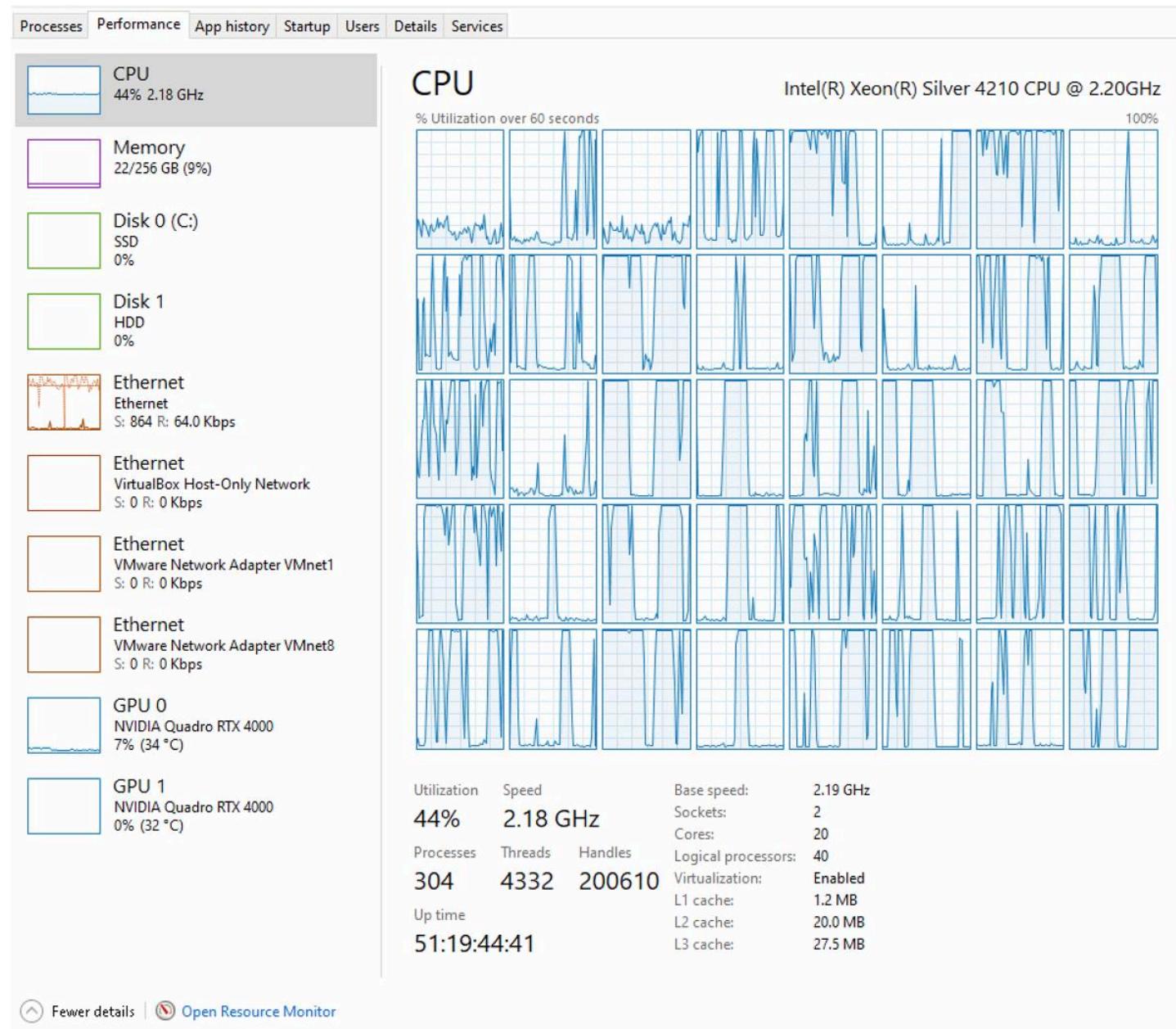
- Instruction-level parallelism (ILP)
 - Instruction Pipelining
 - Register Renaming
 - Speculative Execution
 - Branch Prediction
 - Value Prediction
 - Memory Dependence Prediction
 - Cache Latency Prediction
 - Out-of-order Execution
 - Dataflow Analysis/Execution

TIPURI DE PARALELISM

- Task parallelism (ILP)
 - multi-thread
 - multi-process

TIPURI DE PARALELISM

PERFORMANȚA MULTI-CORE

- ce se întâmplă dacă avem un sistem multi-core?
 - putem rula mai multe programe simultan
 - același program, instanțe diferite
 - diferite programe
 - putem rula un program mai eficient (paralelizând părți ale sale)
 - presupunem că avem s procesoare
 - presupunem că $p\%$ din program poate beneficia teoretic de paralelizare/îmbunătățire (unele secțiuni de cod sunt doar secvențiale, acolo nu se poate face nimic)
 - **legea lui Amdahl** (speed-up S):

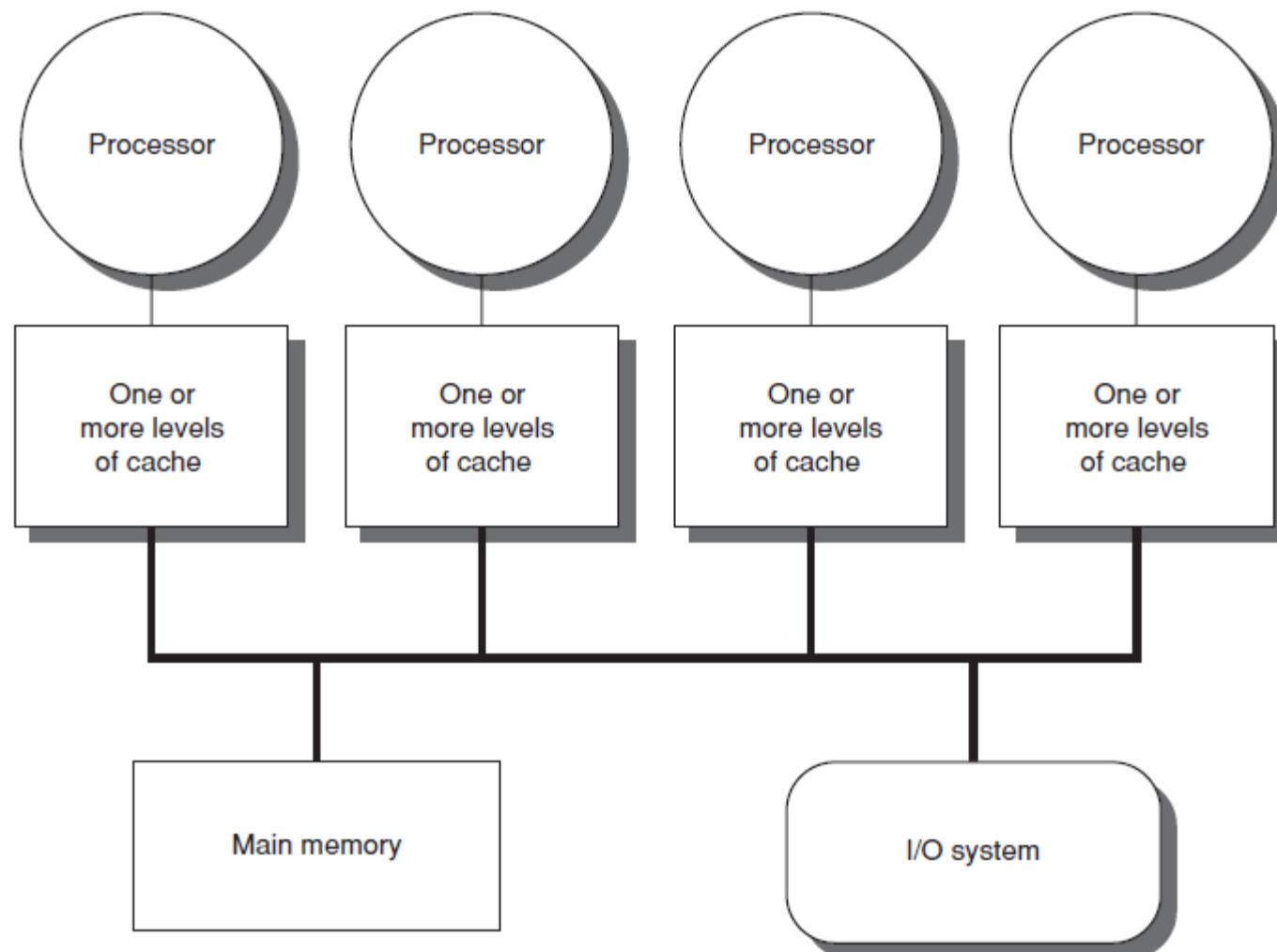
$$S = \frac{1}{(1 - p) + \frac{p}{s}}$$

- **legea lui Gustafson** (speed-up S):

$$S = 1 - p + \delta p$$

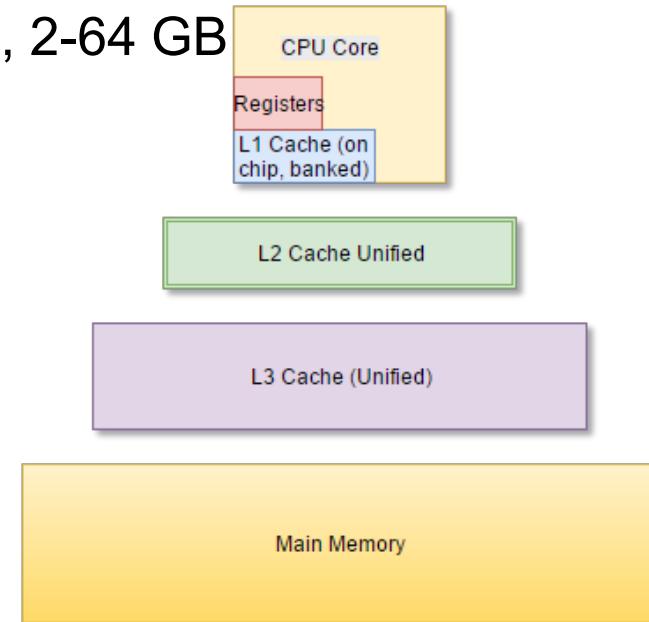
- de multe ori, implementările parallele au nevoie să comunice date (asta poate câteodată domina calculul)

IERARHIZAREA MEMORIEI

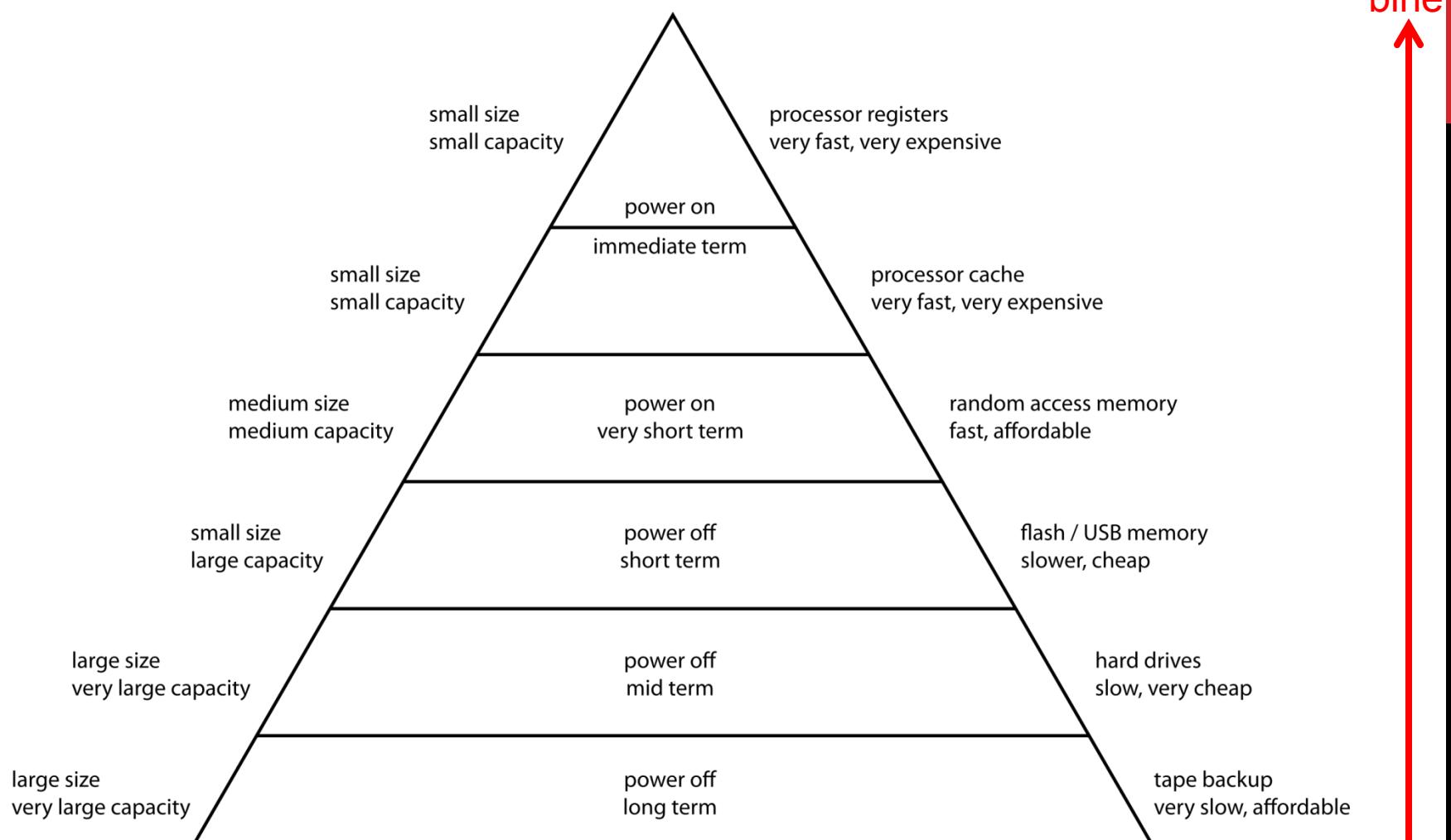

IERARHIZAREA MEMORIEI

- tipuri de memorie
 - regiștrii procesorului: acces imediat, 100-1000 bytes
 - cache L0: acces foarte rapid, 5-20 kbytes
 - cache L1 (cache instrucțiuni și date): 700GB/s, 100-500 kbytes
 - cache L2: 200GB/s, 500-1000 kbytes
 - cache L3 (de obicei partajat): 100GB/s, 1-5 MB
- memoria principală RAM: 100-500 MB/s, 2-64 GB
- disc HD/SSD: 10-100 MB/s, 1TB

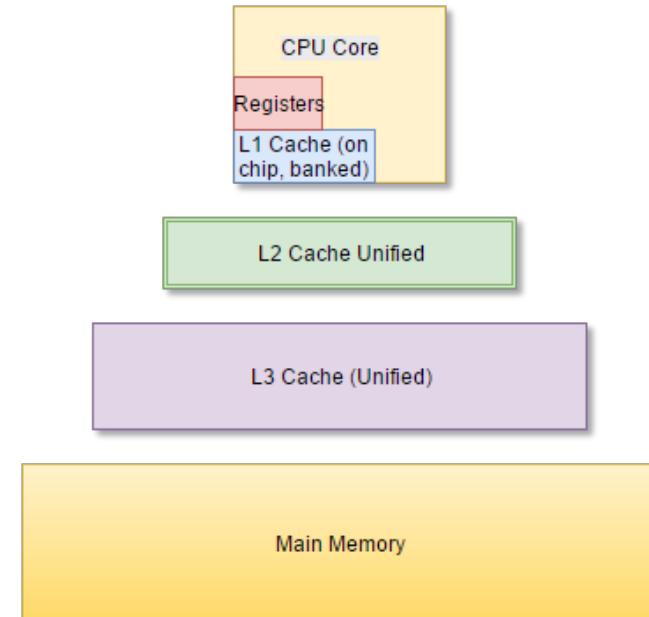

IERARHIZAREA MEMORIEI

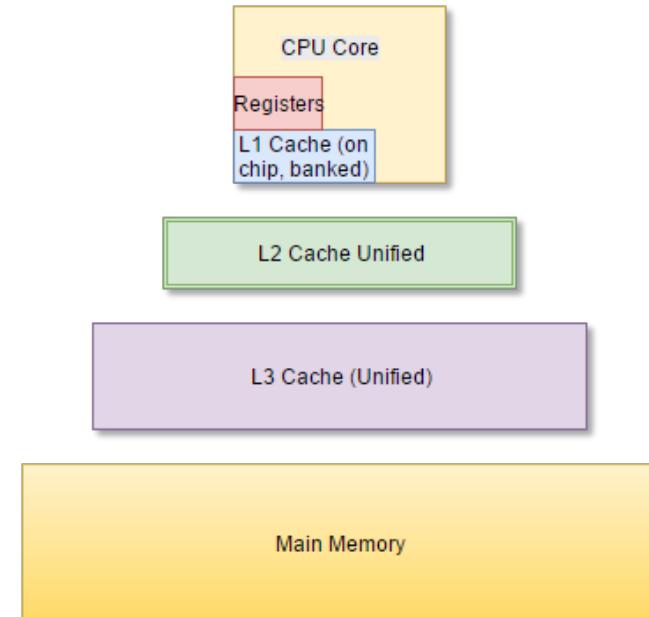
IERARHIZAREA MEMORIEI

- de ce e bine să avem cache?
- presupunem că timpii de acces sunt:
 - în memoria principală: 50 ns
 - în L1: 1 ns (dar există o probabilitate de 10% ca în L1 să nu găsim ceea ce căutăm, i.e., 10% miss rate)
 - în L2: 5 ns cu 1% miss rate
 - în L3: 10 ns cu 0.2% miss rate
- să presupunem că vrem să accesăm o bucată de memorie, cât ne costă ca timp dacă:
 - verificăm în RAM:

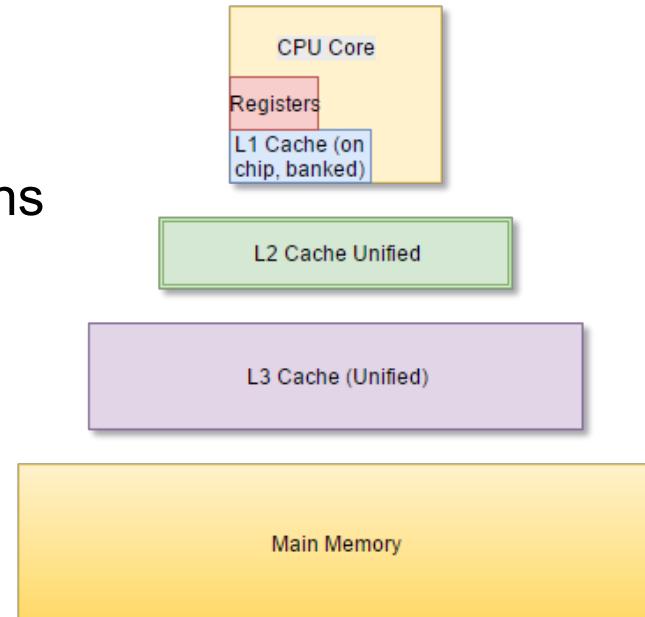
IERARHIZAREA MEMORIEI

- de ce e bine să avem cache?
- presupunem că timpii de acces sunt:
 - în memoria principală: 50 ns
 - în L1: 1 ns (dar există o probabilitate de 10% ca în L1 să nu găsim ceea ce căutăm, i.e., 10% miss rate)
 - în L2: 5 ns cu 1% miss rate
 - în L3: 10 ns cu 0.2% miss rate
- să presupunem că vrem să accesăm o bucată de memorie, cât ne costă ca timp dacă:
 - verificăm în RAM: 50 ns
 - verificăm în L1:

IERARHIZAREA MEMORIEI

- de ce e bine să avem cache?
- presupunem că timpii de acces sunt:
 - în memoria principală: 50 ns
 - în L1: 1 ns (dar există o probabilitate de 10% ca în L1 să nu găsim ceea ce căutăm, i.e., 10% miss rate)
 - în L2: 5 ns cu 1% miss rate
 - în L3: 10 ns cu 0.2% miss rate
- să presupunem că vrem să accesăm o bucată de memorie, cât ne costă ca timp dacă:
 - verificăm în RAM: 50 ns
 - verificăm în L1: $1\text{ ns} + (0.1 \times 50\text{ ns}) = 6\text{ ns}$
 - verificăm în L2:

IERARHIZAREA MEMORIEI

- de ce e bine să avem cache?
- presupunem că timpii de acces sunt:
 - în memoria principală: 50 ns
 - în L1: 1 ns (dar există o probabilitate de 10% ca în L1 să nu găsim ceea ce căutăm, i.e., 10% miss rate)
 - în L2: 5 ns cu 1% miss rate
 - în L3: 10 ns cu 0.2% miss rate
- să presupunem că vrem să accesăm o bucată de memorie, cât ne costă ca timp dacă:
 - verificăm în RAM: 50 ns
 - verificăm în L1: $1\text{ ns} + (0.1 \times 50\text{ ns}) = 6\text{ ns}$
 - verificăm în L2: $1\text{ ns} + (0.1 \times (5\text{ ns} + (0.01 \times 50\text{ ns}))) = 1.55\text{ ns}$
 - verificăm în L3:

IERARHIZAREA MEMORIEI

- de ce e bine să avem cache?
- presupunem că timpii de acces sunt:
 - în memoria principală: 50 ns
 - în L1: 1 ns (dar există o probabilitate de 10% ca în L1 să nu găsim ceea ce căutăm, i.e., 10% miss rate)
 - în L2: 5 ns cu 1% miss rate
 - în L3: 10 ns cu 0.2% miss rate
- să presupunem că vrem să accesăm o bucată de memorie, cât ne costă ca timp dacă:
 - verificăm în RAM: 50 ns
 - verificăm în L1: $1\text{ ns} + (0.1 \times 50\text{ ns}) = 6\text{ ns}$
 - verificăm în L2: $1\text{ ns} + (0.1 \times (5\text{ ns} + (0.01 \times 50\text{ ns}))) = 1.55\text{ ns}$
 - verificăm în L3: $1\text{ ns} + (0.1 \times (5\text{ ns} + (0.01 \times (10\text{ ns} + (0.002 \times 50\text{ ns})))) = 1.5101\text{ ns}$

observați trade-off-ul între viteza de acces și probabilitatea de miss rate
cât este miss rate în RAM?

IERARHIZAREA MEMORIEI

- de ce e bine să avem cache?
- presupunem că timpii de acces sunt:
 - în memoria principală: 50 ns
 - în L1: 1 ns (dar există o probabilitate de 10% ca în L1 să nu găsim ceea ce căutăm, i.e., 10% miss rate)
 - în L2: 5 ns cu 1% miss rate
 - în L3: 10 ns cu 0.2% miss rate
- să presupunem că vrem să accesăm o bucată de memorie, cât ne costă ca timp dacă:
 - verificăm în RAM: 50 ns
 - verificăm în L1: $1\text{ ns} + (0.1 \times 50\text{ ns}) = 6\text{ ns}$
 - verificăm în L2: $1\text{ ns} + (0.1 \times (5\text{ ns} + (0.01 \times 50\text{ ns}))) = 1.55\text{ ns}$
 - verificăm în L3: $1\text{ ns} + (0.1 \times (5\text{ ns} + (0.01 \times (10\text{ ns} + (0.002 \times 50\text{ ns})))) = 1.5101\text{ ns}$

observați trade-off-ul între viteza de acces și probabilitatea de miss rate

cât este miss rate în RAM? 0% (în RAM sigur avem informația)
cu ce dimensiune are legatură miss rate?

IERARHIZAREA MEMORIEI

- de ce e bine să avem cache?
- presupunem că timpii de acces sunt:
 - în memoria principală: 50 ns
 - în L1: 1 ns (dar există o probabilitate de 10% ca în L1 să nu găsim ceea ce căutăm, i.e., 10% miss rate)
 - în L2: 5 ns cu 1% miss rate
 - în L3: 10 ns cu 0.2% miss rate
- să presupunem că vrem să accesăm o bucată de memorie, cât ne costă ca timp dacă:
 - verificăm în RAM: 50 ns
 - verificăm în L1: $1\text{ ns} + (0.1 \times 50\text{ ns}) = 6\text{ ns}$
 - verificăm în L2: $1\text{ ns} + (0.1 \times (5\text{ ns} + (0.01 \times 50\text{ ns}))) = 1.55\text{ ns}$
 - verificăm în L3: $1\text{ ns} + (0.1 \times (5\text{ ns} + (0.01 \times (10\text{ ns} + (0.002 \times 50\text{ ns})))) = 1.5101\text{ ns}$

observați trade-off-ul între viteza de acces și probabilitatea de miss rate
cât este miss rate în RAM? 0% (în RAM sigur avem informația)
cu ce dimensiune are legatură miss rate? cu dimensiunea memoriei

IERARHIZAREA MEMORIEI

- de ce e bine să avem cache?
- presupunem că timpii de acces sunt:
 - în memoria principală: 50 ns
 - în L1: 1 ns (dar există o probabilitate de 10% ca în L1 să nu găsim ceea ce căutăm, i.e., 10% miss rate)
 - în L2: 5 ns cu 1% miss rate
 - în L3: 10 ns cu 0.2% miss rate
- să presupunem că vrem să accesăm o bucată de memorie, cât ne costă ca timp dacă:
 - verificăm în RAM: 50 ns
 - verificăm în L1: $1\text{ ns} + (0.1 \times 50\text{ ns}) = 6\text{ ns}$
 - cu un miss rate de 10% merită să avem cache L1
 - pentru ce probabilitate miss rate nu mai merită cache L1?

IERARHIZAREA MEMORIEI

- de ce e bine să avem cache?
- presupunem că timpii de acces sunt:
 - în memoria principală: 50 ns
 - în L1: 1 ns (dar există o probabilitate de 10% ca în L1 să nu găsim ceea ce căutăm, i.e., 10% miss rate)
 - în L2: 5 ns cu 1% miss rate
 - în L3: 10 ns cu 0.2% miss rate
- să presupunem că vrem să accesăm o bucată de memorie, cât ne costă ca timp dacă:
 - verificăm în RAM: 50 ns
 - verificăm în L1: $1\text{ ns} + (0.1 \times 50\text{ ns}) = 6\text{ ns}$
 - cu un miss rate de 10% merită să avem cache L1
 - pentru ce probabilitate miss rate nu mai merită cache L1?
 - $p = 49 / 50 = 98\%$

IERARHIZAREA MEMORIEI

- de ce e bine să avem cache?
- presupunem că timpii de acces sunt:
 - în memoria principală: 50 ns
 - în L1: 1 ns (dar există o probabilitate de 10% ca în L1 să nu găsim ceea ce căutăm, i.e., 10% miss rate)
 - în L2: 5 ns cu 1% miss rate
 - în L3: 10 ns cu 0.2% miss rate
- **Exemplu:**
 - memoria RAM este 1 GB
 - memoria cache L1 este 128 kbytes
 - memoria RAM este de aproximativ 8000 de ori mai multă decât memoria cache L1, deci cum putem avea miss rate 10%?
 - ne bazăm pe **principiul de localizare**

CACHE

- **principiul de localizare**
 - presupunem că avem în RAM un vector de 1000 elemente

- cache L1 este gol

- cache L2 este gol

citim elementul a_0 (avem nevoie să procesăm vectorul): elementul nu e în L1, nu e în L2, trebuie să mergem în RAM, dar după ce îl citim din RAM copiem un segment din vector în L1 și L2

CACHE

- **principiul de localizare**
 - presupunem că avem în RAM un vector de 1000 elemente

- cache L1 conține a_0 și următoarele elemente din vector

- cache L2 conține a_0 și mai multe elemente din vector

citim elementul a_1 : este deja în L1 (cache hit!)

CACHE

- **principiul de localizare**
 - presupunem că avem în RAM un vector de 1000 elemente

- cache L1 conține a_0 și următoarele elemente din vector

- cache L2 conține a_0 și mai multe elemente din vector

citim elementul a_2 : este deja în L1 (cache hit!)

CACHE

- **principiul de localizare**
 - presupunem că avem în RAM un vector de 1000 elemente

- cache L1 conține a_0 și următoarele elemente din vector

- cache L2 conține a_0 și mai multe elemente din vector

citim elementul a_3 : este deja în L1 (cache hit!)

CACHE

- **principiul de localizare**
 - presupunem că avem în RAM un vector de 1000 elemente

- cache L1 conține a_0 și următoarele elemente din vector

- cache L2 conține a_0 și mai multe elemente din vector

citim elementul a_4 : nu este în L1 (cache miss!), dar este în L2, deci îl citim de acolo și actualizăm în L1

CACHE

- **principiul de localizare**

- presupunem că avem în RAM un vector de 1000 elemente

- cache L1 conține a_4 și următoarele elemente din vector

- cache L2 conține a_0 și mai multe elemente din vector

citim elementul a_5 : este deja în L1 (cache hit!)

... când nu mai găsim nici în L2, mergem din nou în RAM și citim un nou subset din vector ($a_{10} \dots a_{19}$)

CACHE

- **principiul de localizare**
 - presupunem că avem în RAM un vector de 1000 elemente

- cache L1 conține a₄ și următoarele elemente din vector

- cache L2 conține a₀ și mai multe elemente din vector

miss rate pentru cache L1?

miss rate pentru cache L2?

CACHE

- **principiul de localizare**
 - presupunem că avem în RAM un vector de 1000 elemente

- cache L1 conține a₄ și următoarele elemente din vector

- cache L2 conține a₀ și mai multe elemente din vector

miss rate pentru cache L1? 25%

miss rate pentru cache L2? 10%

CACHE

- **principiul de localizare**
 - presupunem că avem în RAM un vector de 1000 elemente

- cache L1 conține a_4 și următoarele elemente din vector

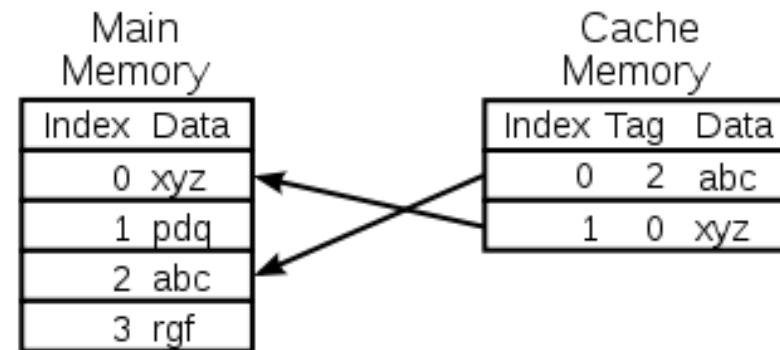
- cache L2 conține a_0 și mai multe elemente din vector

aici am accesat secvențial vectorul, dacă îl accesăm aleator, totul este pierdut (deci chiar dacă memoria se numește RAM, nu e deloc bine să accesăm datele complet Random)

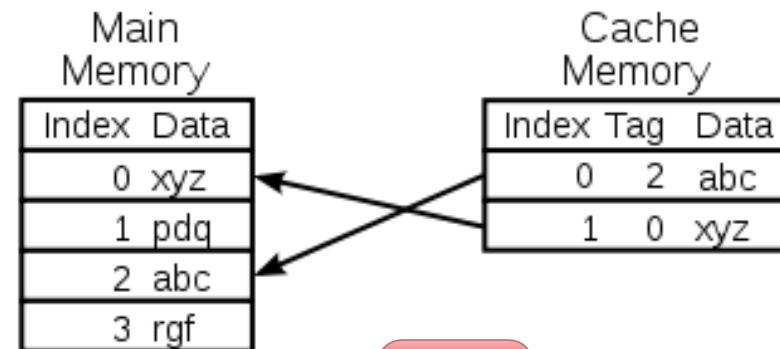
CACHE

- corespondență dintre locația din cache și locația din RAM
 - este realizată printr-un tabel

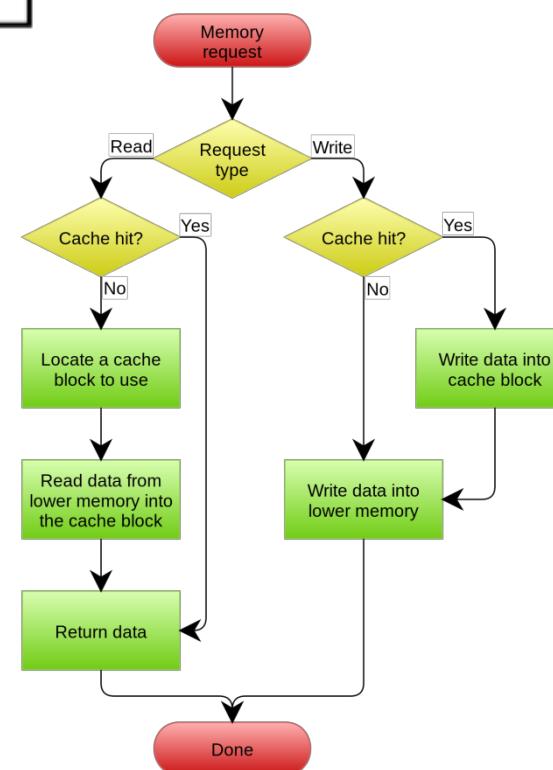

CACHE

- corespondență dintre locația din cache și locația din RAM
 - este realizată printr-un tabel

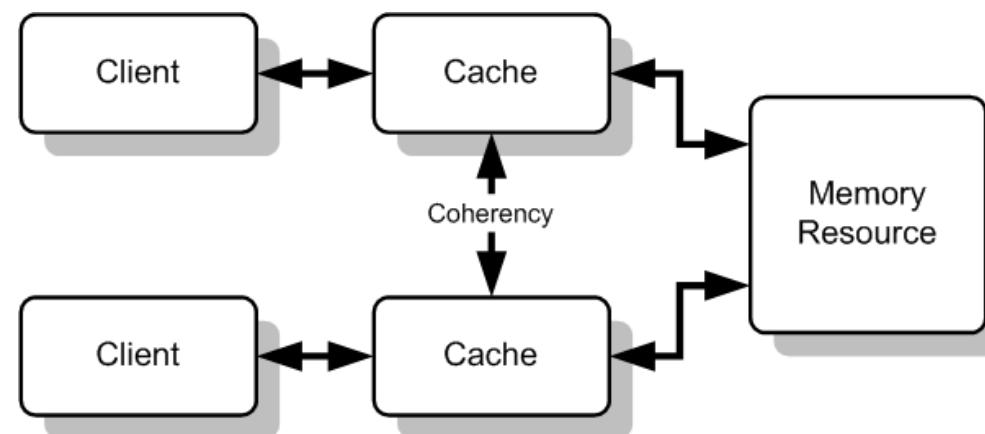

- algoritmul general:

CACHE

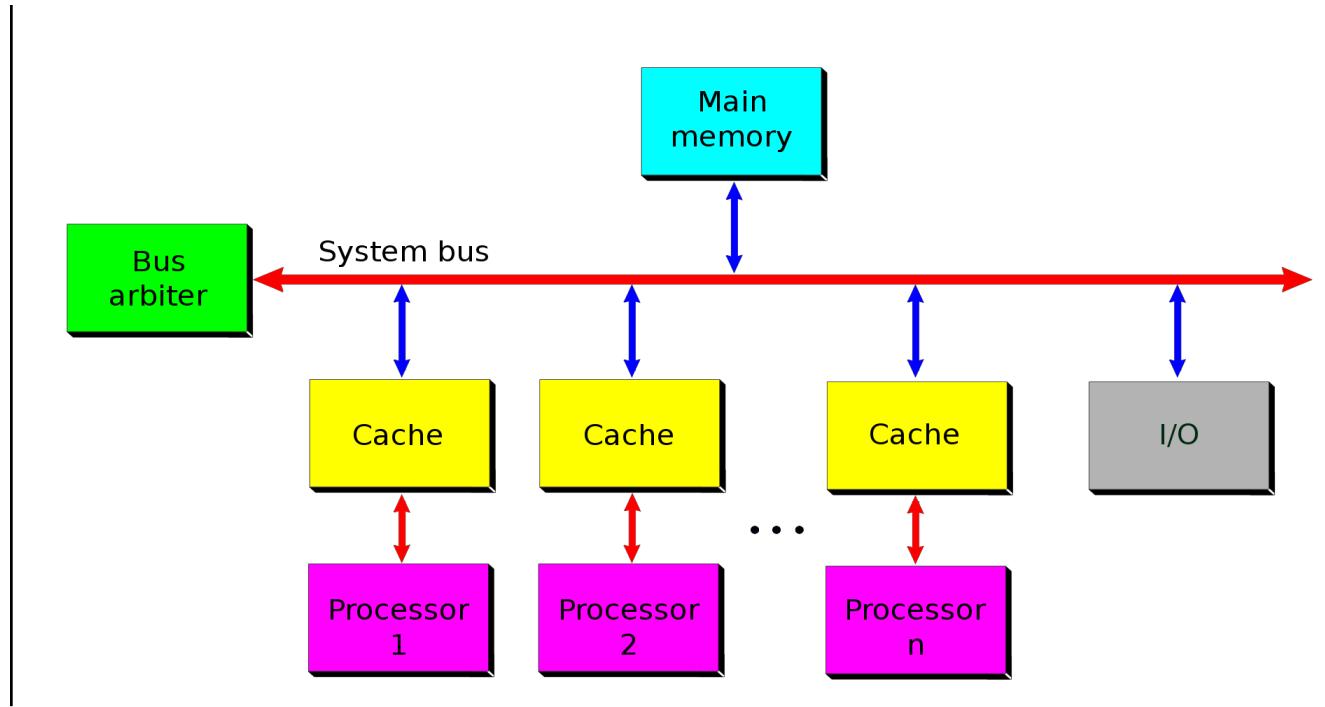
- corespondența dintre locația din cache și locația din RAM
 - la citire nu sunt niciodată probleme
 - la scriere lucrurile se complică
 - rezultatul este scris în cache
 - și celelalte memorii trebuie să fie anunțate de noua valoare
 - L1/L2/L3/RAM etc.
 - situația se complică și mai mult dacă sunt cache-uri diferite pentru fiecare core pe care îl avem: cache coherence (protocol pentru consistența tuturor cache-urilor)

IERARHIZAREA MEMORIEI

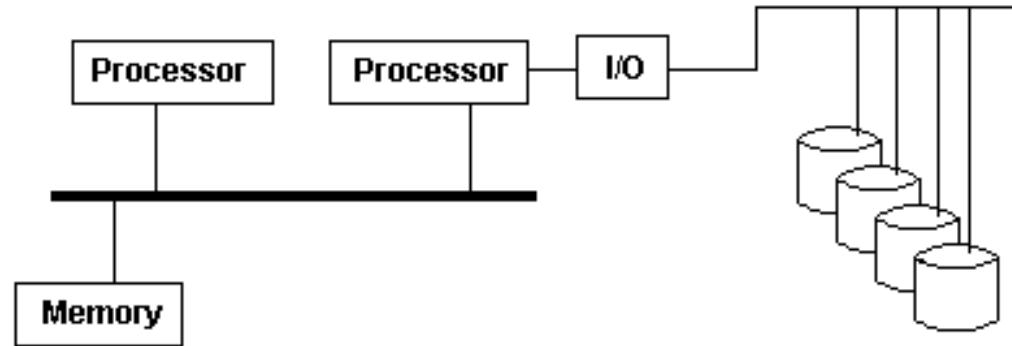
- când programați, nu vedeți această ierarhizare
- cine e responsabil de ce anume?
 - programatorul: transfer între HD/SSD și RAM (citire de pe disc)
 - logică hardware: din/în RAM în/din memoriile cache
 - compilatorul: generează cod care exploatează cache-ul
- cât timp performanța este acceptabilă totul e OK, apoi Assembly

SYMMETRIC MULTIPROCESS SYSTEMS

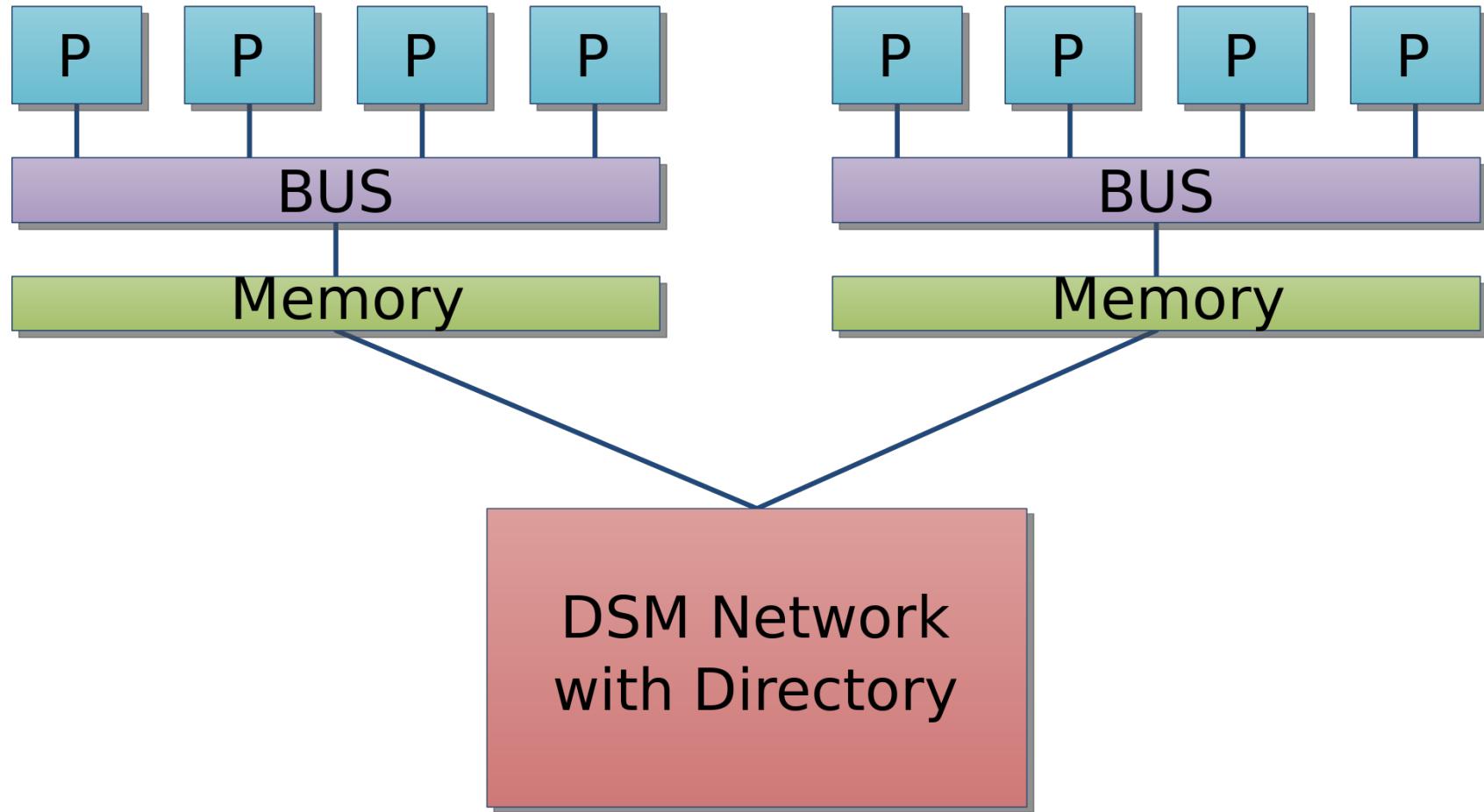
- **UMA (Uniform Memory Access)**
- **procese diferite pe procesoare diferite, dar e nevoie de modificarea programelor ca acestea să ruleze paralel**
- **dezavantaj: cache coherence**

ASYMMETRIC MULTIPROCESS SYSTEMS

- fiecare procesor are ceva diferit
 - unul execute programe
 - altul se ocupă de I/O

NON-UNIFORM MEMORY ACCESS

- rezolvă problema accesului la memorie de către procesoare multiple (fiecare procesor are memoria/cache-ul său)
- procesoarele așteaptă mai puțin să ajunge datele la ele

CE AM FĂCUT ASTĂZI

- structura multi-core a calculatoarelor
- ierarhizarea memoriei
- beneficiile cache-ului

DATA VIITOARE ...

- **ne apropiem de final**
 - Cursul 0x0A – performanța calculatoarelor
 - Cursul 0x0B va fi în prima săptămână de școală din ianuarie
 - în a doua săptămână nu facem curs, avem verificarea
 - am să vă posteze detalii cu privire la testul de verificare
 - fizic, tot anul va fi prezent
 - în ianuarie, nu se mai fac laboratoare/seminare noi
- **Cursul 0x0A**
 - performanța calculatoarelor
- **Cursul 0x0B**
 - execuția fișierelor binare (sisteme de operare)

LECTURĂ SUPLIMENTARĂ

- PH book
 - 5 Large and Fast: Exploiting Memory Hierarchy
 - 6.6 Introduction to Graphics Processing Units
- Erik Demaine, Cache-Oblivious Algorithms:
<https://www.youtube.com/watch?v=CSqbjfCCLrU> și
<https://www.youtube.com/watch?v=C6EWVBNCxsc> (nu intră în examen)

ARHITECTURA SISTEMELOR DE CALCUL - CURS 0x0A

PERFORMANȚA SISTEMELOR DE CALCUL

Cristian Rusu

DATA TRECUTĂ

- sisteme multi-procesor
- ierarhia memoriei
- caching

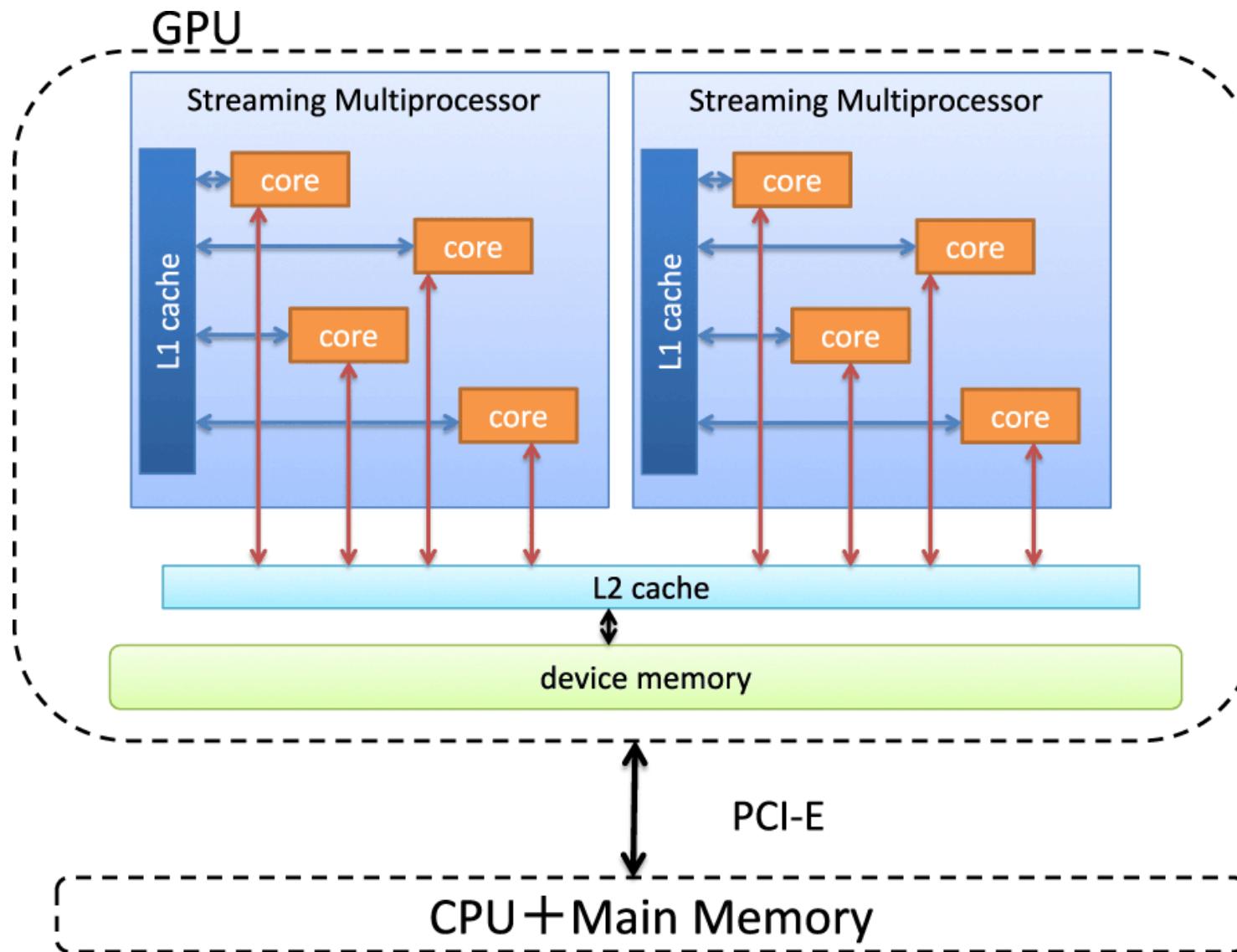
CUPRINS

- GPU
- ce este “performanță”
- cum măsurăm performanța sistemelor de calcul
- performanța CPU
- performanța limbajelor de programare
- CISC vs. RISC
- consum de energie
- la final, un demo interesant (sper)

GPU

- este o unitate separată de calcul
- este conectată la un BUS de comunicare
- complementează capacitatea de calcul a unui CPU
- conțin un număr mare unități de procesare separate
 - perfecte pentru procesarea (uniformă) unui bloc mare de date
- sunt specializați pe un anumit set de instrucțiuni
 - în general, nu pot realiza tot ce poate un CPU
 - dar ce pot executa, executa mult mai repede
 - SIMD/MIMD
 - hardware multithreading
 - Instruction Level Parallelism (ILP)
- are propria sa memorie (on chip)
 - este comparabilă cu cea a CPU (dar de obicei mai mică)
 - ierarhizare memoriei este mai simplă
 - timpii de acces nu sunt cea mai importantă caracteristică
 - bandwidth-ul (lățimea benzii de acces) este mai importantă

GPU

GPU

- **excelent pentru clasa de probleme “embarrassingly parallel”**
 - operații matrice-vector, matrice-matrice
 - calculul transformatei Fourier
 - procesarea imaginilor
 - convolutional neural networks (CNN) pentru Machine Learning
 - căutări exhaustive (brute force search)
 - căutarea hyperparametrilor
 - crypto mining
 - integrare numerică
 - simulări fizice cu scenarii diferite (condiții inițiale diferite)
 - raytracing

GPU

- python ML notebook: <https://colab.research.google.com/>
- Edit → Notebook settings → Hardware accelerator: GPU

```
import tensorflow as tf
from tensorflow.python.client import device_lib
import time

def measure(x, steps):
    tf.matmul(x, x)
    start = time.time()
    for i in range(steps):
        x = tf.matmul(x, x)

    _ = x.numpy()
    end = time.time()
    return end - start

print("TensorFlow version: {}".format(tf.__version__))
print("Eager execution: {}".format(tf.executing_eagerly()))

print('')

if tf.config.list_physical_devices('GPU'):
    print('GPU ', tf.test.gpu_device_name(), ' is available\n')

# Listea ce e disponibil
print('Devices available:\n', device_lib.list_local_devices())

# Dimensiunea matricei
shape = (1000, 1000)
# numarul de simulari
steps = 200

print('')

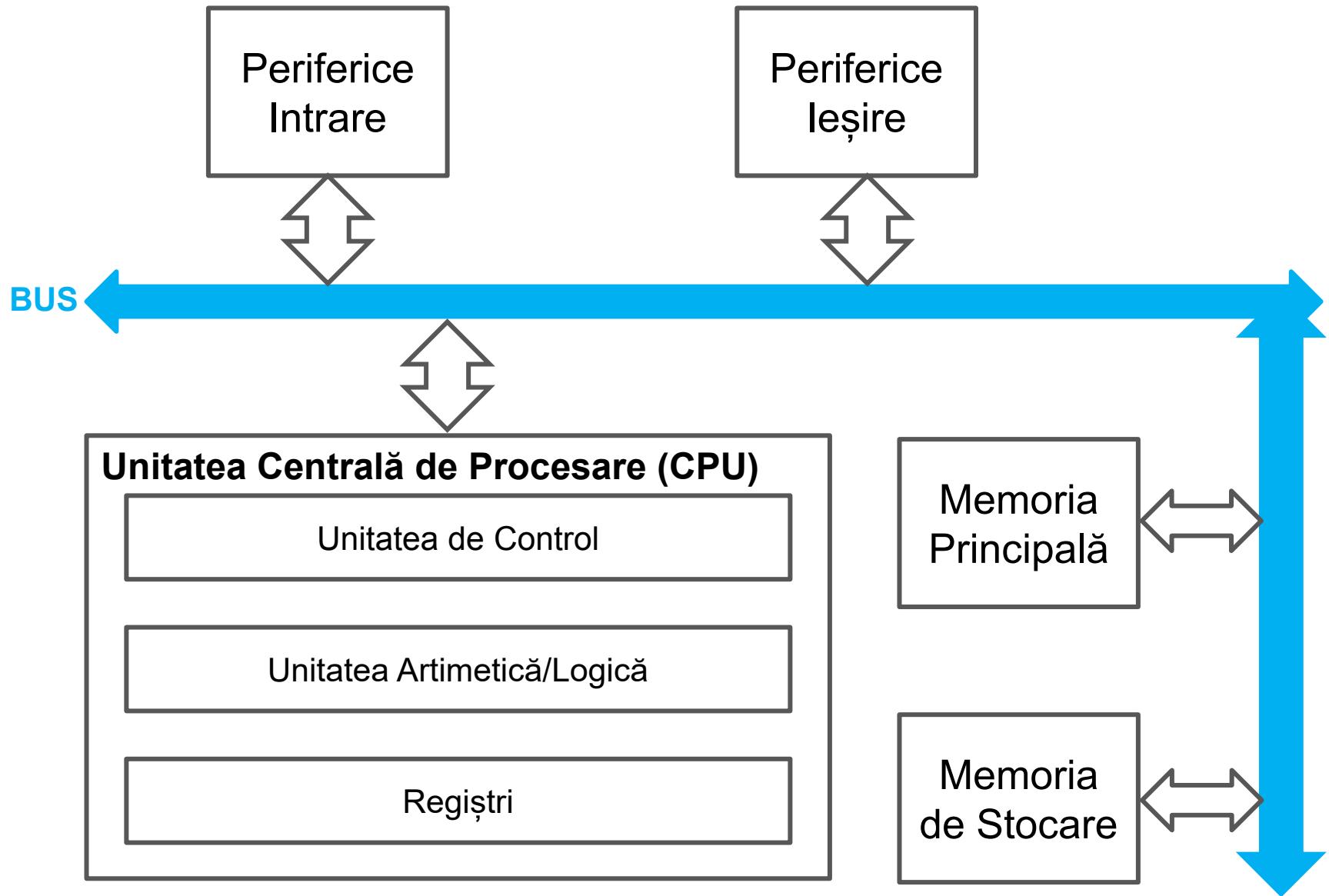
print("Time to multiply a {} matrix by itself {} times:".format(shape, steps))

# pe CPU:
with tf.device('/cpu:0'):
    print("CPU: {} secs".format(measure(tf.random.normal(shape), steps)))

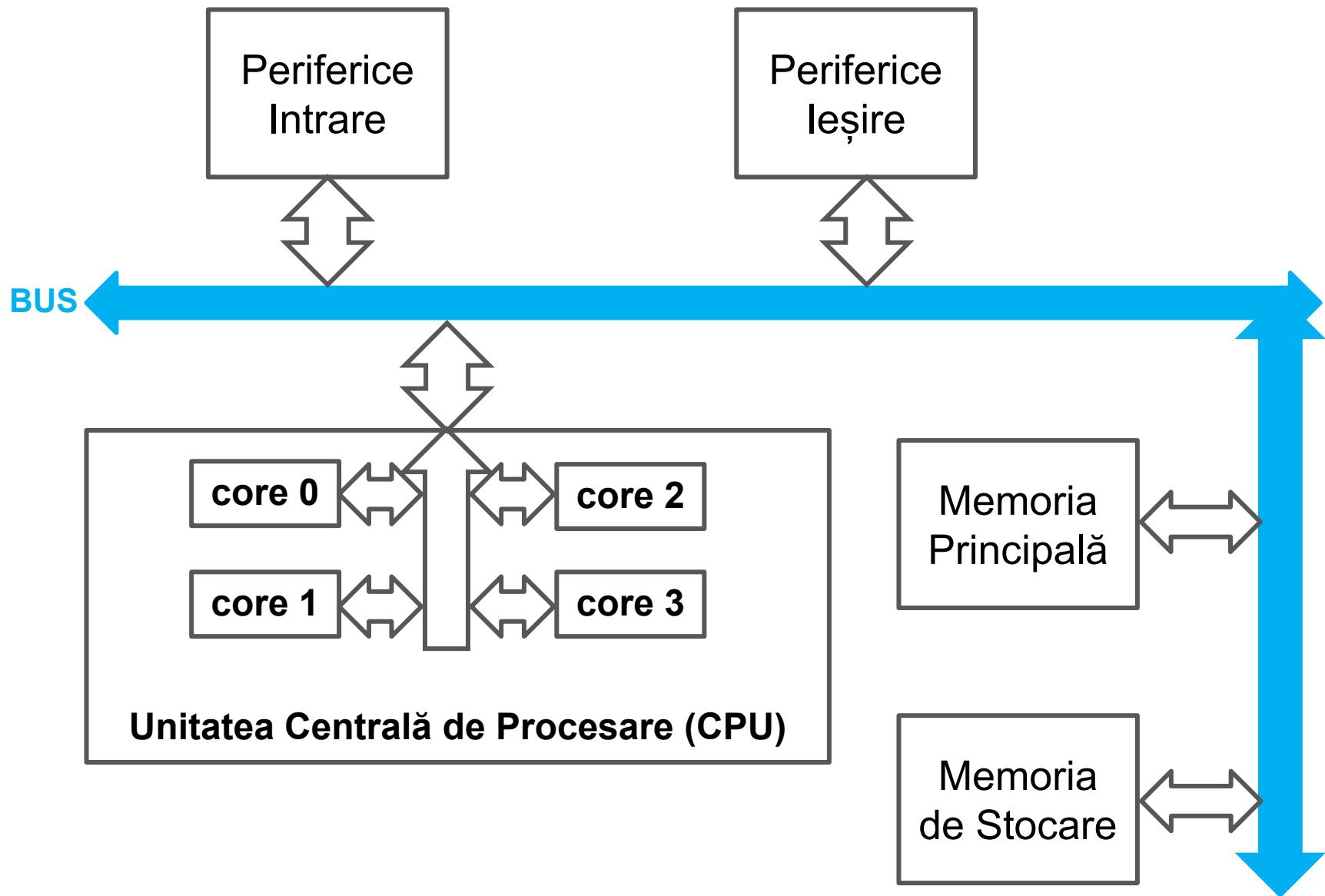
# pe GPU, daca este disponibil:
if tf.test.is_gpu_available():
    with tf.device('/gpu:0'):
        print("GPU: {} secs".format(measure(tf.random.normal(shape), steps)))
else:
    print('GPU: not found')
```

scrieți și voi o secvență de cod care face înmulțirea a două matrice (python) și comparați cu timpii din această secvență de cod

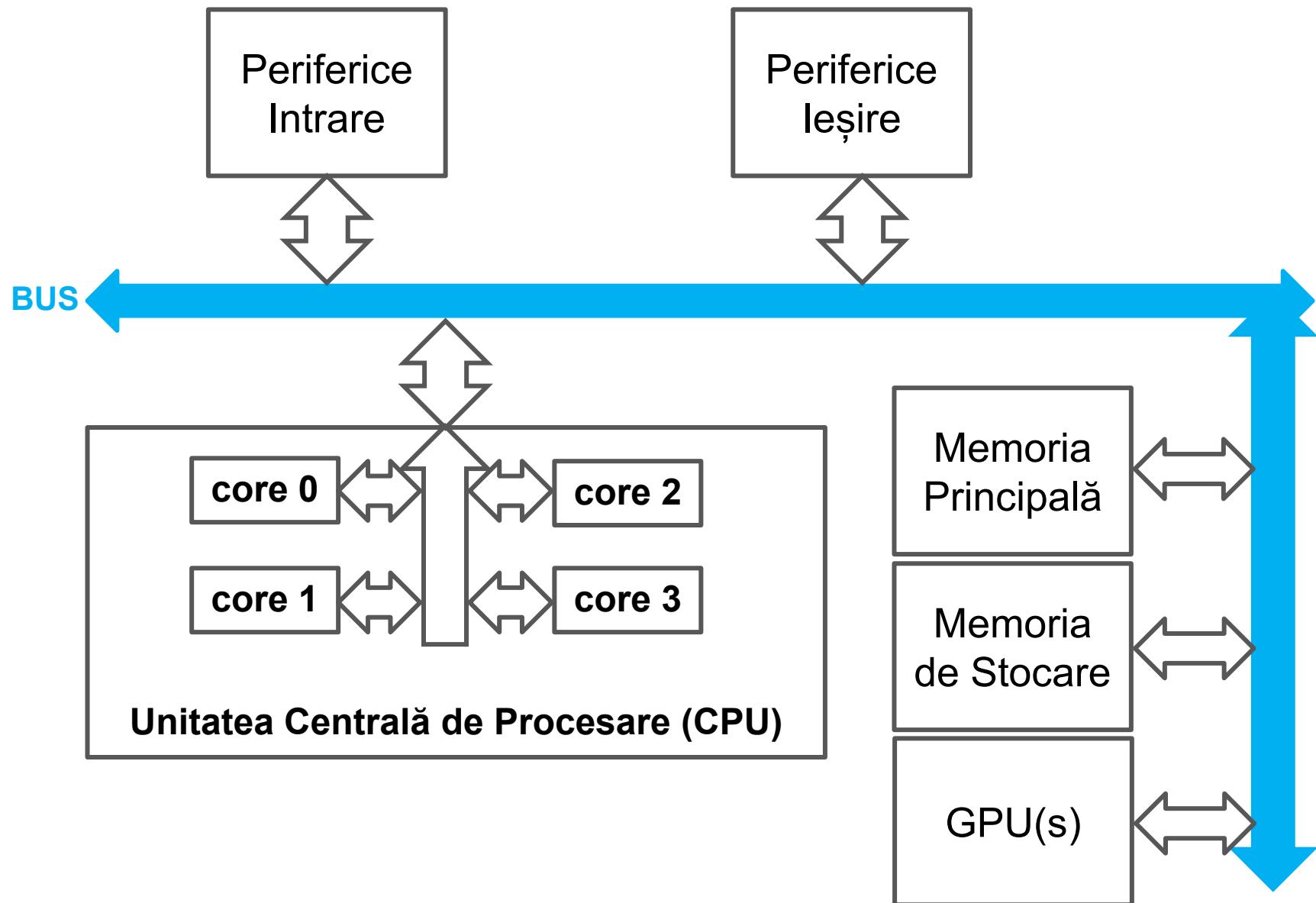
(REVIEW) ARHITECTURA DE BAZĂ

(REVIEW) ARHITECTURA MULTI-CORE

(REVIEW) ARHITECTURA MULTI-CORE ȘI GPU

CUM DEFINIM “PERFORMANȚA”?

- **numărul de instrucțiuni executate**
 - nu toate instrucțiunile sunt la fel de rapide
- **timpul de execuție a unui program**
 - executăm de mai multe ori același program
 - timpul mediu?
 - timpul cel mai rapid/lent?
 - ce program executăm?
 - fiecare program exploatează diferit arhitectura de calcul
 - unele programe exploatează în mod natural paralelismul arhitecturii de calcul

CUM DEFINIM “PERFORMANȚA”?

- **în general, este foarte dificil să definim clar ce înseamnă performanță în contextul arhitecturii calculatoarelor**
 - tipurile de programe variază foarte mult
 - este greu să înțelegem ce înseamnă un program “reprezentativ”
 - arhitecturile de execuție moderne sunt extrem de complicate
 - criteriile de performanță variază mult
 - vrem răspuns rapid?
 - chiar și asta e complicat: datele trebuie citite (de pe disc) în memorie, datele din memorie trebuie transferate la CPU, CPU-ul are o anumită viteză de execuție, apoi din nou acces memorie și/sau Input/Output
 - vrem ca sistemul să poată rula cât mai multe programe simultan?
 - vrem ca sistemul să fie rapid pe operații I/O?
 - vrem ca sistemul să fie rapid pe operații aritmetice?
 - vrem ca sistemul să ruleze jocuri rapid? (frame-rate bun)
 - o combinație de criterii?

TIMPUL DE EXECUȚIE

- o definiție inițială pentru performanță: timp de execuție
- rulăm un program A pe un sistem de calcul X
 - performanța_X = (timpul de execuție a lui A pe X)⁻¹
 - timp de execuție mai mic → performanță mai mare
 - în general, vrem să comparăm și să spunem: sistemul de calcul X este de n ori mai rapid decât sistemul de calcul Y
 - performanța_X (performanța_Y)⁻¹ = n
 - timpul de execuție îl măsurăm în secunde
 - se numește *wall-clock time*, *response time* sau *elapsed time*
 - este timpul în “lumea reală”
 - de ce e complicat? avem mai mulți timpi?

TIMPUL DE EXECUȚIE

- o definiție inițială pentru performanță: timp de execuție
- rulăm un program A pe un sistem de calcul X
 - performanța_X = (timpul de execuție a lui A pe X)⁻¹
 - timp de execuție mai mic → performanță mai mare
 - în general, vrem să comparăm și să spunem: sistemul de calcul X este de n ori mai rapid decât sistemul de calcul Y
 - performanța_X (performanța_Y)⁻¹ = n
 - timpul de execuție îl măsurăm în secunde
 - se numește *wall-clock time*, *response time* sau *elapsed time*
 - este timpul în “lumea reală”
 - de ce e complicat? avem mai mulți timpi?
 - un procesor execută simultan mai multe programe
 - *CPU time* = cât timp de execuție a fost alocat pe CPU

PERFORMANȚA CPU

- pentru CPU
 - frecvență (*clock rate*), ex. 4GHz
 - ciclu de ceas (*clock cycle*), ex. la fiecare 250 pico secunde (ps)
 - $(\text{frecvență})^{-1}$
- CPU time pentru A = **ciclii de ceas pentru A / frecvență**
 - deci, putem micșora timpul de execuție pentru A dacă
 - reducem numărul de ciclii de ceas necesar pentru a executa A
 - mărim frecvența procesorului

PERFORMANȚA CPU

- ce face un CPU?
 - execută instrucțiuni
 - câți cicli de ceas sunt necesari pentru a executa o instrucțiune?
 - vă reamintesc, nu toate instrucțiunile sunt la fel de “dificele”

operația	instrucțiuni	# cicli
operații întregi/biți	add, sub, and, or, xor, sar, sal, lea, etc.	1
înmulțirea întregilor	mul, imul	3
împărțirea întregilor	div, idiv	depinde (20–80)
adunare floating point	addss, addsd	3
înmulțire floating point	mulss, mulsd	5
împărțire floating point	divss, divsd	depinde (20–80)
fused-multiply-add floating point	vfmass, vfmasd	5

- ciclii de ceas pentru A = număr instrucțiuni în A × număr ciclii necesar pentru a executa o instrucțiune (în medie)

PERFORMANȚA CPU

- fie x, y, z vectori care sunt de tipul *double*

operația	timpul
$z[i] = x[i]$	51.5 ps
$z[i] += x[i]$	60 ps
$z[i] = x[i] + y[i]$	69 ps
$z[i] += x[i] + y[i]$	74.5 ps
$z[i] = x[i] \times y[i]$	75 ps
$z[i] += x[i] \times y[i]$	93 ps
$z[i] = x[i] / y[i]$	1120 ps
$z[i] = \text{sqrt}(x[i])$	2050 ps
$z[i] = \log(x[i])$	4200 ps
$z[i] = \exp(x[i])$	5600 ps
$z[i] = \text{rand}()$	1850 ps

cum măsurăm timpul de execuție?

- pentru o secvență de cod
- pentru un executabil (Linux: time ./program)

```
#include <time.h>

clock_t start, end;
double cpu_time_used;

start = clock();
...
end = clock();
cpu_time_used = ((double) (end - start)) / CLOCKS_PER_SEC;
```

PERFORMANȚA CPU

- combinăm ultimele două relații

CPU time pentru A = număr instrucțiuni în A × număr ciclii necesar pentru a executa o instrucțiune (în medie) / frecvența

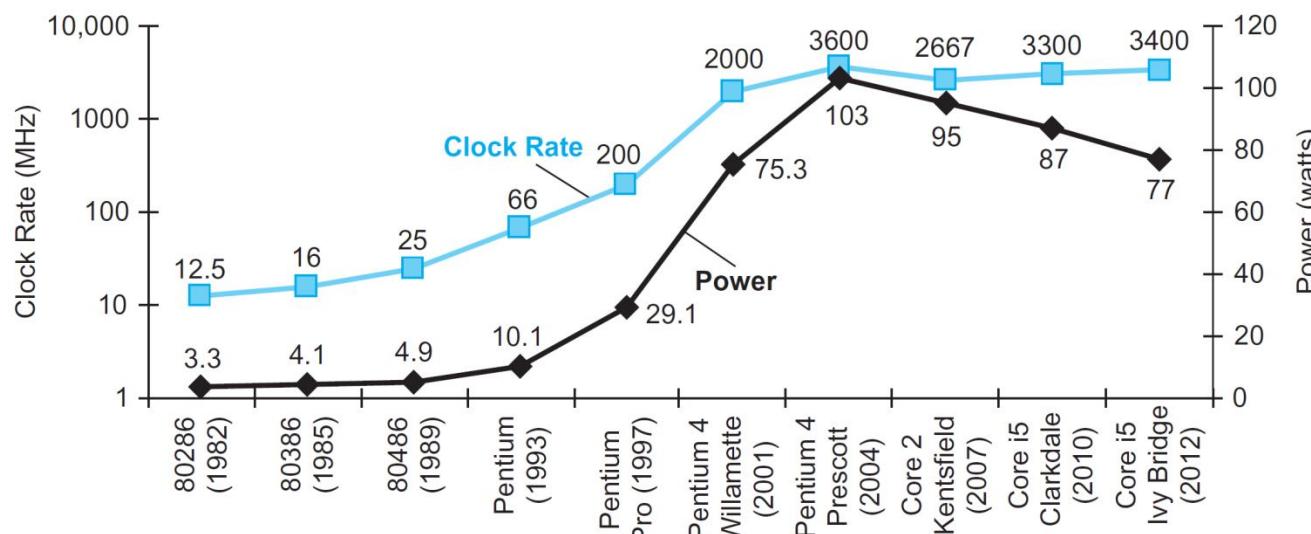
- ce componentă ce afectează?
 - algoritmul: număr instrucțiuni în A, în anumite situații speciale număr ciclii necesar pentru a executa o instrucțiune (în medie)
 - limbajul de programare: număr instrucțiuni în A, număr ciclii necesar pentru a executa o instrucțiune (în medie)
 - compilatorul: număr instrucțiuni în A, număr ciclii necesar pentru a executa o instrucțiune (în medie)
 - ISA: număr instrucțiuni în A, număr ciclii necesar pentru a executa o instrucțiune (în medie), frecvența

PERFORMANȚA CPU

- **situația cu instrucțiunile e complicată**
 - poți executa puține instrucțiuni, dar unele pot avea nevoie de mai mulți ciclii de calcul pe CPU (deci este un trade-off)
- **situația cu frecvența procesorului e simplă**
 - frecvență mai mare → performanță mai ridicată
 - adică, mereu vrem să executăm mai repede
 - care e problema? de ce nu avem procesoare la 10GHz?

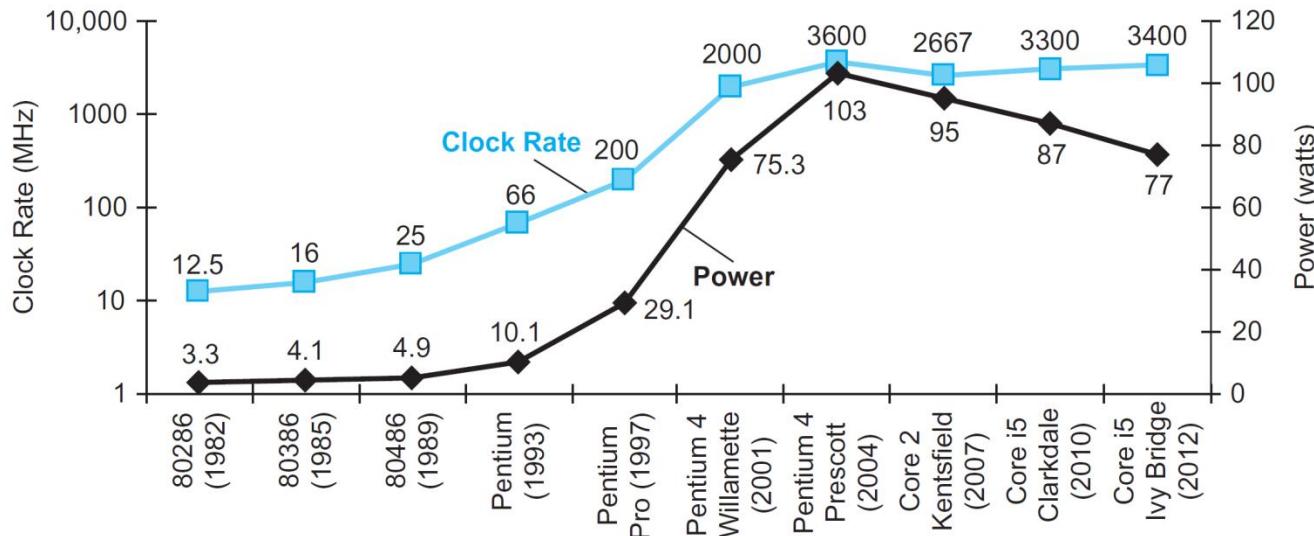
PERFORMANȚA CPU

- **situată cu instrucțiunile e complicată**
 - poți executa puține instrucțiuni, dar unele pot avea nevoie de mai mulți ciclii de calcul pe CPU (deci este un trade-off)
- **situată cu frecvența procesorului e simplă**
 - frecvență mai mare → performanță mai ridicată
 - adică, mereu vrem să executăm mai repede
 - care e problema? de ce nu avem procesoare la 10GHz?

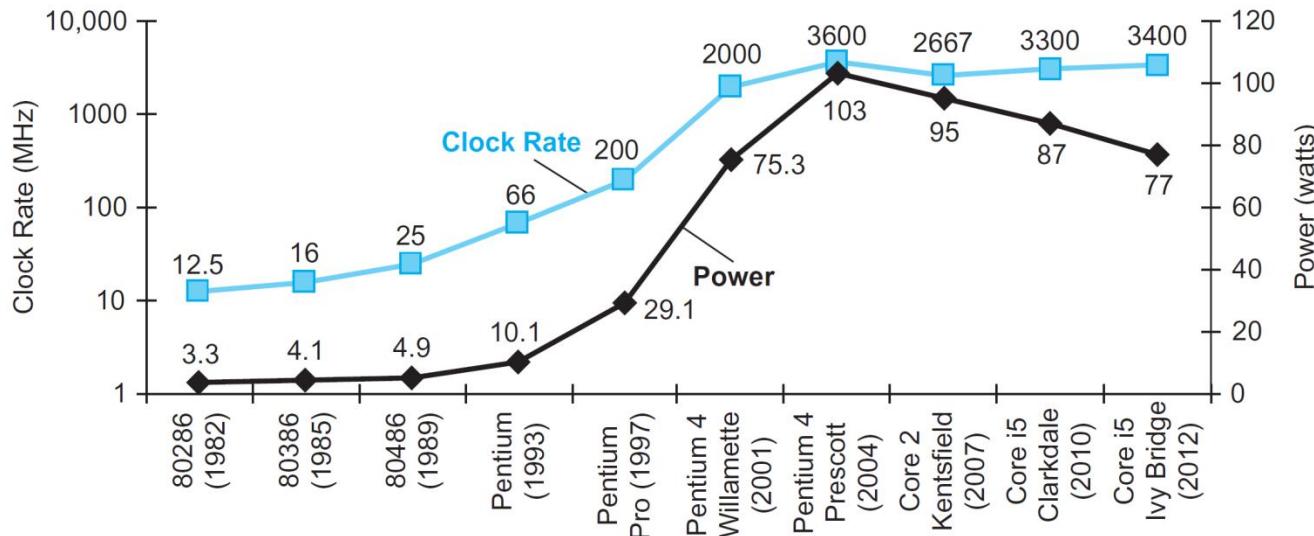
problema este
energia consumată,
răcirea sistemului

PERFORMANȚA CPU

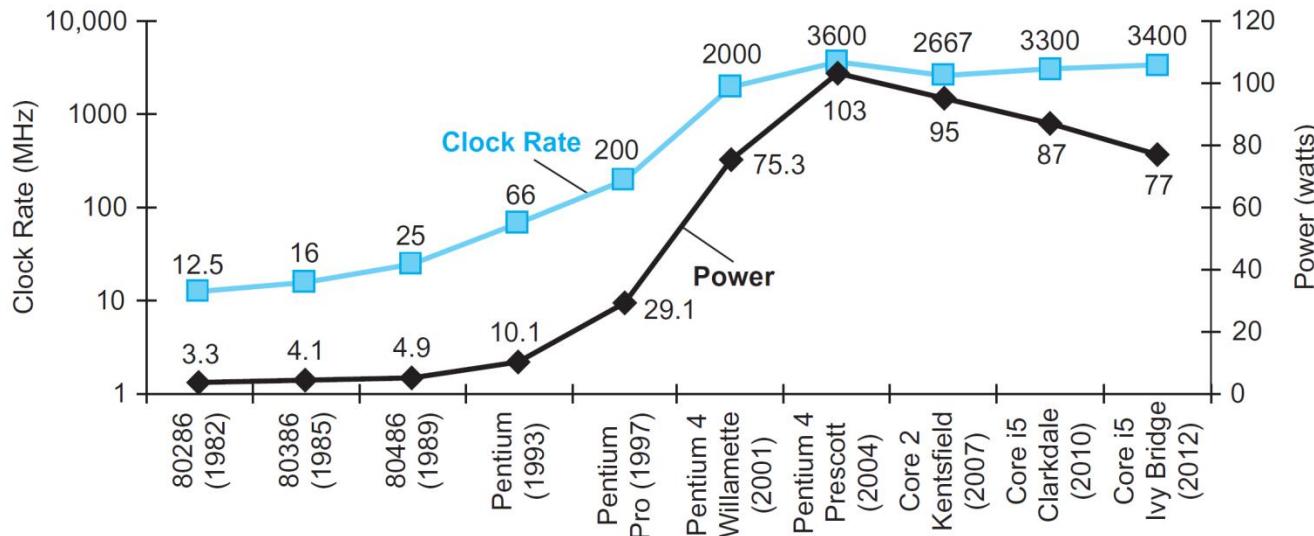
- **puterea = $O(\text{tensiune}^2 \times \text{frecvență})$**
- **uitați-vă pe grafic:**
 - am mers de la 25MHz la 2000MHz ($\times 100$)
 - în același timp puterea a mers de la 5W la 103W ($\times 20$)
 - cum e posibil?
 - tensiunea de funcționare a circuitelor a scăzut de la 5V la 1V
 - de ce nu putem merge mult sub 1V?

PERFORMANȚA CPU

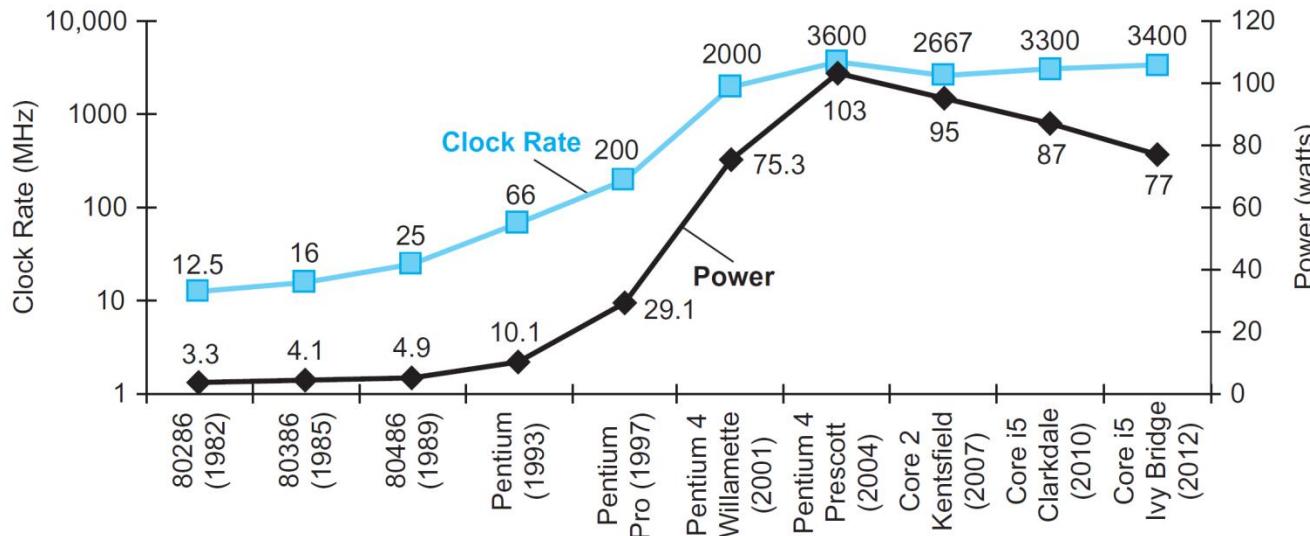
- puterea = $O(\text{tensiune}^2 \times \text{frecvență})$
- uitați-vă pe grafic:
 - am mers de la 25MHz la 2000MHz ($\times 100$)
 - în același timp puterea a mers de la 5W la 103W ($\times 20$)
 - cum e posibil?
 - tensiunea de funcționare a circuitelor a scăzut de la 5V la 1V
 - de ce nu putem merge mult sub 1V? zgromot!

PERFORMANȚA CPU

- mai sunt două probleme la 10GHz
 - toate celelalte componente hardware ar trebui să funcționeze la viteze comparabile (altfel, CPU așteaptă mereu)
 - $(1 / (10 \text{ GHz})) * (299\,792\,458 \text{ (m / s)}) = 2.99 \text{ centimetri}$
 - ce semnificație are acest calcul?

PERFORMANȚA CPU

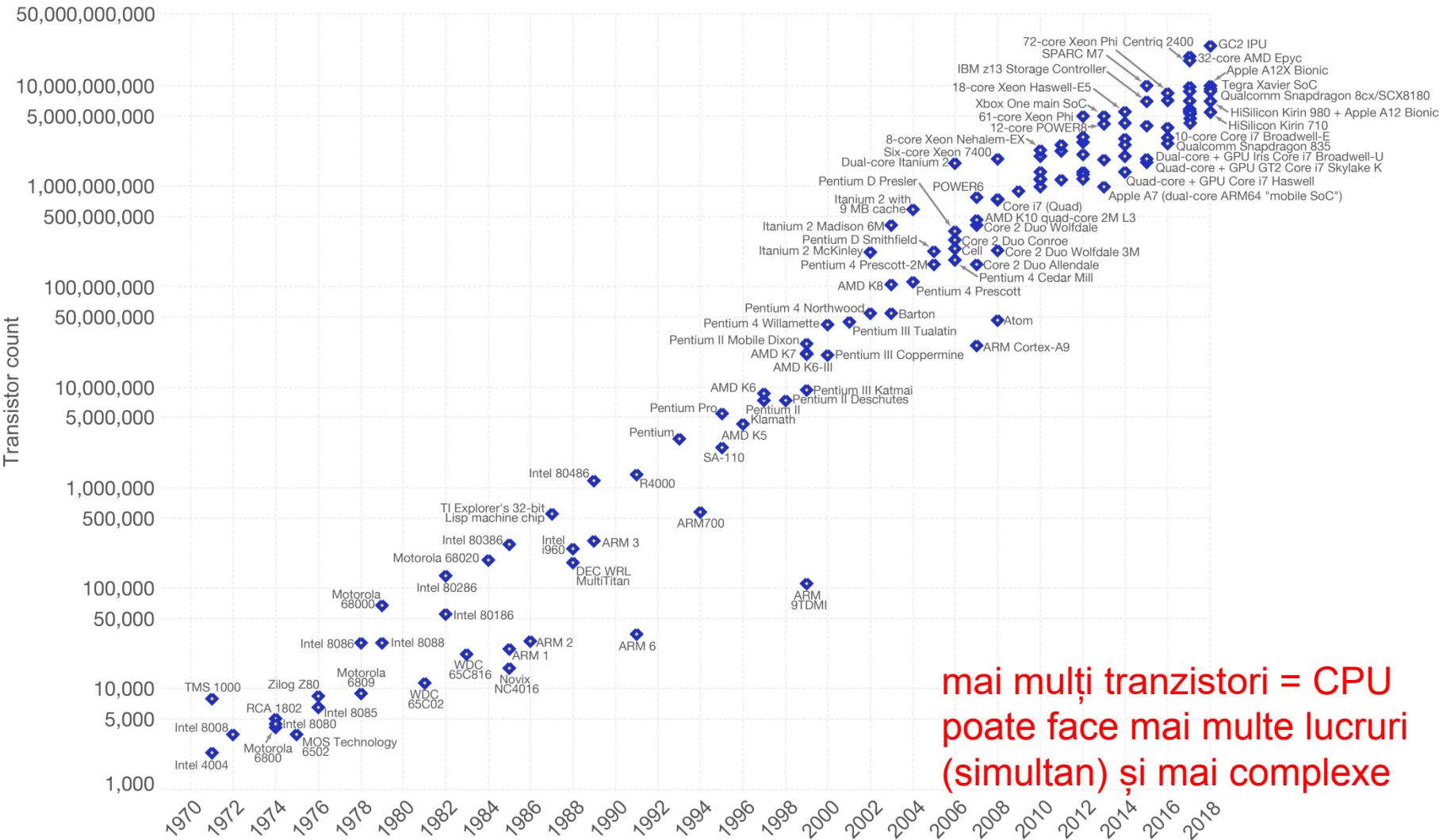
- mai sunt două probleme la 10GHz
 - toate celelalte componente hardware ar trebui să funcționeze la viteze comparabile (altfel, CPU așteaptă mereu)
 - $(1 / (10 \text{ GHz})) * (299\,792\,458 \text{ (m / s)}) = 2.99 \text{ centimetri}$
 - ce semnificație are acest calcul?
 - este distanța (ideală, maximă) pe care o poate parurge un semnal electric emis de un CPU care funcționează la 10GHz înainte ca același CPU să mai poată emite un nou semnal

PERFORMANȚA CPU

Moore's Law – The number of transistors on integrated circuit chips (1971-2018)

OurWorld
in Data

Moore's law describes the empirical regularity that the number of transistors on integrated circuits doubles approximately every two years. This advancement is important as other aspects of technological progress – such as processing speed or the price of electronic products – are linked to Moore's law.

mai mulți tranzistori = CPU
poate face mai multe lucruri
(simultan) și mai complexe

PERFORMANȚA CPU

- tehnologia curentă (dimensiunea tranzistorilor)
 - 5nm
 - $5\text{nm} = 50 \text{ \AA}$

PERFORMANȚA CPU

- tehnologia curentă (dimensiunea tranzistorilor)
 - 5nm
 - $5\text{nm} = 50 \text{ \AA}$ (Angstrom)

PERFORMANȚA CPU

- tehnologia curentă (dimensiunea tranzistorilor)
 - 5nm
 - $5\text{nm} = 50 \text{ \AA}$ (Angstrom)
 - 1 atom are un diametru de aproximativ 1 Angstrom

PERFORMANȚA CPU

- tehnologia curentă (dimensiunea tranzistorilor)
 - 5nm
 - $5\text{nm} = 50 \text{ \AA}$ (Angstrom)
 - 1 atom are un diametru de aproximativ 1 Angstrom
 - intervine mecanica cuantică
 - nu mai ştim exact unde este electronul
 - tranzistorul nu mai are cum să funcționeze corect (mereu)
 - nu avem cum să mai reducem dimensiunea tranzistorului și să păstrăm fiabilitatea sa
 - **observație:** calculatoarele cuantice nu au legatură cu această problemă

CISC VS. RISC

- **Complex Instruction Set Computers**
- **Reduced Instruction Set Computers**

CISC	RISC
ISA original	ISA apărută în anii '80, popularitate ridicată acum (RISC-V)
hardware complicat	software complicat
instructiuni complicate (au nevoie de mai mulți cicli de ceas), lungime variabilă pentru instructiuni	instructiuni simple (fiecare are nevoie de un singur ciclu de ceas), lungime fixă pentru instructiuni
multe operații au loc memorie-memorie (citirea/scrierea în memorie este incorporată în instructiuni)	multe operații au loc regisztru-regisztru
suportă multe metode de adresare	metode simple (și puține) de adresare
cod scurt (puține instructiuni)	cod lung (multe instructiuni)
logica este complexă (tranzistori mulți)	logica este simplă (tranzistorii sunt alocati pentru memorie, etc.)

CISC VS. RISC

- **Complex Instruction Set Computers**
 - x86
 - Motorola
- **Reduced Instruction Set Computers**
 - MIPS (Microprocessor without Interlocked Pipelined Stages)*
 - Power PC
 - Atmel AVR (mașini Harvard)
 - PIC Microchip
 - ARM (Advanced RISC Machine)
 - RISC-V

CISC VS. RISC

- exemplu: înmulțirea a două numere aflate în memorie
- $\text{MEM_LOC2} = \text{MEM_LOC1} \times \text{MEM_LOC2}$
 - Complex Instruction Set Computers
 - **MUL** MEM_LOC_1, MEM_LOC_2
 - Reduced Instruction Set Computers
 - **LOAD** MEM_LOC1, R1
 - **LOAD** MEM_LOC2, R2
 - **MUL** R1, R2
 - **STORE** R2, MEM_LOC2

PERFORMANȚA PER WATT

- **un criteriu nou de performanță: cantitatea de energie consumată**
- **extrem de important pentru dispozitive pe baterie:**
 - laptop-uri
 - tablete
 - telefoane inteligente
 - sisteme embedded, sisteme Internet of Things (IoT)
- **toate aceste dispozitive își determină dinamic ciclul de ceas pentru a balansa consum de energie, răcire și performanță**
- **în general, aici RISC domină clar CISC**
 - domeniu activ de cercetare: New RISC-V CPU claims recordbreaking performance per watt,
<https://arstechnica.com/gadgets/2020/12/new-risc-v-cpu-claims-recordbreaking-performance-per-watt/>

OPTIMIZAREA COMPIULATORULUI

- am văzut deja că în multe situații compilatorul face multe optimizări pentru noi
 - se asigură că rezultatul este același
 - dacă calculul este determinist, compilatorul calculează răspunsul final și îl pune explicit în fișierul compilat
 - compilatorul alege ce funcții să apeleze (exemplu: printf vs. puts)
 - compilatorul alege dacă și cum să folosească instrucțiuni speciale (exemple: SIMD, div/mul, etc.)
- **în general, compilatorul își face treaba foarte bine**
 - compilatorul e mai capabil decât mulți programatori
 - compilatoarele sunt îmbunătățite de decenii, deci conțin multe structuri/trucuri pentru a optimiza codul vostru
 - poate să transforme codul vostru în Assembly care logic este mai dificil de citit/debug pentru oameni, dar mai eficient ca instrucțiuni
 - compilatorul nu este perfect, nu este mereu corect
 - compilatorul nu poate (deocamdată) înlocui un programator capabil

OPTIMIZAREA COMPILATORULUI

- fiecare compilator are setările sale
- pentru GNU C Compiler (GCC)

option	optimization level	execution time	code size	memory usage	compile time
-O0	optimization for compilation time (default)	+	+	-	-
-O1 or -O	optimization for code size and execution time	-	-	+	+
-O2	optimization more for code size and execution time	--		+	++
-O3	optimization more for code size and execution time	---		+	+++
-Os	optimization for code size		--		++
-Ofast	O3 with fast none accurate math calculations	---		+	+++

OPTIMIZAREA COMPIULATORULUI

- ce fel de optimizări suportă procesorul vostru
- cat /proc/cpuinfo
 - processor : 0
 - model name : Intel(R) Core(TM) i5-4210U CPU @ 1.70GHz
 - Byte Order: Little Endian
 - cache size : 300072 KB
 - flags : **fpu** vme de pse tsc msr pae mce cx8 apic sep mttr pg
mca **cmov** pat pse36 clflush dts acpi **mmx** fxsr **sse** **sse2** ss ht tm
pbe **syscall** nx pdpe1gb rdtscp lm constant_tsc arch_perfmon
pebs bts rep_good nopl xtopology nonstop_tsc aperfmpf
eagerfpu pni pclmulqdq dtes64 monitor ds_cpl vmx est tm2
ssse3 sdbg **fma** cx16 xtpr pdcm pcid **sse4_1** **sse4_2** movbe
popcnt tsc_deadline_timer aes xsave **avx** f16c rdrand lahf_lm
abm epb tpr_shadow vnmi flexpriority ept vpid fsgsbase
tsc_adjust bmi1 avx2 smep bmi2 erms invpcid xsaveopt dtherm
ida arat pln pts
 - ...

DIMENSIUNEA FISIERELOR

- este un indicator destul de bun pentru numărul de instrucțiuni
- compilatorul/SO-ul mereu adaugă
 - header
 - informație de mediul de execuție
 - etc.
- pentru gcc, flagul de optimizare pentru dimensiune cod este **-Os**

```
#include <stdio.h>
int main()
{
    printf("Hello world!\n");
    return 0;
}

#include <unistd.h>
#include <sys/syscall.h>

void _start() {
    const char msg [] = "Hello World!";
    syscall(SYS_write, 0, msg, sizeof(msg)-1);
    syscall(SYS_exit, 0);
}
```

```
.data
helloWorld: .asciz "Hello World!\n"

.text
.globl _start

_start:
    mov $4, %eax
    mov $1, %ebx
    mov $helloWorld, %ecx
    mov $14, %edx
    int $0x80

    mov $1, %eax
    mov $0, %ebx
    int $0x80
```

DIMENSIUNEA FISIERELOR

- este un indicator destul de bun pentru numărul de instrucțiuni
- compilatorul/SO-ul mereu adaugă
 - header
 - informație de mediul de execuție
 - etc.
- pentru gcc, flagul de optimizare pentru dimensiune cod este **-Os**

```
#include <stdio.h>
int main()
{
    printf("Hello world!\n");
    return 0;
}
```

18k

```
#include <unistd.h>
#include <sys/syscall.h>

void _start() {
    const char msg [] = "Hello World!";
    syscall(SYS_write, 0, msg, sizeof(msg)-1);
    syscall(SYS_exit, 0);
}
```

14k

```
.data
helloWorld: .asciz "Hello World!\n"

.text
.globl _start

_start:
    mov $4, %eax
    mov $1, %ebx
    mov $helloWorld, %ecx
    mov $14, %edx
    int $0x80

    mov $1, %eax
    mov $0, %ebx
    int $0x80
```

8k

PERFORMANȚA LIMBAJE PROGRAMARE

- limbajul de programare + arhitectura de calcul
- exemplu, înmulțirea matrice-matrice
 - python
 - java
 - C
 - C + optimizarea ciclurilor for
 - C + optimizarea compilării (optimization flags)
 - C + paralelizare
 - C + paralelizare + exploatarea cache-ului
 - C + paralelizare + exploatarea cache-ului + SIMD FP

PERFORMANȚA LIMBAJE PROGRAMARE

- **înmulțirea matrice-matrice**
 - Python (cod interpretat)
 - Java (cod compilat în bytecode și interpretat de Java VM)
 - C (cod compilat, nativ)
 - C + optimizarea ciclurilor for (cod compilat, încep optimizări)
 - C + optimizarea compilării (optimization flags)
 - C + paralelizare
 - C + paralelizare + exploatarea cache-ului
 - C + paralelizare + exploatarea cache-ului + SIMD FP
- discuție detaliată (Charles Leiserson, MIT 6.172 Performance Engineering of Software Systems)
 - https://youtu.be/o7h_sYMk_oc?t=1177

PERFORMANȚA VS. SECURITATE

- de cele mai multe ori există o balanță între performanță și elemente de securitate în software
- de ce?

PERFORMANȚA VS. SECURITATE

- de cele mai multe ori există o balanță între performanță și elemente de securitate în software
- de ce?
 - verificări suplimentare de input de la user
 - verificări suplimentare la dimensiunea variabilelor/bufferelor
 - randomizarea adreselor de memorie este o metodă care sporește securitatea sistemului
 - criptare/decriptare date

PERFORMANȚA TOTALĂ

- **practic, performanța unui sistem de calcul se află**
 - simulând încărcarea uzuală prezisă (*predicted workload*)
 - rularea unor programe standard de test pentru măsurarea performanței (*benchmarking*)
- **Standard Performance Evaluation Corporation (SPEC)**
 - benchmarking standardizat
 - evaluatează
 - performanța de calcul
 - consumul de energie
 - rezultate: <http://www.spec.org/cpu2017/results/cpu2017.html>

PERFORMANȚA TOTALĂ

- este această cantitate una deterministă?
 - dacă rulez același program (executabil) pe același sistem de calcul (arhitectura completă) cu exact aceleasi setări (de exemplu folosește SIMD, etc.) și stare inițială (memorie RAM, cache inițializată la fel), am același timp de rulare?
 - NU
 - de ce?

PERFORMANȚA TOTALĂ

- este această cantitate una deterministă?
 - dacă rulez același program (executabil) pe același sistem de calcul (arhitectura completă) cu exact aceleasi setări (de exemplu folosește SIMD, etc.) și stare inițială (memorie RAM, cache inițializată la fel), am același timp de rulare?
 - NU
 - de ce?
 - nu uitați de detectarea și corectarea erorilor
 - deci, sistemul vostru de calcul nu face exact aceleasi operații niciodată (cu probabilitate mare)

CE AM FĂCUT ASTĂZI

- performanța calculatoarelor
 - CPU
 - multi-core
 - compilator
 - limbajul de programare
- CISC vs. RISC
- consumul de energie

DEMO

- **64k demo**

DEMO

- **64k demo**
- **ce am văzut la curs**
 - fr-08: .the .product by farbrausch | 64k intro (2000),
https://www.youtube.com/watch?v=Y3n3c_8Nn2Y
- **alte 64k demos (preferatele mele):**
 - fermi paradox - mercury | 60fps | Revision 2016 | 64k,
<https://www.youtube.com/watch?v=JZ6ZzJeWgpY>
 - Conspiracy - Darkness Lay Your Eyes Upon Me (Demoscene 2016)
64k demo, <https://www.youtube.com/watch?v=WKc1cozQHrM>
- **v-am arătat aceste demo-uri nu ca să faceți și voi astfel de programe, dar ca să vă arăt ce puteți face atunci când înțelegeți ce faceți**

LECTURĂ SUPLIMENTARĂ

- PH book
 - 1.2 Eight Great Ideas in Computer Architecture
 - **Design for Moore's Law**
 - **Use Abstraction to Simplify Design**
 - **Make the Common Case Fast**
 - **Performance via Parallelism**
 - **Performance via Pipelining**
 - **Performance via Prediction**
 - **Hierarchy of Memories**
 - **Dependability via Redundancy**
 - 1.6 Performance
 - 1.7 The Power Wall
 - 1.9 Real Stuff: Benchmarking the Intel Core i7
- două interviuri:
 - Jim Keller: Moore's Law, Microprocessors, and First Principles,
<https://www.youtube.com/watch?v=Nb2tebYAaOA>
 - David Patterson*: Computer Architecture and Data Storage,
<https://www.youtube.com/watch?v=naed4C4hfAg>

LECTURĂ SUPLIMENTARĂ (NU INTRĂ ÎN EXAMEN)

- **Introduction to GPU programming,**
<https://www.youtube.com/watch?v=uvVy3CqpVbM>
- **Performance matters,** <https://www.youtube.com/watch?v=r-TLSBdHe1A>
- **A Simple Commodore 64 Game in C++ 17,**
<https://www.youtube.com/watch?v=zBkNBP00wJE>
- **Don't use lists,** <https://www.youtube.com/watch?v=YQs6IC-vgmo>
- **The Voyager computer,**
<https://www.youtube.com/watch?v=H62hZJVqs2o>
- **Overview of computer architecture,**
<https://www.youtube.com/watch?v=yOa0WpMwzWk>

\0

ARHITECTURA SISTEMELOR DE CALCUL - CURS 0x0B

EXECUȚIA FIȘIERELOR BINARE

Cristian Rusu

DATA TRECUTĂ

- **am terminat cu partea de “arhitectura sistemelor de calcul”**
 - Curs 0x00: Informații administrative
 - Curs 0x01: Evoluția sistemelor de calcul și sistemul binar de calcul
 - Curs 0x02: Introducere în teoria informației
 - Curs 0x03: Abstractizarea digitală și circuite combinaționale
 - Curs 0x04: Circuite combinaționale și secvențiale
 - Curs 0x05: Înmulțirea/împărțirea numerelor, reprezentarea IEEE FP
 - Curs 0x06: Arhitectura calculatoarelor moderne
 - Curs 0x07: De la cod sursă la execuție
 - Curs 0x08: Pipelining, branch prediction, out of order execution
 - Curs 0x09: Sisteme multi-core, ierarhia memoriei
 - Curs 0x0A: Performanța sistemelor de calcul
- **Eight Great Ideas in Computer Architecture (PH book)**

CUPRINS

- Structura fișierelor executabile
- Fișiere ELF

DE LA COD SURSĂ LA EXECUȚIE

- în general (nu doar pentru Assembly)

Source Code

```
int main()
{
    printf("Hello world!");
}
```

Assembly

```
.main PROC
    push ebp
    mov ebp, esp
    push OFFSET $SG2985
    call DWORD PTR __imp_printf
    add esp, 4
    xor eax, eax
    pop ebp
    ret 0
.main ENDP
_TEXT ENDS
END
```

Object File

```
68 00 30 40 00 FF 15 90
50 C3 B8 40 5A 00 00 66
33 C0 EB 34 80 00 3C 00
50 45 00 00 75 EA B8 00
40 00 75 DC 33 C0 B3 89
81 E8 00 40 00 0F 95 C0
15 7C 20 40 00 59 6A FF
34 20 40 00 A3 88 33 40
30 40 00 89 01 B0 00 38
89 01 E8 27 05 00 00 E8
40 00 00 75 0C 68 E4 12
59 E8 48 05 00 00 83 30
FF FF 15 44 28 40 00 59
E8 D4 04 00 00 A1 58 30
00 FF 35 54 30 40 00 A3
```

Binary File

```
68 00 30 40 00 FF 15 90
50 C3 B8 40 5A 00 00 66
33 C0 EB 34 80 00 3C 00
50 45 00 00 75 EA B8 00
40 00 75 DC 33 C0 B3 89
81 E8 00 40 00 0F 95 C0
15 7C 20 40 00 59 6A FF
34 20 40 00 A3 88 33 40
30 40 00 89 01 B0 00 38
89 01 E8 27 05 00 00 E8
40 00 00 75 0C 68 E4 12
00 68 B4 20 40 00 68 A7
59 59 85 C0 74 17 C7 45
00 00 E9 DE 00 00 00 89
33 40 00 75 18 68 A0 20
77 04 00 00 59 59 C7 05
```

Process

```
68 00 30 40 00 FF 15 90
50 C3 B8 40 5A 00 00 66
33 C0 EB 34 80 00 3C 00
50 45 00 00 75 EA B8 00
40 00 75 DC 33 C0 B3 89
81 E8 00 40 00 0F 95 C0
15 7C 20 40 00 59 6A FF
34 20 40 00 A3 88 33 40
30 40 00 89 01 B0 00 38
89 01 E8 27 05 00 00 E8
40 00 00 75 0C 68 E4 12
59 E8 48 05 00 00 83 30
FF FF 15 44 28 40 00 59
E8 D4 04 00 00 A1 58 30
00 FF 35 54 30 40 00 A3
```

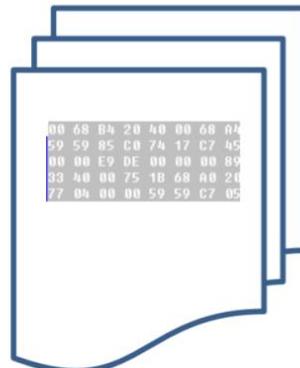
Compile

Assemble

Link

Load

Libraries

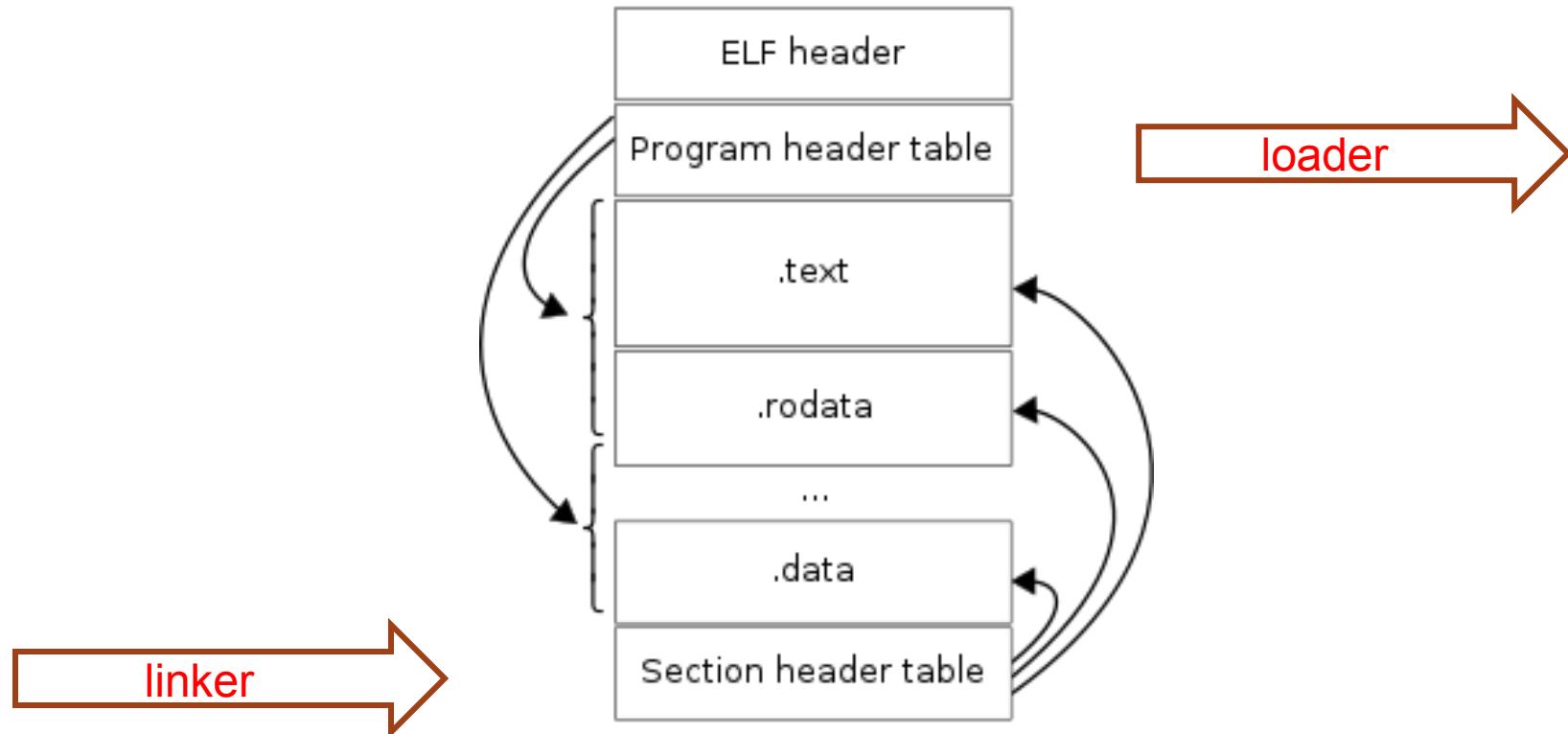
astăzi ne axăm
pe acest fișier

BINARE ELF

- **Executable and Linkable Format (ELF)**
 - Header
 - Conținut
 - Segmente
 - Secțiuni
 - Instrucțiuni/Date
- **relativ recente, din 1999 (standardul e din anii '80)**
- **standard pentru executabile pe sistemele de operare Linux**
 - executable
 - biblioteci
 - etc.

BINARE ELF

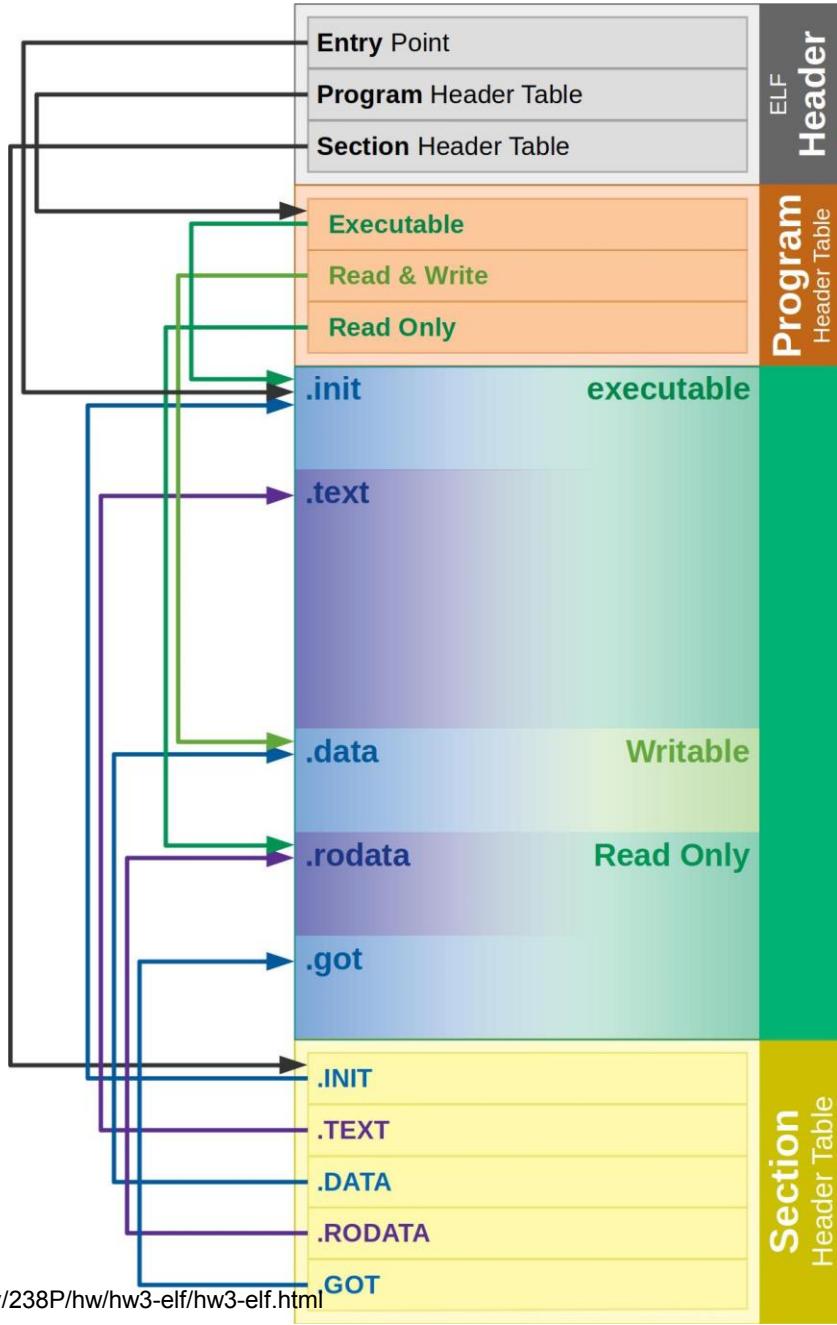
- structura fișierelor ELF

Linker: pune pointer-i la secțiuni (*sections*) din executabil, nu e important la execuție

Loader: pune pointer-i la segmente (*segments*) din executabil, doar asta e folosit la execuție

BINARE ELF

- .text: codul mașină (sursă)
- .rodata: datele readonly
- .data: datele inițializate globale
- .bss: date neinițializate
- .init: inițializare înainte de main()
- .plt: Procedure Linking Table
- .got: Global Offset Table
- .interp: “interpretorul”

READELF SECTIUNI

- descrie *program headers*

executabilul nostru se numește a2.out

```
$ readelf --program-headers a2.out
KaliLinux > Kali
Elf file type is DYN (Shared object file)
Entry point 0x3a17e0
There are 11 program headers, starting at offset 64

Program Headers:
Type          Offset      VirtAddr      PhysAddr
              FileSiz     MemSiz       Flags Align
PHDR          0x0000000000000040 0x0000000000000040 0x0000000000000040
              0x000000000000268 0x000000000000268 R 0x8
INTERP        0x0000000000002a8 0x0000000000002a8 0x000000000000002a8
              0x000000000000001c 0x000000000000001c R 0x1
                  [Requesting program interpreter: /lib64/ld-linux-x86-64.so.2]
LOAD          0x0000000000000000 0x0000000000000000 0x0000000000000000
              0x0000000000006c8 0x0000000000006c8 R 0x1000
LOAD          0x0000000000001000 0x0000000000001000 0x0000000000001000
              0x0000000003a093d 0x0000000003a093d R E 0x1000
LOAD          0x0000000003a2000 0x0000000003a2000 0x0000000003a2000
              0x00000000001071a0 0x00000000001071a0 R 0x1000
LOAD          0x00000000004a9de0 0x00000000004aade0 0x00000000004aade0
              0x000000000000280 0x000000000000288 RW 0x1000
DYNAMIC       0x00000000004a9df8 0x00000000004aadf8 0x00000000004aadf8
              0x0000000000001e0 0x0000000000001e0 RW 0x8
NOTE          0x0000000000002c4 0x0000000000002c4 0x0000000000002c4
              0x0000000000000044 0x0000000000000044 R 0x4
```

READELF SECTIUNI

- descrie *program headers*

```
DYNAMIC      0x000000000004a9df8 0x000000000004aadf8 0x000000000004aadf8
              0x000000000000001e0 0x000000000000001e0 RW      0x8
NOTE         0x0000000000000000002c4 0x0000000000000000002c4 0x0000000000000000002c4
              0x00000000000000000044 0x00000000000000000044 R      0x4
GNU_EH_FRAME 0x000000000004a9010 0x000000000004a9010 0x000000000004a9010
              0x00000000000000000044 0x00000000000000000044 R      0x4
GNU_STACK    0x00000000000000000000 0x00000000000000000000 0x00000000000000000000
              0x00000000000000000000 0x00000000000000000000 RW      0x10
GNU_RELRO   0x000000000004a9de0 0x000000000004aade0 0x000000000004aade0
              0x000000000000000000220 0x000000000000000000220 R      0x1

Section to Segment mapping:
Segment Sections ...
 00
 01 .interp
 02 .interp .note.gnu.build-id .note.ABI-tag .gnu.hash .dynsym .dynstr .gnu.version .
gnu.version_r .rela.dyn .rela.plt
 03 .init .plt .plt.got .text .fini
 04 .rodata .eh_frame_hdr .eh_frame
 05 .init_array .fini_array .dynamic .got .got.plt .data .bss
 06 .dynamic
 07 .note.gnu.build-id .note.ABI-tag
 08 .eh_frame_hdr
 09
 10 .init_array .fini_array .dynamic .got
```

READELF SEÇTİUNI

- **descrie section headers**

```
$ readelf --section-headers a2.out
There are 37 section headers, starting at offset 0x4aaed0:

Section Headers:
[Nr] Name           Type            Address          Offset
    Size           EntSize         Flags  Link  Info  Align
[ 0] .              NULL            0000000000000000 00000000
                0000000000000000
[ 1] .interp        PROGBITS        0000000000002a8 000002a8
                0000000000000000
[ 2] .note.gnu.bu[...]
[ 3] .note.ABI-tag NOTE           0000000000002c4 000002c4
                0000000000000024
[ 4] .gnu.hash      GNU_HASH        000000000000308 00000308
                0000000000000024
[ 5] .dynsym        DYNSYM          000000000000330 00000330
                00000000000000138
[ 6] .dynstr        STRTAB          000000000000468 00000468
                00000000000000a3
[ 7] .gnu.version   VERSYM          00000000000050c 0000050c
                000000000000001a
[ 8] .gnu.version_r VERNEED         000000000000528 00000528
                0000000000000020
[ 9] .rela.dyn      RELA           000000000000548 00000548
```

READELF SEÇTİUNI

- descrie *section headers*

```
[27] .debug_aranges PROGBITS 00000000000000000000000000000000 004aa07f  
0000000000000030 00000000000000000000000000000000 0 0 1  
[28] .debug_info PROGBITS 00000000000000000000000000000000 004aa0af  
0000000000000064 00000000000000000000000000000000 0 0 1  
[29] .debug_abbrev PROGBITS 00000000000000000000000000000000 004aa113  
000000000000004d 00000000000000000000000000000000 0 0 1  
[30] .debug_line PROGBITS 00000000000000000000000000000000 004aa160  
0000000000000077 00000000000000000000000000000000 0 0 1  
[31] .debug_str PROGBITS 00000000000000000000000000000000 004aa1d7  
0000000000000012c 0000000000000001 MS 0 0 1  
[32] .debug_loc PROGBITS 00000000000000000000000000000000 004aa303  
0000000000000059 00000000000000000000000000000000 0 0 1  
[33] .debug_ranges PROGBITS 00000000000000000000000000000000 004aa35c  
0000000000000020 00000000000000000000000000000000 0 0 1  
[34] .symtab SYMTAB 00000000000000000000000000000000 004aa380  
00000000000000768 0000000000000018 35 54 8  
[35] .strtab STRTAB 00000000000000000000000000000000 004aaaae8  
00000000000000283 00000000000000000000000000000000 0 0 1  
[36] .shstrtab STRTAB 00000000000000000000000000000000 004aad6b  
00000000000000160 00000000000000000000000000000000 0 0 1  
Key to Flags:  
W (write), A (alloc), X (execute), M (merge), S (strings), I (info),  
L (link order), O (extra OS processing required), G (group), T (TLS),  
C (compressed), x (unknown), o (OS specific), E (exclude),  
l (large), p (processor specific)
```

READELF HEADER

- describe header-ul

```
└$ readelf -h a2.out -[~]
ELF Header:
  Magic: 7f 45 4c 46 02 01 01 00 00 00 00 00 00 00 00 00
        ELF64
  Class: ELF64
  Data: 2's complement, little endian
  Version: 1 (current)
  OS/ABI: UNIX - System V
  ABI Version: 0
  Type: DYN (Shared object file)
  Machine: Advanced Micro Devices X86-64
  Version: 0x1
  Entry point address: 0x3a17e0
  Start of program headers: 64 (bytes into file)
  Start of section headers: 4894416 (bytes into file)
  Flags: 0x0
  Size of this header: 64 (bytes)
  Size of program headers: 56 (bytes)
  Number of program headers: 11
  Size of section headers: 64 (bytes)
  Number of section headers: 37
  Section header string table index: 36
```

.ELF...

READELF HEADER

- describe header-ul

```
└$ readelf -h a2.out -[~]
ELF Header:
  Magic: 7f 45 4c 46 02 01 01 00 00 00 00 00 00 00 00 00
        ELF64
  Class:                               2's complement, little endian
  Version:                             1 (current)
  OS/ABI:                             UNIX - System V
  ABI Version:                        0
  Type:                               DYN (Shared object file)
  Machine:                            Advanced Micro Devices X86-64
  Version:                            0x1
  Entry point address:                0x3a17e0
  Start of program headers:          64 (bytes into file)
  Start of section headers:          4894416 (bytes into file)
  Flags:                              0x0
  Size of this header:               64 (bytes)
  Size of program headers:           56 (bytes)
  Number of program headers:         11
  Size of section headers:           4894416 (bytes into file)
  Number of section headers:         11
  Section header string:             .shstrtab
                                     00000000 457f 464c 0102 0001 0000 0000 0000 0000
                                     00000010 0003 003e 0001 0000 17e0 003a 0000 0000
                                     00000020 0040 0000 0000 0000 aed0 004a 0000 0000
                                     00000030 0000 0000 0040 0038 000b 0040 0025 0024
                                     00000040
```

.ELF...

READELF HEADER

- **descrie header-ul**

```
└$ readelf -h a2.out -[~]
ELF Header:
  Magic: 7f 45 4c 46 02 01 01 00 00 00 00 00 00 00 00 00
        ELF64
  Class: ELF64
  Data: 2's complement, little endian
  Version: 1 (current)
  OS/ABI: UNIX - System V
  ABI Version: 0
  Type: DYN (Shared object file)
  Machine: Advanced Micro Devices X86-64
  Version: 0x1
  Entry point address: 0x3a17e0
  Start of program headers: 64 (bytes into file)
  Start of section headers: 4894416 (bytes into file)
  Flags: 0x0
  Size of this header: 64 (bytes)
  Size of program headers: 56 (bytes)
  Number of program headers: 11
  Size of section headers: 64 (bytes)
  Number of section headers: 37
$ └$ file a2.out
a2.out: ELF 64-bit LSB shared object, x86-64, version 1 (SYSV), dynamically linked, interpr
eter /lib64/ld-linux-x86-64.so.2, BuildID[sha1]=18fbba2db7d9c5002d78d2b718dfab2e8ba84f3c, f
or GNU/Linux 3.2.0, with debug_info, not stripped
```

.ELF...

UN EXERCIȚIU

```
└$ ls -al a2.out
-rwxr-xr-x 1 kali kali 4896784 Jan 20 16:52 a2.out
```

```
└$ readelf -h a2.out -[~]
ELF Header:
  Magic:    7f 45 4c 46 02 01 01 00 00 00 00 00 00 00 00 00
  Class:          ELF64
  Data:           2's complement, little endian
  Version:        1 (current)
  OS/ABI:         UNIX - System V
  ABI Version:   0
  Type:           DYN (Shared object file)
  Machine:       Advanced Micro Devices X86-64
  Version:        0x1
  Entry point address: 0x3a17e0
  Start of program headers: 64 (bytes into file)
  Start of section headers: 4894416 (bytes into file)
  Flags:          0x0
  Size of this header: 64 (bytes)
  Size of program headers: 56 (bytes)
  Number of program headers: 11
  Start of section headers: 4894416 (bytes into file)
  Size of section headers: 64 (bytes)
  Number of section headers: 37
  Section header string table index: 36
```

unde este header-ul pentru secțiunea .text?

UN EXERCIȚIU

- `readelf -S a2.out`

```
[14] .text PROGBITS 00000000000010b0 000010b0  
      00000000003a0881 0000000000000000 AX 0 0 16
```

- **start of section header (StOSH): 4894416 bytes (sau 0x4AAED0)**
- **index-ul secțiunii .text: 14**
- **size of section headers (SiOSH): 64 bytes**
- **headerul pentru .text pornește la:**
 - $\text{StOSH} + 14 \times \text{SiOSH} = 4895312 = 0x4AB250$
 - acolo este o structură care descrie proprietățile acestei secțiuni
 - <https://github.com/torvalds/linux/blob/master/include/uapi/linux/elf.h>
 - structura este `elf32_shdr` sau `elf64_shdr`

EXECUȚIA UNUI BINAR STATIC

- **syscall** pentru execuție
 - EXEC
- se citește header-ul fișierului
- toate directivele LOAD sunt executate
- execuția este preluată de **entry point address** (`_start` și apoi `main()`)

BINARE STATICHE ȘI DINAMICE

- simbolurile sunt referințe (către funcții sau variabile) în binare
 - nm a2.out
 - în gdb când puneți „break main”, main aici este un simbol
 - denumirea funcției rămâne în binar dar nu este esențială la execuție
 - puteți să scoateți simbolurile cu comanda „strip”
 - stripping symbols
 - debug și reverse engineering sunt mult mai dificile
 - fișierele binare sunt mai mici
- static linking
 - simboluri din biblioteci externe sunt include în binar la link-are
- dynamic linking
 - link-uri la simboluri din biblioteci externe sunt adăgiate la link-are iar la rulare *loader-ul* rezolvă aceste link-uri
 - resolving symbols at runtime

```
$ file a2.out
a2.out: ELF 64-bit LSB shared object, x86-64, version 1 (SYSV), dynamically linked, interpreted /lib64/ld-linux-x86-64.so.2, BuildID[sha1]=18fbba2db7d9c5002d78d2b718dfab2e8ba84f3c, for GNU /Linux 3.2.0, with debug_info, not stripped
```

BINARE STATICHE ȘI DINAMICE

- **dynamic linking**
 - de exemplu: libc.so
 - realizat de dynamic linker
 - codul comun (cod mașină) poate fi într-o zonă comună de memorie
- când se calculează adresele simbolurilor? *binding*
 - când programul este executat *immediate binding*
 - când simbolul este folosit pentru prima dată *lazy binding*
- bibliotecile comune (*shared libraries*)
 - lib + nume + -major + .minor + so
 - libc-2.31.so
 - lib + nume + .so + major
 - libc.so.6

BINARE STATICHE ȘI DINAMICE

- din aceste motive, avem mai mulți timpi afectați
 - timpul de compilare (*compile time*)
 - o singură dată
 - codul este absolut (*absolute code*)
 - timpul de încărcare (*load time*)
 - la fiecare execuție a binarului
 - codul este relocabil (*relocatable code*)
 - unele adrese sunt calculate la încărcarea binarului
 - timpul de execuție (*execute time*)
 - este afectat de *lazy binding*

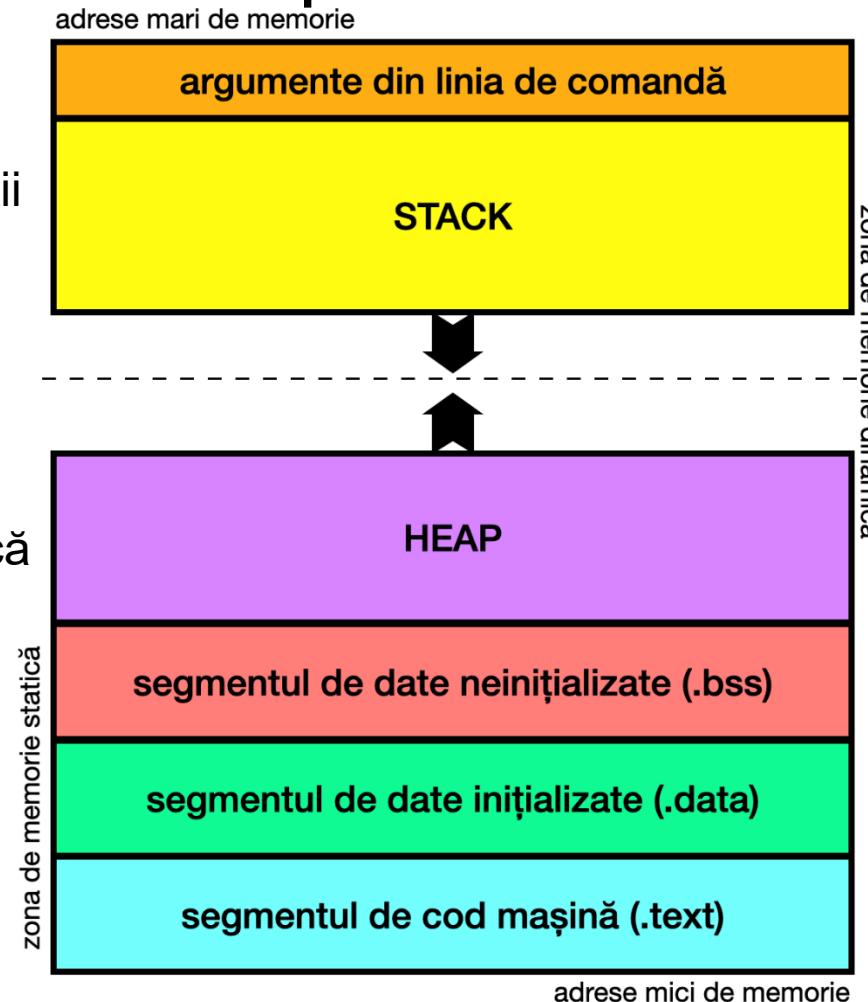
BINARE STATICHE ȘI DINAMICE

- o chestiune care poate provoca confuzie
- **bibliotecile la rândul lor sunt de două feluri:**
 - statice
 - biblioteca e adăugată la compilare
 - dinamice/comune
 - biblioteca este link-ată în timp real la execuție
 - nu necesită recompilare
 - este în regiunea comună de memorie (*shared memory*)
 - *Position Independent Code (Position Independent Execution)*
 - *Global Offset Table*

PROCESE

- un binar aflat în execuție
- detalii, foarte multe, vor fi date la cursul de Sisteme de Operare
- spațiul de memorie a unui proces

pentru apeluri de funcții
(care nu sunt gratis)

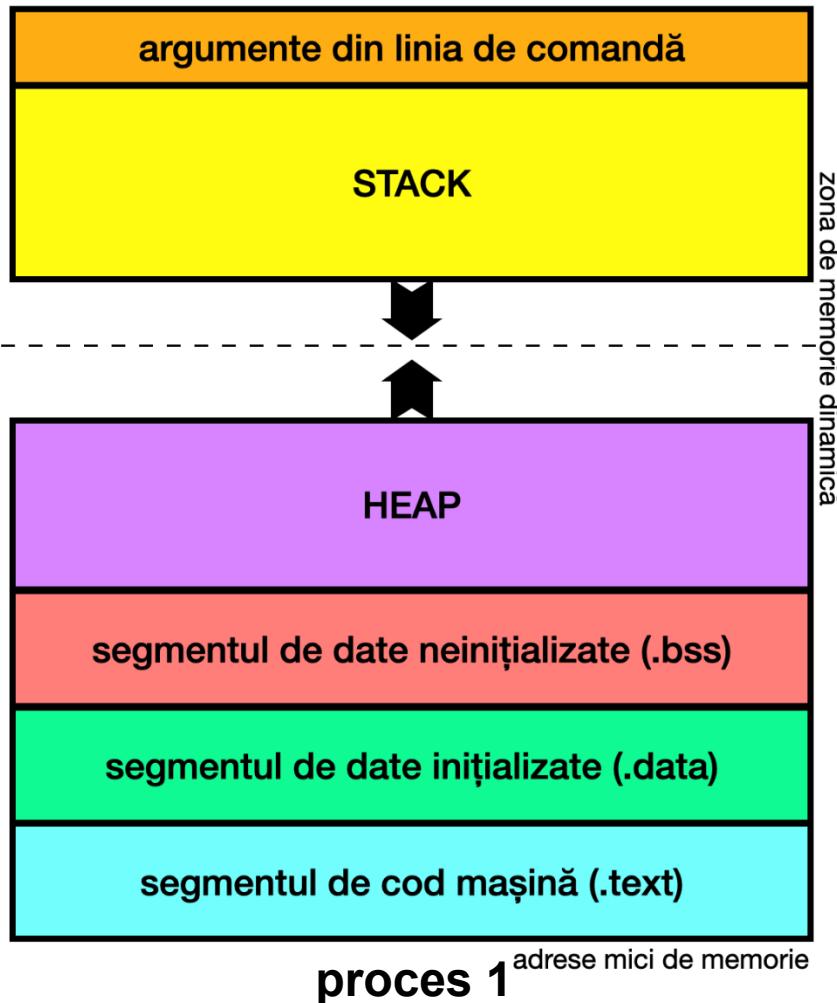
pentru alocare dinamică

această structură nu poate exista pentru toate programele, simultan

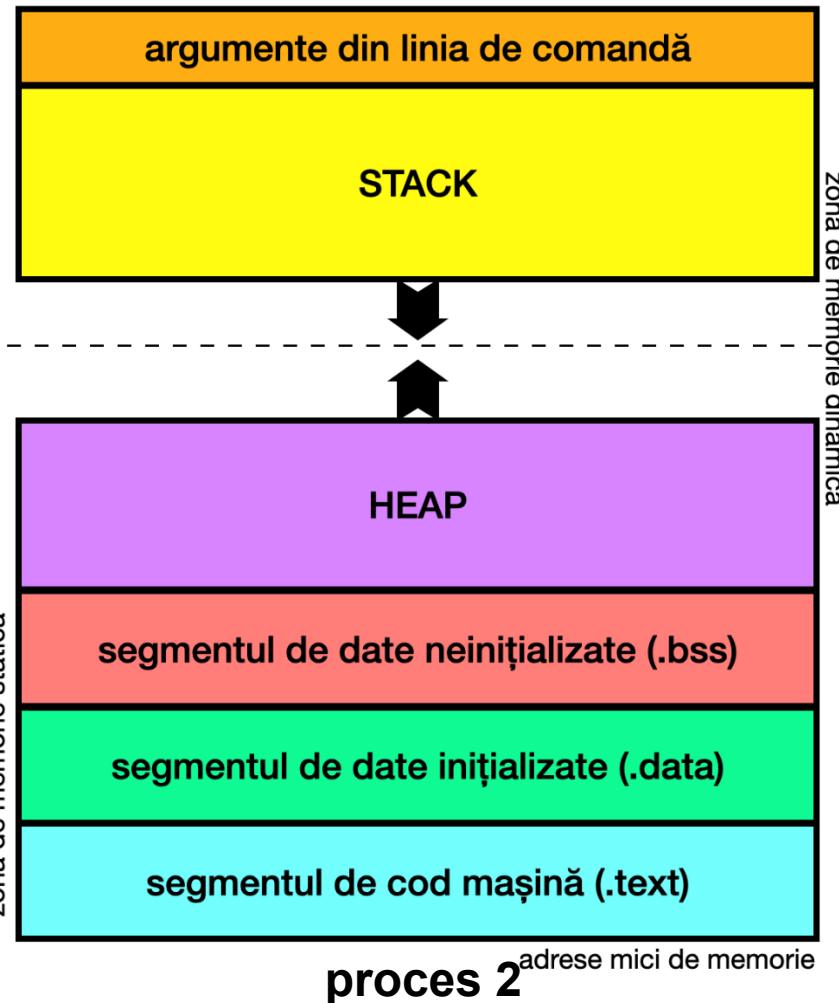
PROCESE

- avem acum două procese în memorie

adrese mari de memorie

adrese mari de memorie

Cum este posibil ca ambele procese să acceseze aceleasi adrese?

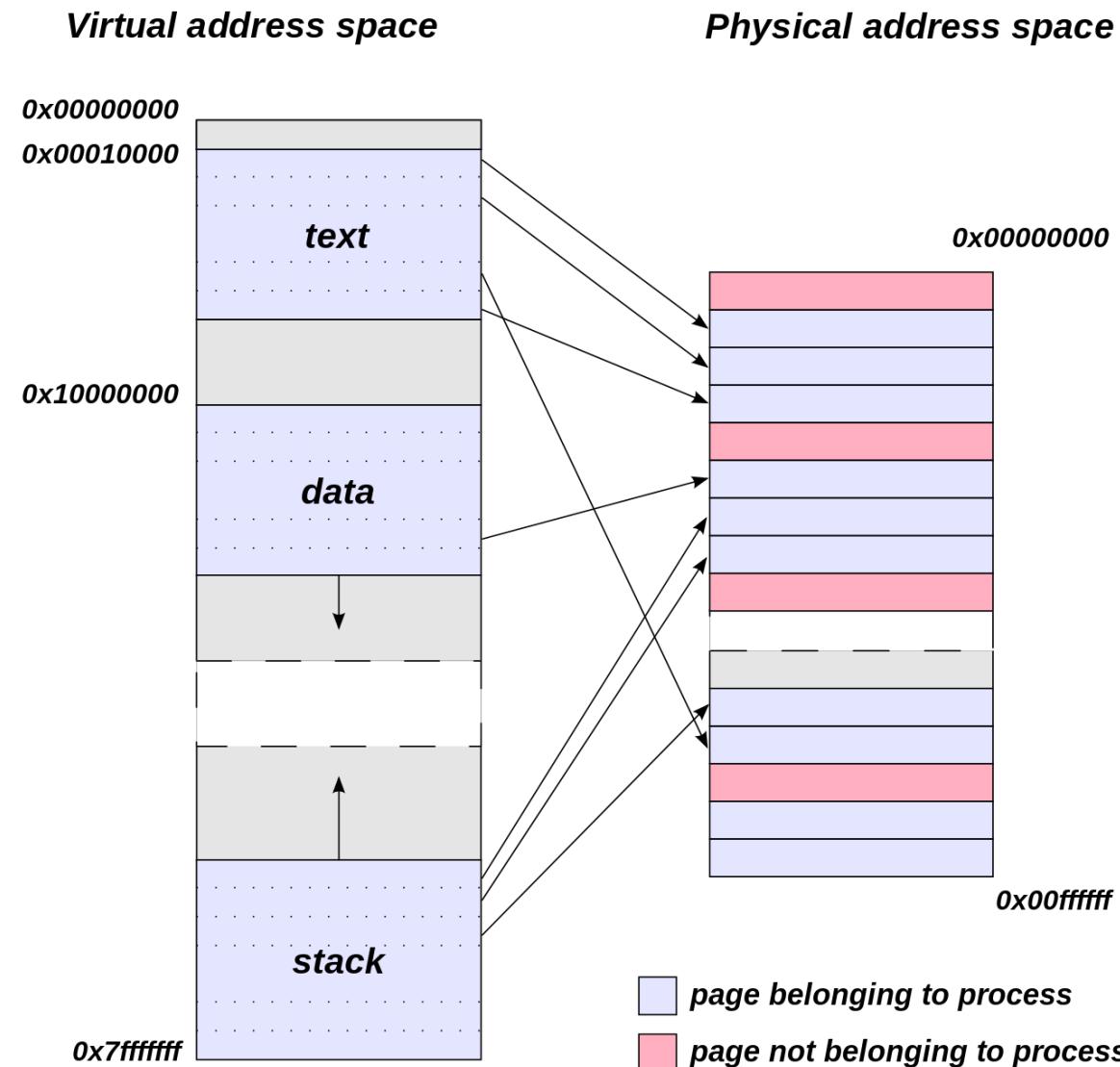
Păi nu este posibil, fiecare proces accesează adrese virtuale (logice), nu adrese fizice!

PROCESE

- **fiecare proces „crede” că poate accesa întreaga memorie**
 - adică nu pare să fie limite la adresele folosite
- **deci fiecare proces poate accesa adrese virtuale (sau logice)**
 - adică ambele procese pot accesa adresa 0x0000ABCD, de exemplu
- **dar defapt memoria este una singură (memoria fizică)**
 - procesul 1 accesează 0x0000ABCD logic dar 0x0043FFDE fizic
 - procesul 2 accesează 0x0000ABCD logic dar 0xA567BCE fizic
- **adresele virtuale sunt translatable în adrese fizice**
 - SO-ul, kernel-ul se ocupă de asta
 - dar calculele se realizează și în hardware, pentru eficiență

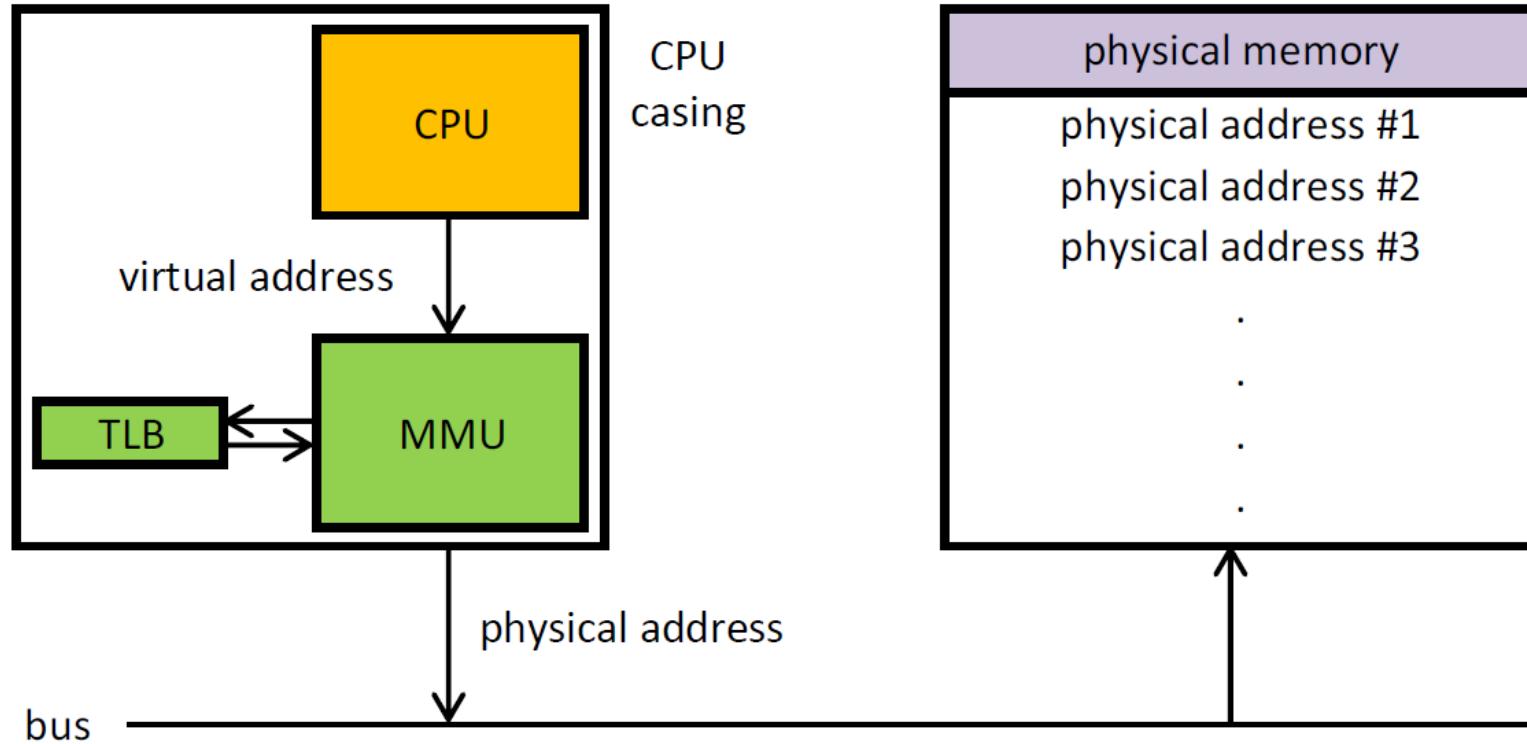
PROCESE

- adrese virtuale sunt traduse în adrese fizice

PROCESE

- ce se întâmplă în hardware

CPU: Central Processing Unit

MMU: Memory Management Unit

TLB: Translation lookaside buffer

TLB e un cache ca această traducere din adrese logice în fizice să se facă rapid

PROCESE

- **cum vede sistemul de operare memoria fizică**

adrese mari de memorie

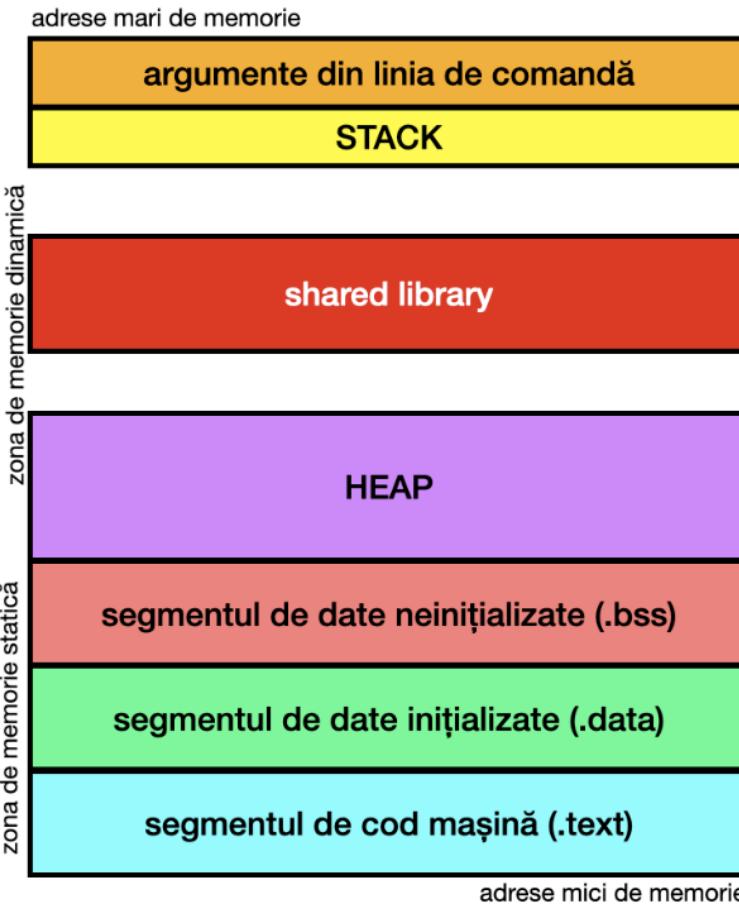

- **observați fragmentarea, paginare**

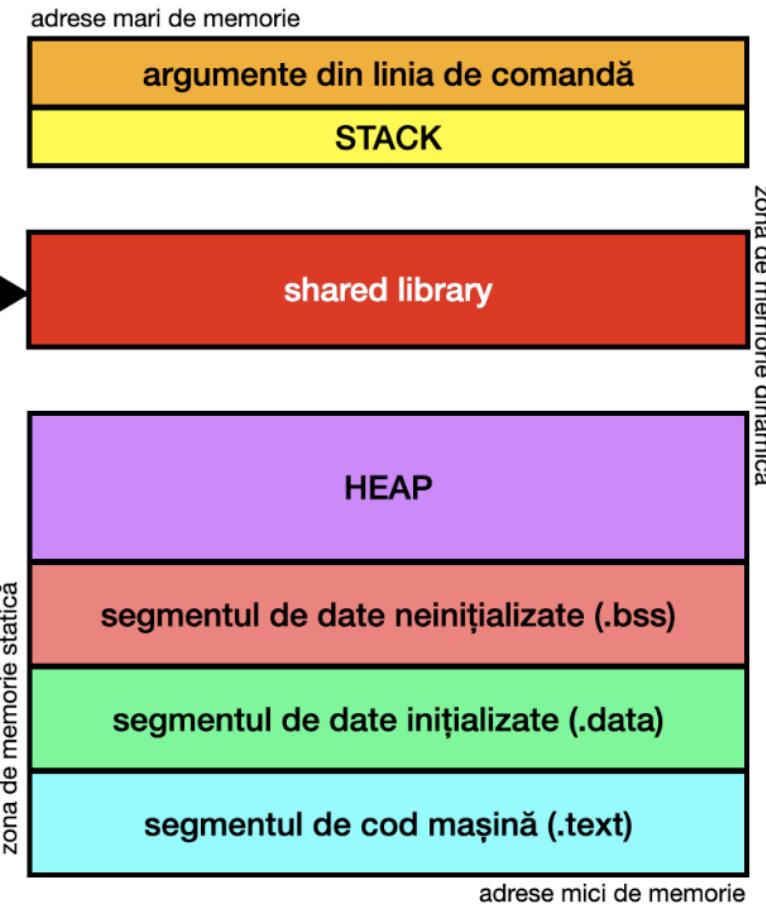
mult mai multe detalii la cursul de Sisteme de Operare (SO) din anul II

PROCESE

- iar cu *shared libraries*

proces 1

proces 2

mult mai multe detalii la cursul de Sisteme de Operare (SO) din anul II

BINARE STATICHE ȘI DINAMICE

- PIE vs. NO PIE

```
(kali㉿kali)-[~] $ gcc write.c -o write -no-pie
(kali㉿kali)-[~] $ ./write
hello!

(kali㉿kali)-[~] $ file write
write: ELF 64-bit LSB executable, x86-64, version 1 (SYSV), dynamically linked, interpreter /lib64/ld-linux-x86-64.so.2, BuildID[sha1]=e990629e0423ecf432dd3e0d6f1afe6e4532bc5d, for GNU/Linux 3.2.0, not stripped

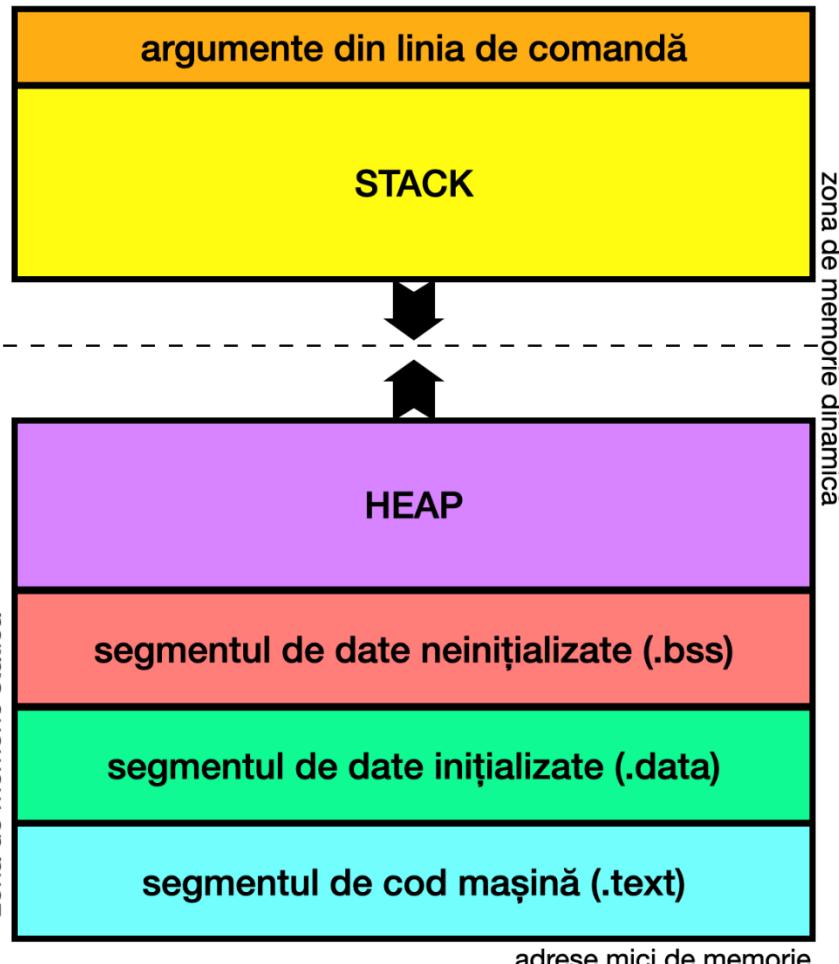
(kali㉿kali)-[~] $ gcc write.c -o write
(kali㉿kali)-[~] $ ./write
hello!

(kali㉿kali)-[~] $ file write
write: ELF 64-bit LSB shared object, x86-64, version 1 (SYSV), dynamically linked, interpreter /lib64/ld-linux-x86-64.so.2, BuildID[sha1]=cb9a8367c4d68d2555b21eb6838241601e3fcfd78, for GNU/Linux 3.2.0, not stripped
```

BINARE STATICHE ȘI DINAMICE

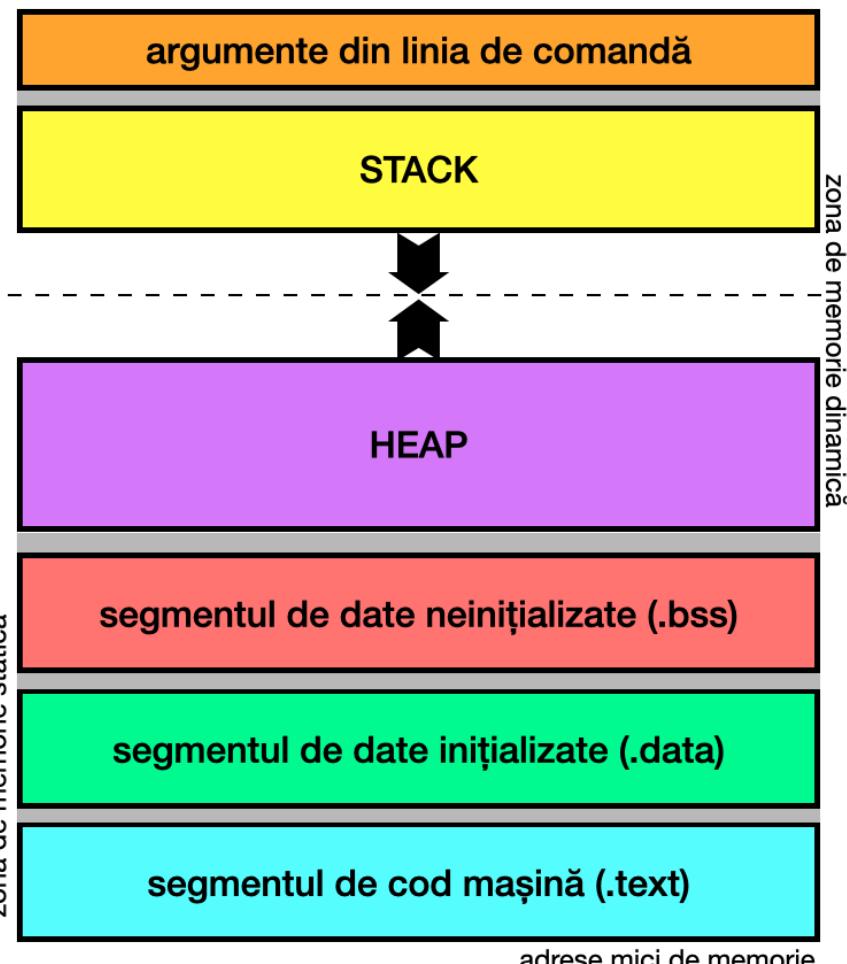
- PIE vs. NO PIE

adrese mari de memorie

NO PIE

adrese mari de memorie

PIE

ALINIAREA MEMORIEI

- o ultimă chestiune ...

```
struct MixedData
{
    char Data1;
    short Data2;
    int Data3;
    char Data4;
};
```

```
struct MixedData /* After compilation in 32-bit x86 machine */
{
    char Data1; /* 1 byte */
    char Padding1[1]; /* 1 byte for the following 'short' to be aligned on a 2 byte boundary
assuming that the address where structure begins is an even number */
    short Data2; /* 2 bytes */
    int Data3; /* 4 bytes - largest structure member */
    char Data4; /* 1 byte */
    char Padding2[3]; /* 3 bytes to make total size of the structure 12 bytes */
};
```

- de unde vine această schimbare?
- CPU-ul citește în blocuri, și vrea ca blocurile să fie aliniate

ALINIAREA MEMORIEI

- **cum calculăm acest padding?**
 - notăm cu *start* adresa de start
 - notăm cu *align* alinierea pe care o vrem (o putere a lui 2)
- **padding =**

ALINIAREA MEMORIEI

- **cum calculăm acest padding?**
 - notăm cu *start* adresa de start
 - notăm cu *align* alinierea pe care o vrem (o putere a lui 2)
- **padding = (align – (start mod align)) mod align**
=

ALINIAREA MEMORIEI

- cum calculăm acest padding?
 - notăm cu *start* adresa de start
 - notăm cu *align* alinierea pe care o vrem (o putere a lui 2)
- $\text{padding} = (\text{align} - (\text{start} \bmod \text{align})) \bmod \text{align}$
 $= (\text{align} - (\text{start} \& (\text{align} - 1))) \& (\text{align} - 1)$
=

ALINIAREA MEMORIEI

- cum calculăm acest padding?
 - notăm cu *start* adresa de start
 - notăm cu *align* alinierea pe care o vrem (o putere a lui 2)
- $\text{padding} = (\text{align} - (\text{start} \bmod \text{align})) \bmod \text{align}$ $= (\text{align} - (\text{start} \& (\text{align} - 1))) \& (\text{align} - 1)$ $= -\text{start} \& (\text{align} - 1)$

ALINIAREA MEMORIEI

- cum calculăm acest padding?
 - notăm cu *start* adresa de start
 - notăm cu *align* alinierea pe care o vrem (o putere a lui 2)
- $$\begin{aligned} \text{padding} &= (\text{align} - (\text{start} \bmod \text{align})) \bmod \text{align} \\ &= (\text{align} - (\text{start} \& (\text{align} - 1))) \& (\text{align} - 1) \\ &= -\text{start} \& (\text{align} - 1) \end{aligned}$$
- aliniat =

ALINIAREA MEMORIEI

- cum calculăm acest padding?
 - notăm cu *start* adresa de start
 - notăm cu *align* alinierea pe care o vrem (o putere a lui 2)
- $\text{padding} = (\text{align} - (\text{start} \bmod \text{align})) \bmod \text{align}$ $= (\text{align} - (\text{start} \& (\text{align} - 1))) \& (\text{align} - 1)$ $= -\text{start} \& (\text{align} - 1)$
- $\text{aliniat} = \text{start} + \text{padding}$ $=$

ALINIAREA MEMORIEI

- cum calculăm acest padding?
 - notăm cu *start* adresa de start
 - notăm cu *align* alinierea pe care o vrem (o putere a lui 2)
- $\text{padding} = (\text{align} - (\text{start} \bmod \text{align})) \bmod \text{align}$ $= (\text{align} - (\text{start} \& (\text{align} - 1))) \& (\text{align} - 1)$ $= -\text{start} \& (\text{align} - 1)$
- $\text{aliniat} = \text{start} + \text{padding}$ $= \text{start} + ((\text{align} - (\text{start} \bmod \text{align})) \bmod \text{align})$ $=$

ALINIAREA MEMORIEI

- cum calculăm acest padding?
 - notăm cu *start* adresa de start
 - notăm cu *align* alinierea pe care o vrem (o putere a lui 2)
- $\text{padding} = (\text{align} - (\text{start} \bmod \text{align})) \bmod \text{align}$ $= (\text{align} - (\text{start} \& (\text{align} - 1))) \& (\text{align} - 1)$ $= -\text{start} \& (\text{align} - 1)$
- $\text{aliniat} = \text{start} + \text{padding}$ $= \text{start} + ((\text{align} - (\text{start} \bmod \text{align})) \bmod \text{align})$ $= (\text{start} + (\text{align} - 1)) \& \sim(\text{align} - 1)$ $=$

ALINIAREA MEMORIEI

- cum calculăm acest padding?
 - notăm cu *start* adresa de start
 - notăm cu *align* alinierea pe care o vrem (o putere a lui 2)
- $\text{padding} = (\text{align} - (\text{start} \bmod \text{align})) \bmod \text{align}$ $= (\text{align} - (\text{start} \& (\text{align} - 1))) \& (\text{align} - 1)$ $= -\text{start} \& (\text{align} - 1)$
- $\text{aliniat} = \text{start} + \text{padding}$ $= \text{start} + ((\text{align} - (\text{start} \bmod \text{align})) \bmod \text{align})$ $= (\text{start} + (\text{align} - 1)) \& \sim(\text{align} - 1)$ $= (\text{start} + (\text{align} - 1)) \& -\text{align}$

ALINIAREA MEMORIEI

- ce am discutat mai devreme e pentru date
 - și instrucțiunile trebuie să fie aliniate (unde am văzut noi asta?)
 - și paginile de memorie trebuie să fie aliniate
-
- problema cu alinierea? sacrificăm spațiu (în cel mai rău caz, dublu)

ALINIAREA MEMORIEI

- ce am discutat mai devreme e pentru date
- și instrucțiunile trebuie să fie aliniate (unde am văzut noi asta?)
- și paginile de memorie trebuie să fie aliniate
- problema cu alinierea? sacrificăm spațiu (în cel mai rău caz, dublu)
- sunt CPU-uri care refuză să execute instrucțiuni sau să acceseze date ca nu sunt aliniate (exceptions thrown)
- un exemplu: dacă paginile de memorie sunt de 4 KB (2^{12} bytes) atunci am vrea ca de exemplu adresa virtuală 0x2CFC7000 să corespundă adresei fizice 0x12345000

CE AM FĂCUT ASTĂZI

- binare ELF
- binare statice și dinamice
- procese (spațiul memoriei, virtual și fizic)
- alinierea memoriei

DATA VIITOARE ...

- **Evaluarea de la laborator**
- **Evaluarea finală**

LECTURĂ SUPLIMENTARĂ (NU INTRĂ ÎN EXAMEN)

- In-depth: ELF - The Extensible & Linkable Format,
<https://www.youtube.com/watch?v=nC1U1LJQL8o>
- Handmade Linux x86 executables,
<https://www.youtube.com/watch?v=XH6jDiKxod8>
- Creating and Linking Static Libraries on Linux with gcc,
<https://www.youtube.com/watch?v=t5TfYRRHG04>
- Creating and Linking Shared Libraries on Linux with gcc,
<https://www.youtube.com/watch?v=mUbWcxSb4fw>
- Performance matters, <https://www.youtube.com/watch?v=r-TLSBdHe1A>

LECTURĂ SUPLIMENTARĂ (NU INTRĂ ÎN EXAMEN)

```
# >>>>>>>> ELF FILE HEADER <<<<<<<<
# All numbers (except in names) are in base sixteen (hexadecimal)
# 00 <- number of bytes listed so far
7F 45 4C 46 # 04 e_ident[EI_MAG]: ELF magic number
01           # 05 e_ident[EI_CLASS]: 1: 32-bit, 2: 64-bit
01           # 06 e_ident[EI_DATA]: 1: little-endian, 2: big-endian
01           # 07 e_ident[EI_VERSION]: ELF header version; must be 1
00           # 08 e_ident[EI_OSABI]: Target OS ABI; should be 0

00           # 09 e_ident[EI_ABIVERSION]: ABI version; 0 is ok for Linux
00 00 00     # 0C e_ident[EI_PAD]: unused, should be 0
00 00 00 00   # 10

02 00         # 12 e_type: object file type; 2: executable
03 00         # 14 e_machine: instruction set architecture; 3: x86, 3E: amd64
01 00 00 00   # 18 e_version: ELF identification version; must be 1

54 80 04 08   # 1C e_entry: memory address of entry point (where process starts)
34 00 00 00   # 20 e_phoff: file offset where program headers begin

00 00 00 00   # 24 e_shoff: file offset where section headers begin
00 00 00 00   # 28 e_flags: 0 for x86

34 00         # 2A e_ehsize: size of this header (34: 32-bit, 40: 64-bit)
20 00         # 2C e_phentsize: size of each program header (20: 32-bit, 38: 64-bit)
01 00         # 2E e_phnum: #program headers
28 00         # 30 e_shentsize: size of each section header (28: 32-bit, 40: 64-bit)

00 00         # 32 e_shnum: #section headers
00 00         # 34 e_shstrndx: index of section header containing section names

# >>>>>>>> ELF PROGRAM HEADER <<<<<<<<
01 00 00 00   # 38 p_type: segment type; 1: loadable

54 00 00 00   # 3C p_offset: file offset where segment begins
54 80 04 08   # 40 p_vaddr: virtual address of segment in memory (x86: 08048054)

00 00 00 00   # 44 p_paddr: physical address of segment, unspecified by 386 supplement
0C 00 00 00   # 48 p_filesz: size in bytes of the segment in the file image #####
#####

0C 00 00 00   # 4C p_memsz: size in bytes of the segment in memory; p_filesz <= p_memsz
05 00 00 00   # 50 p_flags: segment-dependent flags (1: X, 2: W, 4: R)

00 10 00 00   # 54 p_align: 1000 for x86

# >>>>>>>> PROGRAM SEGMENT <<<<<<<<
B8 01 00 00 00 # 59 eax <- 1 (exit)
BB 00 00 00 00 # 5E ebx <- 0 (param)
CD 80          # 60 syscall >> int 80
```

acesta este primul vostru program din laboratorul 0x00
dar scris „de mâna” (ELF header + cod mașină)

